

МУАССИСАИ ДАВЛАТИИ ТАЪЛИМИИ
«ДОНИШГОҶИ ДАВЛАТИИ БОХТАР БА НОМИ НОСИРИ ХУСРАВ»

Бо ҳуқуқи дастнавис

ВБД: 07:659.125.29 (575.3) (76.12+75.81-2Т)

РАСУЛЗОДА КОМРОН БАХТИЁР

**«НАҚШИ МАТБУОТИ ДАВРИИ МАҲАЛЛӢ ДАР ТАРҒИБИ САӢӢӢӢ
ВА ҲУНАРҶОИ МАРДУМӢ**

**(дар мисоли нашрияҳои даврии «Хатлон» ва «Сафо»,
солҳои 2018-2021)»**

ДИССЕРТАТСИЯ

барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси
10.01.10 – Рӯзноманигорӣ

Рохбари илмӣ:

номзади илмҳои филологӣ,
дотсент Маҳкамзода Дилором Юнус

ДУШАНБЕ – 2024

МУНДАРИЧА

МУҚАДДИМА.....	4-9
ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚ.....	10-15

БОБИ I. МАСЪАЛАҲОИ СОҲАИ САЙЁҲӢ ВА ҲУНАРҲОИ МАРДУМӢ ДАР САНАДҲОИ МЕЪЁРИ-ҲУҚУҚИИ ҶУМҲУРИИ ТОЧИКИСТОН.....16-48

- 1.1. Баррасии соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар Паёмҳои солона ва Амру Фармонҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.....24-30
- 1.2. Таъмини шароит, амнияти сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.....31-39
- 1.3. Инъикоси таъбиқи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ оид ба сайёҳӣ дар матбуоти даврии маҳаллии вилояти Хатлон.....40-48

БОБИ II. БОЗТОБИ МАСОИЛИ САЙЁҲӢ ВА ҲУНАРҲОИ МАРДУМӢ ДАР МАТБУОТИ ДАВРИИ ВИЛОЯТИ ХАТЛОН.....49-95

- 2.1. Баррасии сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар нашрияи «Хатлон».....52-78
- 2.2. Вижагиҳои инъикоси мавзӯҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумии вилояти Хатлон дар маҷаллаи «Сафо».....79-95

БОБИ III. ВИЖАГИҲОИ ЖАНРИИ МАВОДИ МАТБУОТИ ДАВРИИ МАҲАЛЛӢ ОИД БА САЙЁҲӢ ВА ҲУНАРҲОИ МАРДУМӢ.....96-145

- 3.1. Инъикос ва шарҳи воқеиятҳои марбут ба сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар маводи хабарии нашрияҳои «Хатлон» ва «Сафо».....100-115
- 3.2. Баррасии мавзӯҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар қолаби жанрҳои таҳлилий.....116-132
- 3.3. Ҷанбаҳои публицистӣ-бадеии маводи марбут ба масоили сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ.....133-145

ХУЛОСА.....	146-148
ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИЧАҲОИ ТАҲҚИҚ.....	149-150
РҶЙХАТИ АДАБИЁТ.....	151-171
НАШРИ ТАЪЛИФОТИ ИЛМӢ ДАР МАВЗУИ ДИССЕРТАТСИЯ.....	172-173

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзуи таҳқиқ. Мавзеъҳои сайёҳӣ, табиӣ, зиёратӣ, бостоншиносӣ ва ҳунароҳои мардумӣ аз ҷумлаи сарватҳои фарҳангӣ ва таърихӣ ҳар як миллат ба ҳисоб меравад.

Ҷумҳурии Тоҷикистон барои инкишофи ҳамҷонибаи сайёҳӣ ва ҳунароҳои мардумӣ имконоти зиёд дошта, ин соҳаҳо ҳамеша мавриди таваҷҷуҳи давлату ҳукумат қарор гирифтааст. Имкониятҳои рушди сайёҳӣ, ҳамзамон ба эҳё ва муаррифии касбу ҳунароҳои қадимаи тоҷикӣ, ташкили ҷойҳои тамошо ва саёҳат замина фароҳам оварда, ба масъалаи риояи меҳмоннавозии тоҷикӣ афзалият медиҳад.

Аз ин рӯ, маҳз дар давраи Истиқлоли давлатӣ ба тасвиб расидани як силсила санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва барномаҳои давлатӣ ва амалӣ шудани онҳо ҳамчун василаи муаррифии арзишҳои фарҳангӣ ва таҳкими иқтисоди миллӣ арзёбӣ мешавад.

Ҷумҳурии Тоҷикистон аз соли 2007 инҷониб ба узвияти Созмони умумиҷаҳонии сайёҳӣ пазируфта шуда, ҳамасола 27-уми сентябр Рӯзи байналмилалӣ сайёҳиро таҷлил мекунад, ки мақсад аз он тарғиби сайёҳӣ дар кишвар, бозтоби мавқеи он дар пешравиӣ иқтисодиёти миллӣ ва ҷаҳонӣ, барқарор кардани муносибатҳо бо сокинони сайёра ба ҳисоб меравад.

Муаррифии ҳар як кишвар аз вазъи соҳаи сайёҳӣ ва иттилоотонӣ вобастагӣ дорад. Одамон ба маълумот дар бораи кишварҳои ҳамсоя, мамлакатҳои дур, шинохти ҷойҳои таърихӣ зиёратӣ, фарҳангӣ ниёз доранд.

Бо ташаббуси Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон эълон гардидани Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунароҳои мардумӣ дар соли 2018 ва Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунароҳои мардумӣ барои солҳои 2019-2021 мусоидат намуд, ки ин соҳаҳо бештар рушд намоянд. Азбаски соҳаи сайёҳӣ, хосса дар минтақаҳо бо рушди ҳунароҳои мардумӣ, муаррифии

касбу хунари мардуми таҳҷой, омода кардани тухфаву армуғонҳо ба сайёҳон иртибот дорад, ин масъалаҳоро дар ҳамбастагӣ омӯхтан манфиатбахш мебошад.

Дар татбиқи сиёсати давлатии Тоҷикистон дар ин самт, ба ғайр аз ширкатҳои сайёҳӣ, воситаҳои ахбори омма – матбуоти даврӣ, радио, телевизион, шабакаҳои иҷтимоӣ низ ҳамчун ниҳоди муҳимми иҷтимоӣ ва иттилоотӣ фаъолона ширкат менамоянд. Воситаҳои ахбори омма дар баррасии вазъ ва ҳолати соҳаи сайёҳӣ ва ҳунариҳои мардумӣ, инъикоси ҷорабиниҳо, тадбирҳои Ҳукумати мамлакат ҷиҳати рушди соҳа, мушкилот ва дурнамои соҳа нақши назаррас доранд.

Дар бозтоби мавзӯҳои сайёҳии минтақаҳои Тоҷикистон, касбу ҳунариҳои мардумӣ матбуоти маҳаллӣ дар радиои воситаҳои ахбори оммаи ҷумҳуриявӣ аҳамияти бештар пайдо карда, чун василаи пешниҳоди иттилоот барои муҳотабон хидмат менамояд. Аз ин лиҳоз, таҳқиқу баррасии мавзӯи мазкур дар матбуоти даврии маҳаллӣ ба муаррифии соҳаи сайёҳӣ ва ҳунариҳои мардумии Хатлон, дастрасии аудитория ба ин гуна иттилоот, шинос намудани муҳотабон бо ҷойҳои таърихӣ, фарҳангӣ, зиёратӣ, касбу ҳунариҳои мардуми ин минтақа, нақши маводи матбуоти даврии маҳаллӣ дар ташаккули таассурот ва таваҷҷуҳи сайёҳон, иттилоӣ оид ба ширкатҳои сайёҳӣ ва марказҳои иттилоотӣ, вижагиҳои тарғиби мавзӯҳои сайёҳӣ, корбурди жанрҳои публитсистӣ дар пешниҳоди мавзӯҳои сайёҳӣ ва ҳунариҳои мардумӣ ва муайян намудани ҷойҳои матбуоти даврии маҳаллии Хатлон дар рушди ин соҳа бахшидашуда мавқеи хосро дорад.

Аҳамият ва мубрамияти мавзӯи матраҳшаванда дар он ифода меёбад, ки соҳаи сайёҳӣ ва ҳунариҳои мардумӣ дар Тоҷикистон, аз ҷумла вилояти Хатлон яке аз соҳаҳои рушдкунанда ва самарабахш ба шумор рафта, тавсеаи он ба иқтисодиёти миллӣ низ таъсиргузор мебошад.

Таҷрибаи ибратбахши фаъолияти воситаҳои ахбори оммаи сайёҳӣ дар кишварҳои пешрафтаи олам ва барои рушди иқтисоди он мамлакатҳо

мусоидати назаррас намудани тревел-журналистика (журналистикаи сайёҳӣ), водор мекунад, ки ин навъи журналистика дар Ҷумҳурии Тоҷикистон низ бояд рушд дода шавад.

Матбуот, чун анъана, барои пешниҳоди иттилоот дар бораи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ имконияти бештар дорад. Ин муносибат аз як ҷониб, нақши муҳим доштани нашрияҳо дар бозтоби мавзӯҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар минтақа муайян намояд, аз ҷониби дигар, зарурат ва имконоти таҳқиқи илмии мавзӯи баррасишавандаро асоснок мегардонад.

Дарачаи таҳқиқи мавзӯ. Доир ба вазъи соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар ВАО-и Тоҷикистон маводи зиёд ба таъб мерасад. Аз ҷумла, дар матбуоти даврӣ рубрика ва гӯшаҳои махсус, дар радио ва телевизион барномаҳои марбут ба сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ таҳия гарданд ҳам, таҳқиқоти илмӣ доир ба инъикоси сайёҳӣ зиёд нест. Дар илми журналистикаи тоҷик соли 2022 Абдуллоева Машҳура дар мавзӯи «Баррасии масъалаҳои сайёҳӣ дар матбуоти даврии тоҷик (дар мисоли нашрияҳои «Ҷумҳурият» ва «Ҷавонони Тоҷикистон» – солҳои 2015-2020)» рисолаи номзадӣ ҳимоя намудааст. Аммо то ҳол пажӯҳиши илмии нақши матбуоти даврии маҳаллӣ дар тарғиби сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ, аз ҷумла дар матбуоти даврии Хатлон, анҷом дода нашудааст. Бинобар ин, дар кори диссертатсионӣ ба таҳқиқи илмии журналистикаи маҳаллӣ, адабиёти зиёди илмиву таълимӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқии соҳаи сайёҳӣ таъя карда шуд.

Ҷамчунин, як силсила таҳқиқоти илмӣ, китобу рисола ва мақолаҳо аз ҷониби мутахассисони соҳаҳои алоҳида, аз ҷумла ҳуқуқшиносӣ, иқтисодиёт, педагогика, менечмент, сайёҳӣ таҳия гардидаанд, ки дар онҳо роҳҳои рушди соҳаи сайёҳӣ ва бартарарф намудани мушкилоти он баррасӣ шудаанд. Вобаста ба вазъи соҳаи сайёҳӣ таҳқиқоти хосса аз ҷониби муҳаққиқони хориҷӣ, аз ҷумла Н.Г. Виктовская, Ю.В. Ростовская [223], Г.С.

Усискин [51], А.А. Майга [225], Н.М. Маслова [35], И.В. Показаньева [232], Г.Ю. Тихонова, Е.В. Гиниятова [49], А.А. Мокроусова [90], Г.В. Лазутина, С.С. Растопова [33], В.Ф. Буйленко [20], А.П. Дурович [28], А.В. Аверин, К.К. Поздняков, Б.Свагдиене [85], П.А. Киселева [87], Г.В. Гуляев [62], И.В. Калинин [66], В.А. Кварталнов [31], Г.Ф. Шаповал [54] ва олимони ватанӣ Д. Сангинов [78], Ф. Қодиров [88], А.Абдалимов, М. Қодирова [17], Р.Д. Диловаров, Ҷ.Н. Ёров, Н.Н. Сайфуллоев [26], Н.В. Пивоварова [75], Д.С. Амонова [222], А.М. Неъматов [74], З.Р. Абдурахманова, Ю.И. Мамаева [18], М.С. Собиров [80], С.С. Бехешти [60], У.А. Сафаров [82], Н.К. Наимзода [73], Р.А. Иброгимова [63] ва дигарон анҷом ёфтаанд, ки онҳо дар баробари фарогирии ҷанбаҳои таърихӣ, навъҳои сайёҳӣ, инфрасохтор ва моҳияти соҳаро дар бар мегиранд.

Аз рӯйи таснифоти Н.В. Пивоварова, даврабандии таърихи рушди сайёҳӣ дар Тоҷикистон аз се марҳала иборат аст:

«1. Марҳалаи таърихи туризми халқи тоҷик аз қадим то ибтидои асри ХХ.

2. Рушди туризми Тоҷикистон дар даврони Шуравӣ (1917-1991).

3. Туризм дар солҳои соҳибистиқлолии Ҷумҳурии Тоҷикистон» [75, с.11].

Дар илми журналистика муҳаққиқони алоҳидае ба таҳлили мавзӯи сайёҳӣ дар ВАО қор гирифта, кӯшиш намудаанд, ки иртиботи сайёҳӣ ва журналистикаро муайян намоянд. Муҳаққиқон Искандарӣ Насрулло Теймур [64], Кун Лин [70], Абдулвоҳид Эссам Абдуллоҳ Маҳмуд [56], Чан Ван Ле [83], Ревенко Анастасия Андреевна [76], Кузина Ксения Александровна [67], Абдуллоева Машҳура [57] дар таҳқиқоти худ, пеш аз ҳама, хусусияти шаклӣ ва матни навиштаҳои ба мавзӯи сайёҳӣ бахшидаи воситаҳои ахбори омма ро мавриди таҳлилу арзёбӣ қарор дода, ба рушди журналистикаи сайёҳӣ дар кишварҳои алоҳида, бахусус Ҷумҳуриҳои Эрон, Миср, Россия, Ветнам, Чин ва Тоҷикистон замина гузоштаанд.

Рисолаи Искандарӣ Насрулло Теймур ба инъикоси масъалаҳои туризм дар васоити ахбори оммаи Эрон, Абдулвоҳид Эссам Абдуллоҳ Маҳмуд доир ба нақши шабакаҳои телевизионҳои моҳвораӣ дар ташаккули маърифати сайёҳӣ дар Миср, Кун Лин ба таъсири нашрияҳои сайёҳӣ дар низоми ВАО-и Чин, Чан Ван Ле ва К.А. Кузина доир ба нақши воситаҳои ахбори оммаи Ветнам ва минтақаи Каспий дар ташаккули имичи ин кишварҳо бахшида шуда, аз паҳлуҳои гуногун бо сайёҳӣ пажӯҳиш шудаанд. Аз ҷумла, К.А. Кузина чунин андеша баён намудааст: «Дар ҷомеаи ҷаҳонии муосир ба рақобатпазирии ҳудуд, кишвар, минтақа таъсири таассурот дар бораи мақоми ин минтақа ва захираҳои иттилоотие, ки онҳо доранд, назаррас мебошанд. Аз ин рӯ, дар раванди ташаккули симои минтақа хеле муҳим аст, ки чӣ гуна иттилоот дар бораи ин минтақа ба воситаҳои ахбори омма ворид мешавад. Ин, бешубҳа, барои шарикони рушд, сармоягузориҳои эҳтимолӣ аҳаммият дорад. Ҳамаи ин минтақаро суръати рушди иқтисодӣ, устувории вазъияти сиёсӣ – ҳамаи ин минтақаро диққатҷалбкунанда менамояд» [66, с.3].

Солҳои охир дар таҳқиқоти навиштаҳои муҳаққиқони ватанӣ низ вазъ ва мушкилоти соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ баррасӣ гардида, дар ин замина як силсила асару таълифоти илмӣ ба вуҷуд омаданд, ки онҳо қиммати хоссае дар журналистикаи тоҷик доранд. Аз ҷумла, муҳаққиқони тоҷик И. Усмонов, А. Саъдуллоев, А. Нуралиев, П. Гулмуродзода, А. Азимов, М. Муродӣ, М. Абдуллозода, Ш. Муллоев, М. Муқимов, Б. Қутбиддинов, С. Гулов, Н. Бозорзода, М. Азимова, Д. Маҳкамзода, М. Абдуллоева, Н. Маъмурзода, С. Шарипов, М. Кадирова, С. Олимиён ва ҷане дигарон дар мавридҳои гуногун ба масъалаҳои тарғиби сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ, фарҳанги миллии таваҷҷуҳ намудаанд.

Умуман, таҳқиқу баррасии инъикоси соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар матбуоти даврии маҳаллӣ дар илми журналистикаи тоҷик мавзӯи нав ба ҳисоб меравад.

Робитаи таҳқиқ бо барномаҳо ва мавзӯҳои илмӣ. Таҳқиқи диссертатсионӣ дар доираи барномаи корҳои илмию тадқиқотии кафедраи рӯзноманигории Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав» иҷро шудааст.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚ

Мақсади таҳқиқ. Мақсади асосии таҳқиқ пажухиш ва баррасии нақши матбуоти даврии маҳаллӣ дар тарғиби сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ буда, ба ин васила муайян намудани таъсири нашрияҳои даврии вилояти Хатлон дар ташаккули маърифати сайёҳӣ мебошад.

Вазифаҳои таҳқиқ. Барои расидан ба ҳадафҳои таҳқиқ ҳалли вазифаҳои зеринро муҳим шуморида мешавад:

- баррасии аҳамият ва нақши санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар пешравиҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар Тоҷикистон;
- муайян кардани саҳми матбуоти даврии маҳаллӣ дар инъикоси масъалаҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ ва нақши он оид ба амалӣ шудани барномаву стратегияҳои давлатии соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ;
- таҳқиқи мавзӯӣ ва мундариҷавии маводи рӯзномаи «Хатлон»;
- таҳлили журналистии контенти маҷаллаи вилоятии «Сафо» оид ба соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ;
- муайян кардани вижагиҳои инъикоси мавзӯи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар рӯзномаи «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо»;
- муайян кардани мақоми жанрҳои публицистӣ дар инъикос ва баррасии мавзӯи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар нашрияҳои даврии маҳаллӣ.

Объекти таҳқиқ. Объекти таҳқиқи диссертатсияро матбуоти даврии маҳаллӣ, бахусус нашрияҳои Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон – рӯзномаи «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо» дар солҳои 2018-2021 ташкил медиҳанд.

Предмети таҳқиқ. Муайян намудани нақши матбуоти даврии маҳаллӣ, аз ҷумла нашрияи «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо» дар бозтоби воқеиятҳои

соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар доираи қонунмандии муҳтавоию жанрӣ.

Асосҳои назарии таҳқиқ. Дар раванди омӯзиши мавзӯ мо ба афкори назариявии олимони соҳаи журналистикаи хориҷӣ ва ватанӣ, аз ҷумла Е.И. Журбина, В.В. Учёнова, М.С. Черепанов, С.М. Гуревич, Е.П. Прохоров, Г.С. Мелник, С.Г. Корконосенко, И.Л. Кройчик, А.А. Тертичный, А. Пелт, В.Ф. Олешко, А. Саъдуллоев, А. Нуралиев, И. Усмонов, П. Гулмуродзода, М. Муродӣ, Н. Салихов, М. Муқимов, А. Азимов, М. Абдуллозода, Ш. Муллоев, Ҷ. Саъдуллоев, Р. Бобоҷонова, С. Хоҷаев, Н. Бозорзода, А. Қутбиддинов, С. Гулов ва дигарон таъя карда шудааст.

Асосҳои методологии таҳқиқ. Таҳқиқи мавзӯ бо истифода аз усулҳои таҳлили муқоисавӣ, анъанавӣ ва сифативу миқдорӣ анҷом дода шуда, ҳангоми паҷуҳиши мавзӯи кори диссертатсионӣ алоқамандии рӯзноманигорӣ бо илмҳои ҳуқуқшиносӣ, сиёсатшиносӣ, иқтисодӣ, менеҷмент, педагогӣ ва дигар илмҳои ҷомеашиносӣ ба назар гирифта шудааст.

Сарчашмаҳои таҳқиқ. Сарчашмаи асосии диссертатсия маводи марбут ба мавзӯи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумии нашрияи «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо» дар фосолаи солҳои 2018-2021 мебошад. Зимни таҳқиқ дар таъя ба санадҳои меъерии ҳуқуқии соҳаи сайёҳии Ҷумҳурии Тоҷикистон, маводи нашрияҳои дигар ва манбаи иттилоотӣ аз интернет низ истифода ва баррасӣ гардидааст.

Навгонии илмии таҳқиқ. Дар илми журналистикаи тоҷик таҳқиқи нақши матбуоти даврии маҳаллӣ дар тарғиби сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ ба таври густарда қарор нагирифта, аз ҷониби мо масъалаҳои касбият ва усули инъикоси марбут ба сайёҳӣ, ҳунарҳои мардумӣ, муаррифии мавзӯҳои сайёҳии вилояти Хатлон дар нашрияҳои «Хатлон»-у «Сафо» бо дарназардошти мазмуну мундариҷа ва сохтори жанрӣ таҳлилу баррасӣ шудааст. Аз ин лиҳоз, масъалаҳои зерин муайян гардидаанд:

- танзими ҳуқуқии соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва инъикоси он дар матбуоти маҳаллӣ баррасӣ карда шуд;
- мавқеи матбуоти даврии маҳаллӣ дар инъикоси сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумии вилояти Хатлон муайян гардид;
- умумият ва тафовути бозтоби сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар рӯзномаи «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо» ба таври муқоиса таносубан нишон дода шуд;
- шеваи истифодаи жанрҳои публитсистӣ ва маҳорати муаллифон доир ба мавзуи таҳқиқ дар ду нашрияи вилоятӣ баррасӣ гардид.

Нуктаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

1. Ҷумҳурии Тоҷикистон барои рушди инфрасохтори соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ бо танзими ҳуқуқӣ ва қонунгузори соҳа асос ёфта, амалӣ кардани ин сиёсати давлатӣ ба ғайр аз фаъолияти кормандони соҳаи сайёҳӣ, ба воситаҳои ахбори омма низ вобастагӣ дорад. Зеро воситаҳои ахбори омма дар самти дастрасии аудитория, пешниҳоди иттилооти саръ ва ҷолиб доир ба минтақаҳо ва имкониятҳои сайёҳии кишвар нақши бориз мегузоранд.

2. Рушди соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ нишон медиҳад, ки он на танҳо василаи муаррифии мардум ё давлат аст, балки ба рушди хоҷагии халқ мусоидат намуда, сатҳи некуаҳволии мардумро боло мебарад. Муаррифии мавзёҳо, минтақаҳои сайёҳии кишвар, аз ҷумла вилояти Хатлон, чун як гӯшаи Тоҷикистон, метавонад имиҷи мусбати давлатро дар сатҳи байналмилалӣ ҳифз кунад.

3. Рӯзномаи «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо» ба ғайр аз вазифаҳои иттилоотдиҳӣ, маърифатӣ, фарҳангӣ дар муаррифии имкониятҳои сайёҳии вилояти Хатлон, мавзёҳои таърихӣ ёдгорӣ, зиёратӣ, касбу ҳунарҳои мардумӣ, масъалагузорӣ доир ба мушкилоти соҳа ва роҳҳои ҳалли онҳо вазифаи сафарбарнамоиро иҷро мекунанд.

4. Азбаски рӯзномаи «Хатлон» бо теъдоди обуначиён ва даврияти чоп барои инъикоси мавзӯҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ нисбат ба маҷаллаи «Сафо» имконияти бештар дорад, таъсиси рубрика ва гӯшаҳои махсуси муаррифкунандаи мавзӯҳои сайёҳии вилоят иттилооти зиёдтарро фаро гирифтааст. Маҷаллаи «Сафо» низ бо назардошти вижагии ҷаҳолияти худ барои баррасии мавзӯҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ бо пешниҳоди маводи ҷолиб ва ақсои ранга саҳм гузоштааст.

5. Бозтоби мавзӯи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар рӯзномаи «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо» бо усули нигориш ва пешниҳоди иттилоӣ тафовут дошта, дарки муҳрамияти мавзӯи рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар Тоҷикистон, аз ҷумла дар вилояти Хатлон, дар доираи жанрҳои гуногуни журналистӣ интишор мешаванд. Дар сомонаҳои интернетӣ ва саҳифаҳои ин ду нашрия дар шабакаҳои иҷтимоӣ матлабҳо дар шакли чандрасонаӣ ҷолибу муассир пешниҳод мегарданд.

6. Дар нашрияи «Хатлон» инъикоси соҳаи сайёҳии вилоят бештар дар қолаби жанрҳои иттилоотии хабар, репортаж, мусоҳибаву ҳисобот ва жанрҳои таҳлилу бадеии муҳбирномаву мақола, лавҳаву очерки сафарӣ, сафарнома эҷод шуда, корбурди жанрҳои мазкур дар маҷаллаи «Сафо» камтар мушоҳида мешавад. Дар ин маҷалла мавзӯи мавриди таҳқиқ асосан дар доираи жанрҳои мақола, лавҳа, очеркҳои портретӣ ва сафарӣ инъикос гардидааст.

Аҳаммияти назарӣ ва амалии таҳқиқ. Аҳаммияти назариявии диссертатсия дар он аст, ки барои ташаккули журналистикаи соҳавӣ, бахусус журналистикаи сайёҳӣ (тревел-журналистика), журналистикаи экологӣ (экожурналистика), журналистикаи иқтисодӣ, журналистика ва фарҳанги миллӣ мусоидат намуда, дар дарки касбӣ ва дуруст инъикос намудани мавзӯи сайёҳӣ, роҳҳои тарғиби мавзӯҳои табиати нодир, ёдгориҳои таърихиву фарҳангӣ, зиёратӣ ва дигар анвои сайёҳӣ, инчунин ҳунарҳои мардумӣ дар вилояти Хатлон замина мегузорад.

Бозёфтҳои илми бадастомадаро метавон дар таълифи китобҳои дарсӣ, дастурҳои таълимӣ, матни курсҳои махсус оид ба журналистикаи сайёҳӣ, журналистикаи экологӣ, журналистика ва фарҳанги миллии барои донишҷӯёну магистрантони факултету шӯбаҳои журналистика ва мутахассисони соҳаи сайёҳӣ, реклама ва PR, ширкатҳои сайёҳӣ ва дар фаъолияти касбии воситаҳои ахбори омма истифода кард.

Мутобиқати мавзӯи диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Таҳқиқи диссертатсионӣ ба шиносномаи ихтисосҳои Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 10.01.10 – Рӯзноманигорӣ мутобиқат мекунад.

Саҳми шахсии докталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқ. Дар раванди омӯзиш ва баррасии мавзӯ, аз ҷумла интихоби мавзӯ, асосноккунӣ ва мубрамияти он, ҳадафи таҳқиқ ва иҷрои вазифаҳо муаллиф бевосита саҳм дорад. Диссертант нақши матбуоти даврии маҳаллиро дар инъикос ва тарғиби сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар мисоли нашриҳои «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо» (дар солҳои 2018-2021) мавриди таҳқиқ қарор дода, натиҷаҳои пажӯҳишро дар шакли мақолаҳои илмӣ ба таъб расонидааст.

Тасвиби амалии натиҷаҳои таҳқиқ. Нуқтаҳои асосӣ, масъалаҳо ва натиҷаҳои таҳқиқро диссертант дар маърузаҳои, бахусус конференсияҳои ҷумҳуриявии илмиву назариявии Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав – конференсияи илмӣ-назариявии ҷумҳуриявӣ таҳти унвони «Мақтаби сарвари Пешвои миллат» (Бохтар, 11 ноябри 2023), конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи «Нақши ВАО дар таъмини амнияти иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон» (Кӯлоб, 10 ноябри соли 2023), конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Рушду таҳаввули жанри қасида дар адабиёти форсу тоҷик» (Бохтар, 21 декабри соли 2023), конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Механизми идоракунии молиявӣ дар соҳаи сайёҳии Ҷумҳурии Тоҷикистон» (Бохтар, 26-27 апрели соли 2024) пешниҳод намудааст.

Ҳамчунин, як силсила мақолаҳои диссертант дар маҷмуаҳои мақолаҳои илмӣ–назариявӣ «Журналистикаи муосири тоҷик дар шароити ҷаҳонишавӣ» (Бохтар, 2022), «Садафи илм» (Бохтар, 2023) ва «Сафинаи илм» (Бохтар, 2024) интишор шудаанд.

Диссертатсия дар маҷлиси кафедраи рӯзноманигории МДТ «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав» аз 31.10.2024 (суратчаласаи № 3) баррасӣ ва ба ҳимоя пешниҳод шудааст.

Наشري таълифоти илмӣ дар мавзуи диссертатсия. Муҳтавои асосии таҳқиқи диссертатсионӣ дар 11 мақолаи илмӣ, ки 4-тои он дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон чоп гардидаанд, инъикос ёфтааст.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, се боб, ҳашт фасл, хулоса ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат мебошад. Ҳаҷми умумии диссертатсия 173 саҳифаро ташкил медиҳад.

БОБИ I

МАСЪАЛАҲОИ СОҲАИ САЙЁҲӢ ВА ҲУНАРҲОИ МАРДУМӢ ДАР САНАДҲОИ МЕЪЁРӢ-ҲУҚУҚИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Соҳаи сайёҳӣ низ чун соҳаҳои дигари хоҷагии халқ дар доираи қонунҳо танзим мешавад ва истилоҳҳои хоси худро дорад. Мувофиқи таърифи Созмони Милали Муттаҳид ва Конфронси байналмилалӣ оид ба туризм, истилоҳи «туризм» ҳамчун муҳочирате муайян карда мешавад, ки бо тағйири доимии манзили зист алоқаманд набуда, ин сафарест, ки сайёҳ ба минтақаҳои дигар рафта, пасон бармегардад. Дар ҳуҷҷатҳои СММ мафҳуми «турист» ҳамчун нафаре доништа шудааст, ки ба маҳалли дигар, кишвар барои фароғат, истирохат, табобат ташриф меорад.

Муҳаққиқи африқоӣ Дэвид Ливингстон навиштааст, ки саёҳат кардан қори хеле осонтар нисбат дар рӯи қоғаз тасвир кардани он мебошад [69, с.7]. Аз ин бармеояд, ки на ҳар шахс мушоҳида ва таассуроташро аз саёҳати худ воқеъбинона ва шавқовару муассир баён карда метавонад.

Ин андешаро метавон чун хусусияти хоси эҷоди мавод дар журналистикаи сайёҳӣ ё ба истилоҳи дар Ғарб маъмули трэвел-журналистика нисбат дод. Гарчанде ҳамаи воситаҳои ахбори омма дар бораи сайёҳӣ иттилоъ медиҳанд, трэвел-журналистика (аз забони англ. travel journalism – «журналистикаи сайёҳӣ») – равияи хос дар медиа ба ҳисоб меравад.

Олими рус Ревенко Анастасия Андреевна чунин ақида дорад, ки баъд аз соли 1990 «...марҳилаи чоруми рушди журналистикаи сайёҳӣ – «трэвел-журналистика» оғоз гардида, зеро ин мафҳум самти дар расонаҳои хабарӣ мақсаднок пешниҳод шудани иттилоот оид ба саёҳат дар пасманзари мавзӯҳои география, таърих, фарҳанг, сайёҳӣ сурат мегирад» [76, с. 11].

Ба андешаи И.В. Показаньева, «ин равияи хоси софт-журналистика (журналистикаи тафреҳӣ-фароғатӣ – К.Р.) аст, ки барои муҳотабон дар

борои саёҳат ва ҷойҳои тамошобоб маълумот дода, бо ин восита ба мавзӯҳои таъриху ҷуғрофиё, фарҳангу ҳунар, ҷаҳонгардию ахлоқ, фалсафаю тамаддун дахл мекунад» [232].

Олимони соҳаи журналистикаи сайёҳӣ нақши иттилоотии сайёҳиро муҳим шуморида, таъкид намудаанд, ки туризмро метавон ҳамчун як падида, фаъолият, соҳа ҳисобид ва онро чун паҳнкунии иттилоот дарк намудан лозим аст.

Рушди туризм ва ҳифзи арзишҳои миллӣ, аз ҷумла ҳунарҳои мардумӣ, дар Тоҷикистон дар заминаи ҳуқуқӣ танзим ва амалӣ мешавад.

Тибқи андешаи профессор Д. Сангинов, давраҳои рушди қонунгузорию сайёҳии Тоҷикистон дар даврони соҳибистиклолӣ ба чор марҳилаи замони ҷудо мешавад:

- «–марҳилаи аввал – солҳои 1991-1998;
- марҳилаи дуюм – солҳои 1999-2008;
- марҳилаи сеюм – солҳои 2009-2016;
- марҳилаи чорум – аз соли 2017 инҷониб» [233].

Гарчанде раванди қонунҷодкунӣ аз солҳои пешин идома ёфтааст, марҳилаи таҳқиқи мо ба зинаи чорум рост меояд. Дар қонунгузорию сайёҳӣ пешравию соҳа, ташаккули инфрасохтор намоён мегардад.

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз солҳои аввали соҳибистиклолӣ дар баробари таъмини рушди босуботи соҳаҳои хоҷагии халқ ба тақмили инфрасохтори соҳаи сайёҳӣ ва рушди ҳунарҳои мардумӣ таваҷҷуҳ намуда, дар ин замина санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва барномаву консепсияҳои давлатӣ қабул кардааст. Амалӣ намудани ҳуҷҷатҳои мазкур ба рушди соҳаи сайёҳӣ нигаронида шуда, муносибатҳои ҷамъиятиро танзим мекунад.

Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои таҳия ва қабули қонунҳои соҳавӣ, барномаву консепсияҳои гуногун манбаи бунёди ба ҳисоб меравад. Агар тибқи моддаи 13-уми Конститутсия: «Замин, сарватҳои зерзаминӣ, об, фазои ҳавоӣ, олами набототу ҳайвонот ва дигар боигарии табиӣ моликияти истисноии давлат мебошанд ва давлат истифодаи

самараноки онҳоро ба манфиати халқ кафолат медиҳад» [4, с. 9], дар моддаи 38-и Конститутсия зикр шудааст, ки «Давлат барои солимгардони муҳити зист, инкишофи оммавии варзиш, тарбияи ҷисмонӣ ва сайёҳӣ тадбирҳо меандешад» [4, с. 16]. Дар моддаи 40-уми Конститутсия таҳти ҳимояи давлат будани сарватҳои фарҳангӣ ва маънавӣ таъкид гардида, тибқи моддаи 44-ум муқаррар шудааст, ки «Ҳифзи табиат, ёдгориҳои таърихиву фарҳангӣ вазифаи ҳар як шахс аст» [4, с. 22].

Дар Концепсияи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2009-2019 мақсади асосии сиёсати давлат дар соҳаи туризм ва таъмини шароити мусоиди ҳуқуқӣ «... барои самаранокии кори субъектҳои фаъолияти туристӣ ва дар ин асос ташкили самаранок ва рақобатпазири бозори сайёҳӣ, фароҳам овардани имкониятҳои қонеъгардони эҳтиёҷоти шаҳрвандони кишвар ва хориҷӣ ба хизматрасони босифати соҳа» [3, с. 3] муайян гардидааст.

Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи туризм»-ро ки 3-юми сентябри соли 1999 таҳти №824 қабул шудааст, метавон санади ҳуқуқии аввалин дар соҳаи сайёҳӣ номид. Дар он асосҳои ҳуқуқӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, ташкилӣ ва тартиби амалӣ намудани фаъолияти туристӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян гардидаанд.

Дар моддаи 7-уми қонуни мазкур оид ба салоҳияти Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи туризм чунин муқаррарот ҷой дорад:

- «– муайян намудани сиёсати давлатӣ дар соҳаи туризм;
- муайян намудани мақоми ваколатдори давлатӣ дар соҳаи туризм;
- қабули санадҳои меъёрии ҳуқуқие, ки фаъолияти туристиро дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқи қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон танзим менамоянд;
- муқаррар намудани тартиби воридоту содироти хизматрасони туристӣ;
- бастанӣ созишномаҳои байнихукуматӣ дар соҳаи туризм ва муайян намудани тартиби тадбиқи онҳо:

– тасдиқи барномаҳои давлатии инкишофи туризм, ки ба такмили саноати туристӣ равона шудаанд, иштирок дар иҷрои барномаҳои байналхалқӣ;

– муқаррар намудани тартиби истифодаи захираҳои туристӣ бо мақсади туризм ва ҷуброни зарарҳои ба онҳо расонидашуда;

– муайян намудани тартиби сертификатсияи маҳсулоти туристӣ, молҳо ва хизматрасонии субъектҳои фаъолияти туристӣ;

– фароҳам овардани шароит барои ҷалби сармоя ба соҳаи туризм;

– ташкили низоми давлатии тайёр намудани мутахассисони соҳаи туризм ва таъминоти илмӣ соҳаи туризм;

– муайян намудани тарифҳои ягона барои баромадан ба қуллаҳои кӯҳӣ, пардохти начоти кӯҳӣ, боҷи экологӣ;

– ҳалли дигар масъалаҳое, ки тибқи қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ба салоҳияти он вобастаанд» [5].

Дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттилооти экологӣ» роҷеъ ба дастрас, коркард ва паҳн кардани иттилооти экологӣ муқаррарот мавҷуд аст, ки доништан ва риояи он барои кормандони воситаҳои ахбори омма ва сайёҳон муҳим мебошад. Дар қонун гуфта мешавад, ки: «... интишори иттилооти экологӣ – амали молики иттилооти экологӣ, ки мақсадаш тавассути ҷойгиронӣ дар нашрияҳо, дигар воситаҳои ахбори омма, сомонаҳои расмӣ худ дар шабакаи умумичаҳонии иттилоотӣ ё бо роҳҳои дигари дастраси умум расонидани иттилооти экологӣ ба мақомоти давлатӣ, шахсони дигари воқеӣ ва ҳуқуқӣ мебошад» [8].

Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи берун баровардан ва ворид кардани сарватҳои таърихӣ фарҳангӣ» [6], Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифз ва истифодаи объектҳои мероси таърихӣ фарҳангӣ» [11], Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи муҳити зист» [7], Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттилооти экологӣ» [8], Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сайёҳии дохилӣ» [9], Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сайёҳӣ» [13] қабул гардидаанд, ки

асосҳои ташкилӣ, ҳуқуқӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоию фарҳангии фаъолиятро дар соҳаи сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон кафолат медиҳанд.

Барои соҳибкорони соҳаи сайёҳӣ имтиёзҳо дар Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рӯйхати иншооти сайёҳие, ки барои бунёди онҳо воридоти таҷҳизоту техника ва маводи сохтмонӣ аз андоз аз арзиши иловашуда ва бочи гумрукӣ озод карда мешавад» аз 12-уми апрели соли 2018. – №189 дода шудааст. Маҳз дар ин замина соҳибкорон дар ду даҳсолаи охир ба бунёди иншооти сайёҳӣ бештар машғул шуда, таҷҳизоти зиёдеро ба кишвар ворид намудаанд.

Дар ҳамаи қонунҳо масъалаи тарғиби сайёҳӣ ва иттилоотонӣ, фаъолияти ширкат ва марказҳои иттилоотӣ ба инобат гирифта шудааст. Аз ҷумла, дар моддаи 23-юми Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сайёҳии дохилӣ» оид ба таъмини дастрасии иттилоот дар соҳаи сайёҳии дохилӣ гуфта шудааст:

«1. Бо мақсади тарғиботи сайёҳии дохилӣ бо ҳамроҳангии мақоми ваколатдори давлатӣ сомонии миллии интернетӣ ташкил карда мешавад.

2. Субъектҳои хизматрасонии сайёҳӣ вобаста ба фаъолияти худ сомонии интернетӣ ва ё саҳифа(ҳо)и иҷтимоии интернетӣ ташкил намуда, мунтазам маълумоти дахлдорро дар он(ҳо) ҷойгир менамоянд.

3. Шабакаҳои радио ва телевизиони давлатӣ барномаҳои доимоамалкунандаи махсуси марбут ба рушди сайёҳии дохилиро ташкил менамоянд ва эълони (таблиғи) сайёҳии иҷтимоиро ройгон ба роҳ мемонанд.

4. Матбуоти даврӣ ва дигар воситаҳои ахбори омма бо назардошти имкониятҳои мавҷуда мунтазам тарғиботи сайёҳии дохилиро амалӣ менамоянд.

5. Маводи иттилоотӣ ҳангоми муҳолифат надоштани мазмуни он ба қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон ва фарҳанги миллӣ, озодона паҳн карда мешавад» [9].

Ҳамчунин барои рушди соҳаи сайёҳӣ як силсила барнома, стратегия ва концепсияҳои давлатӣ, аз ҷумла, «Барномаи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2004-2009», «Барномаи рушди туризм дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи солҳои 2015-2017», Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи пешниҳоди хулосаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба лоиҳаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сайёҳии дохилӣ» (25 январи соли 2017, №27), Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Кумитаи рушди сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон» (27 майи соли 2017, №258), Қарори Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Оид ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сайёҳии дохилӣ» (12 июли соли 2017, №428), Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи «Соли рушди сайёҳӣ ва хунарҳои мардумӣ» эълон намудани соли 2018» (29 декабри соли 2017, №977), Амри Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тасдиқ намудани Нақшаи чорабиниҳо бахшида ба «Соли рушди сайёҳӣ ва хунарҳои мардумӣ» (20 январи соли 2018, №АП-922), Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Концепсияи сиёсати ҳукукии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2028» (6 феввали соли 2018, №1005), Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Барномаи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2020» (1 марти соли 2018, №80), Амри Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тасдиқи Нақшаи чорабиниҳо бахшида ба «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва хунарҳои мардумӣ» (6 марти соли 2019, №АП-1176), Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рӯйхати иншооти сайёҳие, ки барои бунёди онҳо воридоти таҷҳизоту техника ва маводи сохтмонӣ аз андоз аз арзиши иловашуда ва боғи гумрукӣ озод карда мешавад» (12 апрели соли 2018, №189), Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Стратегияи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030» (1 августи соли 2018, №372), Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи эълон намудани солҳои 2019-2021 «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ

ва хунарҳои мардумӣ» (2 январи соли 2019, №1170), Амри Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тасдиқи Нақшаи чорабиниҳо бахшида ба «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва хунарҳои мардумӣ» (6 март соли 2019 №АП–1176), Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Нақшаи чорабиниҳо оид ба амалисозии Стратегияи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 барои солҳои 2019-2022» (31 майи соли 2019, №270), Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳисоботи раиси Кумитаи рушди сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба чараҳои иҷрои Барномаи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2020 дар соли 2018» (31 майи соли 2019, №259), Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таъсиси корхонаи воҳиди давлатии «Маркази иттилоотии хизматрасониҳои сайёҳӣ» (14 ноябри соли 2019, №576), Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Оид ба лоиҳаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сайёҳӣ» (30 декабри соли 2019, №640), Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи муассисаи давлатии таълимии «Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат» (29 апрели соли 2020, №240), Қарори Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Оид ба қабул кардани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сайёҳӣ» (24 июни соли 2020, №148), Қарори Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Оид ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сайёҳӣ» (5 августи соли 2020, № 63), «Барномаи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2020», «Барномаи ноҳиявии рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2020», «Барномаи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025», «Барномаи рушди сайёҳии деҳот дар Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2025», «Стратегияи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2023-2026», «Стратегияи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030», «Концепсияи рушди соҳаи туризм дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2009-2019», Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи

рӯйхати иншооти сайёҳие, ки барои бунёди онҳо воридоти таҷҳизоту техника ва маводи сохтмонӣ аз андоз аз арзиши иловашуда ва бочи гумрукӣ озод карда мешавад», Низомномаи Кумитаи рушди сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон (бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 11 ноябри 2019, №576), «Нақшаи чорабиниҳо «Оид ба амалисозии Стратегияи рушди сайёҳӣ дар вилояти Хатлон барои давраи то соли 2030 барои солҳои 2023-2026» қабул гардидаанд.

Танзими ҳуқуқии соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ натавонанд барои рушди соҳа мусоидат намуд, балки сатҳи ҳавасмандӣ, ҷалби сокинони кишварро ба соҳибкории сайёҳӣ қувват дод. Иттилоот дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқии соҳаи сайёҳӣ ба тақмили маърифати ҳуқуқии шахрвандон мусоидат мекунад.

1.1. Баррасии соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар Паёмҳои солона ва Амру Фармонҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар суҳанронихо, вохӯриҳо бо мардум дар маҳалҳо, аз ҷумла Паёмҳо ба Маҷлиси Олии кишвар зимни баррасии масъалаҳои рушди хоҷагии халқ, ба соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ низ тавачҷуҳ мекунад. Маҳз дар така ба ин соҳаи муҳимми стратегӣ, ки ба таҳкими иқтисоди миллӣ ва муаррифии фарҳангу тамаддуни тоҷикон замина мегузорад, шароити мусоид баҳри рушди инфрасохтори соҳа аз ҷониби давлату ҳукумати кишвар муҳайё шудааст.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Паёми ҳеш соли 2016 масъалаҳои имкониятҳои сайёҳӣ дар кишварро таҳлил карда, пешниҳод намудааст: «...бо мақсади боз ҳам тавсеа баҳшидани соҳаи сайёҳӣ, истифодаи самараноки имкониятҳои мавҷуда дар ин самт, инкишофи инфрасохтори сайёҳӣ, беҳтар кардани сифати хизматрасонӣ, густариши раванди танзими давлатӣ ва дастгирии сайёҳии дохиливу хориҷӣ, ҷалби ҳарчи бештари сармоя дар ин самт ва омода кардани кадрҳои болаёқат соли 2017 дар назди Ҳукумати Тоҷикистон сохтори алоҳида оид ба соҳаи сайёҳӣ таъсис дода шавад» [229].

27 майи соли 2017 бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, №258 Кумитаи рушди сайёҳӣ таъсис ва низомномаи он тасдиқ карда шуд. Дар заминаи он, моҳи ноябри соли 2017 дар Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон низ шуъбаи рушди сайёҳӣ таъсис дода шуд.

Дар татбиқи сиёсати давлатӣ ба масъалаи рушди сайёҳӣ дар сатҳи байналмилалӣ ва ҳамоҳангсозӣ кардани фаъолияти сохторҳои маҳаллӣ бо онҳо аҳамияти хосса дода шудааст. Бо назардошти ҳифзи манфиатҳои Тоҷикистон вусъат додани ҳамкорӣ бо ташкилотҳои байналмилалии туристӣ, ташкилотҳои ҷамъиятӣ дар доираи санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ ва стандартҳои давлативу умумиҷаҳонӣ вазифаи асосии Кумитаи рушди

сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва сохторҳои маҳаллии он ба ҳисоб меравад.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Паёми соли 2017 ба Маҷлиси Олӣ аввалин маротиба ҳадафи давлатро дар соҳаи сайёҳӣ мушаххас баён кардааст: «Бо мақсади тараққӣ додани соҳаи сайёҳӣ, муаррифии шоистаи имкониятҳои сайёҳии мамлакат ва фарҳанги миллӣ дар арсаи байналмилалӣ, инчунин, ҷалби сармоя ба инфрасохтори сайёҳӣ пешниҳод менамоем, ки соли 2018 дар кишвар «Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» эълон карда шавад» [230].

Ба тасвиб расидани Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи «Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» эълон намудани соли 2018» ба вусъат ёфтани сайёҳӣ, эҳё ва шинохти ҳунарҳои мардумӣ, тавассути ин муаррифӣ шудани фарҳанги миллии тоҷикон, ташкили сармоягузорию ин соҳаҳо нигаронида шуда буд.

Кумитаи рушди сайёҳӣ лоиҳаи Стратегияи рушди сайёҳиро барои давраи то соли 2030 омода ва барои баррасӣ ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод намуд, зеро сайёҳӣ яке аз соҳаҳои муҳимми бо шуғл фаро гирифтани аҳолии қобили меҳнат, баланд бардоштани сатҳи зиндагии мардум, рушди дигар соҳаҳои хизматрасонию истеҳсолӣ, инчунин муаррификунандаи таъриху фарҳанг, табиат ва анъанаҳои миллӣ ба ҳисоб меравад.

Маҳз маҳсули фаъолияти тарғиботию ташвиқотӣ буд, ки шумораи сайёҳоне, ки соли 2018 ба Тоҷикистон омаданд, нисбат ба соли 2017 дуҷоним баробар афзуд.

Ба ғайр аз қабули «Стратегияи рушди сайёҳӣ барои давраи то соли 2030» аз ҷониби Роҳбари давлат таъкид гардид, ки ин фаъолият идома дода шавад: «Бо мақсади вусъат бахшидан ба ҳалли масъалаҳои зикршуда ва бо дарназардошти зарурати инкишофи инфрасохтори деҳот пешниҳод менамоем, ки солҳои 2019–2021 «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» эълон карда шаванд» [155].

Президенти кишвар дар Паёми хеш дурнамои фаъолиятро барои се соли минбаъда дар соҳаи сайёҳӣ ва хунарҳои мардумӣ тархрезӣ намуда, ҳадафҳои давлатро барои боз ҳам ривоч додани он муайян карданд.

Дар Паёми 26-уми декабри соли 2019 вазъи рушди сайёҳӣ ва хунарҳои мардумӣ дар зарфи як сол таҳлил ва вазифаҳои минбаъдаи масъулони соҳа муайян гардиданд. Аз ҷумла дар Паём пешниҳод шуд, ки: «Бо мақсади рақобатпазир гардонидани соҳа дар бозори ҷаҳонии сайёҳӣ моро зарур аст, ки мутахассисони забондон, донандаи фарҳангу таърих ва технологияҳои муосирро омода кунем, кормандони ширкатҳои сайёҳӣ, роҳбаладҳо, тарҷумонҳо ва дигар мутахассисони соҳаро мутобиқ ба талаботи бозори сайёҳӣ ба воя расонем» [156].

Аз ҷониби Сарвари давлат масъалаи ҳамкории ҷомеаи шаҳрвандӣ, ташкилоту созмонҳои ғайриҳукуматӣ бо сохторҳои давлатӣ, соҳибкорон, беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ, иҷозати равониди бисёркаратаи ба муҳлати шаст рӯз, рафту омади ҳамватанони бурунмарзии зодагони Тоҷикистон ва рушди сайёҳии экологӣ низ баррасӣ гардид. Дар Паём барои тарбияи кадрҳои баландихтисоси соҳа зарурати таъсиси Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат пешниҳод гардид.

Муҳаққиқон рушди соҳаи туризмро ба оmodасозии кадрҳои баландихтисоси соҳа, аз ҷумла роҳбаладони забондон, меҳмонхонашиносон, пешхизматон, ширкатҳои сайёҳӣ, фарҳангу таърихшиносон вобаста медонанд. Дар натиҷаи омӯзиши вазъ ва мушкилоти таҳсилоти сайёҳӣ дар Тоҷикистон муҳаққиқ М. Кадирова қайд мекунад, ки мақсади таҳсилоти касбӣ дар соҳаи туризм, пеш аз ҳама, ба шахсият, ба ташаккули сифатҳои иҷтимоӣ ва касбии ӯ нигаронида шудааст: «Омода кардани мутахассиси касбӣ, на танҳо аз худ кардани донишу маҳорати технологияи сайёҳиро дар бар мегирад, балки фарҳанги шахсиро ташаккул медиҳад, зеро менечменти туристӣ ба соҳаи идоракунии захираҳои инсонӣ дахл дорад ва нақши мутахассис ҳамчун пешоҳанг торафт меафзояд» [65, с. 19].

Ин андешаро дар таҳқиқоти М. Азимова низ дидан мумкин аст, ки барои мутахассиси соҳаи сайёҳӣ ташаккул додани «... сифатҳои масъулиятшиносӣ, бодикқат будан, ғаълонокӣ, ташаббускорӣ, мустакилона қабул кардани қарорро» [58, с. 16] муҳим донистааст.

Ба андешаи муҳаққиқ Д. Амонова, рушди минбаъдаи соҳаи сайёҳӣ дар минтақаҳои Тоҷикистон ба ғайр аз омода кардан ва бозомӯзии мутахассисони хизматрасонии сайёҳӣ, ташкили ҷойҳои нави қорӣ ва беҳтар шудани сатҳи зиндагии мардуми мавзёҳои сайёҳӣ, ҳамкорӣ ва дастгирии соҳибқорон «... таҳия ва қабули санадҳои меъёрии ҳуқуқие, ки ба ташаккул ва вусъати рушди қорхонаю ширкатҳои гуногуни соҳибқорӣ» [222] мусоидат мекунанд, зарур мешуморад.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ҳамчунин ғаълолияти пурмаҳсули тарғиботию иттилоотии намояндагони ВАО-ро барои рушди соҳаҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ муҳим арзёбӣ намудаанд: «... васоити ахбори омма бояд сипари бозғатимоди ҳифзи манфиатҳои миллӣ, арзишҳои таърихиву фарҳангӣ, дастовардҳои Истиқлолияти кишвари азизамон бошад. Зеро васоити ахбори оммаи ватанӣ барои анҷом додани ин қоримқониятҳои қорфии зеҳнӣ ва техникаӣ доранд» [227].

Бо сабаби дар соли 2020-ум паҳн шудани бемории сироятии COVID-19 дар тамоми олам ба иқтисодии ҷаҳон таъсири манфӣ расонид. Сайёҳӣ низ аз таъсири пандемияи қоронавирус дар қанор намонда, вазъи соҳаи мазкур ташвишовар гардид. Ҳуқумати Тоҷикистон низ барои дастгирии қардани ширкатҳои сайёҳии кишвар тадбирҳо андешид.

Пандемияи COVID-19 барои сафарҳои даҳиливу қоричии шаҳрвандон монеа эҷод мекард. Дар қунин марҳилаи душвор тариқи воситаҳои электронии ахбор барномаҳои телевизионӣ дар қорайи туризм паҳш гардида, дар матбуоти даврӣ мақолаву лавҳа ва очерқҳои сафарӣ интишор ёфтанд, интернет–порталҳои қос барои дӯстдорони қажонгардӣ таъсис дода шуданд.

Мувофиқи Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи пешгирии таъсири бемории сироятии COVID-19 ба соҳаҳои иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон» пардохти андозҳо то 1 сентябри соли 2020 барои иншооти соҳаи сайёҳӣ, меҳмонхонаҳо, осоишгоҳҳо, ҳамлу нақли мусофиркашонии байналмилалӣ манъ гардид.

Соли 2021-ум Президенти кишвар ду маротиба ба Маҷлиси Олии кишвар Паёмҳои хешро ироа карда, аз ҷумла рушди соҳаи сайёҳиро таҳлил намудааст: «Бо вучуди ин ҳама ва бо дарназардошти соли ҷамъбасти ташаббуси «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва хунаҳои мардумӣ», Ҷумҳурии Тоҷикистон рушди сайёҳӣ, дигар сохтору мақомоти марбута, аз ҷумла роҳбарони вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳо вазифадор карда мешаванд, ки доир ба афзоиш додани саҳми соҳаи сайёҳӣ дар рушди иқтисоди кишвар ва ҳалли масъалаҳои иҷтимоӣ барои ба меъёрҳои байналмилалӣ мутобиқ намудани хизматрасониҳо, дарёфти роҳҳои нави ташкили инфрасохтори сайёҳӣ, ҷалби ҳарчи бештари сайёҳони дохиливу хориҷӣ, бахусус, рушди сайёҳии дохилӣ чораҳои аввалиндараҷа андешанд» [157].

Дар Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23-юми декабри соли 2022 низ таъкид гардидааст, ки шумораи сайёҳон ва ширкатҳои сайёҳии ватанӣ афзуд: «Барои таъмин намудани рушди минбаъдаи соҳаи сайёҳӣ зарур аст, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон рушди сайёҳӣ корро ҷиҳати зиёд кардани номгӯи хизматрасониҳои сайёҳӣ, баланд бардоштани сатҳи сифати хизматрасониҳо дар соҳа, роҳандозии васеи сайёҳии табобатӣ, экологӣ ва кӯҳнавардӣ густариш бахшад. Дар ин раванд, бояд ба масъалаҳои самаранок ва бо сифати баланд татбиқ намудани лоиҳаҳои сармоягузори соҳа, идома додани бунёди инфрасохтори сайёҳии ба стандартҳои ҷаҳонӣ ҷавобгӯӣ, баланд бардоштани мавқеи байналмилалӣ кишвар, ташаккули бренди миллии фарогири имкониятҳои сайёҳӣ ва муаррифии он дар арсаи ҷаҳонӣ, инчунин, таъмини иқтисодии кадрӣ соҳа диққати ҷиддӣ дода шавад» [231].

Бо ташаббуси Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон барои рушди минбаъдаи соҳаи туризм ва ҳунарҳои мардумӣ соли 2022 дар Тоҷикистон расонаи иттилоотии навтарин – Телевизиони ҷумҳуриявӣ «Сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» ташкил шуд. Ба муносибати ташкили ин шабакаи телевизионӣ таъкид шуд, ки: «рисолати касбии ҳар корманди он бо назардошти раванди ҷаҳонишавӣ ва таҳаввулоти бузурги иттилоотию техникӣ бояд аз саҳмгузори доимӣ дар тарғибу ташвиқи дастовардҳои даврони соҳибистиклолии мамлакат дар соҳаҳои иқтисодиву иҷтимоӣ, муҳимтар аз ҳама, муаррифии рӯзафзунӣ таъриху тамаддуни бостонии тоҷикон иборат бошад» [224].

Дар Паёми навбатии Роҳбари давлат оид ба лоиҳаҳои сармоягузори давлатӣ, аъзои гурӯҳи кории доимӣ доир ба самти сайёҳӣ будани яке аз муовинони раисони шаҳру ноҳияҳо, фаъолияти Бонки миллии Тоҷикистон барои додани қарзҳои имтиёзнок, ворид гардидани 15 ёдгории таърихиву фарҳангии тоҷикон ба феҳристи байналмилалӣ мулоҳиза намуд: «Бо мақсади густариш бахшидани тармиму барқарорсозӣ ва ҳифзи ёдгориҳои таърихиву фарҳангӣ, инчунин, рушди сайёҳӣ дар ин самт пешниҳод менамоем, ки дар назди Ҳукумати мамлакат сохтори алоҳида – Агентии ҳифзи мероси таърихиву фарҳангӣ таъсис дода шавад» [158, с. 38].

Оид ба иҷрои қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Нақшаи чорабиниҳо оид ба амалисозии Стратегияи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 барои солҳои 2023-2026» бо қарори раиси вилояти Хатлон аз 27-уми январи соли 2023 таҳти №25 тасдиқ гардидааст. Он аз 6 банд иборат буда, ба ғайр аз тақмили идоракунии низоми сайёҳӣ, саноатикунони босуръати соҳа, коршиносӣ ва пешниҳоду муаррифии маҳсулоти сайёҳӣ дар намоишгоҳҳои сатҳи байналмилалӣ, муаррифии захираҳои сайёҳӣ ҳамчун бренди миллии ва таъмини иттилоотии соҳаи сайёҳиро низ чун фаъолияти муҳим ба нақша гирифтааст. Дар нақша-чорабинӣ таҳия ва нашри маводи таблиғотӣ оид ба муаррифии вилояти Хатлон дар воситаҳои ахбори омма ва шабакаҳои

иҷтимоӣ ба масъулияти шубҳаҳои рушди сайёҳӣ, иттилоотиву таҳлилӣ, идораи радиову телевизион ва мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳру ноҳияҳо воғузор карда шудааст.

Ҳамин тавр, пажӯҳиши масъала моро ба чунин натиҷагирӣ овард:

– масъалагузориҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар Паёмҳо ба Маҷлиси Олии мамлакат ироа шудаанд, барои рушди соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ мусоидат кардаанд;

– таъсиси Кумитаи рушди сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Агентии ҳифзи мероси таърихӣ фарҳангии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, ба татбиқи сиёсати давлатӣ ва ҳамоҳангсозии фаъолияти сайёҳӣ мусоидат намуд;

– барои инъикоси амалӣ шудани Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ ва Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ, фаъолияти иттилоотиву тарғиботи воситаҳои ахбори омма – матбуот, радио, телевизион густариш ёфта, шабакаи телевизионии махсуси «Сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» таъсис ёфт;

– рушди соҳаи туризм ба омодагии кадрҳои баландхатисоси соҳа, аз ҷумла роҳбаладони забондон, меҳмонхонашиносон, пешхизматон, ширкатҳои сайёҳӣ, фарҳангу таърихшиносон вобаста мебошад. Муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ бо ихтисосҳои соҳаи сайёҳӣ бо ҳамин мақсад таъсис ёфтанд;

– мутахассиси соҳаи сайёҳӣ бояд дорои хислатҳои шахсӣ касбии масъулиятшиносӣ, ташаббускорӣ, забондонӣ ва уҳдабароӣ бошад;

– сироятшавӣ бо COVID-19 тавозуни иқтисодии оламро тағйир дода, кишварҳои оламро бо хатари норасоии озукаворӣ рӯ ба рӯ кард. Шаҳрвандон аз сафарҳои дохилию хориҷӣ, ҳатто бидуни зарурат ба берун баромадан худдорӣ карданд. Дар ин марҳила воситаҳои ахбори оммаи Тоҷикистон фаъолияти худро идома дода, аз ҷумла барои алоқамандони сайёҳӣ маводҳои касбии журналистӣ омода ва пешниҳод намуданд.

1.2. Таъмини шароит, амнияти сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар

Ҷумҳурии Тоҷикистон

Ҷумҳурии Тоҷикистон аз солҳои аввали соҳибистиклолӣ дар баробари таъмини рушди босуботи бахшу соҳаҳои хоҷагии халқ ба такмили инфрасохтори соҳаи сайёҳӣ низ тавачҷуҳ зоҳир менамояд, ки ба рушди соҳаи сайёҳӣ таъсири бориз мегузорад.

Олими соҳаи сайёҳишиносии рус О.В. Алексеева чунин иброз мекунад, ки барои инкишофи сайёҳӣ дар кишвар, аз ҷумла дар минтақаи алоҳидаи он тамоми мақсаду вазифаҳои консепсияи рушди устувор, оқилонаро дар таносуби манфиатҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва экологӣ амалӣ кардан зарур мебошад. Ӯ ривож додани сайёҳиро, ки: «...бо шаклҳои гуногуни чорабиниҳои оммавӣю фарҳангӣ, варзишӣ ҷалб намуда, ба инкишофи инфрасохтори туристӣ, ҳамгироии табақаҳои гуногуни ҷомеа ва ташаккули симои мусбати мавзӯҳо мусоидат мекунад» [59, с. 10] муҳим мешуморад.

Ташкил намудани сомонҳои миллии, ки маълумоти пурра ва мунтазам такмилшаванда бо иттилооти навро оид ба Тоҷикистон дастрас мекунад, барои ҳар як ширкати соҳибтаҳассуси сайёҳӣ манбаи маълумот буда, барои пешбурди фаъолият мусоидат мекунад.

Таъсиси саҳифаи фејсбукӣ, ютуб ва инстаграмии Кумитаи рушди сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2017 бо нишони <http://ctd.tj> барои зерсохторҳои худ ва истифодабарандагонии шабақаҳои иҷтимоӣ барои татбиқи фаъолияти пурсамар имкон медиҳад. Дар сомона бахшҳои «Асосӣ», «Кумита», «Ҳамкорӣ», «Садандҳо», «Раводид», Сафар ба Тоҷикистон» ва «Тамос» мавҷуданд, ки иттилоотро мушаххас медиҳанд. Инчунин дар сутуни «Маълумот дар бораи минтақаҳо» доир ба самтҳои афзалиятнок дар вилояти Хатлон чунин иттилоъ пешниҳод шудааст:

«Сайёҳии кӯҳию варзишӣ, экологӣ – бештар дар ҳудуди шаҳру ноҳияҳои Хуросон, Леваконт, Норақ, Муъминобод, Балҷувон, Ховалинг ва

Шамсиддин Шоҳин созгор буда, дар ин замина роҳи Балчувон-Сари Хосор, Кӯлоб-Чилдухтарон ва дар шафати роҳҳо хонаҳои типӣ нав Ҳомстей, Гестхаус ва Ҳостел бо хизматрасонии обу ташноб бунёд карда мешаванд;

– варзиши лижаронии кӯҳӣ – асосан дар ҳудуди ноҳияи Шамсиддин Шоҳин шароити мусоид барои ин навъи сайёҳӣ фароҳам буда, дар оянда бунёди базаи лижарониву сайёҳӣ ва аспсаворӣ мақсаднок мебошад;

– сайёҳии шикор, моҳидорӣ – бештар дар ҳудуди шаҳру ноҳияҳои Дӯстӣ, Муъминобод, Балчувон ва Шамсиддин Шоҳин афзалият дорад. Имрӯз дар байни сайёҳон ҳавасмандии гирифтани мустақилонаи моҳӣ дар чараёни сафар, бевосита пухтан ё омода намудани он хеле маъмулу машҳур буда, баҳри чалби сайёҳон ба ин минтақа ҳам аз нигоҳи сайёҳии дохилӣ ва ҳам байналмилалӣ созгор мебошад;

– сайёҳии таърихию фарҳангӣ дар аксари шаҳру ноҳияҳои вилоят, аз ҷумла шаҳрҳои Бохтар, Кӯлоб ва ноҳияҳои Вахш, Қубодиён, Восеъ, Шамсиддин Шоҳин, Балчувон, Ховалинг, Муъминобод, Шаҳритуз ва Фархор бештар афзалият дорад. Мавриди зикр аст, ки шаҳри бостонии Кӯлоб 2700 сол таърих дошта, дар масири Шоҳроҳи Абрешим қарор дорад. Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил бо тақя ба таърихи бою рангини шаҳри Кӯлоб онро дар соли 2015 ҳамчун шаҳри фарҳангиву таърихӣ дар байни давлатҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил эълон намудааст;

– ҳамзамон, шаҳри қадимаи маркази илмиву фарҳангии Хуталони қадим – Хулбук низ то имрӯз аз нигоҳи меъморӣ сохтмон ва масолеҳи он дар ҷаҳон ҳамто надорад;

– сайёҳии солимгардонӣ-санаторӣ, истироҳатӣ бештар дар ҳудуди шаҳру ноҳияҳои Норақ, Восеъ, Муъминобод, Темурмалик афзалият дорад. Боиси ифтихор аст, ки рӯз аз рӯз саноати сайёҳӣ дар ин минтақа рушд ёфта, бо сохтани роҳҳои сатҳи байналмилалӣ, нақбҳо, ба пойтахти мамлакат наздик будани шаҳру ноҳияҳо, аз қабилӣ Норақ ва Восеъ ба сохтани

инфрасохтори сайёҳӣ, таъсиси кемпингҳо ва осоишгоҳҳо сармои дохилӣ тақозо дорад;

– саёхати динӣ ва зиёратӣ бештар дар ҳудуди шаҳру ноҳияҳои Норақ, Дустӣ, Шаҳритус, Кӯлоб, Данғара, Балҷувон, Муъминобод, Шамсиддин Шохин ва Ховалинг афзалият дорад. Мавриди зикр аст, ки тамоми шаҳру ноҳияҳои вилоят аз нигоҳи самтҳои афзалиятноки соҳа диққатҷалбкунанда ва тамошобоб мебошанд. Махсусан мавзеҳои Таҳти Сангин, Чилучорчашма, Чилдухтарон, мақбараи Имом Зайналобиддин, олим ва мутафаккири Шарқ Мир Сайид Алии Ҳамадонӣ солҳои охир тавачҷуҳи ҷомеаи ҷаҳониरो ба худ ҷалб намуда истодаанд» [238].

Шуъбаи рушди сайёҳӣ дар вилояти Хатлон сомонаи <http://sayohikhatlon.tj> [239] - ро соли 2019 таъсис дода, аз бахшҳои «Асосӣ», «Шаҳру ноҳияҳо», «Ширкатҳои сайёҳӣ», «Инфрасохтор», «Забонҳо» ва «Ҳазина» иборат аст. Барои таъмини дастрасии омма ба маълумоти сайёҳӣ зербахшҳои «Истироҳатгоҳҳои осоишгоҳҳо», «Мавзеҳои сайёҳӣ», «Тарабхонаҳо», «Чойхонаҳо» ташкил шудаанд, ки ҷалби сайёҳонро бештар мекунад.

Барои иттилоотонӣ ба ғайр аз сомонаи расмӣ шуъбаи сайёҳии вилоят, дар шабакаҳои иҷтимоии фејсбук, инстаграм ва ютуб саҳифаҳои дорои маълумотҳои сайёҳӣ ташкил шудаанд, ки маълумоти иловагӣ ва бештарро фаро мегиранд. Ҳамчунин, барномаи мобилии «Роҳнамо барои сайёҳон» бо фарогирии маълумоти муфассал дар бораи вилоят, шаҳру ноҳияҳои он, ширкатҳо ва мавзеҳои сайёҳӣ, таърихию фарҳангӣ бо силсилааксҳо омода шудааст, ки барои сайёҳон чун иттилоотӣ сафарбаркунанда хизмат мекунад.

Дар шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлон дар маҷмӯъ 27 марказ ва нуқтаҳои иттилоотии сайёҳӣ таъсис дода шуда, ҷиҳати тарғиби ин минтақа фаъолият менамоянд.

Сомонаи <http://sayohikhatlon.tj> барои сайёҳони дохиливу хориҷӣ бо забонҳои русӣ ва англисӣ низ маълумот пешниҳод менамояд. Ин барои

муаррифии Хатлон таъсири мусбат гузошт. Аз ҳамин лиҳоз, дар соли 2021-ум 2 ҳазору 676 нафар сайёҳи хориҷӣ аз мавзеъҳои сайёҳии ин минтақа дидан намуданд.

Ҳоло дар Тоҷикистон сомонаҳои сайёҳӣ зиёданд, ки барои шинос намудани вилояти Хатлон ба сайёҳони эҳтимолӣ нақши муҳим доранд. Аз ин сомонаҳо доир ба вилояти Хатлон ва мавзеъҳои сайёҳии он маълумот дастрас кардан мумкин аст. Ширкатҳои сайёҳии минтақаи Хатлон, аз ҷумла, «Сайёҳ асри 21», «Туризм бо воситаи чома асосёфта», «Сайри ҷаҳон», «Ориёӣ», «Экспедитсияи Осиёи Марказӣ», «Морхӯр», «Ховалинг Фриленд Эдвенчер», «Нодир Тимпур», «Муҳофиз», «Сафари Дашти Ҷум», «М.Бухорӣ», «Сайди роҳ», «Сайди Тагноб», «Шоҳин», «Сари Хосор Травел» «Сайри Мунк», «Истироҳатгоҳи Пули Сангин», «Садои Кӯҳсор» низ барои тарғибот аз телевизион, синамо, радио, матбуот, сомонаҳо ва шабакаҳои интернетӣ, лавҳаҳои тарғиботӣ, PR ва дигар воситаҳои иртибот истифода мебаранд.

Рушди босуръати сайёҳӣ дар замони муосир, ба вучуд омадани роҳу усулҳои гуногуни ҷалби сайёҳон, рақобат дар соҳаи туризм, ҳамкориҳои байналмилалӣ дар ин самт масъалаи таъмини амнияти сайёҳонро ба миён гузошта, амалӣ шудани сайру сайёҳатро дар муҳити осоишта ва амн муҳим мешуморад.

Таъмини амнияти сайёҳӣ яке аз омилҳои рушди ҳамачонибаи соҳаи сайёҳӣ ба ҳисоб меравад. Ҷумҳурии Тоҷикистон ба амнияти сайёҳон дар дохили кишвар ва берун аз он кафолат медиҳад. Дар баробари ин, тибқи моддаи 24-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сайёҳӣ», мақомоти корҳои хориҷӣ уҳдадоранд, ки сайёҳро аз хатарҳои эҳтимолӣ дар давраи будубоши сайёҳӣ огоҳ намоянд.

Қонун, ҳамчунин, субъектҳои хизматрасонии сайёҳиро вазифадор кардааст, ки на дертар аз се рӯз пеш аз саёҳат дар шакли хаттӣ ба сайёҳон доир ба тартиби ворид шудан, анъанаҳои мардуми маҳал, маросимҳои миллӣ, мавзеъҳои сайру сайёҳат маълумот пешниҳод намоянд. Онҳо

масъуланд, ки оид ба хатарҳои эҳтимолӣ ҳангоми сайёҳат иттилоъ дода, тадбирҳои огоҳкунандаро, ки ба таъмини амнияти сайёҳон равона шудаанд, амалӣ намоянд.

Барои таъмини амнияти сайёҳон дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сайёҳӣ», «Стратегияи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030», «Барномаи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» муқаррарот мавҷуд аст.

Мувофиқи моддаи 28-уми Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сайёҳӣ» субъектҳои хизматрасонии сайёҳӣ уҳдадоранд:

« – амнияти сайёҳонро ҳангоми саёҳат таъмин намоянд;

– сайёҳонро оид ба зарурати суғуртаи сайёҳӣ ҳангоми беморӣ ва суғуртаи ҳаёт огоҳ созанд ва дар ин самт ба онҳо мусоидат намоянд» [13].

Имкониятҳои сайёҳии Тоҷикистон дар воситаҳои ахбори оммаи ватанӣ ва хориҷӣ инъикос гардида, аз тарафи ширкат ва ташкилотҳои давлатҳои дигар баҳогузорӣ мешавад.

Дар бораи амнатҳои давлати дунё будани Тоҷикистонро аксар марказҳои таҳлилий ва назарсанҷии хориҷӣ таъкид намудаанд.

Дар воқеъ, натиҷаи тадқиқоти маркази таҳлилии ҷаҳонӣ барои ҳар давлат хеле муҳим доништа мешавад. Зеро дар шароити пуриштилофи вазъияти муосир, авҷи фаъолияти ташкилотҳои террористӣ ва тундрав, ки ҳамарӯза метавонанд хатар эҷод кунанд, дар сатҳи қобили таваҷҷуҳ таъмин кардани амнияти шаҳрвандон ва меҳмонон, нишондиҳандаи кори шоистаи мақомоти амниятӣ ва ҳифзкунандаи тартиботи ҷамъиятии давлат мебошад.

Маврид ба ёдоварист, ки танҳо давлатҳои метавонанд истиқлоли худро ҳифз намоянд, ки ба масъалаи таъмини амнияти миллии давлати ҳеш таваҷҷуҳи хосса дошта бошанд. Бо эълон шудани солҳои 2018, 2019-2021 «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» баррасии масъалаи ҷалби сайёҳони бурунмарзӣ ба Тоҷикистон ва кафолати амнияти онҳо чиддӣ сурат гирифт.

Сайёҳон ба он чойҳое сафар менамоянд, ки ба амну оромии худ эътимод дошта бошанд. Аз тарафи дигар, ташрифи бештари сайёҳон ба давлати Тоҷикистон боиси афзоиши бахши даромадҳои мамлакат гардида, дар баробари ин, барои муаррифии ҳар чи бештари фарҳангу тамаддуни қадимиамон ба ҷаҳониён, мусоидат менамояд.

Тарғиби кишвар ҳамчун давлати дорои зарфиятҳои васеи навҳои гуногуни туризм, беҳатарии сайёҳӣ тавассути матбуоти даврӣ, радио, телевизион, интернет, шабакаҳои иҷтимоӣ яке аз самтҳои фаъолияти журналистикаи тоҷик мебошад. Дар матбуоти даврии маҳаллии вилояти Хатлон низ мавзӯҳои сайёҳӣ ва намудҳои сайёҳии таърихӣ зиёратӣ, кӯҳнавардӣ, экологӣ, фароғатӣ таърихӣ, шикор ва моҳигирӣ, астрономӣ, варзишӣ, саргузаштдор, намоишӣ, дехотӣ, гурӯҳӣ, кишоварзӣ ва ғайра ба таври густурда тарғиб мешаванд. Ин маводи матбуотӣ ба таҳким бахшидани обрӯи мусбати Тоҷикистон ҳамчун кишвари беҳатарии сайёҳӣ ва даъвати сайёҳони хориҷӣ равона гардидаанд.

Чи тавре ки муҳаққиқ Чан Ван Ле аз таҷрибаи журналистони Ветнам дар афзудани имиджи давлат тавассути ВАО изҳори ақида кардааст, «Журналистика, махсусан матбуоти давлатӣ, ба роҳбарияти давлат дар тағйири услуби идоракунӣ ва боз ҳам фаъолонатар тарғиб намудани симои нави мамлакат дар хориҷа кумак мекунад» [83, с. 18].

Интишори варақаи роҳнамоҳои махсуси сайёҳӣ, таъсиси рубрикаҳои вижаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар рӯзномаи маҷаллаҳо, таъсиси телевизиони «Сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» ва намоёндагии он дар вилояти Хатлон дар ҳамкорӣ бо Кумитаи сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун иттилооти сареъ ва фароғирандаи соҳа пешниҳод шудаанд, ки таъмини амнияти сайёҳон дар вилоят яке аз ҳадафҳои асосӣ ба шумор меравад.

Расонаҳои хабарӣ дар ҳамкорӣ бо сохторҳои дахлдор барои тарғиби мақсадноки соҳаи сайёҳӣ ташкил мешаванд. Дар моддаи 17-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сайёҳӣ», ки ба дастрасии иттилоот дар

соҳаи сайёҳӣ баҳшида шудааст, ташкили рӯзнома, мачаллаи даврӣ, шабакаҳои соҳавии телевизионӣ, радиоӣ ва сомонаи миллии интернетӣ пешбинӣ гардидааст.

Қонун шабакаҳои радио ва телевизиони давлатиро уҳдадор кардааст, ки ба ғайр аз таҳияи барномаҳои пайвастаи рушди соҳаи сайёҳӣ ва хунарҳои мардумӣ эълони сайёҳии иҷтимоиро ройгон ба роҳ монанд.

Ҷамаи воситаҳои ахбори омма ва иртибот, аз як тараф, барои иттилоотонӣ хизмат кунанд, аз тарафи дигар, боварии сайёҳонро ба амниятшон ҳангоми саёҳат ташаккул медиҳанд. Барои сайёҳони ватанӣ ва хориҷӣ дар баробари мавҷудияти шароити мусоиди буду бош ва муносибат амният аз ҷумлаи муҳимтарин масъалаҳо ба ҳисоб меравад.

Созмони интернетии сайёҳии «Globe Sports» Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба беҳтарин «дахгонаи макони сафар» дар соли 2014 нисбат додааст. Геллап (Gallup) яке аз марказҳои маъруфи назарсанҷӣ соли 2015 Тоҷикистонро амнтарин кишвари пасошуравӣ ва аз ҷумлаи даҳ кишвари амну ором арзёбӣ кардааст» [179].

Дар соли 2023 Маркази «Геллап» («Gallup») дар натиҷаи назарсанҷии нави худ Тоҷикистонро дар садри кишварҳои амни ҷаҳон ҷой дод. Гузориши нави «Геллап» охири моҳи октябри соли 2023 нашр шуда, ҳулосаи сайёҳонро дар бораи эҳсоси хатар ва амниятшон дар 142 кишвари ҷаҳон фаро мегирад. Дар ин раддабандӣ Тоҷикистон бо 96, Финландия ва Исландия бо 92-ҳолӣ дар сегонаи аввали кишварҳои амни ҷаҳон ҷой гирифтаанд [184].

Сайру саёҳат дар Тоҷикистон дар шароити осоиштаву амн ба ҷалби бештари сайёҳон ба кишвар сабаб шуд. Агар дар намоишгоҳи ҷаҳонии сайёҳии «Берлин-2018» минтақаи баландкӯҳи Бадахшони Тоҷикистон дар минтақаи Осиё ва Укёнуси Ором ҳамчун беҳтарин пешоҳангони глобалӣ дар ҳифзи фарҳанги миллий, анъана ва ҷалби мардумон ба соҳаи туризм ҷойи аввалро сазовор шуда бошад, барои сайёҳони Федератсияи Россия Тоҷикистон дар феҳристи 50 давлати хориҷии маъруфттарин ҷой дода шудааст.

Натиҷаҳои раддабандии афзоиши сафари сайёҳӣ аз рӯи маълумоти Созмони ҷаҳонии сайёҳӣ (UNWTO) дар соли 2018 ба Тоҷикистон ҷойи аввалро сазовор донистааст.

Ҳамчун «Пойтахти сайёҳии кишварҳои Созмони ҳамкории иқтисодӣ барои солҳои 2020-2021» пазируфта шудани шаҳри Душанбе, соли 2019 ба даҳгонаи беҳтарин шаҳрҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил барои саёҳати тирамоҳӣ шомил шудани он аз нуфузи Тоҷикистон ва пойтахти он далолат мекунад.

«Тоҷикистон тибқи назарсанҷии маҷаллаи байналмилалӣ бонуфузи «Lonely Planet» байни 10 минтақаи беҳтарини саёҳат ва сафар ба Шоҳроҳи Абрешими Осиёи Марказӣ дар мақоми аввал қарор гирифт» [234].

Яке аз ҳадафҳои Стратегияи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 таъмини беҳатарии сайёҳон ба шумор меравад.

Дар ин самт ташкил шудани шӯбаи милитсияи сайёҳӣ дар назди Вазорати қорҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз соли 2018 барои ҳамкорӣ ва робитаи мустақими он бо ширкатҳои сайёҳӣ нақши назаррас дорад. Милитсияи сайёҳӣ дар кишвар бо мақсади таъмини амнияти сайёҳон, пешниҳоди маълумоти зарурӣ, расонидани кумакҳо, Ҳимояи манфиатҳо ва пешгирии ҷинояткорӣ дар байни сайёҳон таъсис ёфтааст.

Дар фазои иттилоотии Тоҷикистон ҷопи рӯзномаву маҷаллаҳо, фаъолияти шабакаҳои радиову телевизион, таъсиси сомонаҳои интернетии ВАО, шӯбаҳои таҳлилӣ-иттилоотии мақомоти ҳокимияти давлатӣ, ҳадамот ва марказҳои матбуотӣ, шабакаҳои иҷтимоӣ барои пешниҳоди иттилооти саръ ва воқеъбинона, таъмини амнияти иттилоотӣ нигаронида шудааст. Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба қормандони ВАО дастур додаанд: «Манфиат ва арзишҳои миллӣ ва суботу оромии ҷомеа тақозо менамояд, ки воситаҳои ахбори оммаи ватанӣ натавонанд дастгоҳи тавоноии хабарӣ бошанд, балки дар муборизаи иттилоотӣ барои ҳифзи манфиатҳои миллӣ, алаҳхусус, амнияти давлатӣ ва ҷомеа хидмат намоянд» [161, с. 357].

Воқеан, амнияти иттилоотӣ барои Тоҷикистон муҳим аст. Дар ҳама давру замон масъулияти таъмини системаи амният ва суботи ҷомеа бар дӯши давлат аст. Онро ҳамчун организми ягонаи зиндаи миллат дар фазо ва вақт доништан мумкин аст. Гузашта аз ин, дар маҷмуи ягонаи созмонҳои байналхалқии минтақавӣ ва универсалӣ субъекти дигаре, ки кафолати оромӣ ва осудагии як давлати дигарро диҳад, вучуд надорад.

Баъд аз баррасии мавзӯ ба чунин хулоса омадем:

– тағйироти куллии равандҳои рушди замони муосир, рақобат дар рушди сайёҳӣ, ҳамкориҳои байналмилалӣ ва ҷалби сайёҳон ба кишвар масъалаи таъмини амнияти сайёҳонро ба миён гузошта, баргузориҳои саёҳатро дар муҳити осоишта ва амн бартарӣ медиҳад;

– дар воситаҳои ахбори оммаи Тоҷикистон мавзӯҳои сайёҳӣ ва намудҳои сайёҳии кӯҳнавардӣ, таърихӣ зиёратӣ, варзишию кӯҳгардӣ, шикор ва моҳигирӣ, экологӣ, гурӯҳӣ, фароғатӣ табобатӣ, астрономӣ, намоишӣ, варзишӣ, деҳотӣ, кишоварзӣ ва ғайра ба таври густурда тарғиб мешаванд. Ин намоишҳои телевизионӣ ва маводи матбуотӣ ба таҳким бахшидани имиджи мусбати Тоҷикистон ҳамчун кишвари сайёҳӣ равона гардидаанд;

– интишори варақаи роҳнамоҳои махсуси сайёҳӣ, таъсиси рубрикаҳои вижаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар рӯзномаи маҷаллаҳо, таъсиси телевизиони «Сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» ва намоёндагии он дар вилояти Хатлон дар ҳамкорӣ бо Кумитаи сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва шӯбаи рушди сайёҳии Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон ба иттилоотонии муҳтабон нигаронида шудааст;

– воситаҳои ахбори омма ва иртибот аз як тараф барои иттилоотонӣ хизмат кунанд, аз тарафи дигар, боварии сайёҳонро ба амниятшон ҳангоми саёҳат ташаккул медиҳанд. Матбуоти даврии Хатлон ба ин масъала камтар тавачҷуҳ намуда, дар маводи хеш ба он ишораҳо доранду бас.

1.3. Инъикоси татбики санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ оид ба сайёҳӣ дар матбуоти даврии маҳаллии вилояти Хатлон

Дастовардҳои замони Истиқлоли давлатиро бидуни фаъолияти ВАО наметавон тасаввур кард. Дар чунин шароите, ки муборизаҳои геополитикӣ ва иттилоотӣ ҳамчун як рӯкни ҷаҳонишавӣ амал мекунад, нақши воситаҳои ахбори омма дар ташаккули афкори омма барои муқовимат ба арзишҳои бегона, устуворӣ дар роҳи худшиносиву худогоҳӣ, ҳифзи фарҳанги миллӣ ба маротиб боло меравад. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ–Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар ифтитоҳи муассисаҳои давлатии телевизионии «Варзиш», «Синамо» ва Академияи воситаҳои ахбори омма (1 март соли 2016) ба кормандони ВАО муроҷиат карда, вазифаҳои касбии журналистони тоҷикро дар замони мураккаби глобализатсия дар инъикоси фарҳанги миллӣ, хувияти миллӣ, риояи меъёрҳои забони давлатӣ ва ҳифзи он, таъсиргузор будан ба афкори оммаро муҳим шуморид.

Сайёҳӣ ва хунарҳои мардумӣ аз ҷумлаи соҳаҳои онҳо, ки рушди онҳо барои муаррифии шоистаи сарватҳои табиӣю фарҳангии Тоҷикистон созгору қоромад мебошад.

Дар ин масир низ воситаҳои ахбори оммаи Тоҷикистон хизмати мондагор анҷом медиҳанд. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии кишвар, ки санади меъёрии ҳуқуқӣ ва ҳуҷҷати роҳнамо барои рушди иҷтимоӣю иқтисодии давлат маҳсуб мегардад, сайёҳиро низ самти муҳим мешуморад. ВАО, аз як ҷониб, иттилооти ҳуқуқӣ ва сиёсӣ бошад, аз ҷониби дигар, барои амалӣ шудани ҳадафҳои стратегӣ мусоидат мекунад. Бо назардошти муҳимияти масъала, дар матбуоти даврӣ, аз ҷумла рӯзномаи вилоятии «Хатлон» матнҳои пурраи Паёмҳои Президенти кишвар ба таъб мерасанд.

Дар Паёми соли 2018-и Роҳбари давлат Соли рушди сайёҳӣ ва хунарҳои мардумӣ эълон карда шуд. Дар сарсаҳифаи шумораи нахустини

рӯзнамаи «Хатлон» дар соли 2018 мақсади эълон намудани ин иқдоми Сарвари давлат зикр гардида, ҳамзамон мужда дода шудааст, ки чиҳати истехсоли молҳои ниёзи мардум дар хона ва рушди ҳунарҳои мардумӣ аз 1 январи соли 2018 аз пардохти ҳамаи намудҳои андоз озод карда шаванд.

Ангораи «Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» чунин тавсиф ёфтааст: «Дар гирдогирди рамз бо забонҳои тоҷикию англисӣ матни «2018 Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» оро ёфтааст, ки ифодакунандаи моҳияти рамз буда, истифодаи матн бо забони англисӣ барои тарғиби ташаббуси мазкур байни сайёҳон ва кишварҳои хориҷӣ мебошад.

Дар миёни рамз кӯҳҳои осмонбӯсу сарбафалаки Тоҷикистон акс ёфта, дар болои яке аз қуллаҳои кӯҳ рамзи гардиши абадӣ, ки дар ҳунарҳои мардумӣ васеъ истифода мегарданд, ҳамчун хуршеди тобон нақш гирифтааст. Рамз ҳамчунин обҳои софи кишварро дар худ инъикос карда, расми сайёҳ ва нусхаи офтоба, ки ҳамчун нишони ҳунарҳои мардумӣ мебошад, бозгӯи рушди соҳаи сайёҳӣ, эҳё ва дастгирии ҳунарҳои мардумӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад» [181].

Иттилои «Имтиёзҳои навбатӣ дар соли рушди сайёҳӣ» дар рӯзнамаи «Хатлон» чоп шудааст, бо қонунҳои нави соҳаи сайёҳӣ алоқаманд аст. Аз ҷумла, дар он омадааст, ки: «... рӯйхати иншооти сайёҳие, ки барои бунёди онҳо воридоти таҷҳизоту техника ва маводи сохтмонӣ аз андоз аз арзиши иловашуда ва боҷи гумрукӣ озод карда мешаванд, бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 12 апрели соли 2018 тасдиқ гардид.

Тибқи қарори мазкур, ба ин рӯйхати иншооти сайёҳӣ меҳмонхонаҳо, аз ҷумла, меҳмонхонаҳои махсус (хурд, гестхаус, хотел), осоишгоҳҳои табобатӣ, истироҳатгоҳҳо, фароғатгоҳҳо, марказҳои хизматрасонии маҷмӯии сайёҳӣ, нуқтаҳои хизматрасонии маҷмӯии сарироҳӣ, боғҳои фарҳангию фароғатӣ, мавзеҳои фарҳангию таърихӣ ва динӣ (осорхонаҳо, зиёратгоҳҳо, иншооти таърихӣ), инфрасохтори моҳигирӣ ва шикор бо мақсади сайёҳӣ, тарабхонаҳои дорои бренди байналмилалӣ, марказҳои истехсоли маҳсулоти ҳунармандӣ, пойгоҳҳои махсуси мутобиқгардонии

минтақаҳои баландкӯҳ барои сайёҳон, маҷмааи сайёҳию лиҷаронӣ ва марказҳои омӯзишӣ барои кӯҳнавардӣ, лиҷаронӣ, роҳбаладӣ ворид карда шудаанд» [135].

Наشريяи «Хатлон» оид ба қабули қарорҳо як силсила маводи таҳлилий чоп намуда, рушди иқтисодиётро ба амалӣ шудани санадҳои меъёриву ҳуқуқии сайёҳ ва ҳунарҳои мардумӣ нисбат додааст.

Дар моддаи 1-уми Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттилоот» мафҳуми иттилооти ҳуқуқӣ чун маҷмуи маълумоти ҳуҷҷатӣ ё ба таври оммавӣ эълоншуда оид ба ҳуқуқ, системаи он, манбаъҳои татбиқ ва далелҳои ҳуқуқӣ, муносибатҳои ҳуқуқӣ, тартиботи ҳуқуқӣ, вайрон кардани ҳуқуқ ва мубориза бо он, пешгирии қонуншиканӣ муайян шуда бошад, дар моддаи 19-уми қонуни мазкур доир ба иттилооти ҳуқуқӣ муқаррароти мушаххас мавҷуд аст. Дар он манбаъҳои иттилооти ҳуқуқӣ Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, санадҳои меъёрии ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон, санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, иттилооти воситаҳои ахбори омма, маърузаҳои оммавӣ, дигар манбаъҳои иттилоот оид ба масъалаҳои ҳуқуқӣ ҳисобида мешаванд.

Бо мақсади таъмини шаҳрвандон бо санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ давлат интишоори расмӣ онҳоро мутобиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ» ба танзим мебарорад.

Матбуоти даврии Хатлон низ бо назардошти ин талаботи қонун дар фазои иттилоотӣ ба хонандагони худ дар маърифати ҳуқуқии онҳо нақши назаррас дорад.

Мақолаи Ёқубҷон Назиров, омӯзгори Коллеҷи махсусгардонидашудаи шаҳри Бохтар «Туризм ва имкониятҳои рушди он дар Тоҷикистон» қабули ин ҳуҷҷатҳоро барои рушди соҳаи сайёҳӣ баррасӣ намуда, имконияти мусоиди рушд доништааст: «Дар асоси Консепсияи миллии рушди туризм дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2009-2019, Тоҷикистон бояд то соли 2020 зиёда аз як миллион сайёҳро дар кишвар қабул намояд. Ҳамчунин, бунёди силсилаи меҳмонхонаҳои сатҳи баланди

байналмилалӣ дар шаҳри Душанбе ва ташкили инфрасохтори аввалиндараҷа дар манотиқи гуногуни мамлакат амалӣ шуда истодааст, ки дар оянда барои ҷалби сайёҳон мусоидат менамоянд» [154].

Маводи «Аз рушди сайёҳӣ то афзалият ба ҳунарҳои мардумӣ»-и ҳуқуқшинос Қадриддин Пирзода ба ду самти афзалиятноки сарватҳои миллӣ – сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ алоқаманд дониستاني муаллифро ифода мекунад. Муаллиф тавачҷуҳи сайёҳонро ба ҳунарҳои миллии тоҷикӣ ки тавассути онҳо ин ҳунарҳо ба ҷаҳониён муаррифӣ мегарданд, дар рушди иқтисодию иҷтимоии кишвар муҳим арзёбӣ менамояд.

ӯ пешниҳод намудааст, ки «Моли истеҳсолнамудаи ҳунармандони кишварро аксаран сайёҳон харида, ҳамчун тухфа ё савфо бо худ мебаранд. Истеҳсолоти ҳунармандон низ василаи ҷалби меҳмонони хориҷӣ ба мамлакат ва тарғиби таъриху фарҳанги халқ мебошад. Ин ду соҳаи ояндадорро бо ҳам тавҷам сохтан иқдоми хирадмандона аст» [159].

Мувофиқи талабот яке аз воситаҳои асосии ҷалби сайёҳон ба мамлакат, дар баробари хизматрасониҳои баландсифат, содагардонии раводид ва муҳлати будубош дар кишвар мебошад. Ин масъала дар суҳанрониву Паёмҳои муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва навиштаҳои намояндагони соҳаҳои гуногун ифода ёфтааст.

Дар шарҳи Б. Қурбониён, судяи Суди иқтисодии вилояти Хатлон ташаббусҳои Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба хоҳири рушди ҳунарҳои мардумӣ фурӯши онро аз ҳама намуди андоз ва пардохти дигари давлатӣ озод намудан ба кам гардидани арзиши аслии маҳсулот ва афзоиши ҳаҷми истеҳсолу содироти он мусоидат менамояд: «Дар таҷба ба иқдоми пешгирифтаи Роҳбари давлат мо тасмим гирифтем, ки дар ҳама шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ гузаргоҳҳои доимоамалкунандаи ҳунармандонро боз намоем. Дар қатори дастгириҳои ширкатҳои сайёҳӣ, ки соли гузашта Сарвари давлат дар Паёми хеш ба Маҷлиси Олӣ ироа доштанд, имсол боз ҳам кумаки наваз дар ин ҷода аз ҷониби Роҳбарияти Олии мамлакат пешбинӣ гардид. Аз ҷумла, муҳлати бақайдгирии шаҳрвандони хориҷӣ то

10 рӯз тамдид хоҳад шуд, ки қаблан вақти ҷудошуда кифоят намекард» [121].

Соли 2019 низ нашрияти «Хатлон» матни пурраи Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, мухтарам Эмомалӣ Раҳмонро ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон чоп намуда, рамзи «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» эълон гардидани солҳои 2019-2021 пешниҳод кардааст: «Гирдогирди рамзро се хати доирашакли сурх, сафед ва сабз фаро гирифтааст, ки таҷассумгари Парчами давлатӣ маҳсуб меёбанд. Инчунин, ду хатти иловагии доирашакли кабудранг ва ҳафт ситора низ рамзҳои миллиро ифода мекунанд. Дар гирди рамз бо забонҳои тоҷикиву англисӣ «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ 2019-2021» навишта шудааст.

Дар маркази доира ҷузъиёти асосии рамз – кӯҳҳои сарбафаллақшидаи Тоҷикистон, офтоби оламоро, манзараҳои зебои ҳаёти деҳот, роҳу нақбҳо ва сайёҳ чун нишонаи рушди сайёҳӣ, рубоб, кӯза ва анору ангур ҳамчун рамзи кишоварзӣ ҷой дода шудааст, ки таҷассумкунандаи макони меваҳои шаҳдбор будани диёри зебоманзари Тоҷикистон ба ҳисоб мераванд.

Ҳамзамон, мусаввараҳо бо нақшу ниғорҳои миллии оро дода шудааст, ки идомаи ҳунарҳои мардумӣ мебошанд.

Дар маҷмӯъ, рамзи мазкур чор ҳадафи стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон – расидан ба истиқлолияти энергетикӣ, таъмини амнияти озуқаворӣ, раҳӣ аз бунбасти коммуникатсионӣ ва саноатикунони босуръати мамлақатро бо тасвир кардани дарғот, нақб, роҳ ва мевачот ифода мекунад» [182].

Бо мақсади амалӣ намудани дастуру супоришҳои Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон, ки дар Паёмҳои худ роҷеъ ба рушди сайёҳӣ дар Тоҷикистон дар минтақаҳо тадбирҳои мушаххас ва нақша-чорабиниҳо таҳия ва қабул шуданд.

Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон ба масъалаи рушди соҳаи сайёҳӣ тавачҷуҳ зоҳир намуда, нақшаи мушаххаси чорабиниҳои ҳукумати ро таҳия ва тасдиқ намудааст. Аз ҷумла, собиқ муовини раиси вилояти Хатлон Фирӯза Шарифӣ ин масъаларо ҷунин шарҳ додааст: «Қиҳати боз ҳам тавсеа баҳшидани соҳаи сайёҳӣ, истифодаи самараноки имкониятҳои мавҷуда дар ин самт, инкишофи инфрасохтори сайёҳӣ, беҳтар кардани сифати хизматрасонӣ, густариши раванди танзими давлатӣ ва дастгирии сайёҳии дохиливу хориҷӣ, ҷалби ҳарчи бештари сармоя дар ин самт аз ҷониби Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон тадбирҳои ҳадафманд андешида шуда, ин самти муҳим ҳамаҷониба дастгирӣ ёфта истодааст.

Вилояти Хатлон барои рушди соҳаи сайёҳӣ ва ҷалби сайёҳон имкониятҳои васеъ дошта, баҳри тараққӣ додани он аз ҷониби мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ дар самти таъмиру тармими инфрасохтори дохилӣ, аз ҷумла таъмиру тармими роҳҳо, таъмиру азнавсозии мавзёҳои таърихӣ фарҳангӣ ҷораҳои лозима андешида шуда истодааст» [235].

Аз ҷумла, дар маводи Шоҳзода Дилшод, сармутаҳассиси шубҳаи рушди сайёҳии Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон, зимни таҳлили рушди соҳаи сайёҳӣ дар вилояти Хатлон ҷанбаи ҳукукии масъала низ баррасӣ шудааст: «Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба соҳаи сайёҳӣ диққати ҳамаҷониба дода, барои рушди минбаъдаи он заминаҳои заруриро фароҳам меорад.

Барои рушди соҳаи сайёҳӣ, истифодаи самараноки имкониятҳои мавҷуда дар ин самт, инкишофи инфрасохтори сайёҳӣ, беҳтар кардани сифати хизматрасонӣ, густариши раванди танзими давлатӣ ва дастгирии сайёҳии дохиливу хориҷӣ, ҷалби ҳарчи бештари сармоя дар ин самт ва омода намудани кадрҳои болаёқат соли 2017 Кумитаи рушди сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсис гардида, дар вилоят бошад, шубҳаи рушди сайёҳии Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон таъсис дода шудааст» [219].

Омӯзиш нишон дод, ки дар солҳои 2018-2021 дар рӯзномаи вилояти «Хатлон» чамъан 211 маводи гуногунжанр доир ба мавзуи рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ интишор ёфтааст.

Новобаста аз сохтори фаъолияти маҷалла, имконияти нашр мебоист дар маҷаллаи «Сафо» доир ба санадҳои меъёрии ҳукукии соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ иттилоъ пешниҳод гардад, аммо дар нашрия бо овардани чанд иқтибос аз ин ҳуҷҷатҳо қаноат кардаанд.

Дар шумораи якуми маҷаллаи вилояти «Сафо» дар соли 2018 зери рубрикаи «Сухани сармуҳаррир» маводе бо номи «Меҳвари Паём – зиндагии шоистаи мардум» ба таъб расидааст, ки дар он нуктаҳои асосии Паёми Президенти кишвар тафсир шудаанд. Муаллиф дар бораи муҳтавои Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун ҳуҷҷати муҳимми сиёсӣ дар ҳаёти мардуми кишвар андеша ронда, аз ҷумла барои сокинони заҳматқарину шарафманди вилояти Хатлон роҳнамову ҳимоятгар ба ояндаи дурахшон маҳсуб ёфтани онро таъкид кардааст: «... роҳбарияти олии кишвар ғояи таъмин намудани зиндагии шоиста барои мардумро шиори худ намуда, ба хоҳири хушбахтию саодати халқу Ватани хеш саъю талош доранд» [147].

Дар идома муаллиф изҳори итминон кардааст, ки дар баробари азнавсозию ободонии мавзёҳои саёҳатбоби кишвар таъмини ҳазорҳо ҷойҳои корӣ ва ба маротиб афзудани теъдоди сайёҳони хориҷӣ дар рушди соҳаи туризм, санъату ҳунарҳои қадимии ниёгон нақши бузург доранд.

Дар маводи «Ҳунарҳои мардумии Кӯлоб»-и Абдулқосим Раҳимов, саромӯзгори кафедраи филологияи тоҷики Коллеҷи омӯзгории Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи А. Рӯдакӣ ҳамовозӣ ба Паёми Президент дида мешавад. Муаллиф менависад, ки «...Тоҷикистон чун кишвари амн ва дорои табиати бою рангин ва фарҳангу тамаддуни қадима ба оламиён шиносонида мешавад. Фармони мазкур ҳар яки моро водор месозад, ки дар амалӣ шудани ҳадафҳои пешгириффта саҳми худро гузорем» [163]. Ин қабил

мавод ҷонибдории хонандағони нашрия ва тавачҷуҳи онҳоро ба масъалаҳои муҳимми ҳаёти ҷомеа нишон медиҳад.

Зери рубрикаи «Дар хошияи Паём» маводи Ҳасан Абдуллоев, коромӯзи Идораи нотариалии давлатии вилояти Хатлон, бо унвони «Роҳнамои насли ҷавон» ба таъб расидааст. Дар мавод асосан дастуру ҳидоятҳои Пешвои миллат, нисбати ҷавонони тоҷик барои ободии Ватан таҳлил гашта, масъалаи рушди сайёҳӣ ва ҷалби ҷавонон ба он низ матраҳ шудааст. Ҷунончи дар мавод омадааст: «Ҳамасола ба муддати як сол эълон шудани ягон масъала бо сатҳи таҳким ва тараққиёти он роҳандозӣ мешуд. Хушбахтона, дар Паёми навбатӣ Роҳбари давлат солҳои 2019-2021-ро «Соли рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» эълон намуд, ки ин имкон медиҳад то деҳаҳо ободу мардум бо шароитҳои беҳтари зиндагӣ фаро гирифта шаванд. Ҳунарҳои мардумӣ аз нав эҳё ва соҳаи сайёҳӣ боз ҳам рушду ривож ёбад. Барои ҷавонон низ як роҳи васеи интиҳобу азхудкунии касбу ҳунар боз шуд» [92]. Муаллиф натавонанд нуктаҳои Паёмро тарафдорӣ мекунад, балки барои амалӣ шудани онҳо пешниҳод медиҳад.

Билоли Шамс, муҳбири маҷалла дар матлаби худ «Ҳочамумин – макони сайёҳӣ», ба ғайр аз таърих, олами набототи ин маҳал, сифати бойиғарии табиӣ, ба масъалаи иҷрои нақша-ҷорабиниҳо ишора кардааст: «Мо тибқи нақша-ҷорабиниҳо бахшида ба эълон шудани Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ ва ба истиқболи 30-солагии Истиқлолияти давлатии Тоҷикистон мавзеи Ҳочамуминро барои ба нақшаи сайёҳӣ дохил кардан пешниҳод намудаем» [216]. Ҳадафи маҷалла аз ироаи пешниҳоди мазкур таҳти тавачҷуҳи махсуси сохторҳои давлатӣ қарор додани ин мавзеи ёдгории геологӣ мебошад. Зеро дар ин мавзеъ садҳо намуди растанӣ, парандағони нодир, ҳайвоноти оилаи ширхӯрон, морҳо ва дигар намуди ҳайвоноти бемуҳра мавҷуданд. Рӯзноманигор масъалагузори кардааст, ки ба сабаби ба таври сунъӣ тағйир ёфтани ландшафти кӯҳ, арча, шулаш, бодом, pista, заъфарон, зира, дулонаи дарвозӣ, эремурус, гиёҳҳои пиёзакдор маҳв шуда истодаанд. Аз ин ҷост, ки зиёда аз 20 нави

растаниҳои Хоҷамуъмин ба Китоби сурхи Тоҷикистон шомил карда шудаанд.

Ин гуна мавод барои дарки ҳамачонибаи мушкилот, ояндабинии сайёҳии вилоят таҳрик бахшида, таъсири мусбат дорад.

Дар натиҷаи таҳқиқи бозтоби амалишавии санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ оид ба сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар нашрияҳои вилоятии «Хатлон» ва «Сафо» ба чунин ҳулоса омадем:

– матбуоти даврии маҳаллӣ дар таҳриқи афкори омма барои ҳифзи манофеи миллӣ, муҳити зист, ҳифзи табиат, арҷ гузоштан ба таърихи минтақа нақши созгор дорад;

– маводҳои нашрияҳои маҳаллии Хатлон доир ба тафсири Паёмҳои Сарвари давлат ва санадҳои меъёрии ҳуқуқии вобаста ба сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ, ба баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии шаҳрвандон равона шудаанд;

– таносубан нашрияи «Хатлон» нисбат ба маҷаллаи «Сафо» барои шарҳи дурусти санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ вобаста ба рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ таваҷҷуҳи бештар намуда, аз ҳуди ҳуҷҷатҳо, иқтибосҳо дар мавод истифода кардааст;

– новобаста ба даврияти чопи маҷалла «Сафо» метавонист санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва нуктаҳои асосии Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистонро васеътар интишор намуда, аудиторияи худро шинос намояд.

БОБИ II

БОЗТОБИ МАСОИЛИ САЙЁҲӢ ВА ҲУНАРҲОИ МАРДУМӢ ДАР МАТБУОТИ ДАВРИИ ВИЛОЯТИ ХАТЛОН

Журналистикаи сайёҳӣ ҳамчун як самти алоҳидаи махсуси фаъолияти журналистӣ, маҳсули замони муосир бошад ҳам, дар ВАО хосса матбуоти даврӣ тавсифи сафарҳо, бозёфтҳо ва ҷойҳои ачиби сайёра таърихи тӯлонӣ дорад.

Ҳарчанд дар вилояти Хатлон матбуоти даврӣ дар солҳои 30-юми асри ХХ ташаккул ёфтааст, аммо перомунӣ ҳаёти фарҳангӣ, иқтисодиёт ва захираҳои табиӣи водиҳои Вахшу Кӯлоб дар матбуоти русзабони тоинкилобӣ матолиби зиёде дар қолаби жанрҳои очерку сафарнома ба таъри расидаанд. Маҳз ташкили экспедитсияҳои омӯзиши набототу ҳайвонот, сарватҳои табиӣ, фарҳангу забон ва анъанаҳои миллии сарзамини тоҷикон тавачҷуҳӣ бисёр сайёҳону олимон ва муаррихон аз қабилӣ М.А. Варигин, В.Г. Липский, Д.Н. Логофет, Г. Вамбери, А. Борис ва дигаронро ҷалб намуд. Онҳо ба таҳқиқу омӯзиши таърихи Хатлонзамин низ мароқ зоҳир намуда, «мақолаҳои худро дар рӯзномаҳои илмию маъмурии ҳукумати подшоҳии рус «Туркестанские ведомости», «Известия топографического общества», «Исторический вестник» ва «Военные сборники» ба таъри расониданд» [34, с. 20].

Аз ҷумла Н.А. Маев ба паҷуҳиши мавқеи ҷуғрофӣ ва фарҳангу тамаддуни мардуми Хатлон пардохта, мақолаеро дар бораи сафари худ ба сарзамини Кӯлоб соли 1875 дар рӯзномаи «Туркестанские ведомости» ба ҷоп расонидааст, ки минбаъд дар китоби ӯ «Очерки хонигарии Бухоро, сарзамини Ҳисор, Кӯлоб ва соҳилҳои Амударё» муфассал маълумот додааст.

Дар китоби муҳаққиқи матбуоти маҳаллии Хатлон Н. Маъмурзода андешаҳои муҳаққиқони хориҷӣ, хотира ва таассуроти рӯзноманигорон,

таърихшиносон, кишваршиносон ва публитсистон доир ба таърихи Хатлон, вазъи сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии минтақа дар нашрияҳои русзабони Туркистон ва Россия иттилоъ дода шудааст. Масалан, М. Варигин дар асари худ «Тачрибаи тасвири бекигарии Кӯлоб» чунин менависад: «...беғуфтуғӯ, дар замони гузашта барои ҷаҳони Шарқ ин ғӯшаи фаромӯшшудаи дунё (бекигарии Кӯлоб дар назар аст – Н.М.) нақши намоёни алоқаи фарҳангӣ ва иқтисодӣ мебозид. Вилояте, ки дар байни ду дарёи бузург – Вахш ва Панҷ воқеъ аст, Хутал ном дошта, аз ҷаҳор тараф бо дарёҷаҳои шӯху обшор ихота шудааст» [72, с.10].

Масъалаи азхудкунии водии Вахш аз солҳои 30-юми асри XX дар маркази тавачҷуҳи Ҳукумати Шуравӣ буд. Он бо сохтмони каналу китъаҳои қорам, роҳҳо, заводу фабрикаҳо ва бевосита бо сарватҳои табиӣ он, парвариши пахта вобастагӣ дорад.

Аз сайри таърихӣ боло бармеояд, ки журналистикаи сайёҳӣ аз жанрҳои очерки сафарӣ, қайдҳои сафар ва сафарнома ибтидо гирифтааст ва бо вижагиҳои нақлӣ, бозёфтҳо ва шеваи баёни матлаб дар ҳама давру замон хонандаи худро дошт.

Рӯзноманигории сайёҳӣ дар замони муосир вижагиҳои устувори журналистикаро пайдо карда, ҳамчун як навъи хоси он рушд карда истодааст. Ин тамоюл ба рушди техникаву технологияҳои навтарини иттилоотӣ, аз ҷумла дастрасӣ, таҳия ва ирсолӣ иттилоот барои омма вобаста мебошад. Ба ин навъи журналистика истифодаи шабакаи интернет, хусусияти чандрасонаии маводи журналистӣ бештар таъсиргузор буда, дар фазои иттилоотӣ ҷойгоҳи худро соҳиб шуда истодааст.

Нақши воситаҳои ахбори омма, бахусус матбуоти даврии маҳаллӣ, дар баррасии масоили ғуноғуни сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ назаррас аст. Айни замон дар вилояти Хатлон зиёда аз 60 расонаҳои хабарӣ фаъолият доранд, ки онҳо вазъи соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумиро низ дар вилояти Хатлон баррасӣ мекунанд.

Бо вучуди доштани собиқаи таҷрибаи матбуоти даврии маҳаллӣ ва фазаи имрӯзаи иттилоотии Тоҷикистон тибқи маълумотномаи соли 2024—ум 179 рӯзнома ва 154 маҷалла ин самти илми журналистикаи тоҷик камомӯхт буда, воситаҳои ахбори оммаи маҳаллӣ ҳамчун объект омӯзиш хеле кам пажӯҳиш шудаанд.

Қорҳои илмии муҳаққиқони тоҷик А. Қутбиддинов [68], Н.М. Маъмурзода [72], Д.Х. Самадова [77], З.А. Сатторова [79], Н.С. Мамадсалимов [71]-ро, ки бевосита ба таҳқиқи матбуоти даврии маҳаллии ноҳияҳои тобеи марказ, вилоятҳои Хатлон, Суғд ва Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон бахшида шудаанд, ибтидои масири омӯзишҳои илмӣ номидан мумкин аст. Дар ин рисолаҳои илмӣ баррасии мавзӯи сайёҳӣ ва ҳунароҳои мардумӣ ба таври васеъ сурат нагирифтааст.

Китобҳои «Чеҳраи Хатлон» [212], «Вахш, эй сарчашмаи илҳами ман» [251], «Аз баҳор то ҳазон» [93], «Шаст мақола» [39], «Аз таърихи пайдоиш ва ташаккули васоити ахбори оммаи минтақаи Кӯлоб» [19], «Матбуоти даврии маҳаллии Тоҷикистон: дирӯз ва имрӯз» [36], «Боргоҳи маънӣ» [115], «Кишвардӯхт» [119], «Донишномаи матбуоти даврии тоҷик» [27], «Шукрона» [120], «Бо роҳи панди падар» [221], «Муҳаррир» [152], «Рисолати муҳаррир» [129] доир ба нашрияи «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо» маълумоти таърихӣ ва энциклопедӣ дода, инчунин, дар қолаби жанрҳои мақолаи публицистӣ, ёддошт, мусоҳиба ва очерк дар бораи рӯзноманигорони соҳибмактаби ин нашрияҳо маводҳо пешниҳод шудааст.

Матбуоти даврии Хатлон бо инъикоси воқеияти ҷомеа, дастовардҳо ва мушкилиҳои хоҷагии халқ, мавзӯҳои фарҳанг, илм, маориф, варзиш ва масъалаҳои ташаккули афқору ахлоқ рисолати ҳудро иҷро мекунад. Воситаҳои ахбори оммаи вилоят барои иттилоонидани аудитория бо мавзӯҳои сайёҳии Хатлон ва ҳунароҳои мардумӣ тавассути рӯзномаву маҷаллаҳо, рубрика ва барномаҳои махсуси радиоиву телевизионӣ саҳм мегиранд.

2.1. Баррасии сайёҳӣ ва хунарҳои мардумӣ дар нашриҳои «Хатлон»

Мавриди объекти таҳқиқ интихоб шудани нашриҳои аввалини вилояти Хатлон бамаврид буда, ин рӯзномаи вилоятӣ таърихи интишори беш аз 90-сола дорад. Шумораи нахустини ин нашрия, ки он вақт «Зарбдори сохтмони Вахш» ном дошт, моҳи майи соли 1931 интишор ёфтааст. Насрулло Абдуллоев ва Мирсаид Миршакар аз ҷумлаи аввалин сардабирони ин нашриҳои таърихӣ будаанд. Рӯзнома дар солҳои гуногун бо номҳои «Зарбдори сохтмони Вахш», «Ҳақиқати Кӯлоб», «Роҳи ленинӣ» (дар собиқ вилояти Кӯлоб), «Ифтихори Вахш», «Ҳақиқати Қӯрғонтеппа», «Ҳақиқати Хатлон», «Навиди Вахш» ва имрӯз «Хатлон» ба чоп расида, дар солҳои 80-уми асри ХХ теъдоди баландтарини нашраш ба қайд гирифта шудааст. Дар он солҳо теъдоди наشري рӯзномаҳои вилоятӣ «Ҳақиқати Қӯрғонтеппа» (вилояти Қӯрғонтеппа) беш аз 55 ҳазор ва «Роҳи ленинӣ» (вилояти Кӯлоб) ба зиёда аз 40 ҳазор нусха мерасидааст. Соли 1988 дар натиҷаи якҷоя шудани вилоятҳои Қӯрғонтеппаю Кӯлоб ва ташкили вилояти Хатлон дар заминаи рӯзномаҳои вилоятӣ «Ҳақиқати Қӯрғонтеппа» ва «Роҳи ленинӣ» рӯзномаи нави вилоятӣ «Хатлон» ва пас аз соли 1993 нашриҳои «Хатлон» таъсис дода шуд. Дар давраи омӯзишӣ, яъне солҳои 2018-2021 теъдоди настрия 8 ҳазору 500 то 11 ҳазор нусха баромада бошад, соли 2024 ин нишондод ба 13 ҳазор баробар шудааст. Рӯзноманигорони соҳибмактабе чун Сафо Ашӯров (то соли 1974), Қувваталӣ Холов (1974-1980), Шохмузаффар Ёдгорӣ (1980-1989), Муқим Абдурахмонов (1978-1992), Ҳақназар Ғоиб (1990-1993), Шералӣ Яҳёев (1993-2004), Абдувалӣ Абдувоҳидов (2004-2005), Нуриннисо Муртазоева (2005-2009), Асалмо Сафарзода (2009-2021) ва Носирҷон Маъмурзода (аз соли 2021 то имрӯз) масъулияти сармуҳарририи ин нашрияро ба дӯш доштанд.

Рӯзномаи «Хатлон» ба ғайр аз инъикоси воқеияти иҷтимоии вилояти Хатлон, дар тарғиби ҷойҳои сайёҳӣ ва хунарҳои мардумии вилоят саҳми

назаррас дорад. Ин нашрия аз соли 2018 инчониб ҳар сол на камтар аз 50 адад мавод доир ба сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ интишор менамояд. (ниг. ба чадвал).

Чадвали 1. Теъдоди шумораҳои чопшуда ва маводи ба сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ бахшидашуда дар солҳои 2018-2021

Солҳо	2018	2019	2020	2021
Шумораи умумӣ	48	51	53	69
Ҳамагӣ: 221 шумора				
Теъдоди маводи чопшуда оид ба сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ	90	56	27	38
Ҳамагӣ: 211 мавод				

Бо дарназардошти Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар рӯзномаи «Хатлон» рубрикаҳои нав бо номҳои «Бо ҳам сайри Хатлон мекунем!» ва «Ҳунарҳои мардумӣ» ташкил шуда, дар онҳо иттилоот доир ба мавзӯҳои сайёҳии вилоят, ёдгориҳои таърихӣ-фарҳангӣ, зиёратӣ ва ҷалби сайёҳони ватанию хориҷӣ ба ин минтақа истифода шудаанд. Ҳамчунин, зери гӯшаи «Ҳунарҳои мардумӣ» дар бораи ҳунармандони мардуми вилоят ба хонандагон матолиби гуногун пешниҳод мегардад.

Агар ба андешаи муҳаққиқи соҳаи журналистикаи сайёҳӣ Абдулвоҳид Эссам эътибор кунем, таъсири маводи журналистӣ ба рушди сайёҳӣ аз матни эҷодшуда вобастагӣ дорад. Ё чор нави матни журналистиро чудо мекунад:

- «– маводи дорои хусусияти иттилоотию маълумотӣ;
- матнҳои журналистии дорои хусусияти таблиғотӣ;
- матлабҳои таълимӣ ва раҳнамоикунанда;
- маводи проблемавию таҳлилий оид ба туризм» [56, с. 14-15].

Олимони тоҷик, М.Н. Абдуллоева низ маводи ба сайёҳӣ бахшидашудаи нашрияи «Ҷумҳурият»-ро омӯхта, онҳоро ба чор гурӯҳ чудо намудааст:

«1. Маводи муаррификунандаи мавзеъҳои ҷудогонаи сайёҳӣ ва ёдгориҳои таърихӣ истироҳатӣ.

2. Баррасии мушкилоти бахшҳои алоҳидаи сайёҳӣ.

3. Бозтоби таассуроти сайёҳон.

4. Мушкилоти омодагии касбии мутахассисони соҳа» [86. с. 105].

Агар муҳаққиқон дар гурӯҳбандии мавод функцияи журналистии он, мавзӯ ва масъалагузории журналистонро ба назар гирифта бошанд, мо матолиби нашрияи «Хатлон»-ро марбут ба сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ аз нигоҳи типи муаллифон шартан ба се гурӯҳ чудо намудаем:

1. Муаллифон – коршиносони соҳаи сайёҳӣ.
2. Матолиби хабарнигорони нашрия;
3. Маводи намояндагони соҳаҳои дигари хоҷагии халқ (маориф – омӯзгорон ва донишҷӯён, хизматчиёни давлатӣ, судяҳо, шахрвандон).

Гурӯҳи 1. Нигоштаҳое, ки муаллифонашон коршиносони соҳаи сайёҳӣ мебошанд, аз ҷумла Раҳмоналӣ Эмомалӣ, сармутахассиси Раёсати ҳифзи муҳити зисти вилояти Хатлон, зери унвони «Тоҷикистон кишвари дорои имкониятҳои беназири сайёҳист» [160], Убайдулло Раҳматов, сардори шуъбаи банақшагирии муҳосиботи Раёсати ҳифзи муҳити зисти вилояти Хатлон, таҳти унвони «Чашмаҳои шифобахши кӯҳсор» [162], Шохзода Дилшод, сармутахассиси шуъбаи рушди сайёҳии Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон, зери унвони «Рушди соҳаи сайёҳӣ дар вилояти Хатлон» [219] ва дигарон.

Гурӯҳи 2. Мақолаҳое, ки аз ҷониби хабарнигорони рӯзнома, аз ҷумла Носирҷон Маъмурзода, «Азми баргузории фестивали «Марҳамат ба Хатлон!» [132], «Нақши сайёҳӣ дар пешрафти иқтисодиёт» [134], «Дар ҳар ноҳия ду ширкати сайёҳӣ таъсис меёбад» [136], «Таъсиси 60 ширкати нави сайёҳӣ» [137], «Наشري китоби «Кишваршиносӣ ва сайёҳӣ» [138],

«Муъминобод. Шумораи сайёҳон афзоиш ёфт» [139], «Талошҳо ба беҳсозии инфрасохтори сайёҳӣ» [140], «Сафари сайёҳон ба Тоҷикистон 190% афзоиш ёфтааст» [143], «Ховалинг. Шумори сайёҳон меафзояд» [144], «Барномаи рушди чакандӯзӣ дар вилояти Хатлон» [145]; Боймурод Сайдалиев «Тоҷикистон диёри афсонавӣ аст» [166], «Оилаи ҳунармандон» [167]; Начот Сафарзода бо номҳои «Ховалинг мавзеи тамошобоб аст» [169]; Асалмо Сафарзода (бо таҳаллуси Вахшона) таҳти номҳои «Раиси вилоят: «Ховалинг минтақаи таърихӣ аст ва он бояд ба макони сайёҳӣ табдил ёбад» [171], «Соҳаи сайёҳӣ рушд меёбад» [172]; Ҳангомаи Исмат зери унвони «Табак, табаксозӣ, табактарошӣ» [194], «Ҳунарҳои мардумӣ – рукни муҳимтарини фарҳанги миллӣ» [195], «Атлас ва атласбофӣ» [196], «Қуроқдӯзӣ: аз дӯхти навӣ «варақӣ» то «қуй» [197], «Алочабофӣ: «мушқу заъфар», «миттӣ» ва «байрақ» [199], «Насли нухуми оилаи кулолгарон» [200], «Оҳангарӣ – пешаи қадимии тоҷикон» [201], «Кандакорӣ» [208]; Ширинҷон Сафарзода бо номҳои «Мамнуъгоҳи Даштиҷум мавзеи тамошобоб аст» [174], «Тоҷикистонро дӯст доштем» [176]; С.Ҷамолиддин, зери унвони «Хатлон – минтақаи сайёҳӣ» [214]; С. Азиззода, зери унвони «Қалъаи Бешкент» [94]; Комрони Бахтиёр зери унвони «Чор ёдгории нодири таърихӣ дар феҳристи мероси умумиҷаҳонии ЮНЕСКО» [95], «Қалъаи «Бибихонум». Бояд он ободу зебо ва тамошобоб бошад» (бо ҳаммуаллифӣ Ф. Умаров) [96], «Ховалинг дорои табиати рангину зебо ва обҳои мусаффо» [98], «Зарфиятҳои сайёҳӣ баррасӣ гардиданд» [99]; Сунатуллоҳи Мирзо, зери унвони «Қалъаи Ҳулбук – мавзеи таърихии Хуталони бостон» [180]; Фаромӯз Бобоев зери унвони «Мақбараи Ёрмуҳаммади Валӣ» [101], «Мақбараи Шоҳи Хомӯш» [102], «Ёдгории «Таҳти сангин» [103], «Мир Сайид Алии Ҳамадонӣ» [105]; Фирдавс Умаров, зери унвони «Тарғиби мавзеҳои таърихӣ қонёқунанда нест» [185], «Саёҳат ба мавзеҳои таърихӣ» [186], «Донишҷӯён ба саёҳат баромаданд» [187] ва ғайра таълифу интишор шудаанд.

Гурӯҳи 3. Навиштаҳои намоёндагони соҳаҳои дигар, аз ҷумла маориф – омӯзгорон ва донишҷӯён, хизматчиёни давлатӣ, судяҳо, шахрвандони шахру ноҳияҳои вилоят дар инъикоси мавзӯи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ низ мақоми хос доранд, чунки андешаи хонандагони рӯзнома доир ба ин мавзӯ муҳим аст. Масалан, Марям Сафарова «Пешниҳод: «Фурӯшгоҳи «Армуғони Бохтар» кушода шавад» [168], К. Мачидова бо номи «Эҳёи ҳунарҳои мардумӣ-рушди зиндагии шоиста» [128], Ойимгул Ҳалимова, донишҷӯи соли якуми магистратураи ДДҚ ба номи Носири Хусрав бо номи «Чакан – муаррифгари миллати тоҷик» [193], Абдуллоҳ Бобоев, таҳти унвони «Муъминобод – қадамгоҳи бузургон» [114], Р. Қурбонова, мудирӣ кумитаи кор бо занон ва оилаи Мақомоти иҷроияи ҳокимияти ноҳияи Балҷувон» зери унвони «Ҳунарҳои мардумӣ рушд меёбад» [122], С. Ҳомидов донишҷӯ бо номи «Омили асосии болобарандаи иқтисодиёти Тоҷикистон» [209], Р. Худоёров, номзади илмҳои филология таҳти унвони «Бисёр сафар бояд» [192], Қадриддин Пирзода, сокини ноҳияи Вахш бо номи «Аз рушди сайёҳӣ то афзалият ба ҳунарҳои мардумӣ» [159], А. Мирзоев, Н. Мирзоева «Туризм робитаҳои байнидавлатиро мустаҳкам месозад» [149], Ё. Назиров, устои коллечи махсусгардонидашудаи шаҳри Бохтар бо номи «Туризм ва имкониятҳои рушди он дар Тоҷикистон» [154], Ҳотам Ҳоҷӣ, омӯзгори собиқадори МТМУ, №1 ноҳияи Кӯшонӣ бо номи «Қадри мардум сафар падида орад» [211], Б. Қурбонӣ, судяи Суди иқтисодии вилояти Хатлон бо номи «Аз рушди сайёҳӣ то афзалият ба ҳунарҳои мардумӣ» [121], С. Ҳомидов донишҷӯ бо номи «Сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ омили асосии болоравии иқтисодиёти Тоҷикистон» [210], Б. Ибрагимов, омӯзгори МДТ Коллечи милитсияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон бо номи «Рушди сайёҳӣ – омили пешрафти ҷомеа» [117] ва ғайра.

Тавре аз омӯзиши мавзӯ маълум гардид, аксари муаллифони мавод рӯзноманигорони нашрия мебошанд. Агар дар гурӯҳи муаллифони аввал танҳо масъалаи вижагиҳои мавзӯҳои сайёҳӣ, касбу ҳунарҳои халқӣ ва

сатҳи рушди имрӯзаи ин соҳаҳо мавриди баррасӣ шуда бошанд, дар нигоштаҳои рӯзноманигорони нашрия бештар ба мушкилоту ҳалли онҳо, омилҳои пешравию соҳа масъалагузорӣ гардидаанд. Инчунин рӯзноманигорон дар мисоли қаҳрамонҳои маводи худ доир ба эҳё ва рушди ҳунароҳои мардумӣ, сайёҳони минтақа низ маълумот додаанд. Муаллифони гурӯҳи сеюм дар таълифоти худ саъй кардаанд, ки самтҳои гуногуни соҳаи сайёҳиро аз диди худ баррасӣ намудаанд. Донишмандони афкори ҳамаи хонандагони нашрия доир ба мавзӯи муҳим буда, инъикоси сайёҳӣ ва ҳунароҳои мардумӣ воқеъбинона сурат гирифтааст.

Маводҳои дар рӯзномаи «Хатлон» ҷопшуда фарогири соҳаи сайёҳӣ ва ҳунароҳои мардумӣ буда, ҳар кадоме арзиши хоси иттилоотӣ ва маърифатӣ доранд.

Тибқи таъкиди М. Абдуллоева, «... муаррифгари асосии захираҳои сайёҳии Тоҷикистон воситаҳои ахбори омма мебошанд ва инро ба назар гирифта, ширкатҳои сайёҳӣ барои тарғиботи маҳсулоти сайёҳии худ аз телевизион, радио, матбуот, сомона ва шабакаҳои интернетӣ, лавҳаҳои тарғиботӣ ва дигар воситаҳои алоқа васеъ истифода мебаранд» [55, с. 41].

Азбаски функцияҳои иттилоотонӣ ва тарғибот барои ВАО хос аст, тарғиби имкониятҳои туристии вилоят, яъне истироҳатгоҳҳо, мавзӯҳои таърихӣ ёдгори дар матбуоти маҳаллӣ бо маводи гуногунмавзӯ ва гуногунжанр ба роҳ монда мешавад.

Таҳлили маводи гурӯҳи якум дар нашрия мақоми хос дошта, бо диди мутахассис ба масъала, дурнамои сайёҳӣ ва ҳунароҳои мардумӣ дар вилоят тафовут мекунад.

Қоршиноси соҳаи ҳифзи муҳити зист Раҳмоналӣ Эмомалӣ дар матлаби худ зери унвони «Тоҷикистон кишвари дорои имкониятҳои беназири сайёҳист», дар бораи имкониятҳои рушди соҳаи сайёҳӣ дар Тоҷикистон, аз ҷумла вилояти Хатлон, маълумот додааст. Ба андешаи муаллиф, воситаи муҳимми рушди соҳаи сайёҳӣ аз мавҷуд будани инфрасохтори туристӣ вобаста аст: «... дар вилояти Хатлон 2 ширкати

сайёҳӣ – «Сари хосор тревел» дар ноҳияи Балчувон, «Морхӯр» дар ноҳияи Ш. Шохин ва 2 ташкилоти чамъиятӣ дар ноҳияҳои Муъминободу Ховалинг дар 19 сайрхат фаъолият дошта, 60 меҳмонхона, 18 истироҳатгоҳу осоишгоҳ барои қабули сайёҳону меҳмонони хориҷию дохилӣ омода ҳастанд. Дар назди Шурои иттифокҳои касабаи вилоят ташкилоти чамъиятӣ оид ба сайру саёҳати «Сайри ҷаҳон» иборат аз 15 сайрхат ташкил гардид, ки ба рушди сайёҳӣ мусоидат менамояд.

Бобати ҷалбу маълумот барои сайёҳони хориҷию дохилӣ китобчаи «Худудҳои махсус муҳофизатшаванда ва мавзёҳои туризми экологии вилояти Хатлон» бо забонҳои англисӣ, русӣ, тоҷикӣ ва манбаъҳои оби вилояти Хатлон ва варақаҳои ташвиқотии мавзёҳои Балчувон, «Чилучорчашма» ва «Бешаи палангон» пешниҳод гардидаанд» [160].

Муаллиф У. Раҳматов дар «Чашмаҳои шифобахши кӯҳсор» дар хусуси чашмаҳои «Шифо», «Зулфиқор» ва «Нигор», ки дар деҳаи «Сарой»-и ноҳияи Балчувон мавҷуд аст, маълумот додааст: «Дар ҳақиқат, чашмаҳои муъҷизаовар, шифобахшу софи ширинаш, мавзёҳои сайёҳӣ табиати зеборо боз ҳам зеботар месозад. Тоҷикистон кишвари афсонавӣ буда, мавзеи Балчувон аз гиёҳҳо ва чашмаҳои шифобахш бой мебошад, ки сайёҳон дар соли Рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ ба ин мавзёҳо сафар намоянду аз табиати зебои он ҳаловат баранд» [162].

Бояд зикр кард, ки ҳоло дар кишварамон навҳои гуногуни сайёҳӣ бо муҳайё шудани шароити мусоид рушд ёфта истодаанд. Чунин дигаргуниву пешрафти соҳаро дар навиштаҳои мутахассисону коршиносони соҳа ва рӯзноманигорон дидан мумкин аст.

Мақолаи Шохзода Дилшод, сармутахассиси шуъбаи рушди сайёҳии Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон, асосан вазъи кунунии соҳаи сайёҳиро дар вилоят бозгӯ мекунад. Муаллиф дар мавод омили асосии рушди соҳаи сайёҳиро, пеш аз ҳама, дар авлавияти сиёсати давлатӣ қарор доштани арзёбӣ мекунад. «Агарчи мо дертар барои рушди соҳаи сайёҳӣ шароит муҳайё карда бошем ҳам, дар муддати кӯтоҳ

дастоварду пешрафт дар ин самт хеле зиёд мебошад. Яке аз масъалаҳои калидӣ барои ноил шудан ба рушди соҳа омода намудани мутахассисони баландихтисос мебошад, ки имрӯз дар 4 муассисаи таҳсилоти олии вилоят, аз ҷумла Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав, Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи А. Рӯдакӣ, Донишгоҳи давлатии Данғара ва Донишкадаи технологӣ ва менечменти инноватсионӣ дар шаҳри Кӯлоб мутахассисони соҳа аз рӯйи ихтисосҳои сайёҳат ва меҳмоннавозӣ, географияи сайёҳӣ, менечменти сайёҳат, иқтисод ва идораи сайёҳӣ омода карда мешаванд» [219].

Коршиноси соҳа ба омода кардани кадрҳои ҷавобгӯ ба талаботи замон дар соҳаи сайёҳӣ таваҷҷуҳ намуда, ҳалли ин мушкилотро дар ҳамкорӣ бо соҳаи маориф медонад.

Бо дарназардошти таклифу пешниҳоди доираи коршиносони соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ, маводи матбуоти маҳаллӣ бо қарори Ҳукумати Тоҷикистон соли 2020 номи Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат ба Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат иваз карда шуд. Аз 27 январи соли 2022–юм бошад, Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон» ном гирифт. Соли 2024 дар шаҳри Леваканти вилояти Хатлон низ Донишкадаи байналмилалии Муассисаи давлатии «Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон» таъсис дода шуд.

Ба андешаи муаллифи мақола омили дигари таъсиргузор ба пешрафти соҳаи сайёҳӣ ин баррасӣ намудани масъалаҳои рушди соҳаи сайёҳии вилоят, мусоидат намудан ба пайваस्ताгии бештари бахши хусусӣ бо донишҷӯёни риштаи сайёҳӣ ҳамасола конфронсҳо, семинар-машваратҳо, мизҳои мудаввар, ташкили рушди сайёҳати дохилӣ – сайёҳатҳои наврасону ҷавонон ба мавзӯҳои таърихиву фарҳангии вилоят ва шаҳру ноҳияҳои ватани азизамон мебошад.

Вилояти Хатлон аз ҷумлаи минтақаҳои рушдфтои сайёҳӣ ба ҳисоб меравад. Тибқи феҳрасти бақайдгирии Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии

Тоҷикистон, дар муқоиса ба вилоятҳои Бадахшону Суғд, мавзеҳои таърихиву сайёҳӣ дар вилояти Хатлон бештар аст. Барои рушди ҳамачонибаи соҳаи сайёҳӣ дар вилоят имкониятҳо зиёданд. Масъалаи истифода бурдани онҳо ҳамкорӣ ва ҳамоҳанг кардани фаъолияти сохторҳои марбутро талаб мекунад.

Тибқи маълумоти бадастомада, дар соли 2018-ум дар вилояти Хатлон 931 ёдгории таърихиву фарҳангӣ ба қайд гирифта шудаанд. (нигаред ба ҷадвали №2).

Ҷадвали 2. Нишондиҳандаҳои сайёҳии вилояти Хатлон дар соли 2018 (тибқи маълумоти шӯбаи рушди сайёҳии МИХД-и вилояти Хатлон)

Ҳолати инфрасохтори соҳа дар вилояти Хатлон ба тадриҷ рушду нумӯ ёфта истодааст. Дар натиҷаи татбиқи нақшаи чорабиниҳои ҳукумати оид ба рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ ва вусъат ёфтани корҳои тарғиботию ташвиқотӣ тариқи воситаҳои ахбори омма, шумораи сайёҳони дохилию хориҷӣ, инчунин меҳмонхона, мавзеҳои сайёҳӣ, истироҳатгоҳу осоишгоҳҳо, осорхона, ҳомстей ва гестхаусҳо, зиёратгоҳу боғҳои фарҳангӣ-фароғатӣ дар вилояти Хатлон бамаротиб афзуд (нигаред ба ҷадвали №3).

**Чадвали 3. Нишондиҳандаҳои сайёҳии вилояти Хатлон дар соли 2023
(тибқи маълумоти шӯбаи рушди сайёҳии МИХД-и вилояти Хатлон)**

Агар дар соли 2018 дар вилоят ягон маркази иттилоотии сайёҳӣ набошад, соли 2023 теъдоди онҳо ба 26 адад расидааст.

Ҳайати кормандони эҷодии нашрияи «Хатлон» барои инъикоси саривактии мавзуи сайёҳӣ ва хунарҳои мардуми вилояти Хатлон силсилаи маводи журналистиро дар нашрия ва сомоную саҳифаҳои расмии он дар шабакаҳои иҷтимоӣ ба нашр расондаанд. Ин гуна мавод ба гурӯҳи дуҷум мансубанд.

Нахустин маводи ҷопшуда ба мавзеи Чилучорчашма бахшида шудааст. Масъули ғуша Фаромӯз Бобоев, хабарнигори «Хатлон», зери рубрикаи «Сайри Хатлони бостон» дар бораи яке аз мавзеъҳои машҳури вилояти Хатлон иттилооти зеринро пешниҳод мекунад: «Чилучорчашма дар Тоҷикистон ва дар Ёзбекистони ҳамсоя хеле машҳур аст. Дар ин мавзеъ, ки дашту биёбон буд (то обёрӣ кардан ва сохтани шабакаҳои обёрӣ дар давраи шуравӣ), аз пайи теппаи начандон баланд панҷ чашмаи калон ғаввора зада, ба 39 чашмаи майда тақсим мешавад. Оби ҳамаи чашмаҳо

якчоя шуда, чӯйбори калони васеъгияш 10-12 - метраро ташкил медиҳад ва дар он моҳии зиёде мавҷуд аст.

Дар ин ҷо аз ҳама муъчизае, ки туристонро ба худ ҷалб намудааст, ин моҳиҳо ва морони Чилучорчашма мебошанд. Моҳиҳо бо ҷараёни об ба поён намераванд, балки дар ҳуди сарчашмаи обҳо шино мекунад. Морҳо бошанд, аз болои моҳиҳо гузашта ба онҳо кордор намешаванд.

Чилучорчашма мавзеи зиёратӣ, истироҳатию рекреатсионӣ ба шумор рафта, дар ин ҷо туризми зиёратӣ, истироҳатӣ ва табобатӣ хеле рушд ёфтааст. Оби 17 чашмаи он шифобахш ба шумор меравад. Ҳар як чашмааш хусусиятҳои табобатӣ ва ба худ номи хос доранд» [100].

Ин мавзӯ дар маводи муҳбири маҷаллаи «Сафо» Юсуфи Собир «Чилучорчашма – осоре, ки ба тадқиқот ниёз дорад» (Сафо. 2018. – №01) низ матраҳ шудааст. Таҳлили онро дар зербоби 3-юми боби мазкур таҳлил хоҳем кард.

Соли 2018 гӯшаи махсуси «Марҳамат ба Хатлон!»-и нашрия дар муаррифии як мавзеи таърихию сайёҳии Хатлон хеле фаъол будааст.

Масъули гӯша Ф. Бобоев дар шумораи №5(3142) аз 5-уми феввали соли 2018 дар бораи мақбараи Ёрмуҳаммади Валӣ дар ноҳияи Шамсиддин Шоҳин, яке аз шайхони машҳури асри XV, маълумот дода, дар шумораи №7(3144) аз 22-юми феввали соли 2018 оид ба шахсияти дигари маъруфи ҷаҳони ислом Шоҳи Хомӯш дар деҳаи Лангари ноҳияи Муъминобод иттилоъ медиҳад. Муаллиф дар бораи ин мавзеъҳо, таърихи онҳо, лақаби шайх, ривоятҳо ҷаҳони ҷолибро оварда, тавачҷуҳи хонандаро ба дидани ин мавзеъҳо ҷалб мекунад. Тасвири пурраи мақбараҳо барои шаклдиҳии тасавури хонанда мусоидат мекунад. Бино ба иттилои ӯ: «Ҳамчунин, дар атрофи мақбара боз 9 даҳмаи аз хишти пухта сохташуда мавҷуд аст, ки яке аз онҳо бо номи «Султон Санҷар» маъруф аст. Санагузори даҳмаҳо ба охири қарни XI ва ибтидои қарни XII ва ҳуди мақбара ба қарни XV-XVI мелодӣ мансуб мебошад» [101]. Маводи мазкур барои алоқамандони

туризми зиёратӣ, баҳусус онҳое, ки бо ҷаҳони ислом шиносоии бештар пайдо карданианд, ҷолиби диққат буда, маълумоти тоза медиҳад.

Аммо маводҳои дар маҷаллаи «Сафо» ба нашррасидаи А. Маҳкамов «Кӯҳи намак» (Сафо. 2021. – №07) ва Ш. Саид «Муъминобод мулки обод» (Сафо. 2019. – №04) ба масъалаҳои дигари ин ноҳия бахшида шуда, доир ба бойгарии табиӣ ин мавзӯро иттилоъ медиҳанд.

Матлаби дигари нашрия дар бораи яке аз мавзӯҳои таърихӣ дар ноҳияи Кубодиён буда – «Тахти Сангин» аст. Муаллиф дар таълифи мавод натавонанд аз мушоҳидаи худ, балки аз маълумоти илмӣ, ҳафтиятшиносӣ низ кор гирифтааст. Барои воқеӣ ва пуртаъсиртар шудани матлаб аксҳо истифода шудаанд. «Ин мавзеи таърихӣ дар деҳаи Тешиктоши ноҳияи Кубодиён ҷойгир буда, таърихдонон онро ба асри V то мелод ва III мелодӣ маҳсуб медонанд. Шаҳри қадимаи «Тахти Сангин» дар мавзеи якҷошавии дарёҳои Вахш ва Панҷ, ки Амударёро ташкил медиҳанд, ҷойгир аст» [103] – тасвир кардааст муаллиф.

Мухбирони рӯзнома Ф. Бобоев ва К. Бахтиёр «Сайёҳӣ аз ту оғоз мегардад» маводеро ба таърифи расонидаанд, ки дар натиҷаи пресс-тур ба мавзӯҳои сайёҳии ноҳияи Шаҳритус омода шудааст.

Рӯзномаи «Хатлон» ба инъикоси мавзӯҳои таърихӣ меъморӣ минтақаи Кӯлоб, ки дар тамаддуни мардуми тоҷик нақши муҳим доранд, низ тавачҷу кардааст. Нашри муаррифиномаҳои «Мир Сайид Алии Ҳамадонӣ» (Хатлон. 2018. – 26 апрел), «Чилдухтарон» (Хатлон. 2018. – 12 май), «Хулбук» (Хатлон. 2018. – 31 май) ба ин мисол шуда метавонанд.

Журналист Ф. Бобоев дар бораи зиндагиномаи Мир Сайид Алии Ҳамадонӣ, таълимоти динӣ, сафарҳои ӯ, осори илмиву бадеии вай ёдовар шуда, сабаби ба Хатлон омадани ӯро зиёрати қабри орифи фарзонаи Шарк Шоҳи Хомӯш донистааст. «Аз рӯйи мақому мартаба ва ихлосу самимияте, ки ба Алии Ҳамадонӣ доштанду доранд, ба ӯ таҳаллуқҳои Ҳазрати Амирчон, Шоҳи Ҳамадон, Амири Кабир ва ғайраро муносиб дидаанд.

Ҳар сол барои зиёрати ин шахсияти бузург зиёда аз даҳҳо ҳазор нафар сайёҳони дохилу хориҷӣ ташриф меоранд» [105], – навиштааст муҳбири рӯзнома.

Матлаби дуум дар бораи мавзеи овозадори Чилдухтарони ноҳияи Муъминобод буда, қиссаи хучуми душманон ва баҳри ҳимояи шарафу номуси хеш ба сӯйи кӯҳҳо паноҳ бурдани духтарон ва ба санг мубаддал шудани онҳо оғоз мешавад. Факти дигари воқеие, ки муаллиф овардааст, ин наворбардорӣ шудани филми «Рустам ва Сухроб» дар ин мавзеъ мебошад.

Ба андешаи журналист «... дар мавзеи «Чилдухтарон» имконияти рушди туризми кӯҳнавардӣ ва экологӣ зиёд аст. Манзараи «Чилдухтарон» диққатҷалбкунанда буда, ҳамасола ба ин макон сайёҳони дохилу хориҷӣ ташриф меоранд ва аз тамошои он як ҷаҳон таассуроти нек мебардоранд» [106].

Дар силсилаи муаррифии мавзеъҳои номдору таърихии вилояти Хатлон рӯзнома дар маводи «Ҳулбук» доир ба яке аз калонтарин шаҳрҳо ва пойтахти Хатлон дар асрҳои IX-X иттилоъ медиҳад: «Ёдгории таърихии Ҳулбук яке аз муъҷизаҳои фарҳанги моддӣ ва маънавии на танҳо халқи тоҷик, балки ҷаҳонӣ ба шумор меравад. Маҳз ҳамин сифатҳои волои шаҳри Ҳулбук буд, ки моҳи ноябри соли 2009 дар шаҳри Сиан-пойтахти фарҳангии давлати Чин дар қатори 8 ёдгории беназири халқи тоҷик он ба силсилаҷоиҳои Шохроҳи Бузурги Абрешими ЮНЕСКО ворид карда шуд.

Баъди ба даст овардани Истиқлолияти давлатӣ ба хоҳири арҷгузорӣ ба таъриху фарҳанги миллӣ аз тарафи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар пойгоҳи шаҳри Ҳулбук мамнӯъгоҳи таърихиву фарҳангии Ҳулбук ва осорхонаи Ҳулбук таъсис дода шудааст» [107].

Соҳаи сайёҳӣ бо экология зич алоқаманд буда, ҳалли бисёр муаммоҳои муштарақ доранд. Журналист-эколог Ҷамолиддин Яъқубов вижагиҳои инъикоси мавзуҳои экологиро дар ВАО-и тоҷик таҳлил

намудааст: «Пеш аз ҳама, муаммоҳои экологӣ дар ВАО-и Тоҷикистон аз рӯи ҳислати глобалӣ, минтақавӣ ва маҳаллӣ дошташон баррасӣ шудаанд. Дуюм, доир ба таҳияи асноди ҳуқуқӣ мутобиқан бо меъёрҳои қонунгузори байналмилалӣ масъалагузорӣ карда шудааст» [55, с. 74]

Сайёҳии экологӣ яке аз намудҳои маъмули туристӣ ба ҳисоб рафта, асоси онро ҳимояи муҳити атроф, ҳифзи табиат ташкил медиҳад.

Дар маводи «Туризм экологӣ – як намуди туризми табиӣ» хусусияти сайёҳии табиӣ баррасӣ шудааст: «Дар навбати аввал ташкили саёҳат бо теъдоди ками иштирокчиён ба минтақаҳои табиӣ ва бо зиёрати маконҳои ки дорои аҳамияти таърихӣ-фарҳангӣ ҳастанд, бо мақсади амалӣ намудани барномаҳои муҳофизат ва истифодаи оқилонаи захираҳои табиӣ гузаронида мешавад» [202].

Журналист тибқи қонунгузори Тоҷикистон рушд кардани туризми шикор ва ҷалби сайёҳони хориҷиро дар солҳои 2017-2018 бо мисолҳои мушаххас иттилоъ додааст.

Муаллиф шартҳои асосии экотуризм экологиро шарҳ дода, барои пешгирии таъсири манфӣ ба табиат, ҳифзи табиатро ба манфиати рушди иқтисодию иҷтимоии маҳал муҳим шуморидааст. Мувофиқ ба гурӯҳбандии муаллиф, мақсадҳои асосии туризм экологӣ инҳоянд:

- «– баланд бардоштани сатҳи маърифати экологии аҳолии маҳал;
- баланд бардоштани маданияти муносибати инсон бо табиат;
- тарҳрезии меъёрҳои рафтори ахлоқӣ дар муҳити табиӣ;
- тарбияи ҳисси инфиродии масъулият нисбати тақдири табиат ва чузъҳои чудогонаи он, инчунин барқарорнамоии неруи равонию ҷисмонии инсон тавассути истироҳати бофароғат дар шароити муҳити табиӣ» [202].

Мухбири минтақавии рӯзнома Начот Сафарзода дар матолиби худ «Ховалинг мавзеи тамошобоб аст» дар бораи саёҳати 25 нафар ҷавонони ихтиёрии ноҳия дар Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ ба мавзӯҳои сайёҳии ноҳияи Ховалинг иттилоот додааст.

Дар он ба ғайр аз тасвири мавзеъ, ки ҳавояш салқину фараҳбахш, сердарахт ва дорои обҳои чашма, ривоятҳо дар бораи Ҳазрати Султон, ба мавзеи Ховалинг расидани уштур ва ҷасади ӯ ва дар ҳамин ҷо дафн карда шудани эътиқодманди дини ислом, мавзеи Хоҷа Аюби Ансорӣ, панҷто сангтӯдаи Ховалинг, аз ҷумла сангтӯдаи деҳаи Таги ҷар маълумот дода шудааст.

Журналист ба андешаҳои муаррих Амир Саид Мункӣ така намуда, таърихи ин сангтӯдахоро ба қабрҳои сарбозони ҳалокшудаи Искандари Мақдунӣ, арабҳову муғулҳо нисбат додааст.

Маводи Фаромӯз Бобоев аз конференсияи вилоятӣ таҳти унвони «Сайёҳӣ омили рушддиҳандаи иқтисодиёт» аз баррасии вазъи соҳа дар вилояти Хатлон маълумот медиҳад. Журналист андешаҳои Махфират Хидирзода, муовини раиси вилояти Хатлонро меҳварӣ ҳисобида, дар заминаи таҳлилҳои ӯ фикру мулоҳизаҳои дигар иштирокдорони конференсияро пешниҳод кардааст: «Маҳз тавассути тарғибу ташвиқ, пешбурди қорҳои маърифату иттилоотӣ дар самти муаррифии мавзеҳои туристӣ, обҳои шифобахш, ёдгориҳои таърихӣ-фарҳангӣ ва ҷалби сайёҳони хориҷӣ ба ин мулки бихиштосо, дар бораи қасбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон, муаррифии ҳунарҳои мардумӣ, таъсис додани саҳифаҳои алоҳида дар сомонаҳои расмӣ мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилоят ва шахру ноҳияҳо мушарраф ба он гашта истодаем, ки ҳамарӯза теъдоди зиёди сайёҳон ва хоҳишмандон аз минтақаҳои сайёҳии вилоятмон дидан менамоянд» [109].

Дар мавод аз маърузаҳои Дилшод Шоев, сармутахассиси шуъбаи сайёҳии вилояти Хатлон, Собир Раҳимов, консултантӣ Маркази таълимии Ассотсисатсияи ташкилотҳои молиявии хурд ва шахсони масъули соҳа, Зафар Муҳаббатов, директори Муассисаи давлатии вилоятӣ «Хатлонсинамо», Шарипов Далер, рӯзноманигор ва Раҳмоналӣ Тӯраев, қорманди Раёсати ҳифзи муҳити зисти вилояти Хатлон истифода шудааст.

Журналист аз баргузории конференсия ба хулосае омадааст, ки баргузории курсҳои омӯзишӣ бо мақсади баланд бардоштани касбият ва таҳассуси масъулини соҳа, сохтани базаҳои кӯҳнавардӣ дар мавзӯҳои кӯҳӣ, меҳмонхонаҳои типӣ нав «Ҳомстей» ва «Гестхаус», ташкили иқлими мусоиди сармоягузорӣ барои ҷалби инвеститсияи хориҷӣ ва инфраструктураи сайёҳӣ барои рушди минбаъдаи соҳа дар вилоят мусоидат хоҳанд кард.

Мухбири минтақавии нашрияи «Хатлон» дар Кӯлоб Ш. Сафарзода дар маводи хеш «Мебояд сайёҳиро дар вилоят рушд дод» роҷеъ ба ташкили ширкатҳои сайёҳӣ, рушди Балҷувон ҳамчун минтақаи туризми байналмилалӣ, баргузории конфронсу мизҳои мудаввар ва аҳамияти онҳо иттилоъ додааст. Солҳои охир дар минтақаҳои кишвар, аз ҷумла вилояти Хатлон ташкилоту ширкатҳои ҷамъиятӣ барои рушди сайёҳӣ сахми назаррас мегузоранд. Журналист дар мавод ин масъаларо баррасӣ карда, андешаҳои интиқодии худро баён доштааст: «То ҳол дар минтақаи Кӯлоб ширкатҳои сайёҳӣ нокифояанд ва роҳбаладону мутахассисони забондон намерасанд. Зарурати ташкили хатсайрҳои нав ва ба роҳ мондани сайёҳии кӯҳнавардию табобатӣ ва экологӣ зарур аст» [173].

Маводи Н. Маъмурзода зери рубрикаи «Аз ҷаласаи марбут ба сайёҳӣ» бо номи «Сайёҳони 32 кишвари ҷаҳон ба тамошои Хатлон омаданд» ба баррасии проблемаҳои соҳа бахшида шуда, аз ҷумла нарасидани мутахассисони касбии соҳа, дар мавзӯҳои таърихии вилоят фароҳам овардани шароити хизматрасонии хуб, ғаъол намудани хатсайрҳои сайёҳӣ ба вилоят, ҳамкорӣ бо ширкатҳои сайёҳии маҳаллиро таъкид менамояд. Аз ҷумла менависад, ки: «... ташкил намудани сомонаҳои сайёҳии шаҳру ноҳияҳои вилоят, таъсиси ширкатҳои сайёҳӣ бо дастгирии Кумитаи рушди сайёҳӣ, дар даромадгоҳи шаҳру ноҳияҳо насб намудани харитаҳои сайёҳӣ ва маълумотнома, кушодани мағозаи фурӯши армуғонҳо дар меҳмонхонаҳо ва мавзӯҳои сайёҳӣ, таҳия ва наشري маводи иттилоотии сайёҳӣ вазифагузорӣ карда шуд» [142].

Матлаби журналист С. Чамолитдин «Хатлон – минтақаи сайёҳӣ» аз рӯйи хусусият ба таҳлили омор, муқоисаи фактҳо бартарӣ додааст: «Дар соли 2019 бо ташаббуси шуъбаи рушди сайёҳии мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон, ҷихати муаррифии мавзеъҳои сайёҳии вилоят 70 номгӯи роҳнамому маълумотномаҳо оид ба мавзеъҳои таърихӣ фарҳангӣ, осорхонаву дигар мавзеъҳои сайёҳатбоби шаҳру ноҳияҳои вилоят бо забонҳои тоҷикӣ, русӣ, англисӣ омода гардид» [214].

Дар матлаби муҳбири минтақавӣ дар Кӯлоб таҳти унвони «Сари Хосор сайёҳонро интизор» масъалаи рушд кардани соҳаи сайёҳӣ ва инфрасохтори он дар ин минтақа баррасӣ мешавад: «Дар ин мавзеъ, ки дар ҳама фасли сол табиати зебо дорад, барои сайёҳон шароити зарурӣ муҳайё месозанд. Дар фасли зимистон ҷангалзор ва кӯҳҳои сар ба фалак ҷомаи сафеди маҳмалин мегиранд ва дар ин ҷо баъзан то якуним метр барф меборад. Дар оянда мақсад доранд, ки лижаронию дигар намуди варзиши зимистона ба роҳ монда шаванд. Новобаста ба бориши барфи зиёд ва сардӣ оби шаршараи Сари Хосор ба таври ҳамешагӣ ҷорӣ мебошад.

Ба истифода супоридани меҳмонхонаи чорситорадор ва дигар меҳмонхонаҳо, ташкили варзиши лижаронию қайқронӣ, аспасворӣ ва шикорӣ таваҷҷуҳи сайёҳонро ба ин минтақа зиёд хоҳад кард» [175].

Маводҳои «Бозиди 40 сафир аз мавзеъҳои тамошобоби Ховалинг» [97] доир ба сайёҳати 40 нафар намояндагони кишварҳои хориҷӣ ба ноҳияи Ховалинг, мавзеъҳои қалъаи «Мири Балчувон», бошишгоҳи одамони асри санг дар деҳаи Кӯлдара, маъбади Буддои деҳаи Чепол (Чепи вол), «Чил чанор», «Чашмаи Қазон», мақбараи «Ҳоча Аюби Ансорӣ», осорхонаи марказии ноҳияи Ховалинг, осорхона ва зодгоҳи Восеи қаҳрамон дар деҳаи Дараи Мухтор, Мамнӯёгоҳи таърихӣ фарҳангии Султон Увайси Қаранӣ ва вазъи рушди соҳаи сайёҳӣ дар шаҳри Норақ иттилоъ медиҳанд.

Дар навиштаҳои баъзе аз муҳбирони нашрия дар баробари вазъи соҳаи сайёҳӣ дар минтақаҳои кишвар, аз қорҳои бостоншиносӣ дар мавзеъҳои муаррифинашудаи вилоят маълумот додаанд. Аз ҷумла муҳбир

Далер Шарипов дар матлаби худ «Бостоншиносони тоҷик ба тадқиқоти мавзеи таърихии Қалъаи Лағмон оғоз намуданд» иттилоъ додааст, ки «Зимни ковишҳои тадқиқотиву бостоншиносӣ аз мавзеи таърихии Қалъаи Лағмони ноҳияи Чалолитдини Балхӣ деворҳои давраи Сомониён, меъмории сохтмони давраи Сомониён ва якҷанд сафолнигораҳои давру замони Сомониён, ҳамчунин, шишапораҳои, ки дар ҳамон замон зарфҳо омода карда мешуд, ёфт карда шуд» [217].

Бояд зикр намуд, ки бо вучуди пешрафтҳои рӯзафзуни техника дар замони муосир, рушди ҷомеаро бе воситаҳои ахбори омма, хоса матбуоти даврӣ наметавон тасаввур кард. Махсусан дар замони имрӯз, ки раванди босуръати ҷаҳонишавӣ идома меёбад, нақш ва аҳаммияти матбуоти даврӣ барои тарғиби арзишҳои ватанӣ, ҳимояи манфиатҳои миллӣ, муаррифии фарҳанги бумӣ аҳаммияти бештаре пайдо мекунад. Дар чунин шароит матбуоти маҳаллии қавӣ ва кудратманд таъсири аз ин бештар расонида метавонад. Нашрияи маҳаллии «Хатлон» низ бо камоли масъулият рисолати хешро дар ин самт иҷро менамояд.

Дар саҳифаҳои нашрия маводҳои ба таъб расидаанд, ки таассуроти сайёҳони хориҷиро ба вилояти Хатлон фаро гирифтаанд. Чунончи дар матлаби Ш. Сафарзода таҳти унвони «Тоҷикистонро дӯст доштем» – мегӯянд сайёҳони хориҷӣ» Стаут Вилсон ва Григори Браунлӣ, ки ба Хатлон омадаанд, таассуроташонро аз сафар ва саёҳати хеш чунин баён доштаанд: «Ин дувоздахум сафари ман ба Тоҷикистон аст. Бо ширкатҳои сайёҳии Тоҷикистон ҳамкориҳои хуб дорем ва сайёҳони шикориро аз Амрикою Канада, Мексика ва дигар давлатҳо ба Тоҷикистон меорам. Табиати кишвари шумо хеле зебо аст ва дар кӯҳистон беҳтарин навъҳои ҳайвонот мавҷуданд» [176].

Мухбири нашрия С. Азиззода дар бораи мавзеи кам омӯхташудаи вилоят иттилоъ додааст. «Қалъаи Бешкент дар канори ҷанубу шарқии деҳаи ҳамноми ноҳияи Носири Хусрав воқеъ шудааст. Он дар болои теппаи маснӯӣ начандон дуртар аз Чилучорчашма қарор дорад.

Тарҳи он росткунча бо ҳаҷми 100x50 метр мебошад. Дар дохили арк харобаҳои толор ва дигар иморатҳои истиқомативу анҷомхона дида мешаванд, ки бо арқаи кандакорӣ шудаанд. Деворҳои беруна низ кандакорӣ шудаанд» [94].

Маводҳои доир ба сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ интишоркардаи нашрияти «Хатлон»-ро аз рӯйи мухтаво метавон ба якҷанд гурӯҳ ҷудо намуд:

- матлабҳои, ки хусусияти иттилоотӣ дошта, ки дар онҳо ҷойҳои сайёҳӣ, ҳунарҳои мардумии соқинони вилояти Хатлон инъикос шудаанд;
- баррасии мушкилоти рушди сайёҳӣ, дурнамои инфрасохтор, тайёр намудани мутахассисони соҳа ва роҳҳои ҷалби сайёҳон ба вилоят;
- бардошт ва таассуроти сайёҳон пас аз сайру саёҳат дар вилояти Хатлон;
- мусоидат ба ташаккули имич ва бренди мусбати минтақаи сайёҳӣ;
- маводи тарғиботӣ-рекламавӣ доир ба мавзӯҳои сайёҳӣ.

Рушди ҳунарҳои мардумӣ, эҳёи анъанаҳои қадима чун ҷузъи муҳимми фарҳанги миллӣ дар сиёсати давлату Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон асосӣ ба ҳисоб меравад. Вобаста ба ин, дар назди воситаҳои ахбори оммаи давлатӣ ҳам ҷиҳати муаррифӣ ва тарғиби шоистаи ҳунарҳои мардумӣ, суннатҳо ва анъанаҳои миллӣ вазифагузорӣ карда шуд. Бо дарназардошти ин ки беш аз 70 дарсади аҳолии вилояти Хатлон дар деҳот зиндагӣ менамоянд ва дар ин ҷо барои рушди ҳунарҳои мардумӣ шароити созгор фароҳам овардан мумкин аст, метавон нақши воситаҳои ахбори оммаи маҳаллиро дар ин самт, барои пешбурди сиёсати иттилоотӣ-идеологӣ назаррас ҳисобид.

Муаррифии захираҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ ҳамчун бренди миллӣ ва таъмини иттилоотии соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ аз ҷумлаи бандҳои муҳимми Нақшаи чорабиниҳои амалисозии Стратегияи рушди сайёҳӣ дар вилояти Хатлон барои давраи то соли 2030 мебошад, ки

нашрияҳои расмии Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон барои амалӣ намудани он масъуланд.

Бо дарназардошти ин, дар идораи рӯзномаи «Хатлон» нақшаи алоҳидаи корӣ оид ба тарғибу ташвиқи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ таҳия ва қабул гардид, ки ходимони шуъбаҳои адабиёт ва ҳунар ва ҷавонон, варзиш ва сайёҳӣ барои мунтазам омода кардани маводҳо масъул дониста шуданд. Танҳо вобаста ба мавзӯи ҳунарҳои мардумӣ як силсила рубрикаҳо, аз қабилӣ «Ҳунарҳои мардумӣ», «Ҳунар омӯз...», «Ҳунар беҳ аз зар», «Фарҳанги миллӣ» таъсис дода шуд, ки зеро онҳо дар бораи ҳунарҳои дастӣ маълумотҳо ироа гардида, ҳунармандон чехракушоӣ шудаанд.

Хабари «Ҳунарҳои мардумӣ – рукни муҳимтарини фарҳанги миллӣ» аз нахустин ташаббуси ҳамоиши ҳунармандони Кӯлоб иттилоъ медиҳад, ки: «...бахшида ба «Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» эълон гаштани соли 2018 бо дастгирии Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон ва Раёсати кор бо ҷавонон ва варзишии вилоят, бо ҷалби ҳунармандони 10 шаҳру ноҳияи минтақаи Кӯлоб конференсияи вилоятӣ доир гардид» [195].

Дар мақолаи «Деҳа макони ҳунар аст ва бояд рушд кунад» рӯзнома бо ишора ба обу ҳавои тоза, мардони неруманд ва бонувони боҳунар деҳот, сохта шудани аввалин кӯзаву косаҳои гилин бо дастони кӯдакони деҳ ва офарида шудани нахустин нақшу нигори миллӣ дар лӯхтакон навиштааст, ки беҳтарин чехраҳои ҳунар низ аз деҳа дарёфт мешаванд. «Деҳа макони ҳунар аст ва онро бояд ҳамачониба дастгирӣ ва барои инкишофаш мусоидат намуд. Зеро бо обод гардонидани деҳаҳо ва сохтани коргоҳу сехҳо дар маҳал шахсони ҳунарманд ба худ кори доимӣ пайдо карда, барои сайқал додани ҳунарҳои миллӣ, ба наслҳои баъдӣ омӯзонидани ҳунарҳои атласу адрасбофӣ, абрешимбофӣ, алочабофӣ, арғушт, баққоли, беқасаббофӣ, гачкорӣ, гаҳворасозӣ, чӯбтарошӣ, гулдӯзӣ, чакандӯзӣ, дуредгарӣ, гулобқашӣ, зардӯзӣ, кулоли, курукдӯзӣ, мисгарӣ, наққошӣ, сӯзанидӯзӣ, оҳангарӣ, табақтарошӣ, чӯроббофӣ ва даҳҳо навъи санъати

миллӣ шароит фароҳам мешавад. Пешвои миллат барҳақ фармуданд, ки бояд ҳар як тоҷик соҳибхунаро бошад. Зеро ҳунаро чашмаи зоянда ва давлати поянда аст, ҳунаро касро соҳибобрӯ месозад ва файзу баракати хонадони шахси ҳунаромандро меафзояд. Ҳунароманд ҳамеша сари боло дораду дар миёни мардум иззату иқром...

Дар ҳақиқат, аз субҳ то шом деҳа оромӣ надорад: дасти ҳама ба кор аст, яке сӯйи пуштаҳо рамаро ба чаро мебарад, дигаре ба замин об мемонаду кишт мекунад, саввумӣ машғули дараву бар тори ғарам банди нав зам мекунад, яке чома медӯзад, дигаре сабақ меомӯзад. Хулоса, кори деҳа бисёр аст, касе бекор нест» [203].

Муаллифи мақола итминон дорад, ки «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунароҳои мардумӣ» эълон гардидани солҳои 2019-2021 пеш аз ҳама, барои сокинони деҳоти Тоҷикистон, рушди маҳал, эҳё ва идомаи мероси фарҳангии ғайримоддӣ, густариши ҳунароҳои мардумӣ ва муаррифии ҳарчи бештари санъати миллию бостонии мардуми тоҷик саҳми босазо хоҳанд гузошт.

Дар маводи «Нахустин форуми бонувои ҳунароманди Хатлон» нақши занон дар рушди ҳунароҳои миллӣ тасвир шудааст. Дар вилояти Хатлон ҳунаромандони ҳастанд, ки маҳсули дастонашон дар қаламрави ҷумҳурӣ ва хориҷ аз кишвар муаррифӣ шудаанд: «Ин имкон медиҳад, ки маҳсулоти ҳунароҳои дастӣ ҳарчи бештар ба бозорҳои ҷаҳонӣ ва намоишгоҳҳои байналмилалӣ пешниҳод карда шуда, ҳунаромандон даромаднокии худро беҳтару хубтар намоянд» [170].

Нашрияи «Хатлон» маводҳои интишор кардааст, ки на танҳо иттилоотӣ-маърифатиянд, балки бо далелҳои илмӣ ва таърихӣ фарҳанги қадимаи тоҷиконро нишон медиҳад.

Муаллифон ба сайқал додани ҳунари занону духтарон дар вилояти Хатлон таваҷҷуҳ карда, муайян намудаанд, ки дар вилоят беш аз 150 адад дастгоҳҳои адрасбофӣ, 30 адад дастгоҳи атласбофӣ насб гардида, беш аз 1500 нафар занону духтарони хонашин тариқи ройгон ин касбу ҳунароҳоро

аз худ намудаанд. Барои дар хона омӯзондани ҳунарҳои атласу адрасбофӣ, гулдӯзӣ, зарбофӣ, сӯзанӣ, қуроқдӯзӣ, чомадӯзӣ, сабадбофӣ, заргарӣ, дӯзандагӣ, рӯзгордорӣ ва дигар ҳунарҳои касибӣ курсҳои таълим шуда, 4474 нафар духтарону занони хонашин соҳиби шаходатнома гардидаанд.

Ҷиҳати баланд бардоштани сатҳи маърифати занон ва рушди фаъолияти соҳибқориҳои онҳо пайваста ҷорабиниҳо доир ба гардида, гранти раиси вилояти Хатлон ҳамасола дар ҳаҷми 250 ҳазор сомонӣ ҷудо шудааст. Танҳо таъими солҳои 2017-2021 зиёда аз 110 нафар занону бонувон соҳиби гранти раиси вилояти Хатлон гардидаанд, ки аксарияти лоиҳаҳо ба самти фаъолияти ҳунарҳои мардумӣ, аз қабилӣ таъсиси коргоҳҳои чакандӯзӣ, дӯзандагӣ, атласу адрасбофӣ, гулдонбофӣ, ҳуҷумҳои миллӣ ва ғайраҳо рағбат шудааст.

Рӯшноии «Хатлон» вобаста ба анвои ҳунарҳои мардумӣ, аз ҷумла абрешимбофӣ, адрасбофӣ, атласбофӣ, алоҷаббофӣ, арғушт, баққоли, беқасаббофӣ, гачқорӣ, гаҳворасозӣ, гулдӯзӣ, гулобқашӣ, гӯшворасозӣ, дуредгарӣ, заргарӣ, зардӯзӣ, зулфороӣ, ислими, калобаресӣ, қанаббофӣ, қандақорӣ, қашқорӣ, қордсозӣ, қуллоӣ, қолинбофӣ, қуроқдӯзӣ, мисгарӣ, наққошӣ, оҳангарӣ, паловпазӣ, пӯстиндӯзӣ, сабадбофӣ, соғатқорӣ, суманакпазӣ, сӯзанидӯзӣ, табаққорӣ, хотамқорӣ, ҳалвогарӣ, ҷӯянгарӣ, чомадӯзӣ, ҷӯроббофӣ, шишагарӣ маълумоти муфассалро пешниҳодӣ хонанда намудааст, ки бозгӯяндаи қасбу ҳунари соқинони вилоят мебошад.

Дар саҳифаҳои нашрияи «Хатлон» таъими солҳои 2018-2021 зиёда аз 60 нигоштаи намоёндагони қасбу қори гуногун марбут ба соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ ба таъим расидааст. Ҷунин маводҳо ба гурӯҳи сеюм марбут буда, дар баробари аз вазъи соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ иттилоъ додан, муносибати муаллифиро ба ин мавзӯ нишон медиҳад.

Агар дар навиштаи Қадриддин Пирзода, соқини ноҳияи Ваҳш, бо номи «Аз рушди сайёҳӣ то афзалият ба ҳунарҳои мардумӣ» (Хатлон. 2018. – 11 январ), бо имқониятҳои соҳаи сайёҳии вилоят ва таваҷҷуҳи давлат нисбат ба рушди соҳаҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ суҳан рағад, дар

навиштаи Ёқубҷон Назиров, устоди коллеҷи махсусгардонидашудаи шаҳри Бохтар, бо номи «Туризм ва имкониятҳои рушди он дар Тоҷикистон» омилҳои пайдоиши туризм дар ҷаҳон, таъсири он ба рушди кишварҳо баррасӣ мешавад. Агар муаллифи аввал танҳо аз имкониятҳои соҳаи сайёҳии вилоят андеша ронад, муаллифи дуюм бештар мавзӯи мазкурро дар сатҳи минтақавӣ ва байналмилалӣ арзёбӣ кардааст: «Саёҳатҳои экскурсионӣ барои наврасони боғча, мактаббачагон ва донишҷӯён тавассути автобусҳо ба пойтахти кишвар ва ба баъзе маконҳои фарҳангиву таърихӣ, аз ҷониби ширкатҳои туристӣ ё ин ки аз ҷониби муассисаҳои таълимӣ ташкил карда шаванд. Ин омил барои баланд бардоштани сатҳи худшиносию маънавияти наврасону ҷавонон заминаи хубе мегузорад. Мутаассифона, ин чиз дар ягон муассисаи таълимӣ ба назар намерасад, ё ин ки ширкатҳои туристии дар Тоҷикистон мавҷудбуда дорои автобус ё нақлиёти махсуси барои саёҳат дар назар дошташуда нестанд, ки ин масъала ҳалли худро талаб менамояд» [154]. Муаллиф ба роҳ мондани савдои маҳсулоти хунароҳои дастии миллиро барои сайёҳон ва баргузориҳои озмуноро байни донишҷӯёни ихтисосҳои сайёҳӣ муҳим мешуморад.

Маводи устодони коллеҷи махсусгардонидашудаи шаҳри Қӯрғонтеппа А. Мирзоев, Н. Мирзоева «Туризм робитаҳои байнидавлатиро мустаҳкам месозад» (Хатлон. 2018. – 5 феврал) ба дурнамоии сайёҳии байналмилалӣ нигаронида шудааст: «Иқтисодияти туризми байналхалқӣ ин маҷмуи муносибатҳои одамон ва субъектҳои хоҷагидорӣ мамлакатҳои гуногун оид ба мубодилаи арзишҳои моддӣ ва ғайримоддӣ, гирифтани ғизои маънавӣ ва қонеъ гардондани талаботи инсон: руҳӣ, маънавӣ, ҷисмонӣ дар асоси қонунҳои иқтисоди бозорӣ ба ҳисоб меравад.

Қобили қайд аст, ки туризми байналхалқӣ дар иқтисодиёт мавқеи муҳимро ишғол менамояд. Гардиши солонаи маблағ аз ҳисоби туризми байналхалқӣ беш аз 20% маҷмуи маҳсулоти ҷаҳониро дар бар мегирад.

Дар ин баробар, соҳаи туризм робитаҳои байнидавлатиро мустаҳкам месозад. Аз як тараф, ин соҳа соҳаи табиӣ фарҳангӣ бошад (статика), аз тарафи дигар, ин соҳаи меҳмоннавозӣ (динамика) ба ҳисоб меравад. Бо маънои дигар новобаста ба мавҷудияти шароитҳои табиӣ-фарҳангӣ дараҷаи мусоҳибнокӣ (комфорт) меафзояд» [149].

Матлаби Ҳотам Ҳочӣ, омӯзгори собикадори МТМУ №1 ноҳияи Кӯшонӣён бо номи «Қадри мардум сафар падида орад» дар бораи сайёҳ Тӯра Шукур аст, ки «дар муддати 20 рӯз якчанд ноҳияи минтақаи Кӯлоби вилояти Хатлонро бо дучарха сайр намудааст» [211]. Таҳлили пурраи ин мавод дар боби сеюми қор оварда мешавад.

Қурбонӣён Баҳриддин, судяи Суди иқтисодии вилояти Хатлон дар маводи хеш «Аз рушди сайёҳӣ то афзалият ба ҳунарҳои мардумӣ» татбиқи ҳадафҳои «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ»-ро ба ҳамкориҳои ҳокимияти маҳаллӣ нисбат медиҳад: «Сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ ду ҷодаи ба ҳам пайванди ҳаёти мардум мебошанд. Моли истехсолнамудаи ҳунармандони кишварро аксаран сайёҳон харида, ҳамчун тухфа ё савғо бо худ мебаранд. Истехсолоти ҳунармандон низ василаи ҷалби меҳмонони хориҷӣ ба мамлакат ва тарғиби таърихи фарҳанги халқ мебошад. Ин ду соҳаи ояндадорро бо ҳам тавҷам сохтан иқдоми хирадмандона мебошад» [121].

Маводи «Сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ омили асосии болоравии иқтисодии Тоҷикистон» муҳтавои мавзӯро муайян карда, муаллиф С. Ҳомидов яке аз намудҳои муосири самти сайёҳиро дар ташкили меҳмонхонаҳои хурд дар манзилҳои истиқоматии сокинони деҳот муҳим мешуморад: «Бо истифода аз ин фаъолият, сайёҳон имкон меёбанд, ки дар баробари истифодаи хизмати манзилӣ боз дар ҷараёни омода кардани хӯрокҳои миллӣ ва дар ҷашну маросимҳо иштирок карда, бо фарҳанги маҳаллӣ ва ҳунарҳои мардумӣ аз наздик шиносӣ пайдо намоянд» [210].

Муаллифони маводҳои ба мавзӯи соҳаи сайёҳӣ бахшидашуда натавонанд аз доираи вилоят, балки берун аз он низ мебошанд, ки ин агар аз як ҷониб

ба гуногунрангии маводҳо боис гардад, аз чониби дигар хусусияти фарогирӣ ва муттаҳидсозандаи омма будани нашрияро бозгӯ менамояд. Ибрагимов Б. омӯзгори Муассисаи давлатии таълимии «Коллеҷи милитсияи Вазорати корҳои дохилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон» бо номи «Рушди сайёҳӣ – омили пешрафти ҷомеа», аз ҳамкориҳои хонанда бо нашрия далолат мекунад. Муаллиф дурнамои рушди навҳои сайёҳиро имконпазир меҳисобад: «... дар кишвари кӯҳсори мо имкони васеи рушди кӯҳнавардӣ, туризми кӯҳӣ-варзишӣ ва экологӣ, варзишӣ-лижаронӣ, шикор (интерохота), саёҳати таърихӣ-маърифатӣ ва мардумшиносӣ истироҳат дар осоишгоҳҳои табобатӣ фароҳам аст. Ҳоло ки рақобат дар бозори ҷаҳонии ҷаҳонгардӣ пурзӯр гаштааст, муаррифии кишвар баҳри ҷалби сайёҳони хориҷӣ хеле зарур аст. Зеро дар қаламрави Тоҷикистон 900 геокомплекси табиӣ бо 40 намуди ландшафт мавҷуд аст» [117].

Ба андешаи муҳаққиқ А.А. Ревенко барои таҳлили амиқтари захираҳои ВАО, тарғиби сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ типологияи зерини шабакаҳои ВАО мувофиқанд:

- «– нусхаҳои электронии нашрияҳои даврӣ;
- сомонаҳои шабакаҳои телевизионӣ ва барномаҳои телевизионӣ оид ба кишваршиносӣ ва сайёҳӣ;
- саҳифаҳои шахсии сайёҳон, блогҳо ва форумҳо;
- порталҳои махсуси сайёҳӣ;
- вебсайтҳои ҳокимиятҳои маҳаллӣ, бо бахшҳо оид ба мавзӯҳои сайёҳӣ» [76, с. 17].

Бо дарназардошти ин, ҳайати эҷодии рӯзномаи «Хатлон» ҷиҳати васеъ намудани аудиторияи худ аз имкониятҳои медиаи нав ба таври фаровон ва муассир истифода мекунад.

Сомонаи рӯзномаи «Хатлон» – <http://khatlon-ruznoma.tj> [236] аввалин сомонаи интернетии ВАО-и давлатӣ дар вилояти Хатлон мебошад, ки 1-уми январи соли 2015 ба шабакаи ҷаҳонии интернет пайваستاаст. Аз ин ҳисоб, рӯзнома шумораи хонандаҳои худро ба беш аз 100 ҳазор нафар

расонидааст. Ҳамчунин, дар шабакаҳои иҷтимоии «Фейсбук», «Одноклассники», «Инстаграм», «Ютуб» ва «Телеграм» саҳифаи махсуси рӯзномаи «Хатлон» кушода шудаанд. Новобаста ба он ки рӯзнома ҳафтае ду маротиба ба нашр мерасад, дар сомонаи он ҳар рӯз хабару мақолаҳо, аксу видеоҳо интишор мешаванд, ки бозтоби мавзӯи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ низ мушоҳида мешавад.

Нигоҳи иҷмолӣ ба саҳифаҳои нашрияи «Хатлон» дар солҳои 2018-2021 нишон дод, ки ин нашрия дар тарғиби масъалаҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ фаъол буда, тақрибан дар ҳар як шумора доир ба мавзӯи матраҳшуда маводе ба ҷоп расонидааст.

Аз таҳлили контентии маводи рӯзномаи «Хатлон» ба хулосае омадем, ки кормандони нашрия дар инъикоси масъалаҳои рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумии Хатлон масъулияти касбӣ ва муносибати баланди эҷодӣ нишон дода, дар самти муаррифӣ ва тарғиби соҳа, ҳамчунин, эҳсоси зебоипарастӣ, ҳифзи табиат, худшиносию ифтихор аз таърихи гузаштагон ва арҷ гузоштан ба онҳоро дар хонанда ташаккул додаанд. Бояд зикр кард, ки дар Хатлон мавзӯҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумии муаррифинашуда зиёданд ва фарогирии онҳо дар саҳифаҳои рӯзнома таҷдиди назар меҷоряд.

Дар натиҷаи омӯзиши мавзӯ ва мундариҷаи маводи нашрияи «Хатлон» ба хулосаҳои зерин омадан мумкин аст:

1. Маводи ба мавзӯи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ бахшидашуда асосан дорой хусусиятҳои иттилоотӣ маълумотӣ, таблиғотӣ, маърифатӣ, раҳнамоиқунанда ва интиқодӣ мебошанд.

2. Маводу мақолаҳои мавзӯиеро, ки дар рӯзномаи «Хатлон» ба таъърифи расидаанд, метавон бо назардошти муаллифон ба се гурӯҳ ҷудо намуд:

- матлабҳои коршиносон;
- маводи касбии журналистӣ;
- нуқтаи назари намоёндагони касбу кори ғуногун.

3. Агар дар гурӯҳи муаллифони аввал мавзӯ аз нигоҳи коршиносони соҳа баррасӣ шуда бошад, дар навиштаҳои журналистон баргузори

чорабиниҳо, масъалагузориҳо, мушкилоту пешрафти соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ таҳлилу арзёбӣ шудаанд. Муаллифони гурӯҳи сеюм дар таълифоти худ саъй кардаанд, ки дар баробари иттилои худ пешниҳодҳои муфидро низ баён намоянд. Ҳамаи маводҳо бо вижагии хоси худ фарқ карда, мақсади асосии муаллифон чихати рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ мебошад.

4. Бо дарназардошти ин ки беш аз 70 дарсади аҳолии вилояти Хатлон дар деҳот зиндагӣ мекунанд, имконоти эҳё ва рушди ҳунарҳои мардумӣ бештар буда, матбуоти маҳаллӣ дар ин самт нақши намоён дорад.

2.2. Вижагиҳои инъикоси мавзёҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумии вилояти Хатлон дар маҷаллаи «Сафо»

Дар журналистикаи кишварҳои хориҷӣ таъсису интишори рӯзномаву маҷалаҳои махсуси сайёҳӣ барои иттилоъ ва тарғиби мавзёҳои сайёҳӣ нақши муҳим мебозанд.

Азбаски дар Тоҷикистон чунин нашрияҳои махсус вучуд надоранд, ин вазифаро дигар нашрияҳо, сомонаҳои интернетии онҳо, марказҳои иттилоотии ширкатҳои сайёҳӣ ба уҳда доранд, ки дар ин раванд нашрияҳои маҷаллаи Хатлон низ дар бозтоби мавзӯи сайёҳӣ саҳми худро гузошта истодаанд.

Муҳаққиқи маҷаллаҳои сайёҳии Чин ду самти асосии фаъолияти нашрияҳои туристиро дар «Пешниҳоди маълумот дар бораи саёҳат ва сайёҳӣ дар асоси хизматрасонии иттилоотӣ ва маълумот дар бораи фарҳанг, қисса дар бораи манзараҳои табиӣ ва анъанаҳои фарҳангӣ» [70, с. 18] доништааст, ки ба фаъолияти маҷаллаи «Сафо» низ нисбат додан мумкин аст.

Дар фазои иттилоотии вилояти Хатлон 5 маҷалла, аз ҷумла «Сафо», «Меҳровар», «Мақтаб», «Ганҷи Сино» ва «Бонувони Фарҳор» нашр мешаванд, ки дар саҳифаҳои онҳо дар баробари дигар соҳаҳо, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардуми вилоят низ ба таври густурда инъикос меёбад.

«Сафо» – маҷаллаи сиёсиву иҷтимоӣ ва фарҳангии адабии Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон аст, ки соли 2011 бо мақсади инъикос намудани ҳаёту фаъолият, дастоварду пешравиҳои сиёсию иқтисодӣ ва иҷтимоию фарҳангии вилоят таъсис ёфтааст.

Дар саҳифаҳои маҷалла муҳимтарин масъалаҳои вилояту ҷумҳурӣ ва минтақаву ҷаҳон интишор мегардад. Маҷалла зери рубрикаҳои «Сафо», «Ёдгориҳои таърихӣ», «Сухани сармуҳаррир», «Ваҳдат–бақои миллат», «Мусоҳиба», «Зан ва ҷомеа», «Тандурустӣ», «Меъмори ваҳдат», «Маслиҳати мутахассис», «Барои бонувон», «Фарзонагон», «Ватан ва

фарзандон», «Маориф», «Сиёсат», «Таърих», «Фарҳанг», «Мавзуи рӯз», «Рисолати ватандорӣ», «Аз эҷоди ҷавонон» ва амсоли ин дар ҳаҷми 32 саҳифа бо теъдоди 3020 нусха (соли 2024) нашр мешавад.

Аввалин сармуҳаррир Абдували Абдувоҳидов буда, аз соли 2014 то имрӯз (соли 2024) ин вазифаро Латофат Мирзосаидиён (Чориева) ба зимма дорад. Маҷалла дар Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон зери рақами 0155 сабти ном шуда, то моҳи июни соли 2024-ум 128 шумораи он нашр шудааст.

«Сафо» барои инъикоси «Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» ва «Солҳои рушди дехот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» аз 12 рубрикаи нав истифода кардааст. Ин рубрикаҳо чун «Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ», «Ҳунар», «Мероси ниёгон», «Рушди сайёҳӣ», «Фарҳанги ниёгон», «Дар рустоҳо», «Неъматҳои табиат», «Рушди дехот», «Мавзӯҳои таърихӣ», «Шуғли нодир», «Зан – ҳусни диёр» ва «Вазъи хизматрасонӣ» муҳтавои маводро доир ба сайёҳӣ ва касбу ҳунарҳои мардумӣ инъикос мекунанд.

Давоми солҳои 2018-2021 аз ҷониби муҳбирону намоёндагони касбу кори гуногун беш аз 40 мавод оид ба соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ нашр шудааст (ниг.ба ҷадвали №4).

Ҷадвали 4. Теъдоди шумораҳои ҷопшуда ва маводи ба сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ бахшидашуда дар солҳои 2018-2021

Солҳо	2018	2019	2020	2021
Шумораи умумӣ	12	12	12	12
Ҷамағӣ: 48 шумора				
Теъдоди маводи ҷопшуда оид ба сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ	8	16	11	7
Ҷамағӣ: 42 мавод				

Ба ғайр аз рубрикаҳои асосӣ рубрикаҳои «Чашнвора», «Арзандаҳо», «Мусохиба», «Тандурустӣ», «Шарқ нозуксуханист», «Тарчума», «Аз рӯзгори бонувони пешоҳанг» низ маводҳои зиёд доштанд.

Дар саҳифаҳои маҷалла матлабҳои зиёде, аз қабилӣ маводҳои Юсуфи Собир «Чилучорчашма – осоре, ки ба тадқиқот ниёз дорад» [177], «Духтари заргар» [178], Билоли Шамс «Хочамуъмин – макони сайёҳӣ» [216], Ю. Чамол «Ҳамдиёро, зеро по гавҳари ноёб дорем...» [213], Сайрахмон Назриев «Ба қабули сайёҳон омодаем?» [153], Толибҷон Толибзода «Чаро тавачҷуҳ ба чомадӯзӣ кам аст» [183], Л. Мирзо «Абдулло Баротов: Сайёҳони хориҷӣ ба хунари мардумӣ тавачҷуҳ доранд» [148], М. Хидирзода, З. Мирзоев «Рушди деҳот: ҳадафҳо ва тамоюли пешрафт» [191], С. Халилиён «Деҳот рушд мекунад» [188], «Чакан» [189], «Саҳлангорӣ дар рушди деҳот» [190], Ҳ. Абдуллоев «Роҳнамои насли ҷавон» [92]; Ш. Саид «Муъминобод мулки обод» [164], Б. Шамс «Зинтароше аз Саричашма» [215], Б. Искандар «Суфрадӯз» [118], Р. Саидова «Осоишгоҳи табобатии «Оби Зам-Зам» [165], М. Шоимова «Касбҳои пешин эҳё мешаванд» [218], А. Бобоев «Бонуи муваффақ» [110], «Ифтихор аз таърихи ниёгон» [111], «Асрори кӯли Қайнар» [112], «Ғамхорӣ ба осори ниёгон – мерос ба ояндагон» [113]; М. Амонҷон «Кӯҳи намак» [123], «Корзори хунари» [124], «Хунариманди асил» [125], «Теппаи Қӯрғон – рамзи Хатлон» [126], «Мамнуъгоҳи «Бешаи палангон» [127] ва ғайра чоп шудаанд.

Таносубан бо нашрияи «Хатлон» ҳамаи маводи нашршуда ба қалами ҳуди муҳбирони маҷалла тааллуқ дошта, андешаи коршиносон ва хонандагони дигари нашрия ба назар намерасад.

Дар нигориши журналист Юсуфи Собир «Чилучорчашма – осоре, ки ба тадқиқот ниёз дорад» масъалаи мавриди назар баррасӣ шудааст. Муаллиф дар пешгуфтори мавод дар бораи макони ҷойгир шудани Чилучорчашма маълумот дода менависад, ки бузургтарин асрори Чилучорчашма ҳам ҳамин ҷуғрофиёи ҷойгиршавии он аст, ки аз ҷаҳор атроф онро дашту ёлаҳои аз иқлими гарм хушқу хазонгардида ихота карда

буд, ки солҳои охир ба водии сарсабзу минтақаи аҳолинишин табдил ёфта истодаанд. Дар мавод муаллиф шунидаву таасуроти сокинон ва ходимони ин маконро нақл кардааст. Барои ин гуфтаи сайёҳони хориҷиро мисол оварда, ин мавзеъро аз забони онҳо тасвир мекунад: «Ёдгории Чилучорчашма яке аз зеботарин муъҷизаҳои табиат аст, ки ба далелҳои имону эътимодмандии мусулмонон нисбат ба муъҷизаҳои Офаридгор ба ғояти офтоб равшанӣ меандозад...» [177].

Муаллиф ҳамзамон барои ҷалби бештари сайёҳон ба ин мавзеъ таъсиси китобхона ва осорхона, ташкили дӯкони намоиши маҳсулоти ҳунарҳои мардумиро пешниҳод намудааст, то ки сайёҳони хориҷӣ дар баробари саёҳат кардан аз ҳунару маҳорати ҳунармандони ин маҳал огаҳӣ пайдо намоянд.

Дар маҷаллаи «Сафо» мавзӯи ҳунарҳои мардумӣ нисбат ба сайёҳӣ афзалият дошта, қариб дар ҳар шумора дар бораи ин ё он касбу ҳунар иттилоъ дода шудааст. Аз 42 маводи интишоршуда 28-тои он ба мавзӯи ҳунарҳои мардумӣ рабт доранд.

Маводи муаллифон Ю. Собир бо номи «Духтари заргар» ва Билоли Шамс таҳти унвони «Чакан»-и Кӯлоб муаррифгари ҳунарҳои миллӣ» доир ба ҳунарҳои заргарии орошоти занона ва куртаҳои миллӣ мебошанд. Мақсад аз эҷоди ин матлабҳо барои сайёҳон муаррифӣ кардани ҳунари заргарӣ, санъати чакандӯзии тоҷикон аст.

Матлаби «Ҳочамуъмин – макони сайёҳӣ»-и Б. Шамс аз вазъи кӯҳи Ҳочамуъмин, набототи ҳайвоноти атрофи он ва ин макони сайёҳӣ маълумот медиҳад. Муаллиф дар аввал андешаи сайёҳ Марко Полоро дар хусуси ин макон ҳамчун иқтибос овардааст: «...То даме ки дунё вучуд дорад, намаки ин кӯҳ ба аҳолии кураи Замин басанда аст» [216].

Муаллиф омӯхта шудани ин манбаи бузурги намакро аз тарафи ҷамъияти ҷуғрофӣ Иттиҳоди Шуравӣ (соли 1929) саҳми арзанда дониста, дар бораи ҳаҷми захираи намаки он, ки тахминан ба 40-50 миллиард тонна баробар аст, оид ба хусусияти аҷиби ин кӯҳ, ғори дарозтарин дар самти

шимолу шарқии ин мавзеи кӯҳистон, ки миёни сокинони маҳаллӣ бо номи Ғори Паланг машҳур аст иттилоъ додааст.

«Дарозии ғори мазкур 400 метр, баландии он беш аз 15-20 метрро ташкил медиҳад. Ба ҳусни ғорҳо шушаҳои намак, ки дар деворҳои онҳо овезонанд ва онҳоро минерологҳо сталактит ва сталакмит мегӯянд, ҳусн зам мекунад. Аҷобати ғорҳои кӯҳи намак дар он аст, ки аз онҳо садои мисли уллоси ҳайвонот ба гӯш мерасад» [216].

Муаллифи матлаби «Ҳамдиёро, зеро по гавҳари ноёб дорем...» Ю. Ҷамол таъкид мекунад, ки тоҷикон аз қадимтарин мардуми Осиё буда, бо фарҳангу тамаддуни оламгир ва ёдгориҳои беназири хеш дар ақсои олам машҳуранд. Журналист масъалагузорӣ мекунад, ки дар доираи эълон гардидани Соли рушди сайёҳӣ ва хунаҳои мардумӣ мавзеҳои таърихӣ ва сарватҳои табиӣ Тоҷикистон бояд беҳтару хубтар мавриди омӯзиш қарор гирифта, асрори зеро замин маҳфуз мондаи онҳо кашфу дарёфт карда шаванд.

Журналист таваҷҷуҳи масъулонро ба мавзеи таърихӣ равона кардан мехоҳад: «Дар ҳудуди ноҳияи Ҷалололиддини Балхӣ ҷаҳор мавзеи таърихӣ – қалъаи «Ҳалевард» (Кофир – қалъа), қалъаи «Лағмон» ва қалъаҳои «Уртабуз-1» ва «Уртабуз-2» мавҷуд аст, ки ҳар яки он бозгӯи таърихи қадимаи миллати тоҷик ва тамаддуни шахрдорию шахрсозии ниёғони мо дар ҳазорсолаҳои гузаштаи бостонӣ арзёбӣ мегарданд. Мутаассифона, аз ин қалъаву шахрҳои қадимаи дар гузашта машҳур танҳо харобаҳои хокпӯш боқӣ мондааст, ки шояд дар қабри онҳо ёдгориҳои бузурги таърихӣ маҳфуз бошанд» [213].

Ба андешаи муҳаққиқ Иброҳим Усмонов журналистика яке аз мақомҳои иҷтимоии ҷомеа буда, «воқеан дар ҳаёти иҷтимоии ҷомеа нақши барҷастае дорад: вай эҳтиёҷи ҷомеаро аз шахси алоҳида сар карда, то гурӯҳҳои калони он ба таври фаврӣ ва ҳамачониба ба ахбори хислати иҷтимоию сиёсидошта таъмин мекунад, тавассути иттилооташ ба мафкураи одамон таъсир мерасонад, ақидаи онҳоро бедор мекунад,

мафкураашонро савқ мебахшад, онҳоро ба ҳаракат меорад» [52, с. 5]. Мо ин вижагии журналистикаро дар бештари матолиби интишоркардаи нашрия мушоҳида намудем.

Дар маводи «Ба қабули сайёҳон омодаем?», аз таҳлили се мушкилоти соҳаи сайёҳии вилоят иборат буда, журналист Сайраҳмон Назриев оид ба хизматрасонии меҳмонхонаву тарабхона ва мағозаҳои хӯроквории шаҳри Бохтар мулоҳиза рондааст. Аз оҳанги матлаб бармеояд, ки сифати хизматрасонӣ дар қисме аз меҳмонхонаҳои маркази маъмурии вилояти Хатлон ҷавобгӯи талаботи замон нест: «Маъмулан, ба маблағе, ки меҳмон барои як шаби сукунаташ ба меҳмонхона пардохт мекунад, хӯроки пагоҳирӯзиаш ҳам шомил мешавад. Баъзе аз меҳмонхонаҳои мо нахорӣ доранд, вале аз он чизе, ки доранд, надоштанишон беҳтар аст. Баъдан, аксарияти меҳмонхонаҳо толори гузаронидани конфронсу чаласаҳоро надоранд ё агар дошта бошанд ҳам, онҳо ба талаботи имрӯза ҷавобгӯ нестанд. Дар мавриди баъзе меҳмонхонаҳои шаҳр ҳаминро гуфтаниам, ки бо чунин сатҳи хизматрасонӣ танҳо обрӯи вилоятро коҳиш медиҳанду халос...» [153].

Дар ин шумора маводи Толибҷон Толибзода «Чаро тавачҷух ба ҷомадӯзӣ кам аст» диққати хонандаро ба эҳёи ҳунари ҷомадӯзии занон ҷалб карда, аз номи қаҳрамони мавод Ойдил Ҳайдарова пешниҳод мекунад, ки дар харидорӣ кардани дастгоҳҳо ва омӯзонидани ин касб ба наврасону ҷавонон соҳибкорон сахм гузоранд.

Дар матлаби Л. Мирзо «Абдулло Баротов: Сайёҳони хоричӣ ба ҳунарҳои мардумӣ тавачҷух доранд» (Сафо. 2018. – №8-9) кулолгари машҳури шаҳритусӣ Абдулло Баротов дар бораи ҳунари қадимӣ, мактаби кулолгарӣ, иштирок ва ғолибият дар озмунҳои ҳунармандон нақл мекунад: «Ин аст, ки сайёҳони хоричӣ ба ҳунарҳои халқии мардумони ин навоҳӣ шавқу мароқи зиёд доранд. Кулолгарӣ аз ҳунарҳои қадимии сокинони ин сарзамин аст, ки онро дасти ба даст аз ниссонашон то ба наслҳои имрӯзи

хеш мерос овардаанд, – мегӯяд хунарманди кулолгари шахритусӣ Абдулло Баротов.

Абдулло Баротов дар хусуси кулолгарӣ ва дигар хунарҳои миллии мардуми тоҷик иброи андеша намуда, мегӯяд, ки армуғонҳои миллии мо ба сайёҳон хеле писанд аст ва онҳо бо мароқи зиёд харидорӣ мекунанд» [148].

Дар мақолаи «Рушди деҳот: ҳадафҳо ва тамоюли пешрафт» муаллифон Хидирзода М. ва Мирзоев З. андешаи хешро дар бораи дурнамои рушди деҳот дар вилояти Хатлон иброз намудаанд, ки дар ташаккули муҳити мувофиқи иҷтимоӣ ва маънавии шахсияти комил аз дараҷаи ҷаҳонбинӣ ва сатҳи шуури ӯ вобаста мебошад. Ба андешаи муаллифон: «бехтар намудани шароитҳои маишии деҳа, дастрасӣ ба хизматрасониҳои иҷтимоӣ баҳри рушди сифати зиндагӣ ва неруи инсонӣ мусоидат мекунанд, ки натиҷаҳои минбаъдаи рушди ҷомеа аз он вобастагии зич доранд» [191].

С. Халилиён дар маводи «Саҳлангорӣ дар рушди деҳот» оид ба корҳои ободонӣ ва созандагӣ дар деҳоти ноҳияҳои минтақаи Кӯлоб ба мушкилоти роҳҳои ба таъмир ниёзманди Ҷамоатҳои деҳоти «Чағам» ва «Саричашма»-и ноҳияи Шамсиддин Шохин тавачҷуҳ кардааст. Ӯ бо сокинони деҳаҳои Бодомту, Зулмобод Бушолок, Хучабоғ, Деҳи Қозӣ ва Доғистон ҳамсуҳбат шуда, ҳалли масъалаи рушди маҳал, тармими роҳҳо, дастрасӣ ба ёриҳои тиббиро ба миён гузоштааст. Муаллиф мавзӯҳои сайёҳӣ будани ин минтақаро таъкид карда, ҷалби соҳибкоронро ба рушди минбаъдаи он зарур мешуморад.

Матлаби Ш. Саид «Муъминобод мулки обод» дар бораи иншоотҳои нави ноҳия баҳшида ба ҷашни Истиқлоли давлатӣ иттилоъ дода, дар ин раванд аз лиҳози сайёҳӣ имтиёз доштани Муъминободро қайд кардааст: «Ин диёри бихиштосо макони сайру сайёҳӣ ва хунарҳои мардумӣ буда, бо мавзӯҳои таърихию тамошобоб, баҳусус, Чилдухтарон диққати ҳар як сайёхро ба худ ҷалб менамояд. Мардуми ноҳия аксаран дар деҳот зиндагӣ

доранд. Онҳо низ мехоҳанд ин гӯшаи зебои диёрро боз ҳам ободу зеботар намоянд. Аз ин нигоҳ дар соли гузашта 18 иншооти таъиноти гуногун дар ноҳия мавриди баҳрабардорӣ қарор гирифт» [164].

Маводи «Осоишгоҳи табобатии «Оби Зам-Зам» ба масъалаҳои рушди сайёҳии табобатӣ бахшида шудааст. Дар он иқдоми соҳибкори маҳаллӣ Шералӣ Давлатов барои ташкили осоишгоҳе тасвир мешавад ва диққати хонандаро ба ин мавзеи оби шифобахшдошта, ки «тавассути кубурҳо аз кӯҳи баланд ба лаби дарёи Вахш оварда, дар ҳудуди Ҷамоати деҳоти «Навзамин»-и ноҳияи Дӯстӣ осоишгоҳи табобатии «Оби Зам-Зам»-ро бунёд кард» [165], ҷалб менамояд. Муаллиф чунин менигорад, ки бунёди ин фароғатгоҳи табобатӣ барои қабули 60 нафар меҳмонону дардмандон омода буда, ҳанӯз дар замони Шуравӣ ин об аз ҷониби сайёҳони рус кашф гардидааст. Журналист дар бораи оби гарми шӯрмаза, ки дар тамоми фаслҳои сол ҳарорати 37,4 дараҷа гармӣ дорад, иттилоъ дода, аз номи духтур Абдулло Исмаилов 40 сол боз истифода шудани ин оби шифобахш, аз кишварҳои ҳамсоя барои табобат омадани ниёзмандонро таъкид намудааст.

Матлабҳои М. Амонҷон «Мамнуъгоҳи «Бешаи палангон» (Сафо. 2020. – №2) ва «Теппаи Қӯрғон – рамзи Хатлон» (Сафо. 2020. – №4) доир ба мамнуъгоҳи машҳури Хатлон ва маркази вилоят – шаҳри Бохтар эҷод шудаанд.

«Мамнуъгоҳи «Бешаи палангон» муассисаи давлатии ҳудудҳои табиӣ махсус муҳофизатшавандаи Агентии хоҷагии ҷангали назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, дорои мавзеҳои хушбоду ҳаво, олами набототу ҳайвонот, парандагони нодир, гулу гиёҳ ва кӯлу дарёҳо мебошад. Ин мавзеи табиӣ, ки қариб 50 ҳазор гектар ҳудуд дошта, дар вилояти Хатлон ҷойгир мебошад ва бархе аз мавҷудоти он ба Китоби сурхи Тоҷикистон ворид карда шудааст.

Мамнуъгоҳи «Бешаи палангон» яке аз зеботарин мавзеи мамлакатамон ба ҳисоб рафта, аҳамияти калони экологӣ дорад. Он дар

кисмати чанубу ғарбии кишвар дар болооби дарёи Ому, соҳили рости дарёи Панҷ ва поёноби дарёи Вахш ҷойгир аст» [127], – навиштааст муаллиф.

Журналист дар натиҷаи омӯзиши мавзӯ муайян кардааст, ки дар мамнуъгоҳ 50 намуди ҳайвонот ва зиёда аз 480 намуди дарахту гиёҳҳо ҳамчун бойигарии табиӣ вилоят ва ҷумҳурӣ ҳифз карда мешаванд.

Маводро андешаи ходими илмӣ мамнуъгоҳ Толиб Салимов доир ба рангорангии табиати ин мавзеъ, мавҷудияти ҳайвоноти нодир, се намуди оҳу, 122 намуди парандагон ва ҳифзи онҳо пурратар ва боътимодтар кардааст.

Муаллиф дар мавод пешниҳод мекунад, ки ҳолати табиӣ мамнуъгоҳ ба стандартҳои ҳудудҳои ҳифзшаванда ҷавобгӯ бошад ва он статуси «мамнуъгоҳи биосферавӣ»-ро соҳиб шавад. Аз ин рӯ, муносибати оқилона ба табиат ва баланд бардоштани маърифати экологии ҷомеа омилҳои асосие мебошанд, ки дар оянда ҷиҳати ҳифзу нигоҳдории гуногунии биологӣ нақши муассир мегузоранд.

Таваҷҷуҳи журналист ба яке аз мавзеъҳои таърихиву тамошобоби маркази вилоят – шаҳри Бохтар нишон медиҳад, ки дар бораи он маводи зиёд ба нашр расида бошад ҳам, ин мавзӯ муҳим боқи мемонад. Теппаи «Қӯрғон»-ро масъулони бахши сайёҳӣ дар вилоти Хатлон ҳамчун бренд ё рамзи шаҳри Бохтар тарғиб мекунанд. Он таърихи бисёрсола дошта, ҳамчун мероси фарҳангии маънавӣ то имрӯз барои мардуми шаҳр арзиши воло дорад. Ин аст, ки дар теппаи мазкур Осорхонаи таърихӣ кишваршиносии «Бибихонум»-и шаҳри Бохтар таъсис дода шудааст. Дар мавод мақоми осорхона ҳамчун даргоҳи маънавӣ ва муаррификунандаи тамаддуни бостонӣ ба сокинону сайёҳон хизмат мерасонад: «Осорхона соли 1999 бахшида ба ҷашни 1100-солагии давлати Сомониён бунёд гардида, дорои 2 ҳазору 468 нигоҳи таърихӣ буда, аз 24 ғӯша иборат аст. Бозёфтҳои таърихӣ он ба асрҳои 7-9 то инҷониб рост меояд» [126].

Журналист бо така ба маълумоти корманди ин осорхона Малоҳат Усмонова, хонандаро тадричан бо давраҳои ташаккули шаҳри Леваканд, Қўрғонтеппа ва Бохтари имрӯза ошно месозад. Ӯ масъалагузорӣ мекунад, ки шакли нигоҳдории нигораҳо, вазъи молиявии осорхона, таъмири бино беҳбудӣ меҳадад.

Дар ин мавод муаллиф ба чолибияти баландии теппа, яъне чойи махсус барои тамошои шаҳрро таъкид карда, ҳамчун макони тамошогоҳу дӯстдоштани сокинон ва баргузории чорабиниҳои фарҳангӣ будани он маълумот додааст.

Аъзам Бобоев «Асрори кӯли Қайнар»-ро ба мавзуи об иртибот дода, моҳиятан ба масъалаи рушди сайёҳӣ алоқаманд кардааст. Матлаб бо тасвири ин макон оғоз мешавад: «Деҳаи Қайнар яке аз мавзёҳои хушманзараю хушобу ҳавое мебошад, ки дар нуктаи мобайни кӯҳҳои Хоҷа Муъмин ва Хоҷа Сартез 15 километр дуртар дар қисмати шимолии маркази ноҳияи Восеъ чойгир шудааст. Дар байни деҳаҳои Қайнари боло ва Қайнари поён як ҳафзи оби мусаффо воқеъ гардидааст, ки воқеан ҳам онро «муъчизаи табиат» номидан мумкин аст» [112].

Дар мавод сифати оби 50 чашмаи зулолу хунук, таъмини 5 ҳазор аҳоли бо оби ошомиданӣ ва обёрӣ шудани 3 ҳазор гектар заминҳои кишт номбар гардида, овардани қиссаю ривоятҳои мардумӣ ва иқтибос аз китобҳои илмиву динӣ арзиши маводро афзун кардааст.

Муаллиф бо дастгирии соҳибқорони маҳаллӣ тоза карда шудани кӯл, шинонидани гулу буттаҳои ороишӣ, ниҳолҳои сояфкану мевадор, таъмири шохроҳ то кӯл, чароғон карда шудани мавзёро пешниҳод намуда, хонандаро ба тамошои ин гӯшаи дилфиреби минтақа даъват мекунад.

Маводи дигари муаллиф «Ғамхорӣ ба осори ниёгон – мерос ба ояндагон» ба тасвири яке аз мавзёҳои таърихӣ сайёҳӣ дар ноҳияи Дӯстӣ – Маҷмааи меъмории мақбараи Эмом Зайналобиддин рӯ меорад: «Масоҳати умумии он 7 гектарро ташкил медиҳад. Воқеан ҳам роҳравҳои тозаю озода, гулгаштҳои зебо, боғи пур аз ниҳолҳои ороишӣ, ҳамешасабз

ва дарахтони мевадору сояфкани ин мавзеи таърихӣ диққати ҳар як бинандаро ба худ ҷалб месозад.

Ин маҷмааи таърихӣ меъморӣ соли 2006 бо қарори Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон ва қарори раиси ноҳияи Дӯстӣ таъсис ёфтааст» [113].

Дар мавод ривоятҳои динӣ, иттилооти сарчашмаҳои таърихӣ оварда шуда, иқдомҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон доир ба қорҳои ҳафриётӣ ва илмӣ дар ин мавзеъ ёдовар шудаанд.

Бо таъя ба натиҷаҳои пажӯҳиши бостоншиносон, маълумот дода шудааст, ки мақбараи Эмом Зайналобиддин дар болои шаҳраки замони Сомониён сохта шудааст, ки дар сарҳади мамнӯъгоҳи «Бешаи палангон» ҷойгир будааст. Бозёфти як зерсутунчаи сангин (санги доирашакл), ки ҷузъи меҳроби оташ аст, аз он далолат мекунад, ки дар ин мавзеъ ханӯз дар замони Кӯшонӣ ва юнону бохтарӣ шаҳрак ва маъбади зардуштӣ мавҷуд будааст. Аз сабаби он ки бинои қунаи мақбара қариб тамоман хароб гардида буд, солҳои 20-уми асри гузашта мардуми деҳаҳои гирду атроф бо тарзи ҳашар онро таъмир ва азнавсозӣ намуданд.

Дар даромадгоҳи ин мавзеъ Маркази Бюрои хизматрасонии интернетӣ барои муштариён ва сайёҳон бунёд гардидааст, ки хоҳишмандон метавонанд барои гирифтани иттилоъ ва таъмини ниёзҳои худ аз он истифода баранд.

Журналист барои ҷалби бештари сайёҳони ватанию хориҷӣ ба ин мавзеи таърихӣ анҷом додани қорҳои зеринро ба мақсад мувофиқ донистааст, ки роҳи мошингард аз маркази ноҳия то мавзеи Маҷмааи меъморӣ мақбараи Эмом Зайналобиддин, ки 7 километрро ташкил медиҳад, ноҳамвор буда, дар ҳолати ногувор қарор дорад. Муаллиф бар он андеша аст, ки аз маркази ноҳия то ин мавзеъ қушодани хатсайри сайёҳӣ, мағозаи тухфаю армуғонҳо, сохтани меҳмонхонаи замонавӣ низ ба манфиати қор хоҳад буд.

Дар шумораи №7-уми соли 2021 маҷаллаи «Сафо» матлаби М. Амонҷон «Кӯҳи намак» низ идомаи маводи Б. Шамс «Ҳочамуъмин – макони сайёҳӣ» (Сафо. 2018. – №4) буда, бо вучуди мавзуи яқсон доштан дар таълифи мавод муносибати фардии журналист мушоҳида мешавад.

Дар маводи ӯ низ иттилоот дар бораи таърихи пайдоиши ин кон, андешаи ҷуғрофиёдонҳо, сайёҳон оварда шуда бошад ҳам, ба факте тавачҷуҳ кардааст, ки диққати сайёҳонро ба худ ҷалб карда метавонад. «Дар кӯҳи намак ғорҳои бешуморе ҳастанд, ки дохили онҳо аз пораҳои намакини аз замин ба боло баромада ва баръакс, аз шифт ба поён овезоншуда иборатанд. Баландии ғорҳо дар баъзе ҷойҳо ба 8-10 метр мерасанд, – иттилоъ дод Облоқул Каримов, сармутахассиси Саридораи геологияи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Калонтарин ғори Ҳочамуъмин 350 метр дарозӣ дошта, бо садои табиӣ мусиқимонанд ва баъзан овози воҳиманоки худ шинохта шудааст. Дар ин ғор оҳангу садоҳои гуногун бо шарофати боде, ки аз байни шӯшаҳои тунуки намак мегузарад, ба вучуд меоянд. Сабаби инро муҳаққиқон гузариши шамоли ба дохили ғор дохилшаванда ва бархӯрдани он ба шӯшаҳои намак рабт медиҳанд. Ҳамчунин нақбҳои танги ғор нур мепошанд, ки одатан онҳоро чашмаҳои намак зер мекунанд, – афзуд О. Каримов» [123].

Дар интиҳои мавод муаллиф пешниҳод дорад, ки барои истифодаи ин мавзӯ ҳамаҷун макони сайёҳӣ бунёди мамнуъгоҳи давлатӣ, истироҳатгоҳу табобатхонаҳо заруранд то сокинону сайёҳони дохиливу хориҷӣ аз ин неъмат бебаҳои Тоҷикистон баҳравар гарданд.

Маҷаллаи «Сафо» бештар ба мавзуи рушди ҳунароҳои мардумӣ тавачҷуҳи хос зоҳир намуда, бо масъалагузориҳои касбии журналистӣ ба аҳамияти эҳё, ҳифз ва инкишофи анвои гуногуни ҳунароҳои мардумиро равшанӣ андохтааст. Б. Искандар дар маводи худ «Суфрадӯз», ҳунари суфрадӯзиро дар ноҳияи Хуросон муаррифӣ карда, барои ороиш додани ҷойхонаву ҷойҳои ҷамъиятӣ пешниҳод шудани маҳсули ҳунари бонувонро муҳим шуморидааст: «Дар баробари қолинбофӣ, гилембофӣ, қуроқдӯзӣ,

зардӯзӣ, чомадӯзӣ, чӯроббофӣ бонувони хунарманд ба эҳёи хунарҳои миллии азбайнрафта чаҳду талош доранд. Суфрадӯзӣ яке аз хунарҳои қадимтарини милли ба шумор меравад. Ин хунар дар даҳсолаи охир аз байн рафта буд. Сабаби ба гӯшаи фаромӯшӣ рафтани ин пеша заҳматталаб будани он ва ҳам пайдо гаштани суфраҳои сунӣ-полиэтиленист.

Сокини деҳаи Дехқонободи Ҷамоати деҳоти ба номи Садриддин Айнӣ Чалолова Турсунӣ баъди эълон шудани соли 2018 – Соли хунарҳои мардумӣ аз нав дар фикри эҳёи идома бахшидани ин хунари зебову нодир гардид» [118].

Рушди хунармандӣ дар байни мардум аз як тараф манфиати иқтисодӣ, бо ҷойи қор таъмин шудани одамон, эҳёи анъанаҳои касбу хунарҳои қадимӣ бошад, аз тарафи дигар, пешниҳоди маҳсулот барои сайёҳон ҳадафи иқтисодии давлат ба ҳисоб меравад. Маводҳои «Қорзори хунар» ва «Хунарманди асил»-и М. Амонҷон дар маҷалла мисоли ин буда метавонад.

Дар маводи яқум ҷалби қонуни духтарони ноҳияи дурдасти Носири Хусрав ба омӯзиши хунарҳои дӯзандагӣ, таъсиси қоргоҳи дӯзандагии «Мақсуда», дӯхтани либосҳои маҷлабӣ баррасӣ гардида, дар маводи дуҷум дастовардҳои устои табақтароши ҷайхунӣ Саидбек Маҷрабов инъикос шудааст: «Табақсозию ҷўбтарошӣ касби бобогии Саидбек Маҷрабов мебошад. Ӯ қариб 40 сол боз давомдиҳандаи қори гузаштагони худ – усто Саидақрам ва Маҷраб буда, мисли падару бобояш ин хунарро ба фарзандону наберагони худ низ омӯзондааст... Дар ин давра Саидбек Маҷрабов дар баробари дигар хунармандон дар даҳҳо намоиш-фурӯшҳои вилоятиву ҷумҳуриявӣ иштирок намуда, бо пешниҳоди маҳсули дасти худ, пеш аз ҳама, ба ҷомеа муаррифӣ гардид ва ба бозорҳои қалонтари хунармандӣ даст ёфт.

Ба маҳсули дасти ӯ на танҳо сокинони Тоҷикистон мароқ зоҳир менамоянд, балки меҳмонону сайёҳони хориҷӣ низ бо завқ аз онҳо харидорӣ мекунанд» [124].

Аъзам Бобоев, дар матлаби худ зери унвони «Бонуи муваффақ» оид ба хунари Вилоят Сайфуллоева қисса мекунад, ки шогирдони зиёдеро ба кор қабул карда, сиру асрор ва нозуқиҳои касби дӯзандагиро ба занону духтарон омӯзондааст. «... мутаассифона, на ҳамаи духтарон аз уҳдаи чеварию дӯзандагӣ мебароянд. Корҳои одии пора кардану дӯхтани либосу дигар корҳои рӯзгор барояшон душвор аст. Яке аз сабаби асосии пошхӯрии оилаҳои ҷавон маҳз тайёр набудани онҳо ба рӯзгордорӣ мебошад, – ибраз медорад бонуи хунарманд.

Вилоят Сайфуллоева алҳол меҳонад, бо дастгирӣ ва кумаки бевоситаи мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии ноҳия соҳиби қитъаи замин гашта, коргоҳи нави дӯзандагӣ таъсис диҳад. Камаш 25-30 нафар занону духтарони маҳаллиро бо ҷойи нави корӣ таъмин намояд» [110].

Рӯзноманигорони маҷаллаи «Сафо» дар баробари пешниҳоди маводи дорои хусусияти иттилоотӣ-маърифатӣ, ироаи тақлифу пешниҳодот ҷиҳати рушди соҳаҳои сайёҳӣ ва хунарҳои мардумӣ, инчунин бо мақсади бедор намудани афкори омма андешаҳои то ҷое баҳсбарангезро низ расонаӣ кардаанд. Масалан, дар маводи «Чакан» (№1, соли 2019) фикри мардумшинос З. Мирзоён дар бораи вожаи чакан оварда шудааст. Ба иддаои ин муҳаққиқ, «чакан» аз калимаи русии «чеканить» гирифта шуда, гулрезӣ, нақшрезӣ кардан аст. Ӯ ба худ маъние доштани ҳар як нақшро исбот карданӣ шуда, асосан аз се косагул иборат будани чакан, аз рангҳои сурх, сабз ва сафед оро дода шудани онҳоро ба «Авесто» нисбат медиҳад.

Аммо аз ҷониби журналист ин андеша ба ҷолиш кашида нашуда, назари фарҳангшиносону вожашиносони дигар оварда нашудааст.

Дар баробари ин, аҳли эҷоди маҷаллаи «Сафо» зимни таҳлили мавзуи ҳаводории пирӯҳанҳои миллӣ дар миёни ҷавонон ба хулосае омадааст, ки аксари намояндагони насли нав дизайн ё қаринаи классикии куртаҳои миллиро хуш надоранд: «Бо дарназардошти талаботи ҷавонон ба тарҳу мӯдҳои аврупоӣ мо тасмим гирифтаем, ки аз матои миллии адрасу атлас, сару либоси тарҳи аврупоиро омода карда, бо гулу нақшҳои чакану попури

оро диҳем ва пешкаши занону духтарон гардонем, – мегӯяд ҳунарманд Холмома Сайдалиева» [218].

Ёфтани ҳарфи нав, шеваи баёни муносиб, таҳлилу киёс, ҷузъиёти «дастнохӯрда»-и мавзӯ аз ҷумлаи меъёрҳои муайянкунандаи касбияти журналистӣ аст, ки симои эҷодии ӯро нишон медиҳад. «Дар воқеъ, симои эҷодии журналист бисёр вақт дар хусусияти хоси мавзӯи интиҳобкардаи ӯ, тарзи таҳия ва тақдими матлабаш ба аудитория маҳфуз аст». В. Горохов, мегӯяд, ки пешаи рӯзноманигорӣ нишонаи аҳамиятнокии симои муаллиф аст. Ба журналисти ҳақиқӣ ҳамеша мавзӯи тозае ёфт мешавад, ки ба маънавиёти вай наздик ва ба рӯзнома зарур аст.

Дар маводи «Зинтароше аз Саричашма» мушоҳидаи муаллиф чунин бозёфти эҷодиро мемонад: «Вақте мо аз дарвозаи хонаи усто Бекмурод ба саҳни ҳавлиаш ворид шудем, вай дар як гӯшаи замини наздиҳавлигиаш, ки ҷойи ором ва мувофиқ барои кораш буд, зуд болои дӯкони устоиашро пӯшонд. Баъди салому алейк кардану хушомадед гуфтан бо мо суҳбатро оғоз карда гуфт, ки таъкиди устодамро риоя мекунам. Ба рӯйи қорам касе набояд беҳабар дарояд. «Вақте дар аснои қор нафаре наздат омад, дӯкону маҳсулоти нотайёри нимқора тарошидаатро пӯшон», – васият карда буд устодам. Таъкиди устодони ҳунар чанд ҳикмат дорад ва риоя накардани ин «қоида»-ҳо боиси он мешавад, ки дастатро бо теша мачруҳ мекуни, асбоби сохтаат бесифат мебарояд ва ё ягон ноомади дигар дар қору борат пайдо мешавад» [215].

Таҳлили мундариҷавии маводҳо нишон медиҳад, ки ҳар ду нашрия ҳам барои фаро гирифтани мавзӯҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ бо назардошти имконоти худ саъй карда, барои муҳотабонашон иттилооти ҷолибро пешниҳод намоянд. Барои тарғибу ташвиқи соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ таҳияи буклет, раҳнамо, ки вилояти Хатлонро муаррифӣ мекунанд, ба роҳ монда шудааст.

Дар замони муосир, ки технологияи иттилоотӣ босуръат рушд мекунад, пешниҳоди иттилооти журналистӣ доир ба сайёҳӣ низ тавассути

сомона, шабакаҳои иҷтимоӣ, веб-харитаҳо бо усули чандрасонаӣ сурат мегирад. Бо дарназардошти ин, маҷаллаи вилоятии «Сафо» дар шабакаҳои иҷтимоӣ, хусусан фејсбук, ки дар Тоҷикистон қорбарони зиёд дорад, саҳифа ва гурӯҳи худро таъсис дода, матолиби хешро интишор мекунад. Ҳамзамон дар сомонаи маҷалла www.safo-khatlon.tj (соли 2019 ба қор андохта шудааст) гӯшаи махсуси чандрасонаӣ ташкил гардидааст, ки якчанд маводи марбут ба сайёҳӣ ва хунарҳои мардумӣ дар шакли мултимедиявӣ ҷой дода шудаанд.

Дар шиноҳи муҳаққиқ Ҷовид Муқим: «Чандрасонаӣ – ин технологияи муосири иттилоотии компютерӣ аст, ки дар системаи компютерӣ матн, садо, акс навор, тасвири графикӣ ва аниматсияро ба ҳам муттаҳид мекунад. Яъне, паҳши иттилоъ метавонад ҳамзамон тавассути чанд канали иртиботӣ аз қабали аудио, видео ва иртиботи виртуалӣ сурат гирад. Бинобар ин чандрасонаӣ системаи ягонаи иттилоотӣ аст, ки ба намудҳои гуногуни ВАО асос ёфта, дар он байни матн, аудио, акс, видео, инфографика алоқамандии маъноӣ ва мантиқӣ вучуд дорад. Масалан, акс ё навор ҳамчун мусаввараи матн хизмат мекунанд ва ё матн барои шарҳ додани аксу навор истифода мешавад.

Ҷазои мултимедиявӣ ба гуногунранг қардани пешниҳоди иттилоъ қумак намуда, онро барои дарқи аудиториа, ки талаботаш қуллан тағйир ёфтааст, қулай мекунад» [226].

Ин андешаро муҳаққиқи эронӣ Искандарӣ Насрулло Темур низ қунин баён намудааст: «Интернет як воситаи пуққуввати таблиғот аст ва воситаи асосии муоширати сайёҳон шуда метавонад. Аз ин рӯ, самти асосии тағйирот ва инноватсия дар соҳаи сайёҳӣ ба истифодаи технологияҳои иттилоотию коммуникатсионӣ – (ТИК) алоқаманд аст» [64, с. 10].

Дар шакли сомона пешниҳод қардани маводи ҷопӣ ҷиҳатҳои мусбат дорад. Ҳонанда метавонад тақроран маводро тариқи шабакаи интернетӣ дастрас намояд ва онро то ҷопӣ қоғазии маҷалла сареъ мутолиа қунад. Аксари маводҳои интишорқардаи маҷаллаи «Сафо» дар мавзуи сайёҳӣ ва

хунарҳои мардумӣ бо назардошти ҳамин талаботи аудитория дар шабакаи ҷаҳонии интернет пешниҳод мешавад.

Аз таҳлилу баррасии маводҳои солҳои 2018-2021–и маҷаллаи «Сафо» ба хулосае омадем, ки он ҳамчун маҷаллаи сиёсӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва адабӣ дар инъикоси воқеаҳои замон нақши муҳим дошта, миёни расонаҳои вилоят бо сабку услуби хосаи худ мавқеъ дорад.

Ороиш ва дизайни маҷаллаи «Сафо» ҷолиби диққат аст. Дар саҳифаи аввал ҷой дода шудани силсилааксҳои мавзӯҳои сайёҳӣ, ҳунармандони муваффақ, намоиши маҳсули ҳунарҳо як навъ тарғиби ҳадафнок барои рушди сайёҳии вилояти Хатлон ба ҳисоб меравад.

Олими рус И.В. Калинин таҷрибаи маҷаллаҳои сайёҳиро омӯхта, муайян кардааст, ки матни сайёҳии ВАО аз ду ҷанба – маърифатӣ ва гуманистӣ иборат аст. Ӯ ба мавқеи муқоваи журнал диққат дода, дар тарғиби сайёҳӣ ин ҷузъиётро муҳим меҳисобад: «Воқеан, тасвири сафар дар муқова ва нашрияҳои ҷилдори маҷаллаҳои маҳсус, ки мо онҳоро «маҷаллаҳои сайёҳӣ» - меномем, равшантар зоҳир мегардад» [66, с. 4].

«Сафо» бо забони содаю шево ва муассир маводҳои дар мавзӯи сайёҳӣ, ҳунарҳои мардумӣ эҷодшударо пешниҳод кардааст.

Ҳаёти кормандони эҷодии маҷаллаи «Сафо» ба масъалаи бозтоби ҷойҳои сайёҳӣ, маконҳои истироҳат, рушди туризми маҳаллӣ, ёдгориҳои қадимаи таърихӣ, эҳё ва муаррифии касбу ҳунарҳои мардумӣ дар вилоят диққат дода, роҳу усулҳои муосири пешниҳоди иттилоотро интихоб менамоянд.

Муқоисаи муносибати нашрияи «Хатлон» дар инъикоси мавзӯи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ ва маҷаллаи «Сафо» нишон медиҳад, ки ҳар яке аз ин нашрияҳои маҳаллӣ дар доираи имконият, касбияти журналистон ва интихоби жанрҳои публитсистӣ фаъолият кардаанд.

БОБИ Ш

ВИЖАГИҶОИ ЖАНРИИ МАВОДИ МАТБУОТИ ДАВРИИ МАҲАЛЛИ ОИД БА САЙЁҶИ ВА ҲУНАРҶОИ МАРДУМИ

Паҳши иттилоот тавассути воситаҳои ахбори омма, бахусус матбуоти даврӣ аз дуруст интихоб гардидани жанрҳои гуногуни публитсистӣ вобаста аст. Дар қолаби жанр ҷойгир кардани муҳтавою баррасии масъала ва ҷолибу муассир будани мавод ба маҳорати касбии журналист алоқаманд мебошад. Роҷеъ ба мақоми жанр дар эҷоди маводи журналистӣ муҳаққиқони ватаниву хориҷӣ А. Нуралиев, А. Саъдуллоев, И. Усмонов, М. Муродӣ, М. Муқимов, М. Абдуллозода, Ш. Муллоев, С. Гулзод, А. Қутбиддинов, З. Исмоилзода, С. Мирзоалӣ, А. Тертичний, Л. Кройчик, В. Журбина, А. Беневаленская, М. Барманкулов, С. Корконесенко, Г. Лазутина, М. Ким, Н. Кохтев, В. Солганик, С. Гуревич ва дигарон андешаҳои назарии худро иброз доштаанд.

Дар таърифи М. Муродов, «шаклҳои гуногун ва мухталифи инъикоси воқеа, ҳолату рӯйдод, ҷараён ва вазъият, ки аз ҷиҳати аломат, хусусият ва сохт унсурҳои умумӣ, такроршаванда ва хосса доранд, жанр номида мешавад» [43, с.89].

Таърифи мафҳуми жанр аз нигоҳи муҳаққиқон гуногун буда, аммо шакли мавод будани онро эътироф кардаанд. Ба таъбири И. Усмонов, «... жанр матнест, ки аз матни дигари ҳамсон ё ҳамчинс бо воҳидҳо, воситаҳои дохилии худ фарқ мекунад. Воситаҳои дохилӣ, яъне имкон ё заруратхост, ки ҳар кадом жанр дорад. Яъне тарзи баён, имкони истифодаи воситаҳои муассиркунандаи баён, василаҳои зебокунандаи баён, кӯтоҳ ё дароз будани шакли баён, имкони истифодаи шахсияти муаллиф дар матн ва ғайраҳо» [53, с. 4].

Муҳаққиқони соҳаи журналистика жанро шакли ташкил ва инъикоси воқеият, ки дорои маҷмуи аломатҳои сохтӣ-композиционист ва тартиби маънавии нисбатан устувори матни журналистиро

ташаккулдиханда дониста, онро ба категорияҳои таърихӣ, шакли махсуси ташкили мавод, типологӣ, мифологӣ, аксеологӣ ва эҷодӣ – созмондихӣ чудо мекунанд.

Ба ақидаи муҳаққиқи соҳаи журналистика А. Кутбиддинов «... жанр дар баёни ҳадаф мусоидат мекунад, жанр ифодаи мавзӯро осон менамояд, жанр дизайни рӯзномаро ба вучуд меорад, рубрика месозад, гӯша месозад ва бо ҳама рисолатҳои дигари худ талаботи як «мағозаи универсалӣ»–ро таъмин менамояд» [68, с. 152].

Дар раванди эҷод дарки амиқи самтҳои фаъолият, интихоби жанр муҳим буда, ба андешаи А. Тертычный, «инъикоси мавзӯ, ҳадафмандӣ ва методҳои инъикос омилҳои муҳимми жанрсоз» [48, с. 7] ба ҳисоб мераванд.

Жанрҳо барои рӯзноманигор, барои интихоби шакли мувофиқ дар инъикоси мавзӯ зарур буда, кори хонандаро дар мутолиаи мавод ва дарки он осон мекунад. Ҳар як маводи журналист моҳияти ҳодиса ва падидахоро бозгӯ мекунад, андешаҳои дигарон ва ҳуди журналистро нисбати онҳо муайян месозад, ба шарҳи масъалаҳои муҳимми баррасишаванда моил мекунад. Дилхоҳ жанр факт, далелро фаро гирифта, ба таври иттилоотӣ (хабарӣ), таҳлилий ва публитсистӣ-бадеӣ шакл мегирад.

Пажӯҳиши жанр дар илми журналистика ҳамеша чун шинохти амиқи самтҳои фаъолияти эҷодӣ сурат гирифта, барои ҳар як эҷодкор дар таҳияи мавод роҳнамои хуб мебошад. Рушду таҳаввули жанрҳо аз фаъолияти эҷодии журналистон вобаста буда, талаботи фазои иттилоотӣ ва аудитория, касбияти журналистӣ ба он таъсир мерасонанд.

Дар журналистикаи имрӯза жанрҳои журналистӣ ба дигаргунии кулӣ дучор гардида, баъзеи онҳо аз миён рафта, ҷойи онҳоро жанрҳои нав гирифтаанд. Агар тақсимбандии анъанавиро ба назар гирем, ки жанрҳо ба се гурӯҳи асосӣ: хабарӣ, таҳлилий ва публитсистӣ-бадеӣ чудо мешуданд, ҳоло дар гурӯҳбандии онҳо назарҳои гуногун мавҷуд аст. Жанрҳоро ба чор гурӯҳ чудо кардани бархе аз муҳаққиқон бо рушди босуръати технологияи иттилоотӣ ва шабакаи интернетӣ вобаста мебошад. Масъалаи теъдоди

жанрҳо дар гузашта дар журналистика 17-18 бошад, ҳоло ин теъдод то 40-70 тафсир мешавад.

Бояд зикр намуд, ки моҳияти жанр дар он низ ифода меёбад, ки сатҳи маърифати муаллифи мавод чӣ гуна аст ва ба воқеияти тасвиркардааш чӣ тарз муносибат дорад. Рӯзноманигорони байналмилалӣ низ аз таҷрибаи журналистиашон ба умумият ва фарқи жанрҳои публитсистӣ ибрози андеша кардаанд: «Жанрҳо аз ҷиҳати тарзи ифодаи адабӣ, услуби иншо, устухонбандии адабӣ ва ҳатто аз рӯйи миқдори сатрҳо низ фарқ мекунанд. Воситаҳои гуногуни тасвир намудани воқеият тавлидкунандаи жанрҳои гуногунанд. Жанр восита ва шакли ба вучуд овардани асари ҷопии рӯзноманигор аст» [45, с. 34].

Доир ба истифодаи жанрҳои журналистӣ дар инъикоси мавзӯҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ олимони журналистика О.А. Митчук, В.Ф. Олешко, Ш. Муллоев, М. Абдуллоева андешаҳои худро иброз доштаанд. Аз ҷумла муҳаққиқ О. А. Митчук дар бораи шакл ва усулҳои инъикоси мавзӯи сайёҳӣ дар нашрияҳои махсуси Украина иттилоъ додааст, ки он бо вижагиҳои матбуоти тоҷик яқсон мебошад. Ӯ менависад: «Дар матнҳои ВАО тавассути воситаҳои муосири воситаҳои ахбори сайёҳӣ ба вучуд овардани симои ҷолиби кишвар дар назди журналист вазифаи ташаккул додани имиджи мусбати давлат меистад. Ин яке аз манбаъҳои асосии воқеияти иҷтимоӣ ва муайян намудани технологияҳои иртиботии ҷойгоҳи давлат мебошад» [91, с. 72].

Муҳаққиқи рус А. А. Ревенко, вазифаҳои нашрияҳоро дар инъикоси сайёҳӣ дар 4 самти фаъолият мебинад:

«–иттилоъдиҳии аудитория дар бораи ҳаёт, анъанаҳо, урфу одатҳо, хусусиятҳои фарҳангӣ, ҷойҳои тамошобоб, ёдгориҳои табиат ва ғайра;

– оммавиғардонии донишҳо дар бораи мероси фарҳангии кишвар бо мақсади ҳифзи он;

– интишор ва таҳлили маълумот барои мутахассисони соҳаи сайёҳӣ;

– наشري пешниҳодҳо ва имкониятҳои корхонаҳои гуногуни соҳаи туристӣ» [76, с. 13-14].

Матбуоти маҳаллии Хатлон, аз ҷумла рӯзномаи «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо» дар бозтоби мавзӯи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ аз имконияти жанрҳои публитсистӣ истифода бурдаанд.

Ҷадвали 5. Мансубияти жанри маводи ба сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ бахшидашудаи рӯзномаи «Хатлон» дар солҳои 2018-2021

Солҳо	2018	2019	2020	2021	Ҷамағӣ
Хабар	30	21	12	14	77
Репортаж	24	16	5	8	53
Мусоҳиба	7	2	3	6	18
Ҳисобот	5	3	2	2	12
Мақола	13	11	2	7	33
Очерк ва лавҳа	11	3	3	1	18
Ҳисоби умумӣ	90	56	27	38	211

Ҷадвали 6. Мансубияти жанри маводи ба сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ бахшидашудаи маҷаллаи «Сафо» дар солҳои 2018-2021

Солҳо	2018	2019	2020	2021	Ҷамағӣ
Хабар		3	2	1	6
Репортаж	1	5	5	2	13
Мусоҳиба	1				1
Мақола	4	6	3	4	17
Очерк ва лавҳа	2	2	1		5
Ҳисоби умумӣ	8	6	11	7	42

3.1. Инъикос ва шарҳи воқеиятҳои марбут ба сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар маводи хабарии нашрияҳои «Хатлон» ва «Сафо»

Дар публитсистика се гурӯҳи жанрҳоро чудо мекунанд, ки аз рӯйи хусусият, усули пешниҳоди иттилоот, мавқеи муаллиф тафовут доранд. Муҳаққиқони соҳаи журналистика бар он назаранд, ки дар ВАО ҳар гуна жанр хусусияти услубии хосаро касб мекунад, ки он аз рӯйи омилҳои амсоли муҳимият, фаврият, рӯзмаррагӣ, баёни фаҳмо, муносибати муаллиф ба мундариҷаи матолиб муайян мешавад. Ба ибораи дигар, «услуби хоси инъикоси воқеият ва характери муносибати эҷодкор ба жанр муаллиф аст» [84, с. 3].

Хусусиятҳои асосии жанрҳои гурӯҳи якум маълуманд. Дар маркази жанрҳои хабарӣ навгонӣ қарор дошта, аз нигоҳи ҳаҷм чандон васеъ нестанд. Жанрҳои хабарӣ бо баёни кӯтоҳ, сода ва сареъ будани худ фарқ мекунанд.

Чунончи муҳаққиқ Н. Маъмурзода навиштааст: «Табиист, ки расонаҳои хабарии Тоҷикистон, аз он ҷумла ВАО-и вилояти Хатлон, вобаста ба тип, ҳаҷми паҳш ё саҳифа, доираи фарогирӣ, сиёсати редакционӣ, нуруи зеҳнӣ ва зарфиятҳои рӯзноманигорон воқеияти рӯз ё мавзӯҳои мавриди тавачҷуҳашонро дар қолаби жанрҳои муайян таҳия ва пешкаши аудиторияи худ мекунанд» [37, с. 185].

Дар шумораҳои рӯзномаи «Хатлон» барои инъикоси масъалаҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ аз жанрҳои хабарӣ, бештар истифода кардаанд. Навъҳои жанри хабар – хроника, хабари хурд, хабари васеъ, репортаж ва ҳисобот бартарӣ доранд. Хабарҳои хроникавӣ дар саҳифаи аввал дар рубрикаи «Ҳафт рӯзи Хатлон» истифода шудаанд.

Матнҳои «Имтиёзҳои навбатӣ дар Соли рушди сайёҳӣ» (Хатлон. 2018. – 19 апрел), «Мир Сайид Али Ҳамадонӣ» (Хатлон. 2018. – 26 апрел), «Боздиди сайёҳон аз мавзеҳои таърихии Хатлон» (Хатлон. 2019. – 14 феврал), «Натиҷаҳои рушди иҷтимоию иқтисодӣ назаррасанд» (Хатлон.

2019. – 12 декабр), «Ачинатеппа» (Хатлон. 2021. – 13 апрел), «Мамнуъгоҳи «Бешаи палангон» (Хатлон. 2021. – 30 апрел), «Мазори ҳазрати имом Зайналобиддин» (Хатлон. 2021. – 1 май), «Тахти Сангин» (Хатлон. 2021. – 8 июн), «30–солагии Истиклолияти давлатиро сазовор истиқбол мегирем. Рушди сайёҳӣ» (Хатлон. 2021. – 9 июл) хабарҳои хроникавӣ роҷеъ ба сайёҳӣ нашр шудаанд.

Яке аз чунин хабарҳо «Бозиди сайёҳон аз мавзеъҳои таърихии Хатлон» иттилоъ дода мешавад, ки «...дар соли 2018 аз мавзеи «Чилучорчашма» 150 ҳазор нафар, «Ачинатеппа» наздики 5 ҳазор нафар, «Ҳоҷа Машҳад» наздики ҳазор нафар дидан намуданд» [141].

Муҳаққиқ Иброҳим Усмонов хроникаро кӯтоҳтарин шакли хабар номида, қайд кардааст, ки аксаран воқеаҳои расмиро дарбар мегирад ва лиҳоз, сабку забонаш ҳам расмии идоравӣ мебошад.

Маводи зикршуда ба талаботи хроника ҷавобгӯ буда, асоси ин маводи журналистиро факт ва навигарӣ ташкил медиҳанд.

Ба ҳамин минвол, барои инъикоси мамнуъгоҳи табиии «Бешаи палангон» (Хатлон. 2021. – 30 апрел) низ хроника истифода шудааст. Дар он аз олами ҳайвоноту ҳазандагон ва парандагону кӯлу дарёҳои мамнуъгоҳ иттилоъ дода, факту рақами мушаххас оварда шудааст. Масалан, ба 1800-2500 расидани шумораи тазарв ва 33 намуди ҳайвоноти ширхӯр дар мамнуъгоҳ барои ҷалби эътимоди аудитория пешниҳод гардидааст.

Хабари хроникавии «Дар Ховалинг «Ҳонаи сайёд» месозанд» дар бораи азми сохтмони меҳмонсарои «Ҳонаи сайёд» ва дар шаҳри Норак бунёди санаторияи нав маълумот медиҳад: «Сохтмони инфрасохтори ибтидоии сариҳои туристӣ аз ду марҳила иборат буда, бунёди ҳоҷатхонаҳо ва мавзеъҳои истироҳати сайёҳон, нуқтаҳои таоми тезтайёр, марказҳои савдо ва таваккуфгоҳҳо пешбинӣ шудааст» [133].

Ба андешаи З. Исмоилзода, «мавзуи хроника низ воқеаҳои муҳими иҷтимоиро дар шакли муъҷаз фаро мегирад. Ақидаи дигаре низ ҳаст, ки аз таркиби хабари асосӣ хроника ба вучуд меояд» [30, с. 13-14].

Муҳаққиқони дигар низ фарқи хроникаро аз хабар дар ниҳоят мухтасар будани он ва зери рубрикаи муайян дар шакли силсилаахбор нашр шудани он ишора кардаанд. Дар зери хроника номи муаллиф навишта намешавад.

Рӯзноманигорон дар гӯшаи «Ҳафт рӯзи Хатлон»-и дар саҳифаи аввали газета бештар дар хабарҳои хурд, хроникаҳо оид ба рӯйдодҳои муҳимми ҳаёти вилоят иттилоъ медиҳанд. Хабарҳои «Фестивали «Марҳамат ба Хатлон!» аз ҷумлаи чунин хабарҳои хроникавист, ки хеле кӯтоҳ дар бораи истиқболи гурӯҳи сайёҳону иштирокчиён дар шаҳри Кӯлоб иттилоъ медиҳад. Дар идомаи хабар аз баргузори фестивали фарҳангиву сайёҳии «Таомҳои миллӣ», Форуми байналмилалӣ сайёҳӣ ва бори нахуст Намоишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ таҳти унвони «Тоҷикистон – сарзамини сайёҳӣ» иттилоъ дода шудааст.

Дар хабарҳои хроникавии «Фестивали байналмилалӣ «Хунаҳои мардумӣ ва таомҳои миллӣ» иттилоъ дода шудааст, ки намояндагони вилояти Хатлон хунаҳои мардумӣ ва таомҳои миллии тоҷикиро, ки бештар дар минтақаи ҷанубии Тоҷикистон роиҷ аст, дар ин фестивал муаррифӣ намуданд. Ҳадаф аз баргузори ин чорабинӣ шиносӣ ва муаррифӣи фарҳангу тамаддун ва анъанаву таомҳои миллии тоҷикон ва мардумони кишварҳои хориҷӣ, инчунин мустаҳкам намудани ҳамкориҳои фарҳангӣ ва муносибатҳои дӯстона байни кишварҳо мебошад.

Дар хроникаи «Рушди сайёҳӣ» ба ғайр аз омили сохтмони иншооти сайёҳӣ, инчунин маълумот дар бораи ташрифи сайёҳони дохилӣ ва хориҷӣ чой дода шудааст. Тибқи маълумотҳо, дар шаш моҳи соли 2021 ба шаҳру ноҳияҳои вилоят 201 ҳазору 769 нафар сайёҳони дохиливу хориҷӣ (1260 нафар сайёҳони хориҷӣ ва 200 ҳазору 509 нафар сайёҳони дохилӣ) ташриф оварданд.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки нашриҳои «Хатлон» хроникаро иловатан ба жанрҳои дигари журналистӣ, ки дар мавзӯи сайёҳӣ ва

хунарҳои мардумӣ таҳия шудаанд, истифода кардааст. Дар онҳо асосан, мавзӯҳои сайёҳии вилоят ва вазъи рушди соҳа баррасӣ шудаанд.

Олимони рус, аз ҷумла В. Вакуров, Н. Кохтев ва В. Солганик бар он ақидаанд, ки «жанр ин нишондоди ҳамешагӣ ба навъи муайян, тарзи тасвир, хусусият ва микёси ҷамъбасткунӣ, навъи муносибат ба воқеият аст» [21, с. 9].

Мутаносибан дар шумораҳои маҷаллаи «Сафо» хроника истифода нашудааст. Шояд ин ба вижагии нашри маҷалла ва ба интихоби жанрҳои таҳлилӣ бартарӣ додани ҳайати эҷодии он вобаста бошад. Ҳол он ки истифодаи имконияти хроника барои пешниҳоди муъҷазӣ хабарҳо зарур буда, ташкил гӯша ё сутунҳои хроникадор ба манфиат аст.

Хабар аз ҷумлаи маъмултарин жанрҳои журналистӣ ба ҳисоб рафта, дар матбуоти даврӣ мавқеи хоса дорад. Дар меҳвари ин жанр факти аҳамияти иҷтимоидошта ва навиғарӣ меистад.

Воқеан ҳам ҷавҳари хабар факт буда, баёнгари се паҳлу: ифодакунандаи ҳақиқат, нишондиҳандаи ҷараёни воқеа ва натиҷаи мушоҳидаи мухбир мебошад. Хабар паёми мухтасари иттилоотӣ буда, як далели воқеият ва иттилоотро пешниҳод мекунад.

«Хабар – ин маълумоти иттилооти нисбатан васеъ бо маълумоти иловагӣ, тавзеҳот, рақамҳо, иқтибосҳо, истинодҳо ба манбаъҳо ва ғайра мебошад. Матни хабари васеъ аз ҷиҳати ҳаҷм калонтар буда, метавонад дорои маълумоти гуногун бошад, ки сохтори мураккабтару шоҳабандии матро ба вуҷуд меорад. Сарлавҳа дорад, дар зер номи муаллиф навишта мешавад» [46, 230].

Хабар аз рӯйи услуби баён низ образнокӣ ва мураккабро наметавонад. Хабар, одатан, дар саҳифаҳои аввали рӯзномаву маҷалла ҷой дода мешавад. Мақсад аз ин ҷалби тавачҷуҳи хонанда ба хабарҳои наватарин мебошад.

Идораи рӯзномаи «Хатлон» дар шумораи №3 (3140) аз 25 январи соли 2018, дар рубрикаи «Марҳамат ба Хатлон!» силсилаи маводҳоро доир ба

тарғиби соҳаи сайёҳии Хатлон, хунарҳои мардумии минтақа пешниҳод намудааст.

Дар хабарҳои масъули гӯша Фаромӯз Бобоев «Бо ҳам сайри Хатлон мекунем!» мавзӯҳои таърихӣ, зиёратӣ ва сайёҳии минтақаҳои табиӣю тамошобоби Хатлон барои хонандагони нашрия батафсил баён гардидаанд. Аз ҷумла, дар хабари Н. Маъмурзода «10 ҳазор сайёҳ ба Бохтар омад» чунин омадааст: «Дар моҳҳои январ-майи соли 2019 наздик ба 10 ҳазор сайёҳи дохилию хориҷӣ ба тамошои мавзӯҳои таърихию фарҳангии шаҳри Бохтар омадаанд, ки аз ин шумора 91 нафарашон шаҳрвандони хориҷӣ мебошанд. Ин нукта зимни конференси «Марҳамат ба Бохтар!», ки чанде пеш дар толори «Кохи Ватан»-и маркази вилоят барпо шуд, зикр гардид» [146].

Журналист барои пурра баррасӣ кардани мавзӯ аз иттилооти кормандони ҳокимияти шаҳр истифода бурда, фактҳои навро пешниҳод мекунад. Аз ҷумла, барои ҷалби сайёҳон ба маркази маъмурии вилояти Хатлон ва оғаҳ намудани онҳо аз таъриху фарҳанги мамлакат имрӯзҳо дар ҳудуди шаҳри Бохтар 17 ёдгорию мавзӯҳои таърихию фарҳангӣ, 12 меҳмонхона, 10 мағозаи фурӯши армуғонҳо, ду осорхона, 7 мавзеи сайёҳӣ, 20 тарабхона, 44 банкомати хизматрасониву бонкӣ, ишораҳои сарироҳӣ, ду адад боғи истирохатӣ мавриди истифода қарор доранд. Дар баробари ин, дар вилояти Хатлон 795 бозёфти таърихӣ, 77 мавзеи сайёҳӣ, 38 осорхона, 114 зиёратгоҳ, 28 боғи истирохатию фароғатӣ, 57 адад мағозаи фурӯши армуғонҳо, 92 меҳмонхона, 34 адад истирохатгоҳ, осоишгоҳҳо, 117 адад тарабхона, 13 адад ширкати сайёҳӣ мавҷуд аст.

Дар ин хабарӣ васеъ фактҳои зиёд омӯхта шуда, вазъи инфрасохтори сайёҳӣ дар маркази вилояти Хатлон таҳлил гардидааст.

Мутахассисон навъи хабареро, ки дар он воқеъ ва рӯйдод дар шакли пурра ва бо шарҳу тавзеҳ баён карда мешавад, хабарӣ васеъ меҳисобанд. Дар ин навъи хабар на танҳо фактҳои баён, балки силсилаи фактҳои ба ҳам алоқаманд низ метавонад бо шарҳу тавзеҳ бозгӯ шаванд.

Дар пажуҳишҳои навтарини жанрҳои журналистика хусусияти хабари васеъ чун воситаи ёрирасони таҳлилу таҷзияи фактҳои хабар ва дарки масъалаи матраҳшаванда ба хонанда доништа шудааст.

Дар нашрияи «Хатлон» барои инъикоси мавзуи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ, асосан чорабиниҳои, ки бо ин мавзӯ иртибот доранд, истифодаи жанри хабари васеъ бештар мушоҳида мешавад.

Маводҳои «Мир Сайид Алии Ҳамадонӣ» (Хатлон. 2018. – 26 апрел, «30–солагии Истиқлолияти давлатиро бо дастовардҳои арзанда истиқбол намоем» (Хатлон. 2019. – 11 июл), «Сари Хосор сайёҳонро интизор» (Хатлон. 2020. – 14 январ), Бозиди 40 сафир аз мавзӯҳои тамошобоби Ховалинг» (Хатлон. 2020. – 21 январ), «Зарфиятҳои сайёҳӣ баррасӣ гардиданд» (Хатлон. 2020. – 2 июл), «Бостоншиносони тоҷик ба тадқиқоти мавзеи таърихии Қалъаи Лағмон оғоз намуданд» (Хатлон. 2020. – 9 июл), «Рушди сайёҳӣ - омили пешрафти ҷомеа» (Хатлон. 2021. – 18 феврал), «Дар шаҳраки қадимаи Сайёд якҷанд ёдгории таърихӣ кашф гардид» (Хатлон. 2021. – 2 июл), «Чилдухтарон» (Хатлон. 2021. – 29 июл), «Ҳулбук» (Хатлон. 2021. – 2 сентябр), «Мақбараи Шоҳи Хомӯш» (Хатлон. 2021. – 15 октябр), «Қалъаи «Ҳулбук» – мавзеи таърихии Хуталони бостон» (Хатлон. 2021. – 17 декабр) хабарҳои васеъ роҷеъ ба сайёҳӣ нашр шудаанд.

Дар хабари «Мақбараи Ёрмуҳаммади Валӣ» ба ғайр аз иттилои ҷойгиршавии ин макон, шуҳрати шайхи машҳур, аз фактҳои илмӣ низ истифода шудааст: «Алихон Зарифӣ дар китоби «Диёри сарғаҳи хуршед» менависад, ки мувофиқи шаҳодати баъзе аз сокинони ин диёр дар ибтидои асри гузашта, дар ҳуди мақбара як даста китобҳо маҳфуз будааст» [101].

Оид ба ёдгории таърихии «Тахти сангин» муаллиф ба ғайр аз тасвири он, натиҷаи ҳафриётҳои бостоншиносӣ, таҳқиқи таърихнигоронро низ илова кардааст: «... соли 1877 аз ин мавзеи нодири аҷдодӣ бузургтарин ганҷина бо номи «Ҳазинаи Амударё», ё «Ҷавохироти Окс», ки иборат аз коллексияи ҷавохироту танғаҳои тиллоӣ ва нуқрагин буд (1300 номгӯй), аз

чониби мардуми маҳаллӣ ёфт шудааст. Тоҷирон аз сокинон дар бораи ин бозёфт хабардор шуда, онро харидорӣ намуданд» [103].

Нашрияи «Хатлон» дар гӯшаи «Марҳабо ба Хатлон!» ба инъикоси маҷмааи меъмурии Мир Сайид Алии Ҳамадонӣ тавачҷуҳ кардааст. Журналист ба ғайр аз баёни чузъии ин мавзеъ ва мақбараи орифи бузург, ки зиёратгоҳи хаводорони шеър, фалсафа ва ирфон гардидааст, дар бораи ҳадафи зиёрати Шоҳи Хомӯш доштани ӯ, зиндагӣ дар Хатлонзамин маълумот додааст: «Ёдгории мазкур яке аз мавзеъҳои ҷолибу диданбоб дар миқёси кишвар ба ҳисоб рафта, дар он хизматрасонӣ дар сатҳи баланд ба роҳ монда шудааст. Мавзеи нодири таърихӣ аз осорхонаи мутафаккир, суратгирхона барои расмҳои фаврӣ, боғи истироҳатӣ ва аз ҷойхонаи миллӣ иборат аст. Санагузории ёдгории таърихӣ ба қарнҳои XIV-XVI мелодӣ мансуб мебошад» [105].

Хусусияти хабарҳои ин гӯша дар он ифода меёбад, ки дар лиди онҳо мушаххас дар бораи мавзеи сайёҳӣ иттилоъ пешниҳод шуда, аксҳои ин мавзеъҳо ҷой дода шудаанд.

Ҳар як маводи журналистӣ бо сарлавҳа ва лид оғоз мешавад. Ин қоида шикастнопазир аст, новобаста аз жанр, хоҳ хабар бошад, хоҳ мусоҳиба ва хоҳ мақола, мо бояд як сарлавҳаи хуб пайдо кунем ва лиди муассир нависем. Лид, ки «фикри асосии матн – муаллифро ифода намуда, хонандаро ба мутолиаи он ҷалб месозад», [40, с. 76] дар маводи журналистӣ нақши муҳим дорад.

Лид чузъи дуҷуми муҳими ҳама гуна маводи журналистӣ буда, сархатти якуми матн мебошад, ки матн дар бораи чӣ хоҳад буд.

Дар хабари васеи «Хатлон – минтақаи сайёҳӣ» низ ин усули нигориш истифода шудааст. Лиди хабар чунин аст: «Дар соли 2019 дар шаҳри ноҳияҳои вилояти Хатлон зиёда аз 1980 иншооти гуногуни хизматрасонӣ бунёд ва мавриди истифода қарор дода шуд. Дар давраи Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар вилоят бунёди 7 ҳазору 138 иншооти гуногуни хизматрасонӣ ба нақша гирифта шудааст, ки аз ин дар

ду соли охир 3136 адади он аллакай сохта ба истифода дода шудааст» [214]. Шарҳи мавзуъ пас аз лид омада, тафсилоти воқеаро дар бар мегирад.

Доир ба корбурди жанри хабар дар нашрия Н. Маъмурзода чунин навиштааст: «Муҳимтарин сифати жанрии хабар сареият, пурбории иттилоотӣ, факт, мубрам ва дорои аҳамияти ҷамъиятӣ буданаш аст. Хабарҳои рӯзномаи «Хатлон» аксар вақт дорои ин хусусиятҳо буда, бо риояи стандартҳои байналмилалӣ хабарнигорӣ рӯйи чоп меоянд» [38, с. 187].

Мо бо муҳаққиқ ҳамақида буда, дар мисоли матолиби рӯзномаи «Хатлон» доир ба сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ афзалият доштани хабари васеъро дуруст меҳисобем.

Жанри дигари хабарӣ – мусоҳиба низ барои инъикоси мавзуи мавриди таҳқиқ истеъмоли гардида, дар қолаби маъмулии он, яъне дар рафти суҳбати журналист ва мусоҳиб баррасӣ гардидани мавзуъ дида мешавад. Олими рус С.М. Гуревич мусоҳибаро «жанри диалогии публицистика» [25, с. 189] номида, таъкид мекунад, ки қаҳрамони мусоҳиба бояд мавқеи муайяни иҷтимоиро соҳиб бошад ва журналист наметавонад, ки бо ҳар роҳгузари кӯча мусоҳиба анҷом диҳад.

Мусоҳибаи муҳбири нашрия Фаромӯз Бобоев бо Абдулазиз Раҷабов, сайёҳи собиқадор, маводи ҷолиб мебошад, ки ба хонанда дар бораи ин дӯстдори сайру саёҳати олам маълумот медиҳад. Мавод «Ҳочӣ Пиёда» ҷаҳонро пойи пиёда сайр мекунад» ном дошта, журналист дар лиди мавод ҷеҳраи мусоҳибашро шинос менамояд. Абдулазиз Раҷабов, ҷаҳонгарди 70–солаи тоҷик, сокини ноҳияи Мир Сайид Алии Ҳамадонӣ, маъруф бо номи «Ҳочӣ Пиёда», сайёҳи собиқадори Ҷумҳурии Тоҷикистон қаҳрамони мусоҳибаи муҳбири рӯзнома мебошад.

Журналист кӯшиш кардааст, ки мусоҳибаш ба суолҳо посухи саҳеҳ дода, мавзуъро ҳаматарафа шарҳ диҳад. Сабаби ба сайру саёҳат шавк доштани А. Раҷабов, сафарҳои ба Россия-Озарбойҷон-Гурҷистон-Туркия-Сурия-Урдун-Арабистони Саудӣ, воҳӯрӣ бо мири шаҳри Макка Абдулло

Довуд ал-Файз, сафарҳои навбатиаш ба Покистон, Афғонистон ва Эрон тавассути саволҳои журналист равшан гардидаанд. Ба посухи журналист, ки Абдулазиз Раҷабов маблағу харчи сафарашро аз кучо пайдо мекунад, чунин ҷавоб оварда шудааст: «Ҳамаи маблағ аз пасандози худам мебошад. Тақрибан дар ҳар сафар барои мо 1500 доллари амрикоӣ зарур аст. Аз ин миқдор 600 доллар барои харчи хуччатгузорӣ ва боқимонда барои хӯрокаи сарф мешавад. Дар роҳ, агар бепул монем, ҳамроҳи бачаҳо кор мекунем, зеро ҳамаи онҳо соҳибкасб ҳастанд. Дар як шабонарӯз 12 соат ҳаракат ва 12 соат истироҳат мекунем» [108].

Дар мусоҳиба тавассути нақли ин ҷаҳонгарди тоҷик яке аз мушкилотҳои асосии сокинони сайёра – таъминот бо оби ошомиданӣ ва соҳиби захираҳои зиёди об будани кишвари мо низ баррасӣ шудааст.

Зери сарлавҳаи «Ҳоҷӣ Пиёда дар саҳифаҳои матбуоти ҷаҳон» инъикоси достони ҷаҳонгардии «Ҳоҷӣ Пиёда» дар расонаҳои дохил ва хориҷи кишвар маълумот дода шудааст. Дар интиҳои мавод мусоҳиб омӯхтани забонҳои русӣ ва англисиро тавсия дода, дар бораи нақшаи сафарҳои ояндааш иттилоъ додааст.

Дар маҷаллаи «Сафо» низ истифодаи жанри мусоҳиба барои баррасии мавзӯи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ мушоҳида мешавад. Барои ин маводи Толибҷон Толибзодаро зери унвони «Чаро тавачҷуҳ ба ҷомадӯзӣ кам аст?» дида мебароем. Журналист бо зани ҳунарманд Ойдил Ҳайдарова тавассути панҷ савол мавзӯро баррасӣ намуда, ҳатто номи маводро ба тариқи пурсиш гузоштааст. Ин усули тавачҷуҳи хонандаро ҷалб кардани журналист ба тарзи эҷод ва муносибати ӯ вобаста мебошад.

Андешаҳо перомунӣ эҳёи ҳунари мардумии занони ҷомадӯзӣ тоҷик, баҳусус шаҳри Бохтар бо Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ иртибот дода шуда, аз як тараф барои ҷалби ҷавондухтарон ба ҳунари ҷомадӯзӣ бошад, аз тарафи дигар намоиши ҳунари қадима ба маърази тамошобин, аз ҷумла сайёҳон ҳамчун армуғони миллӣ муаррифӣ мегардад.

Ба як саволи журналист қаҳрамон чунин ҷавоб медиҳад: «Имрӯз вобаста ба сифат чомаҳо аз 300 то 1000 сомонӣ арзиш доранд. Ҳамин тавр, айни замон хонашинам, танҳо вақте ки дар шаҳри Бохтар ягон намоиши хунаро баргузор гардад, ман чанд адад чомаҳои дӯхтаамро ба намоиш мегузорам» [183].

Чи тавре, ки муҳаққиқи соҳа Иброҳим Усмонов мақсади жанри мусоҳибаро дар «...шиносондани ҳамсуҳбат ё шиносондан бо ақидаи ҳамсуҳбат» медонад, дар ин мусоҳиба ин талабот риоя гардидааст.

Дар нашрияи «Хатлон» барои баррасии мавзуи сайёҳӣ ва хунароҳои мардумӣ мусоҳиба бештар истифода шуда, бо коршиносон, сайёҳони таҷрибадор, хунаромдон гузаронида шудааст.

Бояд қайд кард, ки ҳисобот чун жанри қадимии матбуот аз рафти ҷаласаву анҷуманҳо, мулоқоту конфронсҳо, ҷамоишу нишастҳо ва симпозиуму муурофияҳо иттилоъ медиҳад.

Мавзуи ҳисоботи журналистӣ, аз нигоҳи муҳаққиқон, бо муҳтавои ҷорабинӣ ё ҷамоиши аз ҷониби журналист инъикосшаванда: сиёсӣ, иҷтимоӣ, илмӣ, варзишӣ, фарҳангӣ алоқаманд аст. «Мақсади эҷоди ҳисобот бозтоби баромади иштирокдорони воқеаҳо, ғоя, мақом ва нуқтаи назари онҳо мебошад» [48, с. 52].

Дар ВАО-и муосир, махсусан расонаҳои расмӣ, жанри ҳисобот бисёр истифода мешавад. Ин жанр ба журналистика аз соҳаи фаъолияти ниҳодҳои расмӣ ворид гардида, хусусиятҳои хосро касб намудааст. Маҳз ҳамин хосият ба забон ва муҳтавои ҳисоботи публитсистӣ асар кардааст.

Табиист, ки дар нашрияҳои «Хатлон» ва «Сафо» ҳисобот мақоми аниқ дорад, чунки муассисашон мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ мебошад.

Дар қолаби жанри ҳисобот дар давраи таҳқиқотӣ дар нашрияи вилояти «Хатлон» 12 мавод интишор шудааст. Ҳисоботи «Давлатшоҳ Гулмаҳмадзода: «Ба рушди иқтисодиву иҷтимоӣ ва беҳтар намудани шароити зиндагии аҳоли аз имкониятҳои мавҷуда самаранок истифода

намоем» иттилооти чамъбасти фаъолияти хоҷагии халқи вилоят дар як сол баррасӣ шудааст. Ин ҳисобот доир ба масъалаи рушди сайёҳии минтақа маълумоти зеринро дар бар мегирад: «Бо мақсади рушди соҳаи сайёҳӣ ва эълон гардидани соли 2018 Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар вилоят корҳои муайяне ба сомон расонида шуда, ҷиҳати дар оянда рушд ёфтани соҳа тадбирҳои иловагӣ андешида мешавад. Дар давраи ҳисоботӣ, харитаи нави иттилоотии сайёҳии вилояти Хатлон омода гардида, дар маркази вилоят ва шаҳри Кӯлоб маркази иттилоотии сайёҳӣ ташкил карда шуд.

Дар ҳудуди вилоят 581 ёдгори мавзеҳои таърихӣ-фарҳангӣ, 73 меҳмонхона, 31 осорхона, 32 ёдгории шаҳрсозӣ-меъморӣ ва монументалӣ, 60 мавзеи табиӣ ва 27 истироҳатгоҳу осоишгоҳҳо, 125 тарабхона ва 18 ширкати сайёҳӣ мавҳуд мебошанд, ки ба сайёҳони дохилию хориҷӣ хизмат расонида истодаанд» [116].

Дар маводи мазкур оид ба чор ёдгории таърихии вилоят, аз ҷумла Қалъаи Хулбуки ноҳияи Восеъ, шаҳраки Тахти Сангини ноҳияи Кубодиён, мадрасаи Хоҷамашҳади ноҳияи Шаҳритус ва Дайри Ачинатеппаи ноҳияи Вахш ва либоси миллии чакан, ки ба феҳристи мероси умумиҷаҳонии ЮНЕСКО ворид гардидааст, иттилоъ дода шудааст.

Мухбир ба муҳтавои нотиқон аҳамият дода, кӯшиш кардааст, ки мавзӯро пурратар инъикос кунад. Ин муносибати журналистро мо дар андешаи муҳаққиқ А. Нуралиев мебинем: «Муаллифи ҳисобот вазифадор аст, дар бораи ҳодиса тавре нависад, ки хонанда доир ба оғозу анҷоми намоиш, митинг, маҷлис ва ғайра, доир ба мазмуни баромади нотиқону музокирачиёни он маълумоти аниқ гирад» [44, с. 47].

Ҳамин хусусияти жанр ба назар гирифта шуда, аз ҷониби муаллиф факту арқоми дақиқ оварда шудааст: «Соли равон дар умум 225 ҳазору 846 нафар сайёҳони дохиливу хориҷӣ, аз ҷумла 218 ҳазору 88 нафар сайёҳони дохилӣ ва 7 ҳазору 758 нафар сайёҳони хориҷӣ ба шаҳру ноҳияҳои вилоят

ташриф оварданд, ки ин чихати рушди минбаъдаи соҳа мусоидат менамояд» [116].

Дар таҷрибаи нашрияҳои чопӣ истифодаи ҳисобот мавқеи хосса дорад, зеро чунин навъи ҳисоботи иттилоотии бевосита барои иртиботи масъулону мансабдорон, ки мехоҳанд барои ҷомеа ҳисобот диҳанд, зарур мебошад. Минбари матбуот барои пешниҳоди ин гуна мавод мувофиқ аст.

Ҳисоботи дигар «Сайёҳони 32 кишвари ҷаҳон ба тамошои Хатлон омаданд» ном дошта, аз доир гардидани ҷаласаи якҷояи Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон ва Кумитаи рушди сайёҳӣ таҳия шудааст. Дар ҳисобот баромадҳои муовини раиси вилояти Хатлон ва раиси Кумитаи рушди сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон асосӣ буда, ба музокира баромадани муовинони раисони шаҳру ноҳияҳо, намояндагони ширкатҳои сайёҳӣ ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ маълумотро дар бораи вазъи сайёҳии вилоят пурра мекунанд. Дар ҳисобот фактҳои аҳамияти иҷтимоидошта ва таҳлили вазъи соҳаи сайёҳӣ дар вилоят истифода шудааст: «... инчунин, 2500 маводи иттилоотӣ дар ҳудуди вилояти Хатлон паҳн карда шудааст. Дар ҳудуди вилоят 975 ёдгорову мавзёҳои таърихӣ-фарҳангӣ, 73 меҳмонхона (16 адад зиёд нисбат ба соли 2017), 50 адад ҳомстей ва гестхаусҳо (40 адад зиёд нисбат ба соли 2017), 106 ҳочатхонаи сарироҳӣ (56 адад зиёд нисбат ба соли 2017), 55 адад мағозаи фурӯши армуғонҳо (51 адад зиёд нисбат ба соли 2017), 31 осорхона, 60 мавзеи табиӣ, 27 истироҳатгоҳу осоишгоҳ, 125 тарабхона, 31 осорхона, 194 банкомати хизматрасониҳои бонкӣ, 80 зиёратгоҳ, 22 адад боғҳои фарҳангӣ ва 18 ширкати сайёҳӣ мавҷуд мебошанд, ки ҳамарӯза сайёҳон ба ин мавзёҳо ташриф оварда, аз хизматрасонии онҳо истифода мебаранд.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки ба вилояти Хатлон соли 2018, дар умум, 225 ҳазору 846 нафар сайёҳони дохиливу хориҷӣ (218 ҳазору 88 нафар сайёҳони дохилӣ ва 7758 нафар сайёҳони хориҷӣ) аз 32 давлати дунё <...> ташриф овардаанд» [142].

Дар баромади раиси Кумитаи рушди сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дурнамои рушди соҳаи сайёҳӣ таъкид шудааст, ки дар баробари дигар минтақаҳои ҷумҳурӣ, теъдоди зиёди сайёҳони хориҷӣ барои боздид аз мавзеъҳои сайёҳии вилояти Хатлон ба кишвар ворид шуда, ба намудҳои сайёҳии кӯҳнавардӣ, экологӣ ва таърихию фарҳангӣ машғул мешаванд. Соли равон низ Кумитаи рушди сайёҳӣ барои рушди соҳаи сайёҳӣ дар вилояти Хатлон, дар шаҳру ноҳияҳои дорои имконият ва захираҳои бойи сайёҳӣ ва қабули сайёҳон, аз ҷумла: Кӯлоб, Бохтар, Балҷувон, Муъминобод, Темурмалик, Восеъ, Шамсиддини Шохин ва Шаҳритус силсиласухбату мулоқот, тренингу омӯзишҳо, конфронсу фестивалҳои минтақавӣ, барномаҳои телевизионӣ ва корвони рӯзноманигоронро амалӣ менамояд, ки он баҳри муаррифӣ ва беҳтар намудани сифати хизматрасонӣ дар минтақа мусоидат менамоянд.

Маводи «Муҳимтарин нишондиҳандаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии вилояти Хатлон дар соли 2019» низ дар жанри ҳисобот эҷод шудааст. Дар мавод зимни таҳлилу баррасии бурду боҳти ҳамаи соҳаҳои хоҷагии халқ, ба рушди сайёҳӣ низ диққат дода шудааст: «Тибқи маълумотҳо, соли 2019 ба шаҳру ноҳияҳои вилоят 263 ҳазор нафар сайёҳони дохиливу хориҷӣ, аз ҷумла 22,4 ҳазор нафар сайёҳони хориҷӣ аз мавзеъҳои таърихӣ ва сайёҳии шаҳру ноҳияҳои вилоят дидан намуданд.

Бояд қайд намуд, ки дар вилоят 795 ёдгориву мавзеъҳои таърихӣ–фарҳангӣ, бостонӣ ва монументалӣ, 64 мавзеи сайёҳӣ, 101 меҳмонхона, 37 истироҳатгоҳу осоишгоҳ, 36 осорхонаҳо, 228 банкомати хизматрасониҳои бонкӣ, 121 тарабхона, 58 чойхона, 54 ҳомстей ва гестҳауз, 69 мағозаи фурӯши армуғонҳо, 97 зиёратгоҳ, 33 боғи фарҳангӣ-фароғатӣ, 20 маркази иттилоотии сайёҳӣ мавҷуд мебошанд, ки ҳамарӯза сайёҳон аз ин мавзеъҳо дидан менамоянд» [150].

Дар қолаби жанри ҳисобот иттилооти навбатии Шохзода Дилшод, сармутахассиси шуъбаи рушди сайёҳии Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон доир ба вазъи соҳаи сайёҳӣ дар соли 2021

пешниход шудааст: «...дар қаламрави вилоят 931 ёдгории таърихиву фарҳангӣ арзи вучуд доранд, ки аз онҳо 721 ёдгории бостонӣ, 124 ёдгории меъмори ва 86 ёдгории монументалиро ташкил медиҳанд. Бояд қайд намуд, ки ёдгориҳои таърихиву фарҳангии вилоят, аз қабили қалъаи «Ҳулбук»-и ноҳияи Восеъ, дайри буддоии «Ачинатеппа»-и ноҳияи Вахш, мадрасаи «Ҳоча Машҳад»-и ноҳияи Шаҳритус, шаҳраки «Тахти Сангин»-и ноҳияи Кубодиён ба Мероси умумичаҳонии ЮНЕСКО дохил гардидаанд, ки ҳамаҷуз сайёҳон аз ин мавзӯҳо дидан менамоянд.

Ҳолати инфрасохтори соҳа низ дар вилоят ба тадриҷ рушду нумӯ ёфта истодааст. Дар вилоят 109 меҳмонхона, 133 мавзеи сайёҳӣ, 138 истироҳатгоҳу осоишгоҳҳо, 132 тарабхона, 42 осорхона, 79 чойхона, 276 банкомати хизматрасониҳои бонкӣ, 59 ҳомстей ва гестхаусҳо, 80 мағозаи фурӯши армуғонҳо, 116 зиёратгоҳ ва 44 боғҳои фарҳангӣ-фароғатӣ мавҷуд мебошанд, ки ҳамаҷуз ба сайёҳон хизмат мерасонанд.

Баъди таъсисёбии шуъбаи рушди сайёҳӣ дар вилояти Хатлон аз ҷониби мутахассисони шуъба сомонӣ алоҳидаи сайёҳии вилоят www.sayohikhatlon.tj бо се забон омода гардида, мавриди истифода қарор дорад» [219].

Ҳисоботи мазкур вазъи соҳаи сайёҳии вилоятро васеътар фаро гирифта, ба хонандаи рӯзнома натавонанд дастовардҳои соҳа, балки ояндабинии онро муаррифӣ менамояд. Дар мавод ба шакли муқоиса дар соли 2017-ум фаъолият кардани ҳамагӣ 4 ширкати сайёҳӣ ва дар солҳои 2018-2020-ум ба 19 адад расидани шумораи онҳо иттилоъ дода мешавад.

Зери рубрикаи «30 рӯйдоди муҳимтарини фарҳангӣ дар 30 соли Истиклоли кишвар» (Хатлон. 2021. – 6 сентябр) иттилооти ҳамаи натиҷаҳои соҳаҳои хоҷагии халқи вилоят чой дода шудаанд. Дар ин радиф маводи дар жанри ҳисобот омодашуда бо муқоисаи солҳои 2017 ва 2018 доир ба амалӣ шудани барномаҳои давлатӣ дар соҳаи сайёҳии вилоят баррасӣ гардидааст. Дар он масъалаҳои ҷорӣ намудани низоми раводиди

электронӣ барои сайёҳони хориҷӣ, аз ҷумла барои шахрвандони зиёда аз 80 кишвар низоми содакардашудаи раводид баррасӣ шудааст.

Матлаби «Махфират Хидирзода: «Туризм воситаи муаррифукунандаи фарҳанги миллӣ мебошад» дар заминаи баромадҳои маърузачиёни конференси вилоятӣ таҳти унвони «Сайёҳӣ омили рушддиҳандаи иқтисодиёт» таҳия гардидааст. Муҳтавои маводро суҳанронии муовини раиси вилояти Хатлон Махфират Хидирзода ташкил медиҳад. Ӯ маҳз тавассути тарғибу ташвиқ, пешбурди корҳои маърифату иттилоотӣ дар самти муаррифии мавзӯҳои туристӣ, ҳунарҳои мардумӣ, таъсиси саҳифаҳои алоҳидаро дар сомонаҳои расмӣ мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилоят ва шахру ноҳияҳо натиҷаи назаррас шуморида, онро омили зиёд гардидани сайёҳон дар минтақаҳои сайёҳии вилоят доништааст.

Муҳбир, сипас андешаҳои сармутахассиси шӯъбаи сайёҳии вилоят Дилшод Шоев, директори муассисаи давлатии вилоятӣ «Хатлонсинамо» Зафар Муҳаббатов, консултантӣ маркази таълимии Ассотсиатсияи ташкилотҳои муолиявии хурд Раҳимов Собир, рӯзноманигор Шарипов Далер, корманди Раёсати ҳифзи муҳити зист Тӯраев Раҳмоналиро барои инъикоси мавзӯ оварда, мақсади рушди соҳаи сайёҳиро дар ҳудуди вилоят баррасӣ кардааст: «Дар конференсия барои рушди соҳаи сайёҳӣ дар ҳудуди вилоят аз тарафи масъулин пешниҳод гардид, ки баргузориҳои курсҳои омӯзишӣ бо мақсади баланд бардоштани касбият ва тахассуси масъулини соҳа, барои инкишоф додани туризми кӯҳнавардӣ сохтани базаҳои кӯҳнавардӣ дар мавзӯҳои кӯҳӣ, сохтани меҳмонхонаҳои типӣ нав «Ҳомстей» ва «Гестхаус», ташкили иқлими мусоиди сармоягузорӣ барои ҷалби инвеститсияи хориҷӣ ва инфраструктураи сайёҳӣ, коркарди лоиҳаҳои инвеститсионӣ барои шахру ноҳияҳои бартариятдошта аз нигоҳи рушди иқтисодӣ ва намудҳои сайёҳӣ, ташкили системаи хуби тайёр намудани мутахассисони соҳаи сайёҳӣ, фароҳам овардани шароитҳо барои рақобатнокӣ дар самти хизматрасонии сайёҳон ташкил карда шавад» [109].

Таҳлили жанрии маводҳо нишон дод, ки дар солҳои 2018-2021 дар нашрияҳои даврии маҳаллии «Хатлон» ва «Сафо» вобаста ба мавзуи мавриди омӯзиши мо 180 мавод дар қолаби жанрҳои иттилооотии хабар, репортаж, мусоҳиба ва ҳисобот таҳия шудаанд. Таносуби жанрии ин матолиб бартарии истифодаи жанри хабарро дар анвои классикии он (хабарҳои хроникавӣ, хабарҳои васеъ) нишон медиҳад.

Таҳлилҳо нишон доданд, ки дар нашрияи «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо» истифодаи жанри мусоҳиба яқсон нест. Агар дар шумораҳои солҳои 2018-2021-и рӯзномаи «Хатлон» – 18 мусоҳиба ҷоп шуда бошад, дар шумораҳои ҳамин давраи маҷаллаи «Сафо» ҳамагӣ як мусоҳиба ба назар мерасад. Ҳарчанд ин жанр барои баррасии соҳаи сайёҳӣ, суҳбат бо сайёҳони дохилӣ ва хориҷӣ, ҳунармандони мардумӣ имконияти хуб дорад.

Дар қолаби жанри ҳисобот инъикос шудани мавзуи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар нашрияи «Хатлон» низ бартарияти муносибати ҳаياتи эҷодиро ба ин жанр нишон медиҳад. Дар давраи мавриди таҳқиқ рӯзнома 12 ҳисоботро нашр кардааст, аммо маҷаллаи «Сафо» аз имконоти ин жанр истифода набурдааст.

3.2. Баррасии мавзуҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар қолаби жанрҳои таҳлилӣ

Барои инъикоси ҳаматарафаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар журналистика гурӯҳи жанрҳои таҳлилӣ мувофиқанд. Дар бораи жанрҳои таҳлилӣ олимони соҳаи журналистика андешаҳои гуногун дошта бошанд ҳам, аммо дар як масъала, ки дар таълифи маводи таҳлилӣ ба ғайр аз инъикоси бевоситаи воқеа будани таҳлил, мавқеи эҷодии журналист аксари онҳо ҳамақидаанд.

Иброҳим Усмонов ба он назар аст, ки «жанрҳои таҳлилӣ муҳимтарин намои мубориза барои озодии ақида аст, ки дар ҳамин жанрҳо бештар ва беҳтар инъикос меёбанд» [53, с. 58].

Муҳтавои гурӯҳи жанрҳои таҳлилӣ, ки ба он мактуб, мухбирнома, мақола, тақриз, шарҳ, таҳқиқоти журналистӣ, суҳбат, эксперимент, хулосаи матбуот шомил мешаванд, таҳлили воқеият, фосолаи замони ва воридшавии амиқ ба муаммоҳои матраҳшударо фаро мегирад.

Муаллифони маводи таҳлилӣ дар баробари иттилоъ расонидан дар бораи воқеа, падида, андеша онро шарҳ дода, сабабҳои рух додани онро ҷустуҷӯ мекунанд. Таҳлили мавзӯ дар ин ҷо бо масъалаи тарғибу ташвиқ алоқаманд мегардад.

Яке аз маъмултарин жанрҳои таҳлилӣ ин мақола ва анвои он мебошад. Дар матбуот истифода шудани ин жанр хусусияти хос дорад. Муҳаққиқон А. Нуралиев, П. Гулмаҳмадзода, М. Муродӣ, Н. Бозоров, А. Азимов мавқеи жанри мақоларо дар таҳлили алоҳида ва хулосаи умумӣ, масъалагузорӣ, баррасии ҳамачонибаи мавзӯ, таҳқиқи он, аҳамияти таърихӣ, адабӣ ва публитсистӣ доштани онро зикр кардаанд.

Дар саҳифаҳои рӯзномаи «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо» 50 мақола бо баррасии мавзӯи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ интишор шудааст.

Истифодаи жанри мақола дар маҷаллаи «Сафо» нишон дод, ки қорбурди ин жанр назар ба қолабҳои дигари жанрҳои журналистӣ васеътар мебошад.

Таҳлили маводи маҷаллаи «Сафо» муайян кард, ки ин жанр барои бозтоби мавзӯҳои сайёҳӣ, ҳунарҳои мардумӣ ва масъалаҳои ҳалталаби соҳа интихоб шудааст, чунки дар доираи ин жанр таҳлилу тарғиб хубтар даст медиҳад.

Мақолаҳои «Ҳунарҳои мардумии Кӯлоб»-и Абдулқосим Раҳимов (Сафо. 2018.– №01), «Чакани Кӯлоб – муаррифгари ҳунарҳои миллӣ»-и Б. Шамс (Сафо. 2018. –№3), «Хочамӯмин – макони сайёҳӣ»-и Билоли Шамс (Сафо. 2018. – №4), «Ба қабули сӣёхон омодаем?»-и Саидрахмон Назриев (Сафо. 2018.– №7), «Сайёхон хоричӣ ба ҳунарҳои мардумӣ тавачҷухдоранд»-и Л. Мирзо (Сафо. 2018. – №9-8), «Рушди деҳот: ҳадафҳо ва тамоюлҳои пешрафт»-и М. Хидирзода, З. Мирзоев (Сафо. 2019. – №1), «Саҳлангорӣ дар рушди деҳот»-и С. Халилиён (Сафо. 2019. – №4), «Мамнуъгоҳи «Бешаи палангон»-и М. Амонҷон (Сафо. 2020. – №2), «Тепҳои «Қурғон» – рамзи Хатлон»-и М. Амонҷон (Сафо. 2020. – №4) ва «Ғамхорӣ ба осори ниёгон – мерос ба ояндагон»-и А. Бобоев (Сафо. 2020. – №7) барои баррасии мавзӯи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ таҳия ва нашр шудаанд.

Мақолаи «Ҳунарҳои мардумии Кӯлоб»-и Абдулқосим Раҳимов ба рушди ҳунарҳои мардумии Кӯлоб, аз ҷумла чакандӯзӣ, гулдӯзӣ, бофандагӣ ва заргарӣ бахшида шудааст. Аз ҷиҳати сохт маводи зикршуда ба навъи жанри мақолаи амалӣ-таҳлилӣ мансуб аст.

Муҳаққиқон, аз ҷумла М. Муродӣ, хусусияти ин навъи жанрро дар инъикоси проблемаҳои муҳими хусусияти амалӣ доштаи саноат, хоҷагии халқ, илм, истеҳсолот, фарҳанг, тиҷорат, маълумот доништааст. Дар ин гуна мақолаҳо масъалаҳои муайян, воқеаҳо, амал, вазъияти мушаххас, ки ба ҳаёти амалии ин ё он соҳа алоқаманданд, таҳлил мешаванд. Муаллифи ин навъи мақола дар худ мақсад мегузорад, ки сабабҳои вазъияти

баррасишавандаро муайян кунад, ба онҳо арзиш диҳад, анъана ва ҷараёни инкишофашонро нишон диҳад. Дар маводи мазкур пешниҳоди рушд додани ҳунарҳои қадимаи минтақаи Кӯлоб эҳсос шуда, муаллиф бо аксҳои намунаҳои ин касбу ҳунарҳо диққати хонандаро ба ин масъала ҷалб кардани шудааст.

Аз сарчашмаҳои таърихӣ маълум аст, ки диққати сайёҳони хориҷиро маҳсули дасти ҳунармандон бештар ҷалб менамояд. Эътироф шудани гулдӯзии миллии тоҷикии маъруф ба «Чакан» аз 29-уми ноябри соли 2018 аз ҷониби Бунёди маориф ва илму фарҳанги Созмони Милали Муттаҳид ҳамчун мероси ғайримоддӣ боиси қадршиносии фарҳанги тоҷикӣ мебошад.

Ҳамчунин, муаллиф дар мақолаи мазкур фактҳои таърихии ҳунармандии ин минтақаро дар асрҳои 19 ва 20, шуҳрат доштани матоъҳои бофтаи ҳунармандони кӯлобӣ, рушди ҳунари оҳангарӣ дар ноҳияҳои Ховалингу Балҷувон, Шамсиддини Шоҳину Муъминобод, ки аксар асбобҳои шуғли кишоварзӣ буданд ва касбу пешаи кулолгарӣ, мисгариву зардӯзӣ, қолинбофию косибиро мисол оварда, ба таҳқиқи санъати гулдӯзӣ низ рӯй овардааст: «Аз қадим то имрӯз фарҳангшиносону мардумшиносон зиёда аз 700 навъи нақши гулдӯзиро қайд кардаанд, ки маъруфтгарини он аноргул, бодом, барги бед, гулгулак, ислимӣ, куҳак, лола, мачнунбед, райҳон, себарга, тоҷи хурӯс, булбул, думи товус, парпар, пайи гунчишк, хашттарак, моҳ, ситора, морпечон, гулбаст мебошад. Ҳунармандони кӯҳистон то имрӯз сару либос, хилъат, камзӯлчаҳои занонаю кӯдакона, рӯймоли миёна, тоқӣ, чойникпӯш ва монанди инҳоро гулдӯзӣ менамоянд, ки аз санъату ҳунари баланд доштани мардуми мо гувоҳӣ медиҳад. Чунин гулдӯзӣҳои зеборо дар хонадони ҳар як сокини ноҳияи Балҷувону Ховалинг, Ш. Шоҳину Темурмалик ва шаҳри Кӯлоб вохӯрдан мумкин аст» [163].

Муаллифи мавод доир ба вижагиҳои санъати гулдӯзӣ маълумоти васеъ дошта, тавонистааст, ки нотақрору хосса будани ин ҳунари занони минтақаи Кӯлобро бо пешниҳоди силсилаи аксҳо пурра менамояд.

Мақолаи дигар зери унвони «Ҳочамуъмин – макони сайёҳӣ», ки дар шумораи №4 аз соли 2018 чоп шудааст, дар матбуоти тоҷик мавзӯи нав набуда, доир ба ин ғӯшаи сайёҳии вилояти Хатлон маълумоти зиёд мавҷуд аст. Аммо муаллиф Билоли Шамс ин мавзӯро аз диди худ таҳлил намуда, дар бораи таърихи Ҳочамуъмин, кони намак ва ҷойҳои тамошобоби он нақл мекунад. Дар мавод фактҳои ҷолиби илмӣ оварда шудаанд: «Ҳочамуъмин дар бистучорумин километри самти ҷанубу ғарбии шаҳри Кӯлоб, дар соҳили чапи дарёи Яхсу доман паҳн кардааст. Танҳо мавзеи кӯҳи намак ба 6000 га мерасад. Ҳочамуъмин асосан аз намаксанг, ки дар илми минерология бо номи галит (намаки ошӣ) машҳур аст, иборат аст. Паҳноии бари намак 200-240 метр ва жарфноии он то кунун муайян карда нашудааст. Тибқи иттилоии мутахассисон, захираи намаки Ҳочамуъмин тақрибан ба 40-50 миллиард тонна баробар аст.

Аз доманаю нишебии кӯҳи Ҳочамуъмин 163 чашмаю наҳрчаҳои шӯр ҷорӣ мешаванд. Тозагии таркиби намаки ошӣи Ҳочамуъмин 97%-ро ташкил мекунад, ки ин нишондиҳандаи баландтарин тозагии намак аст» [216].

Бо ин тарзи масъалагузорӣ муаллифи мақола тавачҷуҳи хонандаро бори дигар ба кӯҳи намаки Ҳочамуъмин ҷалб намуда, мавзеи тамошобоб будани онро тавсия медиҳад.

«Кӯҳи намак» маводи М. Амонҷон чун идомаи иттилооти пештара дар бораи ин кони табиӣ пешниҳод шудааст. Мавадро фактҳои нав ҷолибтар кардаанд: «Намаки Ҳочамуъмин дар миқёси ҷаҳон аз лиҳози сифатнокӣ мақоми аввалро ишғол менамояд» [123] – менависад журналист. Ин баҳои мусбиро солҳои 80-уми асри гузашта, дар озмуни махсуси байналмилалӣ, ки дар кишвари Фаронса баргузор шуда буд, ба даст овардааст.

Муаллиф иттилоъ медиҳад, ки аз 163 чашма, ки аз қаъри кӯҳ берун мешавад, 29-тои он доимочоришаванда буда, боқимонда мавсимӣ мебошад. Дар ин кӯҳ чашмаҳое низ мавҷуданд, ки аз он оби ширин фаввора мезанад.

Олимону муҳаққиқон ва донишмандону мутахассисон пешниҳод менамоянд, ки мавзеи мазкур ба мамнуъгоҳи давлатӣ табдил дода шуда, дар назди он истироҳатгоҳу табобатхонаҳо бунёд ёбанд, то сокинону сайёҳони дохиливу хориҷӣ аз ин неъматӣ бебаҳои Тоҷикистон баҳравар гарданд. Дар ин мақола масъалаи истифодаи мавзеи Хоҷамӯмин на танҳо чун қони намак, балки мавзеи истироҳативу табобатӣ баррасӣ мегардад.

Журналистон кӯшиш кардаанд, ки ба ғайр аз тасвири ин мавзеъ роҳҳои ҳалли мушкилоти он, дар оянда самаранок истифода бурдани қон натавонанд бо мақсади иқтисодӣ, балки сайёҳиро низ пешниҳоди қонанда намоянд.

Агар маводи аввал навъи мақолаи амалӣ-таҳлилӣ бошад, маводи дуюм ба мақолаи мубоҳисавӣ мансуб аст. Вижагии мақолаи мубоҳисавӣ дар адабиёти таълимӣ қунин шарҳ ёфтааст: «Ташкили мақолаи мубоҳисавӣ бо ташаккули фикри асосӣ шуруъ мешавад. Қунин фикр дар матн метавонад дар шакли пешниҳод ё ишора баён шавад. Муҳим он аст, ки қунин фикрро ба қонандағони нашрия фаҳмо бошад» [43, с. 66].

Маҷаллаи «Сафо» бо пешниҳоди қунин мавод рисолати муаррифӣ ва тарғиботии худро доир ба сайёҳии дохилӣ дар байни қонандағонаш амалӣ менамояд.

Муҳаққиқони соҳаи журналистика бар он назаранд, ки дар системаи таблиғоти сиёсӣ маҷалла ҳамқун матбуоти даврӣ нақши муҳим дорад ва бо он тафовут дорад, ки мавзуи назариявии муҳимро ба далелу бурҳонҳои зиёд шарҳ дода метавонад, афкори иқтимоиро савқ медиҳад ва барои ин имқонияти техникӣ ва иқтимоии бештар дорад. Дар маҷалла истифода шудани жанри мақола зиёд мушоҳида мешавад.

«Мақола зоҳири воқеаро не, ботини онро ошкор мекунад, – қайд мекунад И. Усмонов. – Мақола мақсади хабар доданро не, таъсир расонданро дорад. Дар мақола мақсади асосӣ изҳори ақида аст. Ин хислат ба ҳамаи жанрҳои таҳлилӣ хос аст. Яъне таҳлили фактӣ не таҳлили ақидаи мақсади мақола мебошад, сухани гуфтани бошад, андешаи таблиғ кардани бошад, он гоҳ мақола навишта мешавад» [53, с. 59-60].

Жанри мақола заминаи қавии таърихӣ дорад ва муаллиф онро барои баёни андешаи худ роҷеъ ба факту санад, воқеияте, ки онро инъикос карданист, истифода мебарад.

Мақолаи мубоҳисавии Саидрахмон Назриев таҳти унвони «Ба қабули сайёҳон омодаем?» дар маҷаллаи «Сафо» чоп шудааст, масъалаи вазъи соҳаи сайёҳии вилоятро баррасӣ намудааст. Матлаби муаллиф дар бораи шаҳри Бохтар буда, аз се зерсарлавҳа: «Вазъи хизматрасониҳои маишӣ», «Мубодилаи асър дар шаҳри Бохтар» ва «Мушкили нақлиёти мусофирбар» иборат мебошад. Журналист инъикоси ин мушкилотро ба самтҳо ҷудо карда, онро мушаххасан нишон додааст. Дар баҳши «Вазъи хизматрасониҳои маишӣ» муаллиф бештар атрофи хизматрасонии меҳмонхонаву тарабхона ва мағозаҳои хӯроквории шаҳри Бохтар андеша меронад: «Баъзан, аксарияти меҳмонхонаҳо толори гузаронидани конгрессу чаласаҳоро надоранд ё агар дошта бошанд ҳам, онҳо ба талаботи имрӯза ҷавобгӯ нестанд. Дар мавриди баъзе меҳмонхонаҳои шаҳрӣ ҳаминро гуфтаниам, ки бо чунин сатҳи хизматрасонӣ танҳо обрӯи вилоятро коҳиш медиҳанду халос. Меҳмонхонаҳое, ки дар шаҳру навоҳии вилоят сохта шудаанд, ба мисли «хостел»-ҳои ғарбӣ мебошанд, ки он танҳо барои шабгузаронӣ нигаронида шудааст. Ва ин гуна иншоотро дар рӯйхати меҳмонхона ё ҳотел ҷой додан аз рӯи инсоф нест» [153].

Масъалаи дуюме, ки онро пайгирӣ намудааст, фаъолияти ба талабот ҷавобгӯ набудани нуктаҳои мубодилаи асър ва муқоисаи кори бонкҳои шаҳрҳои Бишкеку Алмаато мебошад. Ба андешаи ӯ, соҳаи хизматрасонии

мусофиркашонӣ нигаронкунанда буда, сайрхатҳои шаҳр таҷдиди назар меҳоянд.

Аз таҳлили мавод бармеояд, ки он дар шакли мақолаи мубоҳисавӣ дар заминаи баҳс навишта шудааст.

Мубоҳисаи таҳлилии мавзӯ дар мақола бояд тавре сурат гирад, ки хонандаро баъд аз мутолиаи он оид ба масъалаҳои мавриди назараш ба андеша водор намояд.

Мақолаҳои мубоҳисавӣ ба андешаи муҳаққиқони журналистика намунаи серистеъмолтарин шакли баёни фикр буда, маҳз дар ҳамин шакли мақолаи фикри шахсонаи гуногун дар мавриди муҳимтарин воқеаҳо ва вазифаҳо ифода карда мешавад. Дар онҳо перомуни проблемаҳои рӯз суҳан меравад, лиҳозо онҳоро бо номи мақолаҳои проблемавӣ низ ёд мекунам.

Ба ақидаи муҳаққиқи рус А. Тертичний, андешаофарӣ рисолати асосии жанри мақола аст: «Мақолаи таҳлилӣ натавонанд афкори хонандаро савқ мебахшад, балки ба дарки равандҳои иҷтимоӣ, зухурот, руҳдод ва сабабу пайомадҳои он низ мусоидат менамояд» [48, с. 251].

Мақола барои инъикоси соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ, хосса мушкилоту роҳҳои ҳалли онҳо мувофиқ буда, журналистон аз имконоти ин жанр барои таблиғи ташвиқ ва пешниҳоди мавзӯ ба қор мебаранд.

Маҷаллаи «Сафо» қариб тамоми навъҳои жанри мақоларо истифода намуда, дар доираи он масъалаҳои гуногуни соҳаи сайёҳиро баррасӣ намудааст. Таҳти рубрикаи «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» бо номи «Рушди деҳот: ҳадафҳо ва тамоюли пешрафт» маводе ба нашр расидааст. Муаллифони он М. Хидирзода ва З. Мирзоев андешаи ҳешро дар бораи дурнамои рушди деҳот дар вилояти Хатлон иброн намуда, вобаста ба вазъи муосир тағйир ёфтани муҳити иҷтимоии деҳа, дигаргунсозии симои деҳа ва мунтазам кам намудани тафриқаи иҷтимоии мавҷуда байни шаҳр ва деҳотро дар сиёсати давлат вазифаи муҳим ҳисобидаанд, ки: «... талошҳои Ҳукумати мамлакат ба хотири боз ҳам обод кардани Тоҷикистон ва ҳалли масъалаҳои иҷтимоии аҳоли бо роҳи беҳтар

намудани инфрасохтор, пеш аз ҳама, дар соҳаҳои маорифу тандурустӣ, таъсиси ҷойҳои корӣ, таъмин кардани аҳолии деҳот бо оби босифати ошомиданӣ, бунёду таҷдиди роҳҳои маҳаллӣ, рушди инфрасохтори сайёҳӣ ва инкишофи ҳунарҳои мардумӣ, ба талаботи муосир мутобиқ сохтани сатҳи хизматрасонӣ ва баланд бардоштани некуахлоқии мардум дар ҳар як деҳа ва маҳаллии аҳолинишин мебошад» [191].

Дар мақолаи умумитаҳқиқии муаллифон Ҷаҳонӣ ва Ҷаҳонӣ истифода шудааст, ки ба хонанда на танҳо иттилоот, балки дониши кишваршиносӣ медиҳад. Роҷеъ ба мавқеи истифодаи Ҷаҳонӣ ва Ҷаҳонӣ дар маводи журналистӣ профессор М. Муродӣ чунин ишора дорад: «Ҷаҳонӣ ва Ҷаҳонӣ дар заминаи мушоҳидаҳо ва таҷрибаи мақсадноки ҷаҳоншиносӣ, таҳқиқи аниқ ва ғайра ҳосил мешаванд. Дар ҷаҳоншиносӣ журналистӣ Ҷаҳонӣ ва Ҷаҳонӣ асосан дар матнҳои таҳлилий истифода мешаванд ва онҳо асосан маълумотҳои сотсиологӣ, ҳулосаҳои экспертӣ, далелҳои оморӣ, натиҷаҳои таҷриба мебошанд» [43, с. 55].

Намунаи дигари мақолаи мувоҷиҳавии С. Ҷаҳонӣ, таҳти унвони «Саҳлангорӣ дар рушди деҳот» ҷоп шудааст, мушкилоти ободонию рушди маҳалро дар бар мегирад. Масъалгузори журналист аз номи мавод бармеояд, ки сокинони аксар деҳоти минтақаи Кӯлоб аз ноҳамвору таъмирталаб будани роҳҳо шикоят мекунанд. Дар таҳлили худ аз вазъи роҳҳои ҷамоатҳои деҳоти «Чағам» ва «Саричашма» ёдовар шуда, дар ҷаҳонҳои баҳору тирамоҳ ва зимистон саргардон шудани мардумро таъкид намудааст. Чуноне дар мавод омадааст: «Дар рӯзҳои борону обхезии баҳорӣ роҳе, ки деҳоти Чағамро ба самти маркази ноҳия ва шаҳри Кӯлоб мепайвандад, кандаву касногузар мешавад. Бахусус дар зимистони гузашта, вақте барфи зиёд борид, сокинони ҷамоат барои ба маркази ноҳия рафтан маҷбур буданд ба ҷойи 25 км беш аз 100 км роҳро тай намуда, нахуст ба шаҳри Кӯлоб ва аз он ҷо ба маркази маъмурии ноҳияи худ бираванд» [190].

Журналист аз номи сокинони деҳа ва масъулони ҷамоатҳо Қудратулло Муродов, Ҳамид Саидов ва Баҳриниссо Қурбонова роҳҳои ҳалли мушкилоти маҳалро дар ҷалби соҳибкорон мебинад. Ӯ менависад, ки дар деҳоти мазкур соҳибкорони муваффақ ҳастанд ва имкони молии рушди ободонии зодгоҳи хешро доранд ва шояд масъулони ноҳияи Шамсиддин Шохинро мебоянд бо онҳо мушкилоти мавҷударо ҳал намоянд. Муаллиф нигарони мекунад, ки намояндагони ширкати «Сим-Сим» ба таъмири роҳи маркази деҳоти Саричашма ҷалб шуда буд: «Аммо бо даҳлати масъулони ноҳия ташаббускорони ширкати мазкур барои иҷрои дигар корҳои ободонӣ ба маркази ноҳияи Шамсиддин Шохин сафарбар шуданд» [193].

Азбаски роҳҳо пайвандгари минтақаҳо ва василаи асосии ҷалби сайёҳон мебошад, муаллиф таъмиру азнавсозӣ ва мутобиқ намудани онҳоро ба сатҳи байналмилалӣ муҳим медонад. Муаллиф дар мақола аз сарчашмаҳои зиёд маълумот дастрас намуда, онро коркард ва пешниҳоди хонандагон намудааст.

Дар ҳудуди вилояти Хатлон дар баробари мавзеҳои таърихиву сайёҳӣ мамнуъгоҳҳои зиёде низ мавҷуданд, ки диққати туристони дохиливу беруниро ба худ ҷалб намудааст. Яке аз онҳо мамнуъгоҳи «Бешаи палангон» мебошад. 20-уми сентябри соли 2023 зимни ҷаласаи 45-уми Кумитаи байниҳукумати оид ба ҳифзи мероси моддии фарҳангии ЮНЕСКО, ки дар шаҳри Риёзи Арабистони Саудӣ баргузор шуда буд, ёдгории табиӣ «Бешаи Палангон» ба Феҳристи мероси умумиҷаҳонии ЮНЕСКО ворид гардид.

Дар шумораи №2 аз соли 2020 зери рубрикаи «Мавзеҳои нодир» мақолае зери унвони «Мамнуъгоҳи «Бешаи палангон» чоп шудааст, ки он ба қалами Амонҷон Маҳкамов тааллуқ дорад. Муаллиф дар бораи таърихи мамнуъгоҳ, ҳайвоноту парандагон, хазандагони ин ғӯшаи табиат маълумоти васеъ оварда, аз андешаи Т. Салимов, ходими илмии мамнуъгоҳ, пажӯҳишгоҳи илмии Институти зоология ва паразитологияи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода кардааст. «Мамнуъгоҳ

манзараҳои гуногуни табиӣ дорад, аз як тараф минтақаи биёбон, аз тарафи дигар минтақаи туғайзор, кӯлҳои сершумори мамнуъгохро ихота намудаанд, ки ба табиати он зебӣ ва гуногунрангӣ мебахшад. Дар худуди мамнуъгоҳ, инчунин, поёноби дарёи Вахш ҷойгир шудааст. Айни ҳол дар мамнуъгоҳ зиёда аз 20 кӯл боқӣ мондааст» [127].

Дар маҷалла М. Амонҷон «Теппаи «Қурғон» – рамзи Хатлон», барои хонандаи нашрия аз таърихи теппаи Қурғон маълумот дода, ба ғайр аз маълумоти таърихӣ, дар бораи бунёди теппа ба ривоятҳои халқӣ дар бораи сайронгоҳи хонуми Беки Леваконт – Бибихонум будани ин мавзеъ ёдовар мешавад. Ӯ тамошои ин мавзеи вилоятро барои меҳмонони шаҳр муҳим меҳисобад. Дар мақола журналист аз дуруст ҷо ба ҷо ва нигоҳбин нашудани нигораҳои таърихӣ ёдовар мешавад: «... вазъи имрӯзаи толори осорхонаи «Бибихонум» ва шакли нигоҳдории нигораҳо беҳбуд меҳаҳад, ки ҳалли ин масоил аз таваҷҷуҳи масъулону мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ низ вобаста аст. Ба гуфтаи кормандони осорхона, барои боз ҳам кашф ва ворид намудани ашёҳои қадимаю пураарзиши фарҳангӣ ва ҷамъоварӣ намудани онҳо аз аҳолии маблағҳои муайян лозим аст, ки имрӯз вазъи иқтисодии осорхонаи «Бибихонум» тавони онро надорад. Ғайр аз ин толори осорхона ба таъмири кулӣ ниёз дорад» [126].

Проблема ва нишон додани роҳи ҳалли он аз муҳимтарин ҷузъҳои мақолаи проблемавӣ мебошад. Журналист дар асоси далелҳои бадастоварда кӯшиш намудааст, ки мушкилоти мавҷударо ба диққати масъулони соҳа расонад.

Таҳияи мақолаи проблемавӣ аз омӯзиши масъала, муаммоҳое, ки дар воқеият миёни хостаҳо ва имкониятҳо қарор доранд, оғоз мешавад. Ба андешаи муҳаққиқон проблема дар назди журналист тавассути дарки зиддият байни он чи ки дар бораи зухурот медонад ва он чи ки барояш норавшан аст, намудор мешавад. Маҳз ҳамин зиддият дар ташаккули масъалагузории муаллиф инъикос мегардад [49, с. 239].

Дар шумораи №7 аз соли 2020 мақолаи А. Бобоев зери унвони «Ғамхорӣ ба осори ниёгон – мерос ба ояндагон» нашр шудааст, ки он мавзуи сайёҳии зиёратиро фаро мегирад. Мақбараи Имом Зайналобиддин, ки дар ноҳияи Дӯстӣ ҷойгир аст, аз ҷумлаи онҳо ба ҳисоб меравад. Тавре муаллифи мақола низ менависад: «Солҳои 2007-2010 дар маркази ин мавзеъ осорхонаи таърихӣ бино ёфт, ки он хеле зебою хуштарҳ мебошад. Дар осорхона сарчашмаҳои таърихӣ, китобҳои пураарзиши илмию адабӣ, либосҳои миллии қадима ва расму мусаввараҳои таърихӣ гирд оварда шудааст» [113].

Журналист дар мақолаи худ аз вазъи нгувори роҳи мошингард, ки ба рушди инфрасохтори соҳаи сайёҳии зиёратӣ таъсири манфӣ мерасонад, ёдовар шуда, қайд мекунад, ки барои ҷалби бештари сайёҳони ватанию хориҷӣ ба ин мавзеи таърихӣ корҳои зиёдеро ба анҷом расонидан ба мақсад мувофиқ аст. Пешниҳоди ӯ аввалан таъмири роҳи мошингард аз маркази ноҳия то мавзеи Маҷмааи меъмории мақбараи Эмом Зайналобиддин, ки 7 километр аст, мебошад.

Аксари навиштаҳои муаллифон ба навъи мақолаи мубоҳисавӣ рабт дошта, барои инъикоси натанҳо рушди соҳаи сайёҳӣ дар вилояти Хатлон, балки мушкилот ва роҳҳои ҳалли он нигаронида шудаанд.

Рӯзномаи «Хатлон» низ дар қолаби жанри мақола маводи зиёде пешниҳоди хонанда намудааст, ки «Либосҳои миллии атласу чакан дар мӯд хоҳад буд», «Аз рушди сайёҳӣ то афзалият ба ҳунарҳои мардумӣ», «Табак, табаксозӣ, табактарошӣ», «Туризм робитаҳои байнидавлатиро мустаҳкам месозад», «Туризм ва имконияти рушди он дар Тоҷикистон», «Туризм экологӣ як намуди туризми табиӣ», «Ховалинг мавзеи тамошобоб аст», «Чашмаҳои шифобахши куҳистон», «Махфират Хидирзода: Туризм муаррификунадаи фарҳанги миллий», «Мебояд сайёҳиро дар вилоят рушд дод», «Қалъаи Бибихонум бояд ободу зебо ва тамошобоб бошад, «Тоҷикистонро дӯст доштем», – мегӯянд сайёҳони хориҷӣ», «Тарғиби мавзеҳои таърихӣ қонёқунанда нест», «Тоҷикистон – ватани ҳунар» ва

гайра намунае аз онҳо махсуб меёбад. Дар мақолаҳо пахлуҳои гуногуни мавзуи мавриди таҳқиқ матраҳ шудаанд.

А. Мирзоев ва Н. Мирзоева, дар матлаби худ «Туризм робитаҳои байнидавлатиро мустаҳкам месозад» на танҳо масъларо дар сатҳи маҳал, балки дар сатҳи байналмилалӣ таҳлил намуда, манфиати онро таъкид менамоянд. Онҳо самаранокии хочагидориро бевосита бо туризм алоқаманд намуда, онро дар даромаду хароҷоти хочагиҳои хонагӣ барои инкишофи бизнеси туристӣ асос медонанд. Муаллифон туризми байналхалқиро аз рӯи чор самт:

«а) таҳвили сайёҳон ба ҷои таъиншуда;

б) таъмини сайёҳон бо хӯрока;

в) ҳалли масъалаи ҷойи зист;

г) таъмини шароитҳо барои истироҳати сайёҳон» [149] муайян кардаанд.

Мутахассисони соҳаи сайёҳӣ ба он ақидаанд, ки рушди соҳа метавонад ба иқтисодиёти миллии ҳар кишвар таъсир гузорад.

Мақолаи Ёқубҷон Назиров, устоди коллеҷи махсусгардонидашудаи шаҳри Бохтар, таҳти унвони «Туризм ва имконияти рушди он дар Тоҷикистон» (Хатлон. 2018. – 21 июн), роҳу усулҳои рушд бахшидани ин соҳаи ҳаётан муҳимро дар бар мегирад. Муаллиф аз таҷрибаи кишварҳои олам доир ба рушди соҳаи туризм ва таъсири он ба иқтисодиёт ёдовар шуда, имкониятҳои тараққиёти туризми Тоҷикистонро баррасӣ мекунад. Ӯ бо пешниҳодҳои мушаххас рушди соҳаи сайёҳиро дар кишвар имконпазир ҳисобида, дар ин самт истифодаи яке аз усулҳои муосирро барои Тоҷикистон, яъне ташаккул ва рушди туризми дохилро манфиатбахш мешуморад. Ба андешаи муаллиф таъсиси хадамоти сайёҳӣ ва баланд бардоштани маданият ва фарҳанги шаҳрвандон дар самти хизматрасонии сайёҳӣ ба рушди соҳа мусоидат хоҳанд кард. Дар ин самт татбиқи роҳу усулҳои мушаххас, ки илман асоснок гардидаанд, дар соҳаи сайёҳии кишвар муҳим мебошанд. Таклифи он, ки як муассисаи таълимӣ вобаста ба

соҳаи туризм, ихтисосҳои гуногуни туристӣ дар донишгоҳҳои дигари ҷумҳурӣ дар солҳои минбаъда амалӣ гардид. Ҷ масъалаи дастрас будани нархи чиптаҳои хатсайрҳои ҳавоиро ба Тоҷикистон таҳлил карда, ҳалли мушкилотро чун омилӣ таъсиргузор баррасӣ мекунад.

Дар баробари ин муаллиф ривоч додани сайёҳии дохилии шаҳрвандони Тоҷикистонро муҳим мешуморад: «... саёҳатҳои экскурсионӣ барои наврасони боғча, мактаббачагон, донишҷӯён тавассути автобусҳо ба пойтахти кишвар ва ба баъзе маконҳои фарҳангиву таърихӣ, аз ҷониби ширкатҳои туристӣ ё ин ки аз ҷониби муассисаҳои таълимӣ ташкил карда шавад. Ин барои баланд бардоштани сатҳи худшиносию маънавияти наврасону ҷавонон воситаи хубе мебошад. Мутаассифона, ин чиз дар ягон муассисаи таълимӣ ба назар намерасад, ё ин ки ширкатҳои туристии дар Тоҷикистон мавҷудбуда дорой автобус ё мошинҳои махсуси барои саёҳат дар назар доштасуда нестанд, ки ин масъала ҳалли худро талаб менамояд» [154].

Яке аз намудҳои рушдкардаи соҳаи сайёҳӣ ин туризми экологӣ мебошад. Тибқи таҳлилҳои мутахассисон ба ин навъи соҳаи сайёҳӣ бештар шаҳрвандони хориҷӣ тавачҷуҳ доранд. Туризми экологӣ имкон медиҳад, ки сайёҳон на танҳо бо манзараҳои зебои кишвар, балки аз бойгарии табиӣ низ огоҳ шаванд. Ташкилоти Умумичаҳонии Туристӣ туризми экологиро як навъи саёҳати эҳтиёткорона ва пурмасъул дониста, ба минтақаҳои табиӣ ва ҳифзи онҳо муносибати хуб доштани сайёҳонро таъкид менамояд.

Мақолаи «Туризми экологӣ – як намуди туризми табиӣ» аз ташкили хатсайрҳои маърифатӣ-таълимӣ ба боғҳои миллӣ ва мамнуъгоҳ иттилоъ медиҳад. Муаллиф менависад, ки Тоҷикистон имкони мушоҳидаи иқлим ва табиати мухталифи хос дорад: «Сайёҳон имкон доранд, ки дар як рӯз аз гармии тафсонаи водии Вахш ба хунокии арктикии барфҳои доимии Помир ворид гардида, ҳам аз табиати зебои водӣ, ҳам аз манзараҳои дилнишини доманакуҳҳо ва ҳам аз қуллаҳои барфпӯши иқлими кӯҳистон баҳравар бошанд» [202].

Дар баррасии мавзӯ журналист Ҳ. Исмаилов мақсади асосии туризми экологиро дар Тоҷикистон, ки давлати кӯҳсор мебошад, ба шартҳои зерин вобаста медонад:

«–экотуризми экологӣ тавассути ташкили сафарҳои махсус ба маноотики тағйирнаёфта ё дастнахӯрда буда, он барои қонеъ намудани талаботи туристон равона мегардад;

– экотуризми экологӣ чунин хусусият дорад, ки таъсири манфии сусти нисбати табиат ба ҷашм мерасад. Аз ин хотир баъзан онро «туризми нарм» меноманд» [202].

Мақолаи Убайдулло Раҳматов зери унвони «Чашмаҳои шифобахши кӯҳсор» диққати хонандаро ба ноҳияи Балҷувон бо мавзӯҳои табиӣ сайёҳии экологӣ, чашмаҳои шифобахши он ҷалб мекунад. Муаллиф дар бораи ривоятҳои мардумӣ оид ба хусусияти обҳои ин минтақа иттилоъ дода, яқинд қиссаву нақлҳоро овардааст. Хусусияти табиати доштани чашмаи ба номи «Шифо», ки дар деҳаи Сарой Малик ҷойгир аст, тавсиф шудааст. Муаллиф менависад, ки «Дар ҳақиқат, чашмаи Шифо аз минералҳо бой мебошад ва ҳамин аст, ки мардуми деҳа аз оби ин чашма истифода мекунанд, аз бемориҳо кам шикоят мекунанд» [161]. Дар таълифи муаллиф даро Балҷувон чашмаҳои «Зулфиқор» ва «Бибинигор» барин обҳои шифобахш хеле зиёданд. Омили рушди сайёҳиро муаллиф ба ҷалби туристони дохилӣ ва хориҷӣ ба чунин мавзӯҳо вобаста медонад. Дар матлаби мазкур мавзӯи сайёҳӣ бо масъалаи об иртибот дошта, нақши чашмаҳо чун манбаи мавзӯҳои сайёҳӣ-экологӣ ишора мегардад.

Мақолаи Ш. Сафарзода «Мебояд сайёҳиро дар вилоят рушд дод» (Хатлон. 2018. – 1 ноябр) бо мақсади инъикоси соҳаи сайёҳии минтақаи Кӯлоб навишта шудааст. Журналист барои амалӣ шудани барномаи Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ ташкили ширкатҳои сайёҳӣ, хатсайрҳои нави сайёҳиро дар вилояти Хатлон, аз ҷумла минтақаи туризми байналмилалӣ эълон гардидани ноҳияи Балҷувонро дастоварди мусбат ҳисобида, ҳамкориҳои ҳукумат ва ташкилотҳои ҷамъиятиро дар ин самт

муҳим арзёбӣ мекунад. Дар он фаъолияти ташкилоти ҷамъиятии «Субҳи тандурустӣ» бо маблағгузории Фонди глобалии экологӣ дар самти рушди сайёҳии ноҳия инъикос гардидааст. Дар радифи муваффақият мушкилоти ин соҳа низ зикр шудааст. «...то ҳол дар минтақаи Кӯлоб ширкатҳои сайёҳӣ нокифояанд ва роҳбаладону мутахассисони забондон намерасанд. Зарурати ташкили хатсайрҳои нав ва ба роҳ мондани сайёҳии кӯҳнавардию табобатӣ ва экологӣ зарур аст.

Инчунин илова гардид, ки ҳанӯз ҳам дар вилояти Хатлон ширкатҳои сайёҳӣ ангуштшуморанд ва мебояд дар ноҳияҳои кӯҳистони минтақа, аз хумла Муъминободу Шамсиддин Шоҳин, Балҳувону Ховалинг ва Данғараю Темурмалик даҳҳо ширкати навро таъсис диҳем ва хатсайрҳои сайёҳиро зиёд намоем» [174].

Муҳбирони рӯзнома К. Бахтиёр ва Ф. Умаров дар мақолаи мубоҳисавии «Қалъаи Бибихонум бояд ободу зебо ва тамошобоб бошад» (Хатлон. 2019. – 26 сентябр) асосан аз мушкилоти тозагии гирду атрофи қалъа иртибот дорад. Муаллифон менависанд, ки қалъа дар ҳоли харобию ғайрисанитарӣ қарор дошта, қисмати қафои қалъа аз хасу хошок, янтоқу алафҳои бегона ва коғазу зарфҳои пластмасӣ пур буда, намуди онро коҳиш додаанд. Дар тоза намудани ин мавзеъ масъулин низ чораҳои зарурӣ наандешидаанд. Масъалаи дигари ҳалталабе, ки муаллифон ба миён гузоштаанд, фаввораҳои корношоями қалъа мебошад. Ба андешаи онҳо ин фаввораҳо солҳои қаблӣ обпошӣ карда, завқи бинандаро меоварданд. Шаршараҳои сунъии он, ки об аз қуллаи қалъа ба поён чорӣ мешуд, диққатҷалбкунанда буданд. Дар ҳоле, ки аз паҳлуи қалъа рӯди дарёи Вахш чорист, ба таври сунъӣ аз ин рӯд об бароварда, бо ин роҳ фаввораҳоро ба кор даровардан мумкин аст.

Дар пост-скриптуми (эзоҳи матлаб) мавод пешниҳоди ҳалли масъала зикр шудааст: «Тозагии мавзеъҳои таърихӣ аз ҳар як сокини он вобаста аст. Пас, биёед, барои тозагии шаҳри худ саҳми хешро гузорем. Танҳо дар ҳамин ҳолат шаҳр аз партов ва сокинони он аз сироят ёфтани ҳар гуна

беморӣ дар амон хоҳанд монд. Мо бовар дорем, ки сокинону масъулон шаҳри худ – хонаи худро дӯст медоранд ва аз пайи ободии он мешаванд» [96].

Бояд зикр кард, ки чунин мавод ба хонанда таъсир расонда, барои фаъол будан дар ҳалли мушкилоти маҳал, аз ҷумла тозагию ободии мавзеъҳои таърихиву сайёҳӣ водор мекунад.

Маводи дигаре, ки дар қолаби мақола «Тарғиби мавзеъҳои таърихӣ конёқунанда нест» (Хатлон. 2021. – 1 апрел) нашр шудааст. Муаллиф Фирдавс Умаров фаъолияти сомонаҳои расмӣ мақомоти шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлонро мавриди омӯзиш қарор дода, ба талабот ҷавобгӯ набудани тарғибу ташвиқи мавзеъҳои таърихиву сайёҳиро ба миён гузоштааст, ки дар сомонаҳои расмӣ мақомотҳои шаҳру ноҳияҳои вилоят ба ҷуз хабарҳои расмӣ, дар бораи мавзеъҳои сайёҳиву таърихӣ маълумоте дида намешавад.

Ў барои тарғиби рушди соҳаи сайёҳӣ нисбатан маълумот пешниҳод кардани сомонаҳои Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии ноҳияҳои Данғара, Ховалинг ва шаҳри Кӯлобро зикр карда, тариқи танҳо Tourism Khatlon ва www.sayohikhatlon.tj муаррифӣ шудани мавзеъҳои сайёҳии вилоятро нокифоя меҳисобад. Муаллифи мақола пешниҳод мекунад: «Бояд ҳар як шаҳру навоҳии вилоят сомонаи махсуси худро дар соҳаи рушди сайёҳӣ дошта бошад. Мусаллам аст, ки хориҷиён пеш аз он ки ба ягон кишвар сафар кунанд, дар бораи мамлакат, шаҳр ё ноҳияе, ки ба он мавзеъ ташриф меоранд иттилоъ доштан мевоҳанд ва ё, умуман, ҷуғрофияи худудҳоро аз назар мегузаронанду билохира ба он ҷо сафари сайёҳӣ анҷом медиҳанд. Чунин ба назар мерасад, ки агар рафту сайёҳе ба вилояти Хатлон ташриф оварданӣ шавад, нахуст аз интернет маълумот меёбад, мегӯед? Ҳаргиз! Охир, маълумоти набударо аз кучо дастрас мекунад? Аз ин бармеояд, ки мо ҳоло ҳам дар самти тарғиби соҳаи сайёҳӣ комёб нашудаем» [185].

Ў нигаронӣ мекунад, ки дар шаҳру ноҳияҳои Леваконт, Фархор, Муъминобод, Восеъ, Ш. Шохин, Ховалинг ва Ҳамадонӣ аз сомонаҳо маълумоти кофӣ пайдо карда натавонистааст. Оханги интиқодии мақоларо андешаҳои журналист Сайраҳмон Назриев дар бораи аз мавҷудияти мавзеҳои таърихӣ маҳалли худ огоҳ набудани кормандони мақомоти шаҳру ноҳияҳо бештар намудааст. Вай гузаронида шудани тадқиқоти илмӣ–журналистиро дар макони таърихӣ Ҳаждаҳғораи Айвоч, ки дар ноҳияи Шаҳритуси вилояти Хатлон қарор дорад, ёдовар шуда, нигаронӣ кардааст, ки масъулини маҳал дар бораи ин мавзеи таърихӣ қадима маълумоте надоранд. Аммо дар сомонаҳои интернетӣ бо забонҳои хориҷӣ иттилооти муаррифкунанда дастрас кардан мумкин аст.

Аз таҳлилу арзёбии мавзӯи мавриди таҳқиқ мо ба натиҷае расидем, ки дар ҳар ду нашрияи даврии вилояти Хатлон мавзӯи соҳаи сайёҳӣ ва хунароҳои мардумӣ дар қолаби жанрҳои таҳлилий, асосан мақола, навъҳои умумитаҳқиқӣ ва проблемавии он баррасӣ шудаанд. Мухбирони нашрияҳои мазкур аз имконоти жанрҳои мазкур бамаврид истифода намуда, соҳаи сайёҳии вилоятро арзёбӣ ва муаррифӣ намудаанд.

Аммо тибқи Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон аз 7-уми феввали соли 2009 таҳти №622 «Дар бораи воқуниши шахсони мансабдор ба маводҳои танқидӣ ва таҳлилии воситаҳои ахбори омма» мебоист масъулону мансабдорони соҳа ба маводи таҳлилию танқидии рӯзномаи «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо» доир ба чораҳои андешидашуда воқуниш мекарданд. Аз маводи нашрияҳо маълум гардид, ки иттилооти журналистӣ доир ба соҳаи сайёҳӣ бе ҷавоб мондааст. Ҳол он ки: «Ҷиҳати воқуниш ба мулоҳизаҳои танқидӣ ва пешниҳодҳои, ки дар ВАО иброз мегарданд, дар муҳлати тибқи қонунгузори ҷумҳурӣ муқарраргардида тадбирҳои бетаъхирӣ мушаххас андешида, аз натиҷаи баррасии онҳо ба Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ВАО-и дахлдор иттилоъ диҳанд» [16].

3.3. Чанбаҳои публитсистӣ-бадеии маводи марбут ба масоили сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ

Ба таъкиди муҳаққиқони соҳаи публитсистика, хосияти асосии жанрҳои публитсистию бадеӣ омезиши унсурҳои воқеӣ ва бадеӣ мебошад. Роҷеъ ба хусусияти жанрҳои публитсистӣ-бадеӣ муҳаққиқони хориҷию ватанӣ, аз ҷумла Г.А. Белеволенская, В.Н. Вакуров, А.Н. Горбунов, Л.И. Колашников, Н.С. Кожурова, Г.С. Мелник, Е.Н. Прохоров, А.Н. Тепляшина, С. Корконосенко, С. Залигин, Е.И. Журбина, М.С. Черепанов, Л.Э. Варустин, Г.Я. Солганик, С. В. Архипов, М. Шукуров, А. Набиев, И. Усмонов, А. Саъдуллоев, П. Гулмуродзода, А. Азимов, М. Абдуллоев, М. Муродов, Ҷ. Муқим, Н. Солеҳов, Н. Бозорзода, С. Гулов, Б. Қутбиддин, С. Шарипов ва ҷанде дигарон иброи андеша кардаанд.

Инъикоси ҳаёти иҷтимоӣ натавонанд бо факту рақам, таҳлил ва муқоиса сурат мегирад. Журналист метавонад тавассути образ, тасвири бадеӣ низ иттилоотро пешниҳод намояд. Имконияти жанрҳои публитсистӣ-бадеӣ ба ин мусоидат карда метавонанд. Дар мавриди бозтоби масъалаҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ истифодаи ин гурӯҳи жанрҳо мувофиқи мақсад буда, барои ҷолибияту ҳадафрас будани иттилоъ лозим аст.

Дар журналистика истифодаи очерки сафарӣ, қайдҳои сафар, лавҳа барои баррасии мавзӯҳои сайёҳӣ, фаъолияти ҳунармандон бештар ба назар мерасад.

Агар ба таснифоти муҳаққиқи жанри сафарнома Н. Бозоров нигарем, ӯ бартарӣ доштани ин жанрро таъкид намуда, менависад: «Сафарнома аз ҷиҳати шакл якҷанд навъҳо дорад, ки дар байни онҳо машҳурашон рӯзномаи сафар (баъзан рӯзномаи лирикии сафар ҳам вомехӯрад), қайдҳои сафар ва лавҳаи сафар мебошад» [60, с. 46].

Дар нашри «Хатлон» рубрикаи махсуси «Сафарнома» аз соли 2019 таъсис ёфта, дар он маводҳо ҷой дода шудаанд. Масалан «Сафари хотирмон» Ҷӯпон Бадали Ванҷӣ, шоир, Хатлон-Балх-Хатлон (Хатлон.

2019. – 17 апрел), «Поянда бод дӯстии тоҷику ўзбек» Абдурозиқ Азизов (Хатлон. 2019. – 17 январ) ва «Дар суроғи дидори дӯст» Дилором Маҳкамова, Бохтар-Тошканд-Самарқанд-Бохтар (Хатлон. 2021. – 27 август) ба инъикоси сафарҳои берун аз кишвар бахшидаи муаллифон иртибот дорад.

Муҳаққиқ Н. Бозоров дар навбати худ ду фарқи сафарномаҳо таъкид намудааст: «Тафовути нахустин ва асосии жанр дар он аст, ки сафарнома аз маҷмуи ба худ хоси фактҳо, ҳодисот, вазъият, ҷараёни ҳаёти ҷамъият иборат мебошад. Яъне, ин ҷо факти алоҳида не, балки маҷмуи факту воқеаҳо дар назар дошта шудааст.

Сониян, нигорандаи сафарнома ҳар як факти ҷудогона, ҳодисаи ҷудогонаро на ба таври мустақил, балки ҳамчун қисми таркибии ҳодисоту воқеот баррасӣ мекунад» [61, с. 39-40].

Маҷаллаи «Сафо» дар инъикоси соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ аз имкониятҳои жанрҳои публитсистӣ-бадеӣ, баҳусус лавҳа ва очерк истифода намудааст.

Як гурӯҳи олимони лавҳаро тасвири як ё ду лавҳа (ё лаҳза)-и умр донанд, бархе аз онҳо хусусияти лавҳаро чун асари ҳуҷҷативу бадеӣ, ки ҳамаи системаи унсурҳои барои рушан кардани воқеаи асли ё тасвири ботини қаҳрамон равона шудааст, маънидод кардаанд.

Дар маҷаллаи «Сафо» жанри лавҳа, ки дар баробари инъикоси ҳаёти ибратомӯзи қаҳрамонҳо дар иртибот бо соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ зери унвонҳои «Сайёҳони хориҷӣ ба ҳунарҳои мардумӣ тавачҷух доранд», «Осоишгоҳи табобатии Оби Зам-Зам» ва «Ҳунарманди асил» рӯи нашр омадаанд, ки ҷолиби диққат мебошанд.

Маҷаллаи «Сафо» дар тарғиби соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ аз имконоти жанри лавҳа, баҳусус лавҳаи лирикӣ истифода кардааст. Дар китобу рисолаҳои таълимӣ ва илмӣ муҳаққиқони соҳаи журналистика се навъи он: портретӣ, проблемавӣ ва лирикӣ ҷудо кардаанд. Лавҳаи Латофати Мирзо «Сайёҳони хориҷӣ ба ҳунарҳои мардумӣ тавачҷух

доранд» ба хунари кулолгарии Абдулло Баротов бахшида шудааст, ки навъи лавҳаи портретист. Муаллиф дар оғози мавод чоряк аср машғули хунари кулолгарӣ будани ӯ, авлоди будани хунари Абдулло Баротов ва тасмими омӯзондани ин хунари қадимиро ба фарзандонаш тасвир кардааст.

Дар лавҳа мавзуи пешаи кулолгарӣ бо сайёҳӣ рабт дода шуда, идомаи анъанаи хунармандӣ баён гардидааст. Чуноне, ки муаллифи лавҳа менависад: «Ҳар як зарфу ашӯи сохтаи ӯ як шоҳкорие дар эҷоди асарҳои санъати кулолгарист, ки дар худ маънову рамзеро ифода карда, таҷассумгари фарҳанги миллианд. Абдулло Баротов дар хусуси кулолӣ ва дигар хунарҳои миллии мардуми тоҷик ибрази андеша намуда, мегӯяд, ки армуғонҳои миллии мо ба сайёҳон хеле писанд аст ва онҳо бо мароқи зиёд харидорӣ мекунанд.

Феълан бо дастгирии мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии ноҳияи Шахритус дар маркази ноҳия як сеҳи кулолгарӣ ифтитоҳ гардид, ки дар он банда ба наврасону ҷавонон кулолгариро меомӯзонанд» [148].

Дар лавҳа чанд лаҳзаҳои фаъолияти як хунарманд бо тасвирҳои зебову муассир ба хонанда пешниҳод шуда, омӯзиши пешаи ниёгон ва манфиати он ба иқтисодиёти оила ва ба ин васила муаррифии фарҳангу тамаддуни тоҷикон талқин мешавад.

Навъи дигари лавҳае, ки дар саҳифаҳои маҷаллаи «Сафо» истифода шудааст, лавҳаи лирикӣ мебошад. Дар ин навъи лавҳа «...ҳиссиёти ниғоранда нисбат ба ҳодисаҳои табиат, ҷашнҳои таърихӣ, олами ҳайвоноту наботот, лаҳзаҳои сузӯ гудоз ва амсоли ин» [42, с. 184] ифода мешавад.

Дар нашрияҳои даврии вилояти Хатлон дар давраи фарогирии пажӯҳиш (солҳои 2018-2021) 23 очерк ва лавҳа вобаста ба мавзуи сайёҳӣ ва хунарҳои мардуми интишор ёфтааст. Тавассути ин жанрҳои муаллифон на фақат манзараҳои табиат, сарватҳои табиӣ ва зебоиҳои хунарҳои дастиро

тасвир мекунад, балки дар бораи сайёҳон, хунармандону хунаршиносон чеҳракушой кардаанд.

Лавҳаи «Осоишгоҳи табобатии Оби Зам-Зам»-и Р. Саидова ба ғайр аз тавсифи табиати осоишгоҳи табобатии «Оби Зам-Зам», ба гулистони ҳақиқӣ табдил ёфтани замини санглохи бекорхобида тасвир ёфтааст. Тавассути кубурҳо ба масофаи 1,5 километр баровардани оби шифобахш ва дар ҷамоати деҳоти «Навзамин»- и ноҳияи Дӯстӣ бунёд шудани осоишгоҳ ҷанбаи фактологӣ бошад, намои табиати ин макон асоси маводро ташкил медиҳад. «Дарёи Вахш, манзараҳои дилфиреби табиати соҳили дарё, боғи навбунёди осоишгоҳ ба ҳусни ин макон ҳусни зебое зам намудааст. Дар чунин макони зебою дилкаш табобату фароғат намудан, солимиро нигоҳ доштан ин барои саломатии инсон аст. Солимӣ бошад, гавҳари ноёб буда, онро эҳтиёт бояд кард» [164].

Лавҳаи «Ҳунарманди асил» дар бораи лаҳзаҳои хотирмони хунарманд Саидбек Машрабов, сокини ноҳияи Ҷайхун қисса мекунад. Муаллифи лавҳаи мазкур А. Маҳкамов фаъолияти хунармандро чунин ба қалам додааст: «Табақе, ки ба истиқболи ташрифи Ҷаноби Олӣ омода намуда будем аз ҷӯби чинор тайёр карда шуда буд ва паҳноии он беш аз як метрро ташкил медод, – мегӯяд усто Саидбек. – Табақи мазкур бисёр ҳам мустаҳкам ва зебо буд. Аз ин лиҳоз аксарият дар атрофи он ҷамъ шуда, бо ҳавас менигаристанду нарху навояш мекарданд. Оқибат як нафар аз шаҳри Бохтар он табақи калонҳаҷмро бар ивази 3000 сомонӣ харидорӣ намуд. Ва ба гуфтаи ӯ дар атрофи ҳамон табақ беш аз 15 нафар нишаста қурутоб хурдаанд» [124].

Маводи Абдуллоҳ Бобоев «Муъминобод – қадамгоҳи бузургон» бо тасвири манзараҳои табиӣ ин мавзӯро ҷолиб аст: «Боду ҳавои тоза, гулу гиёҳҳои кӯҳӣ, дарахтони ороишӣ ва ғайра назаррабоанд. Обҳои чашмаҳояш зулолу ҷонбахш ва неруафзоанд. Ҷангали Муъминободро дарахтони мевадихандаи ангур, себ, чормағз, зардолу, олуча, олуболу, дулона, дулонаи сурх, ноку нашпотӣ ташкил медиҳанд. Гулу гиёҳҳои

бешуморанду шифобахш, муаттаранду чонбахш, доруву дармони ҳазорон дардхоянду оромии чисму чон. Кӯхистонаш дилфиреб буда, хокаш зар, сангаш гуҳар, заминаш бемуҳобо пурганҷ аст.

... Дар ин гӯшаи ватан мардони бузурги олам-ҳазрати Ҳасаншоҳи Хомӯш, Домулло Икром дар деҳаи Лангар, Хоча Алишоҳи Валӣ дар деҳаи Хочаалишоҳ, ҳазрати Хочаи Нур дар деҳаи Хочаинур, Саид Чалолиддини Гулдаста дар маркази ноҳия, ҳазрати Хочаи Сабзпӯш дар деҳаи Дехихаёт, Домулло Барот дар деҳаи Ғеш ва боз чанде дигарон зиндагӣ кардаву дар ҳамин ҷо ба хоби абад рафтаанд. Шоҳқории табиат «Чилдухтарон»-ро гумон аст, ки дар дигар гӯшаҳои сайёра пайдо кард» [114].

Журналист дар пасманзари тасвирҳои мавзё ҳамзамон таклиф намудааст, ки тариқи ҳашар ва бо маблағҳои дастачамӣ онҳоро ободу зебо кардан мумкин аст. Шахсони обруманд, донандагони таърихи мавзё барои таҳияи маълумотнома кумак карда метавонанд. Табибони мардумӣ, масъулони соҳаи тиб феҳристи растаниҳои шифобахши ин маконро тартиб диҳанд. Ин хусусияти фарқкунандаи очерки сафарӣ буда, ба ғайр аз баррасии мавзӯ ҳалли мушкилоти соҳаи сайёҳии маҳал пешниҳод шудааст.

Профессор И. Усмонов «... дар очерки сафарӣ – хулосаи муаллиф»-ро унсури муҳим меҳисобад. Ӯ низ мушоҳида кардани муаллифро бо хурдтарин чузъиёташ ба сафарнома мансуб дониста, табиати жанри очерки сафариро чунин муайян кардааст: «Барои очерк унсури асосӣ мавзӯ буда, муаллиф аз он чизе, ки дидааст, муҳимтарашро интихоб карда, бо мақсаду гоҷи муайян истифода мекунад» [53, с. 107].

Очерк дар тафовут бо жанри лавҳа имконияти васеътари баррасии мавзӯро дорад. Роҷеъ ба вижагии жанри очерк низ муҳаққиқон назару андешаҳо баён кардаанд.

Муҳаққиқ Сангин Гулов барои эҷоди очерк масъулияти очеркнависро чунин муайян кардааст: «Ин жанр аз муаллиф дониши амиқи илмӣ,

чаҳонбинии васеъ, мушоҳидакории дақиқ, мусаввири моҳир будан ва тарзи баёни реалистиро тақозо мекунад» [24, с. 11].

Дар тақвияти андешаи боло муҳаққиқи рус С. Залигин низ таъкид мекунад: «Дар очерк факт ҳамеша воқеъ ва ҳақиқист, вале бофта ё тахайюл ҳамеша аз номи муаллиф ё бо тавсеаи ӯ оварда мешавад» [89, с. 118], ки ин омил дар таъсирнок гардидани сухани муаллиф нақш мебозад.

Бештари муҳаққикон унсурҳои жанрсозии очеркро ба ҷанбаҳои публицистӣ ва бадеӣ нисбат медиҳад. Аммо, муҳаққиқ М. Муродӣ бошад, табиати жанрии очеркро се мабдаи ба ҳамдигар алоқаманд: иҷтимоӣ (илмӣ), публицистӣ ва бадеӣ муайян кардааст, ки ин ба андешаи мо, комилтар мебошад. Очерк се навъ: портретӣ, проблемавӣ ва сафарӣ мешавад, аммо дар нашрияҳои «Хатлон» ва «Сафо» бештар аз ду навъи очерк - портретӣ ва сафарӣ истифода намудаанд.

Очерки Ҳангомаи Исмаи таҳти унвони «Гулчехра – чехраи ҳунар» аз тасвири наврасии қаҳрамон, ки ба дастони нақшофарӣ модар бо ҳавас менигаристу гулдӯзиро ба зудӣ аз худ карда буд, оғоз мешавад. Шавқи Гулчехра ба касби қадимаи занони тоҷик аз давраи наврасӣ маншаъ гирифта, минбаъд чун ҳунарманди чирадаст такмил меёбад. Журналист имконияти рушди ҳунари мардумӣ, аз ҷумла фаъолияти қаҳрамонашро бо эълон гардидани «Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунари мардумӣ» мусоидаткунанда доништа, пешрафии қори Гулчехраро аз меҳнатдӯстиву арҷгузорӣ ба либоси миллӣ медонад. Дар очерк тасвир шудааст, ки: «Гулчехра дар баробари дигар занони ҳунарманду гулбадасти тоҷик яке аз фаъолтарин иштирокчиёни ҷашну маросимҳои кишвар мебошад. Ӯ аз он шод аст, ки ҳунарашро кадр мекунанду ба он баҳои баланд медиҳанд. Ӯ борҳо дар маросимҳое, ки Роҳбари давлат зимни сафарашон ба вилояти Хатлон иштирок намудаанд, ширкат варзидааст. Чандин маротиба дар «Боғи Ирам»-и шаҳри Душанбе ва вилояти Суғд дар намоиши ҳунари мардумӣ ва Наврӯзи байналмилалӣ ширкат варзида, бо ифтихорномаҳо сазовор гардонида шудааст» [198].

Қаҳрамони очерк аз он шод аст, ки нақшу нигорҳои дӯхташро сайёҳони хориҷӣ ва сокинони кишварамон харидорӣ менамоянд.

Очерки «Қадри мардум сафар падида орад», ки муаллифаш Ҳотам Ҳоҷӣ аст, ба марди ҷаҳонгард Тӯра Шукур бахшида шудааст. Муаллиф дар бораи як марди ҷаҳондида, ки бо дучархааш сайёҳат карданро дӯст медорад, қисса мекунад.

Саёҳат намуданро қаҳрамони очерки мазкур аз давраи кӯдакию наврасиаш зиёд дӯст медоштааст. Ҳамин машғулияти дӯстдошта боис гардидааст, ки ӯ тамоми мавзёҳои тамошобоби вилоятро сайр намуда, дигаронро низ ба ин кор тарғиб кардааст.

Дар очерк тавассути дучарха аз шаҳри Бохтар ба шаҳрҳои Левакенту Кӯлоб, ноҳияҳои Данғара, Канкурт, Балҷувон, Ховалинг, Шамсиддин Шохин, Мир Сайид Алии Ҳамадонӣ ва Восеъ расидани қаҳрамонро тасвир намуда, мушкилиҳои саёҳатро низ баён кардааст. Аз ҷумла, аз номи қаҳрамон дар очерк зикр мешавад, ки: «Деҳаҳои гирду атрофро сайркунон ба сӯйи Дарай Мухтор роҳ пеш гирифтаам. Ман бесаброна ин дараро дидан мехостам.

Вале расидан ба дарай Мухтор басо мушкил буд. Ниҳоят, ба қадамҳои Восеи мубориз расидам. Дарай Мухтор калонтарин деҳаи ноҳияи Ховалинг маҳсуб меёбад. Ба осорхонаи Дарай Мухтор рафта, ҳамон кундачувозе, ки замоне Восеъ ба воситаи он рафта мекашид, тамошо кардам» [211].

Дар идомаи очерк лаҳзаи бисёр муассире тасвир шудааст, ин дар дарай Мухтор шабона ғанаб бурдани сайёҳ аст: «Чун чашм кушодам, тӯдаи гургон ва ду-се сар хирси бадвоҳимаро дидам, ки аз дарёчаи аз наздам ҷорӣ об меҳӯрданд. Одатан, шабона ҳар кучое, ки мехобидам, гулхан фурузон мекардам, то ки дарандаҳо наздик нашаванд» [211]. Тасвири ин лаҳзаҳои сайёҳати қаҳрамони очерк ба ғайр аз тавсифи табиати бою рангоранги Ховалинг, ҳамзамон тарғиби сайёҳии экобиологӣ мебошад. Аз муҳтавои

очерки мазкур бармеояд, ки муаллиф, пеш аз ҳама, тарғиби мавзеҳои табиӣ ва таърихии вилоятро ҳадафи худ қарор додааст.

Дар қолаби очерк инъикос намудани масъалаи ҳунарҳои мардумӣ низ дар нашрияи «Хатлон» ба назар мерасад. Очерки «Бехтарин тарабгоҳ устохонаи ман аст», ки дар шумораи №4 (3189) аз 24-уми январи соли 2019 чоп шуда, дар бораи ҳунармандии устои табақтарош Бозор Сониев қисса мекунад, ба қалами журналисти нашрия Ҳангомаи Исмаи тааллуқ дорад. Мавод дар шакли очерк портретӣ омода гардида, дар он симои шахс бо фарогирии масъалаҳои гуногуни иҷтимоӣ таҷассум ёфтааст. Рӯзи очерк басо ҷолибу муассир аст: «Чӯб маҳсулоти аз ҷиҳати экологӣ тозаю безарар аст. Аввалин ҷое, ки баъд аз батни модар инсон бароҳату осуда меҳобад, ҷойгаҳи чӯбин, яъне гаҳвора мебошад. Баъди шири модар болаззаттарин ва безарартарин таомро метавон дар табақи чӯбин истеъмол кард. Дар табақи чӯбин ғизо хӯрдан маззадор аст. Табақ метавонад ба чанд насл хизмат бикунад, агар хуб истифода бурда шавад.

Аксари хӯрокҳои миллӣ бо қошуқи чӯбин омода шуда, дар табақи чӯбин пешкаш мешаванд. Тамоми ғизоҳои ҳамири низ бо ҳамин тахтаю тирақи чӯбин омода мегарданд.

Шонае, ки аз чӯб сохта мешавад, ҳангоми сарро шона задан, асабро ором месозад ва зерин гаҳвораи тифлон низ ҳамин шонаи чӯбинро мегузоранд. Садое, ки аз дутору танбӯру доира ҷӯр мешавад, ба қалбҳо фараҳу шодӣ мебахшад» [204].

Тасвири лаҳзаҳои рӯзгори ибратомӯзи қаҳрамон дар очерк хеле зиёд буда, ба рӯҳияи хонанда таъсири мусбат мерасонанд. Муаллиф зимни таҳияи очерк мазкур кӯшиш намудааст, ки симои зоҳириву ботинии қаҳрамонро на танҳо бо усули пурсиш, балки дар мушоҳидаву намунаҳои маҳсули меҳнат пайдо намудаву инъикос кунад. Тасвири лаҳзаи дигар аз рӯзгори қаҳрамон ба муассириву ҷаззобии очерк мусоидат намудааст: «Дар гӯши ман аз кӯдакӣ то ҳол тик-тики теша садо медиҳад, ки ба тапиши қалбам ҳамнавоҳ. Бо ҳамон садо ман ба воя расидааму аз

устохонаи падар мо – фарзандон нон хӯрда, соҳибхунар гаштаем, – мегӯяд Бозор Сониев, сокини шаҳри Левакант» [204].

Яке аз омилҳои дигаре, ки ба таъсирбахшии очерки зикршуда мусоидат намудааст, ин саҳм гузоштани қаҳрамони очерк ба тарбияи насли ҷавони кишвар аст. Журналист фактҳои аз тарафи Бозор Сониев омода шудани зиёда аз 40 шогирдонашро мисол оварда, ба мисли фарзандонаш муносибат кардани ӯро ишора кардааст.

Очерки дигар, таҳти унвони «Дунёи рангини хунари Дунёбегим» чоп шудааст, бисёр диққатҷалбкунанда мебошад. Муаллиф дар ин очерк низ дар баробари рӯзгори қаҳрамон, фаъолият ва хунармандии ӯро бо факту далелҳои воқеӣ баён намудааст. Ба таъкиди муаллифи очерк қаҳрамонаш касби бофандагиро зиёд дӯст медорад ва ин боиси тавлиди намунаи маҳсули меҳнаташ гаштааст.

Имрӯз Дунёбегим Ҷомадоваро натанҳо мардуми худуди вилояти Хатлон, балки сокинони дигар шаҳру ноҳияҳои кишвар ва ҳатто берун аз он мешиносанд. Қаҳрамони очерк дорои як хунар не, балки якчанд хунар мебошад. «Дунёбегим Ҷомадова мегӯяд, ки чакандӯзию муҳрабофӣ, сӯзанидӯзию қуроқдӯзӣ аз азал дар хуни мардуми Хатлонзамин буд, ҳаст ва мемонад. Ӯ аз ҳисоби матоъу риштаҳои хеш дар хона ба 18 нафар ҷавонзанҳои бекори ҷамоат, ки бештарашон мушкilotи оилавӣ доранд, ё аз оилаи хеш ҷудо гардидаанд, хунарҳои доштаи хешро меомӯзонад» [205].

Журналист менависад, ки намунаи хунари ин зан то кишварҳои Арабистону Амрико, Хитой Туркия расида, ҳар меҳмоне, ки аз хорича ба пойтахт ё ба вилояти Хатлон, ноҳияи Ҷамадонӣ ташриф орад, ҳатман, бе дастовезе аз маҳсули хунари занони хунарманде чун Дунёбегим барнамегардад.

Очерки дигар таҳти унвони «Ҷодари дӯхтаи Бибимоҳ як шоҳасар аст» аз қору пайқори зане иттилоъ медиҳад, ки тавассути хунару ташаббусаш дар ҷомеа соҳибэҳтиром шудааст. Бибимоҳ Ғадоева, сокини деҳаи Садриддин Айнии Ҷамоати деҳоти «Навбахор»-и ноҳияи Кӯшонӣён,

қахрамони очерк аст. Журналист мақсади асосии худро чунин баён намудааст: «Манзили Бибимоҳ хеле хоксоронаю одист, аммо хонаест, ки хунар мегӯяд: «ман ин ҷо ҳастам». Аввал диққати ҳар нафареро, ки ба ин хона ворид мешавад, як чодарии зебо ба худ мекашад. Ин чодарӣ бахшида ба Даҳсолаи байналмилалӣ «Об барои рушди устувор, солҳои 2018-2028» дӯхта шуда, дарозияш зиёда аз се метр мебошад. Дар он як гӯшаи зебоманзари диёр, ки дар фасли баҳор боз ҳам зеботар мешавад, тачассум ёфта, ба монанди як асари томи мунаққаш аст. Дар ин чодарӣ, ки муддати як моҳ Бибимоҳ якҷо бо занони хунароманди деҳа дӯхтааст, кӯҳҳои сарбафаллақшида, офтоби нурафшон, дашту теппаҳои лоларез ва духтараконе, ки бо либоси милли лолачинӣ мекунанд, дарахтони сарсабзу рамаи гӯсфандон, писарчае бо ҷомаи тоҷикона найнавозӣ мекунад, духтараки дойрабадаст ва дарёчаи софи кӯҳӣ, умуман тамоми ғановати як гӯшаи диёр тарҳрезӣ шудааст» [206].

Лаҳзаи ҷолиби очерк дар он аст, ки «... сайёҳон аз тамошои чунин эҷодкорӣ як зани хунароманди тоҷик ба ваҷд омада, борҳо онро бо нархи 1500 доллар харидор шудаанд. Вале Бибимоҳ ҳанӯз дар фикри фурухтани чодараш нест, мехоҳад, ки тавассути он хунари занҳои тоҷику Тоҷикистонро ба ҷаҳониён муаррифӣ кунад.

Пешвои миллат дар сифати маҳсули дасти ин зани муъҷизаофар гуфтааст: «Ин чодарии дӯхтаи ту як шохасар аст, он бебаҳост» [206].

Муаллифи очерк пешниҳоди қахрамонро, ки мехоҳад дар ноҳияи Кӯшонӣ як бинои омӯзиши хунар ва мағозаи армуғониро барои меҳмонону сайёҳон ташкил намояд, иқдоми хуб донистааст.

Дар саҳифаҳои маҷаллаи «Сафо» низ очеркҳои портретӣ мушоҳида шуданд, ки мавзӯи хунаромандиро дар робита бо соҳаи сайёҳӣ инъикос намудаанд. Очерки «Духтари заргар», ки дар шумораи №3, 2018 ба қалами Юсуфи Собир тааллуқ дорад.

Очерки мазкур ҳаёти ибратомӯз ва вижагиҳои хунарии яке аз бонувони хатлонӣ Хусния Шоимоваро дар бар мегирад. Дар очерк

муаллиф таърихи касби заргари оилаи Шоимовхоро ба қалам дода, ба ин касб дилбастагӣ пайдо кардани Хуснияро чунин тасвир мекунад: «Падарам бо мақсади заргари касбӣ шуда, ин пешаи аҷдодиро аз худ намуданамам, маро пурра ба ин шуғли заҳматталаб банд намуда буд, – ба ёд меорад Хусния Шоимова. – корро дар дукони хунармандии бародари шодравонам усто Хусайн идома додам, ки баъдан бо шарофати кордонии ӯ дастрасчи хунармандихои мо дар тамоми гӯшаҳои кишвар муаррифӣ гардид. Вақте моро ба намоиши хунарҳои мардумӣ ба кишвари Африқо даъват намуданд, шодию хурсандиам ҳадду қанор надошт. Дар тараддуи омодагӣ ба ин сафар будем, ки барои ман хостгор омад. Падарам ба хостгорҳо шарт мегузорад, ки ман бояд баъди оиладор шудани хунари заргариро дар дукони зодмандон идома диҳам» [178].

Очерки М. Амонҷон «Қорзори хунар» дар маҷаллаи «Сафо» нашр шудааст, ба фаъолияти таъсисдиҳандаи аввалин сеҳи дӯзандагӣ дар ноҳияи Носири Хусрав Шахло Турдиева бахшида шудааст. Дар очерк дар бораи мушкилиҳои ташкили соҳибкорӣ, ҷалби бонушон ба дӯзандагӣ сухан рафта, муваффақияти имрӯзаи онҳо – таъмини хонандагони ноҳия бо либоси мактабӣ, кушода шудани сеҳи дӯхти либосҳои миллӣ ва армуғонҳо барои меҳмонони дохиливу хориҷӣ инъикос мегардад.

Дар нашрияи «Хатлон» намунаи очеркҳои дигар, аз ҷумла очерки сафарӣ ба назар мерасад. Очерки сафари «Сайёҳӣ аз ту оғоз мегардад» (Хатлон. 2018. – 12 апрел) нашр шудааст.

Мавриди эҷоди очерки сафарӣ дар он аст, ки журналист бо мақсаде ба ҷое сафар карда, дидаву шунида ва мушоҳидаҳои ба қалам медиҳад. Барои тарғиби мавзӯҳои сайёҳӣ дар воситаҳои ахбори омма, пеш аз ҳама, очерки сафарӣ мувофиқ буда, дар баррасии мавзӯи имконияти васеъ дорад.

Очерки сафари «Ховалинг мавзеи тамошобоб аст» (Хатлон. 2018. – 26 июл) дар асоси иттилои сардори ШВҚД, полковник Раҷабзода Рустам таҳия шудааст, ки оид ба саёҳати 25 нафар ҷавонон ба ёдгориҳои таърихиву зиёратии Ховалинг маълумот медиҳад. Ноҳияи Ховалинг ба

ғайр аз табиати зебо, иқлими муътадил доштанаши дар байни сайёҳон бо номи Султон Увайси Қаранӣ машҳур аст. Аз ин ҷост, ки журналист ба тасвири мазори Ҳазрати Султон, маълумотҳои мутававалии мақбара рӯ оварда, ривоятҳои динии ба ин мавзӯ алоқамандро мисол меорад.

Таъкиди ӯ, ки пеш аз зиёрати Ҳазрати Султон бояд мақбараи Хоҷа Аюби Ансорӣ зиёрат шавад, дар тақя бо ривоятҳои қадима асоснок карда шудааст. Муаллиф дар очерки сафарӣ хатти сайри сайёҳонро аз мавзеи дилкаши «Чилчанор» то деҳаи Тағи Ҷар тасвир карда, ба таърихи сарбозони ҳалокшуда бар зидди Искандари Мақдунӣ ва арабҳову Чингизхон мепардозад. Барои ҳақиқати иттилоаш андешаи муаррих Амир Саиди Мункиро меорад: «Ҷаро ки танҳо дар ҳудуди ноҳияи Ховалинг панҷто чунин сангтӯда мавҷуд аст. Ҳамчунин, дар мавзеи Сангтӯдаи ноҳияи Данғара, дар Украина, кишвари Олғойи Русия ва Ҷумҳурии Қирғизистон чунин сангтӯдаҳо дарёфт карда шудаанд. Ба ҳақиқат наздиктараш ин сарони қавми ориёианд, ки ин ҷо мадфун шуда, барои ёдгори ва абадияташон чун аҳромҳои Миср болои қабрашонро бо санг пӯшониданд» [169].

Маҷаллаи «Сафо» низ дар қолаби очерки сафарӣ барои хонандагони худ як чанд мавод пешниҳод кардааст. Очерки «Кӯҳи намак» аз ноҳияи Восеъ ба инъикоси ҷузъиёти ин муъҷизаи табиӣ бахшида шуда, дар он маълумоти илмӣ, хотироти сайёҳон ва таҳқиқотчиёни мавзӯ оварда шудааст. Дар тасвири журналист ин мавзӯ чунин менамояд: «Ин сарвати бузургу нодири табиат дар қисмати ҷанубии мамлакат дар соҳили чапи дарёи Яхсу – ҳудуди ноҳияҳои Восею Ҳамадонӣ воқеъ аст. Он дар миёни 50 кони намаки ошӣ дар Тоҷикистон калонтарин маҳсуб ёфта, дар миқёси ҷаҳон бошад, ҷойи дуҷумро ишғол менамояд. Гунбази кӯҳи мазкур аз дурии даҳҳо километр ба назар намоён буда, шакли он ба замбурӯғи азиме шабоҳат дорад» [123].

Пажӯҳиши истифодаи жанрҳои лавҳа ва очерк дар нашриҳои «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо» нишон дод:

1. Эҷоди очерку лавҳа вижагии хос дошта, аз муаллиф ғановати забон, малакаи образнокии бадеӣ, тасвири эҳсоси қаҳрамонон дар матн, хулосабарории амиқи муаллифиро тақозо мекунад.

2. Муаллифони очерку лавҳаҳо, баҳусус очеркҳои сафарӣ ва сафарномаҳо журналистони бомаҳорат буда, дар инъикоси мавзӯи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ талаботҳои жанрро риоя намудаанд.

3. Маҷаллаи «Сафо» барои инъикоси мавзӯи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ аз жанри публицистӣ-бадеӣ лавҳа ва очерк истифода намуда, барои ҷолибу муассирии матлаб ба аксҳои мувофиқ диққат додааст.

4. Тавассути жанрҳои очерку лавҳа муаллифон на фақат манзараҳои табиат, сарватҳои табиӣ ва зебоиҳои ҳунарҳои дастиро тасвир кардаанд, балки дар бораи сайёҳон, ҳунармандону ҳунаршиносон чехракушоӣ кардаанд.

5. Бозтоби мавзӯи рушди сайёҳӣ бо инъикоси ҳаёту фаъолияти ҳунармандон рабт дода шуда, муаллифони матлабҳо пайванди маҳсули дастранҷи ҳунармандонро ба муаррифии ҳунарҳои хоси хатлониён нишон додаанд.

ХУЛОСА

Воситаҳои ахбори омма, бахусус матбуоти маҳаллӣ, дар инъикоси мавзуи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ нақши муҳим мебозанд. Матбуоти даврии маҳаллӣ зимни иҷрои рисолати журналистии иттилоърасонӣ, маърифатӣ ва таҳриқи афкори ҷомеа дар бораи рушди сайёҳӣ дар Тоҷикистон, аз ҷумла вилояти Хатлон иттилоъ пешниҳод менамояд. Он барои аудиторияи мақсаднок, сайёҳони эҳтимолӣ зарур буда, аввалин тасаввуротро дар бораи мавзёҳои сайёҳӣ ва минбаъд тасмими сайёҳатро ба вуҷуд меорад.

Дар баробари ин, нақши матбуоти даврии маҳаллӣ бо назардошти имконияти беҳтари шинохти мавзёҳои сайёҳӣ, робита ва фарогирии аудиторияи вилоят, усулҳои замонавии ирсоли иттилоот, татбиқи ҳадафҳои рушди соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ назаррас аст.

Аз омӯзиш ва таҳлили муқоисавии маводи нашрияти вилоятии «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо», ки бо эълон гардидани Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ (2018) ва Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ (2019-2021) иртибот доранд, натиҷаҳои зерин ба даст омаданд:

1. Таҳқиқи сарчашмаҳои таърихӣ ва публитсистӣ нишон медиҳанд, ки дар вилояти Хатлон матбуоти даврӣ дар солҳои 30-юми асри ХХ ташакул ёфта, аввалин матолиб дар мавзуи сайёҳӣ, ҳунарҳои мардумӣ ва кишваршиносии водии Вахш Кӯлоб дар қолаби жанрҳои монанд ба очерку сафарнома ҳанӯз дар матбуоти русзабони тоинқилобӣ ба таъбиқ расидаанд [1-М].

2. Масъалагузориҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар Паёмҳо ба Маҷлиси Олии мамлакат ироа шудаанд, барои рушди соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ мусоидат карданд [2-М].

3. Ҷаҳонишавӣ, таъсири байниҳамдигарии фарҳангҳо, рушди ҳамкориҳои байналмилалӣ, фароҳам омадани рушди сайёҳӣ ва ҷалби

сайёҳони хориҷӣ масъалаи таъмини амнияти сайёҳонро ба миён мегузорад. Ба тасвиб расидани қонунҳои кафолатдиҳандаи амнияти сайёҳӣ, иттилоот дар ВАО, барои ҷойгоҳи кишвари амн будани Тоҷикистон мусоидат мекунад [3-М].

4. Бо эълон гардидани Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ ва Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ба тасвиб расидани як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқии танзимкунанда дар маводи журналистии матбуоти даврии маҳаллии Хатлон истинод ба онҳо мушоҳида мешавад [4-М].

5. Маводҳои рӯзномаи «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо» доир ба тафсири Паёмҳои Сарвари давлат ва санадҳои меъёрии ҳуқуқии вобаста ба сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ ба баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии шаҳрвандон ва ҳавасмандгардонии соҳибкороне равона шудаанд, ки нияти иштирок ва саҳмгузорӣ дар рушди ин соҳаҳоро доранд. Нашриҳои даврии вилояти Хатлон ҳамчунин бо таъки ба назари коршиносони соҳа, силсилаи пешниҳодоти мушаххасро доир ба ҳалли мушкилот ва дурнамои рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ коркард ва ироа кардаанд [4-М; 5-М].

6. Таҳлили контентии маводи нашриҳои «Хатлон» ва «Сафо» нишон дод, ки маводи ба мавзӯи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ бахшидашуда асосан дорой хусусиятҳои иттилоотӣ маълумотӣ, таблиғотӣ, маърифатӣ, раҳнамоикунанда ва проблемагузорӣ мебошанд. Дар солҳои 2018-2021 дар саҳифаҳои рӯзномаи вилояти «Хатлон» 211 мавод ва дар маҷаллаи «Сафо» 42 мавод дар мавзӯи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ ба таъки расидаанд [6-М; 7-М].

7. Дар нақшаи чорабиниҳои амалисозии Стратегияи рушди сайёҳӣ дар вилояти Хатлон барои давраи то соли 2030 яке аз бандҳои муҳим – муаррифии захираҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ ҳамчун бренди миллӣ ва таъмини иттилоотии соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ мебошад, ки рӯзномаи «Хатлон» яке аз иҷрокунандагони асосии он муқаррар шудааст [6-М].

8. Журналистикаи сайёҳӣ аз таҳаввули жанрҳои очерки сафарӣ, қайдҳои сафар ва сафарнома ба вучуд омада, бо вижагиҳои инъикоси мавзӯ, услуби нигориш вобаста ба рушди соҳаи журналистика ва сайёҳӣ мустақил шудааст [8-М].

9. Сомонаҳои интернетии рӯзномаи «Хатлон» – <http://khatlon-ruznoma.tj> ва маҷаллаи «Сафо» - www.safo-khatlon.tj чиҳати васеъ намудани аудиторияи худ аз имкониятҳои медиаи нав ба таври фаровон ва муассир истифода мекунанд. Дар ин сомонаҳо гӯшаҳои махсуси «Туризм», «Рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» ва «Ҳунарҳои мардумӣ» таъсис дода шуда, матолиби вобаста ба сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар шакли матнӣ, тасвирӣ, видеоӣ ва инфографика пешниҳод шудаанд [9-М].

10. Таҳлили жанрии маводи нашрияҳо маълум кард, ки имконоти ҳар се гурӯҳи жанрҳои журналистӣ – ахборӣ, таҳлилий ва публитсистӣ-бадеӣ истифода шудааст. Аксари мавод дар қолаби хабар, репортаж, мусоҳиба, ҳисобот, мақола, очерк ва лавҳа пешниҳод гардидааст. Агар дар рӯзномаи «Хатлон» хабар (77), репортаж (53) ва мақола (33) бештар бошад, дар маҷаллаи «Сафо» мақола (17) ва репортаж (13) бартарӣ доранд [9-М; 10-М].

11. Муаллифони очерку лавҳаҳо журналистони бомаҳорат буда, дар инъикоси мавзӯи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ талаботҳои жанрро риоя мекунанд, ғановати забон, малакаи образнокии бадеӣ, тасвири эҳсоси қаҳрамонон дар матн, хулосабарории амиқи муаллифӣ фарқ мекунанд. Муаллифони матлабҳо пайванди маҳсули дастранҷи ҳунармандонро ба муаррифии ҳунарҳои хоси хатлониён нишон додаанд [11-М]. Ҳамзамон дар матолиби доир ба мавзӯи мавриди таҳқиқ нашршуда аз нигоҳи услуб, тарзи баён ва риояи меъёрҳои забони адабӣ нуқсонҳои ҷиддӣ дида намешавад. Муаллифони маводҳо кӯшиш намудаанд, ки дар баробари фарогирии мавзӯҳо, инчунин тозагӣ ва ғановати забони адабиро низ нигоҳ доранд.

ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИҶАҲОИ ТАҲҚИҚ

Дар татбиқи барномаву стратегияҳои давлатӣ доир ба рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ матбуоти даврии маҳаллӣ низ мавқеи назаррас дорад. Дар натиҷаи таҳқиқи инъикоси сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар мисоли нашрияи «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо» барои рушди минбаъдаи журналистикаи сайёҳӣ чунин тавсияҳоро қоркард ва пешниҳод менамоем:

1. Бо мақсади баланд бардоштани касбияти маводҳо ва тарғиби густурдатари мавзӯҳои сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумии вилояти Хатлон дар идораи нашрияҳои «Хатлон» ва «Сафо» шӯъбаҳои махсуси сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ таъсис дода шавад.

2. Бо дарназардошти рушди медиаи нав, талаботи аудитория, ки бештар ба намозии маълумот майл дорад, ҳаёти эҷодии нашрияҳои даврии маҳаллӣ аз имкониятҳои чандрасонаӣ истифода бурда, фаъолияти сомонаҳои интернетӣ ва саҳифаҳои расмӣ худро дар шабакаҳои иҷтимоӣ таҳким бахшанд.

3. Таҷрибаи маҳорати бозтоби мавзӯи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар нашрияҳои вилоятии «Хатлон» ва «Сафо» барои қормандони нашрияҳои шаҳрию ноҳиявии вилоят мавриди омӯзиш қарор дода шавад.

4. Бо дарназардошти мубрамияти соҳаи журналистикаи сайёҳӣ ва афзоиш ёфтани талаботи аудитория ба маводи ин соҳа дар заминаи факултет ва шӯъбаҳои журналистикаи донишгоҳҳои Тоҷикистон курси махсуси «Журналистикаи сайёҳӣ» ташкил карда шавад. Инчунин, дар доираи фанни «Журналистика ва фарҳанги миллӣ» омӯзонидани шеваҳои хоси инъикоси ҳунарҳои мардумӣ аз аҳаммият ҳолӣ нест.

5. Аз таҳлили контентии нашрияҳо бармеояд, ки дастрас кардани маълумоти сареъ ва муфассал оид ба сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ танҳо дар сурати ҳамкориҳои дуҷониба бо масъулони соҳа, марказҳои иттилоотии

сайёҳӣ, ширкатҳои сайёҳӣ натиҷаҳои хуб медиҳад. Инчунин, омӯзиш ва пешниҳоди иттилооти мавзӯи сайёҳӣ, басусус минтақаҳои биоэкологӣ дарёфти иҷозати расмӣ ва хароҷоти иловагӣ меҳаҳад. Бинобар ин, ҳамкориҳои ВАО бо ширкатҳои сайёҳӣ ва мақомоти ваколатдори соҳа ҷиҳати омодагии маводи журналистӣ тавсия дода мешавад.

6. Забони маводи рӯзномаи «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо» тоҷикӣ буда, асосан ба аудиторияи ватанӣ нигаронида шудааст. Бо назардошти имкониятҳои шабакаи ҷаҳонии интернет ва ҷалби сайёҳони хориҷӣ ба вилояти Хатлон пешниҳод мешавад, ки иттилоот бо забонҳои хориҷӣ тарҷума гардида, дар саҳифаҳои хоси сомонаи интернетӣ ҷой дода шаванд.

7. Рӯзномаи «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо» ҳамчун нашрияҳои расмии Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон вазифадоранд, ки баъд аз наشري маводи танқидӣ ва таҳлилӣ оид ба мушкилоти соҳаи сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ аз таъсири мавод натиҷагирӣ карда, воқуниши масъулонро пайгирӣ намояд.

РҶҶХАТИ АДАБИЁТ

I. САНАДҶОИ МЕЪЁРИВУ ҲУҚУҚӢ

1. Барномаи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2017. – Душанбе, 2014. –15 с.
2. Барномаи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018–2020, бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон. 1.03. 2018, №80.
3. Концепсияи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2009-2019. – 18 с.
4. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон (бо забонҳои тоҷикӣ ва русӣ) – Душанбе: Нашриёти Ганҷ, 2016. – 136 с.
5. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи туризм». 3 сентябри соли 1999. – №825.
6. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи берун баровардан ва ворид кардани сарватҳои таърихӣ фарҳангӣ». 6 августи соли 2001. – №42.
7. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи муҳити зист». 2 августи соли 2011. – №760.
8. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттилооти экологӣ». 25 марти соли 2011. – №705.
9. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сайёҳии дохилӣ». 18 июли соли 2017. – №1450.
10. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи матбуоти даврӣ ва дигар воситаҳои ахбори омма». 19 марти соли 2013. – №961.
11. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифз ва истифодаи объектҳои мероси таърихӣ фарҳангӣ». 3 марти соли 2006, – №178.
12. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳудудҳои табиӣ махсусмуҳофизатшаванда». 26 декабри соли 2011. – №788.
13. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сайёҳӣ». 7 августи соли 2020. –№1717.

14. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рӯйхати иншооти сайёҳие, ки барои бунёди онҳо воридоти таҷҳизоту техника ва маводи сохтмонӣ аз андоз аз арзиши иловашуда ва боҷи гумрукӣ озод карда мешавад». 12 апрели соли 2018. – № 189.

15. Стратегияи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030. 1 августи соли 2018. – №372.

16. Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон «Дар бораи воқуниши шахсони мансабдор ба маводҳои танқидӣ ва таҳлилии воситаҳои ахбори омма». 7 феввали соли 2009. – №622.

II. АДАБИЁТИ ИЛМӢ

17. Абдалимов, А., Қодирова М.И. Менечменти туризмӣ. Китоби дарсӣ [Матн] / А. Абдалимов, М. И., Қодирова. – Душанбе, 2013. – 304 с.

18. Абдурахманова, З.Р., Мамаева Ю.И. Имиджмейкинг в туризме: учебное пособие [Текст] / З.Р. Абдурахманова, Ю.И. Мамаева. – Уфа: 2011. – 64 с.

19. Аз таърихи пайдоиш ва ташаккули васоити ахбори оммаи минтақаи Кӯлоб [Матн]. – Кӯлоб: Матбаа, 2019. – 128 с.

20. Буйленко, В.Ф. Туризм [Текст] / В.Ф. Буйленко. – Ростовна–Дону: Феникс, 2008. – 416 с.

21. Вакуров, В., Кохтев, Н., Солганик, Г. Стилистика газетных жанров: учебное пособие [Текст] / В. Вакуров, Н. Кохтев, Г. Солганик – Москва: Высшая школа, 1978. – 210 с.

22. Василенко, А.С., Карпенко, И.И., Перси, У., Полонский, А.В., Съедин, В.И. Тревел-журналистика: понятие, жанры, особенности профессиональной деятельности [Текст] / А.С. Василенко, И.И. Карпенко, У. Перси, А.В. Полонский, В.И. Съедин / под ред. И.И. Карпенко: Коллективная монография. – Белгород: Политерра, 2019. – 124 с.

23. Горшкова, Л. Жанры журналистики: учебное пособие [Текст] / Л. Горшкова. – Самара, 2023. – 80 с.
24. Гулов, С. Амвочи сухан [Матн] / С. Гулов. – Душанбе: «Эҷод», – 2005. – 96 с.
25. Гуревич, С. М. Газета. Вечер, сегодня, завтра: Учебное пособие для вузов [Текст] / С. Гуревич. – М.: Аспект Пресс, 2004.
26. Диловаров, Р.Д., Ёров Ч.Н., Сайфуллоев Н.Н. Асосҳои туризм. Китоби дарсӣ [Матн] / Р.Д. Диловаров, Ч.Н. Ёров, Н.Н. Сайфуллоев. – Душанбе: 2013. – 244 с.
27. Донишномаи матбуоти даврии тоҷик [Матн]. – Душанбе: Мехроч–Граф, 2021. – 488 с.
28. Дурович, А.П. Реклама в туризме [Текст] / А.П. Дурович. – Минск: Новое знание, 2006. – 54 с.
29. Журналистикаи байналхалқӣ-ХІ. Маҷмуаи мақолаҳо [Матн]. – Душанбе, 2021. – 162 с.
30. Исмоилзода, З. Жанрҳо ва баъзе қолабҳои нав дар журналистика [Матн] / З. Исмоилзода. – Хучанд: Ношир, 2022. – 154 с.
31. Квартальнов, В. А. Туризм: учебник [Текст] / В.А. Квартальнов. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 320 с.
32. Қутбиддинов, А. Матбуот – ҳамқадами замон [Матн] / А. Қутбиддинов. – Душанбе: Аржанг, 2020. – 192 с.
33. Лазутина, Г.В., Растопова, С.С. Жанры журналистского творчества: учебное пособие для студентов вузов [Текст] / Г. В. Лазутина, С. С. Растопова. – М.: Аспект Пресс, 2012. – 320 с.
34. Маев, Н.А. Очерки хониғарии Бухоро, сарзамини Ҳисор, Кӯлоб ва соҳилҳои Амударё [Матн] / Н. А. Маев. – Санкт-Петербург, 1876. – 234 с.
35. Маслова, Н.М. Путевой очерк: проблемы жанра [Текст] / Н. М. Маслова. – М.: Знание, 1980. – 116 с.
36. Матбуоти даврии маҳаллии Тоҷикистон: дирӯз ва имрӯз. Ҷилди 1 [Матн]. – Душанбе: Аржанг, 2020. – 352 с.

37. Маъмурзода, Н. Журналистикаи Хатлон: мушкилот ва пешомадҳо [Матн] / Н. Маъмурзода. – Душанбе: Ирфон. 2023. – 294 с.
38. Маъмурзода, Н. Журналистикаи Хатлон: вазъият, тамоюлҳо ва дурнамои рушд [Матн] / Н. Маъмурзода. – Душанбе: Ирфон, 2015. – 205 с.
39. Муродиён, Ҳ. Шаст мақола [Матн] / Ҳ. Муродиён. – Душанбе: Ирфон, 2019. – 432 с.
40. Муродов, М. Луғати мухтасари ислоҳот ва мафҳумҳои рӯзноманигорӣ [Матн] / М. Муродов. – Душанбе 2011. – 146 с.
41. Муродов, М. Донишномаи фарҳанги рӯзноманигорӣ [Матн] / М. Муродов. – Душанбе: Аржанг, 2016. – 480 с.
42. Муродов, М. Асосҳои эҷоди журналистӣ [Матн] / М. Муродов. – Душанбе: Ирфон, 2014. – 256 с.
43. Муродов, М. Асосҳои фаъолияти эҷодии журналист [Матн]. – Душанбе, 2014. – 255 с.
44. Нуралиев, А. Жанрҳои ахбори матбуот [Матн] / А. Нуралиев. – Душанбе: Деваштич, 2004. 146 с.
45. Политаев, Э. Рӯзноманигории байналхалқӣ: роҳнамо барои муаллифон аз Осиёи Марказӣ [Матн] / Э. Политаев. – Душанбе. – 2005.
46. Прохоров, Е.П. Введение в теорию журналистики: учебное пособие [Текст] / Е.П. Прохоров. – М.: Изд-во РИП холдинг, 2002. – 322 с.
47. Сердобинцева, Е.Н. Информационные жанры в журналистских текстах: Учебное пособие [Текст] / Е.Н. Сердобинцева. – Пенза: Изд-во ПГУ, 2019. – 81 с.
48. Тертычный, А.А. Жанры периодической печати: учебное пособие для студентов вузов. 5-е изд., испр. и доп [Текст] / А.А. Тертычный. – М.: Аспект Пресс, 2014. – 320 с.
49. Тихонова, Г.Ю., Гиниятова, Е.В. Реклама в туризме: курс лекций составитель [Текст] / Г.Ю. Тихонова, Е.В. Гиниятова. – Томский политехнический университет. – 118 с.

50. Тоатов, Х., Юлдошев, Р. Хатлон дар масири таърих [Матн] / Х. Тоатов, Р. Юлдошев. – Хучанд: Ношир, 2006. – 360 с.
51. Усыскин, Г.С. Очерки истории российского туризма [Текст] / Г.С. Усыскин. – М.: Издательство Герда, 2007. – 208 с.
52. Усмонов, И. Журналистика (қисми 4). – Душанбе, 2011. – 475 с.
53. Усмонов, И. Жанрҳои публитсистика [Матн] / И. Усмонов. – Душанбе: Шарқи озад, 2009. – 139 с.
54. Шаповал, Г.Ф. История туризма: учебное пособие [Текст] / Г. Ф. Шаповал. – Мн.: Экоперспектива, 1999. – 303 с.
55. Яъкубов, Ҷ. Журналистикаи экологӣ [Матн] / Ҷ.Яъкубов. – Душанбе:Ораз, 2012. – 168 с.

III. ДИССЕРТАТСИЯИ ИЛМӢ ВА АВТОРЕФЕРАТӢО

56. Абдулвоҳид, Э.А.М. Роль телевизионных спутниковых каналов в формировании культуры туризма: автореф. к.ф.н. [Текст] / Э.А.М. Абдулвоҳид. – Казан, 2011. – 24 с.
57. Абдуллоева, М.Н. Баррасии масъалаҳои сайёҳӣ дар матбуоти даврии тоҷик (дар мисоли нашрияҳои «Ҷумҳурият» ва «Ҷавонони Тоҷикистон» – солҳои 2015-2020): диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмии н.и.ф. аз рӯи ихтисоси 10.01.10 [Матн] / М.Н. Абдуллоева. – Душанбе, 2020. – 162 с.
58. Азимова, М.А. Педагогические аспекты профессиональной подготовки менеджеров туризма в Таджикистане: автореферет на соис. уч. степ. к.п.н.:13.00.01 [Текст] / М.А. Азимова. – Душанбе, 2010. – 23 с.
59. Алексеева, О.В. Событийный туризм как фактор социально-экономического развития региона: автореферат на соис. уч. ст. эк. н. [Текст] / О. В. Алексеева. – Москва, 2012. – 24 с.
60. Бехешти, С.С. Формирование и развитие горного туристического комплекса (на материалах юго-восточного Таджикистана): автореферат на

соис. уч. степ. к.г. н.: 25.00.24 [Текст] / С.С. Бехешти. – Душанбе, 2018. – 32 с.

61. Бозоров, Н. Сафарнома ҳамчун жанри публицистика [Матн] / Н. Бозоров. – Душанбе: Пойтахт, 2014. – 184 с

62. Гуляев, В.Г. Социально–экономические основы развития туризма в России: автореферат на соис. уч. д.э.н.: 08.00.05 [Текст] / В.Г. Гуляев. – Москва, 2003. – 44 с.

63. Иброгимова, Р.А. Роль туристско-рекреационного потенциала в социально-экономическом развитии региона (на примере кулябской зоны Республики Таджикистан) автореферат на соис. уч. степ. к.г.н.: 25.00.24 [Текст] / Р. А. Иброгимова. – Душанбе, 2021. – 24 с.

64. Искандарӣ, Н.Т. Освещения проблемы туризма в средствах массовой информации Ирана: автореферат дисс. на соис. уч. степ. к.ф.н.: 10.01.10 [Текст] / Н.Т. Искандарӣ. – Душанбе, 2010. – 24 с.

65. Кадырова, М.И. Туристское образование в Таджикистане: состояние и проблемы: автореферат на соис. уч. степ. к.п.н.:13.00.01 [Текст] / М.И. Кадырова. – Душанбе, 2006. – 28 с.

66. Калинин, И.В. Трэвел-медиа-текст в современной российской журналистике (на примере глянцевого журналов): автореферат дисс. к.ф.н. 10.01.10 [Текст] / И.В. Калинин, 2019. – 34 с.

67. Кузина, К.А. Роль СМИ в формировании имиджа Каспийского региона: автореферат диссертации на соис. уч. ст. к. пол. н. [Текст] / К.А. Кузина. – Краснодар, 2008. – 26 с.

68. Қутбиддинов, А. Хусусиятҳои мундариҷавию жанрии публицистикаи бадеии матбуоти маҳаллии Тоҷикистон (дар мисоли нашриҳои «Шаҳриёр» ва «Набзи Файзобод»): атореферати дисс. док. илмҳои филол: 10.01.10 [Матн] / А. Қутбиддинов. Душанбе, 2021. – 26 с.

69. Ливингстон, Д. Путешествия и исследования в Южной Африке с 1840 по 1855 г. [Текст] / Д. Ливингстон. М.: Географгиз, 1955. – 392 с.

70. Линь, К. Туристические издания в системе СМИ Китая: структурно-типологические особенности и влияние на развитие экономического потенциала страны: автореф. на соис. уч. ст. к.ф.н.: 10.01.10 / К. Линь. – М., 2016. – 23 с.

71. Мамадсалимов, Н. Периодическая печать ГБАО Республики Таджикистан в 1925–2017 гг.(исторический аспект): автореферат дисс. кан. истор.наук: 07.00.02 [Текст] / Н. Мамадсалимов. – Душанбе, 2020. – 26 с.

72. Маъмурзода, Н. Тенденции развития печатных СМИ Хатлонской области Республики Таджикистан в период государственной независимости: автореферат диссертации к.ф.н.: 10.01.10 [Текст] / Н. Маъмурзода. – Душанбе, 2019. – 24 с.

73. Наимзода, Н.Қ. Такмили таъминоти иттилоотии ташкили хизматрасониҳои сайёҳӣ (дар асоси маводи вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон) дисс. барои дарёфти дараҷаи илмӣ н.и.и. аз рӯи ихтисоси 08.00.04 – Иқтисодиёти соҳавӣ (08.00.04.06 – Иқтисодиёти соҳаи сайёҳӣ) [Матн] / Н.Қ. Наимзода. – Бохтар, 2023. – 180 с.

74. Неъматов, А.М. Ресурсный потенциал и проблемы территориальной организации туристско-рекреационной деятельности в Вахшской зоне Республики Таджикистан: авто. диссертации на соис. уч. сте к.г.н.: 25.00.24 [Текст] / А.М. Неъматов. – Душанбе, 2021. – 25 с.

75. Пивоварова, Н.В. История туризма в Таджикистане: (XX-начало XXI вв.): автореферат на соис. уч. степ. к.и.н.: 07.00.02 [Текст] / Н.В. Пивоварова. – Душанбе, 2010. – 27 с.

76. Ревенко, А.А. Популяризация культурного наследия России в условиях глобализации информационного пространства (по материалам туристских СМК): автореферат диссертации на соис. уч. ст. к.ф.н. [Текст] / А.А. Ревенко. – Краснодар, 2019. – 26 с.

77. Самадова, Д.Х. Место информационных жанров в региональной прессе Таджикистана периода независимости: автореферат дис. к.ф.н.: 10.01.10 [Текст] / Д.Х. Самадова. – Душанбе, 2015. – 22 с.

78. Сангинов, Д.Ш. Правовое регулирование туристской деятельности в Республике Таджикистан: автореферат на соис. уч. степ. к.ю.н.: 12.00.03 [Текст] / Д.Ш. Сангинов. – Душанбе, 2010. – 23 с.

79. Сатторова, З. Освещение социально-политических вопросов в региональной прессе Таджикистана (на примере газеты «Хакикати Сугд», 1991–2015 гг.): дисс. к.ф.н: 10.01.10 [Текст] / З. Сатторова. – Хучанд, 2017. – 156 с.

80. Собиров, М.С. Экономико-географические особенности территориальной организации туристско-рекреационного комплекса центрального Таджикистана: автореферат на соис. уч. степ. к. г.н.: 25.00.24 [Текст] / М.С. Собиров. Душанбе, 2017. – 21 с.

81. Султонов, М.М. Периодическая печать современного Таджикистана: формирование и основные тенденции развития (1991–2004 гг.): диссертация на соиск.уч. ст. к.ф.н.: 10.01.10 [Текст] / М.М. Султонов. – Москва, 2005. – 174 с.

82. Сафаров, У.А. Совершенствование механизма государственного регулирования туристической сферы в условиях переходного периода (на материалах Республики Таджикистан): автореферат диссертации на соис. уч. к.э.н.: 08.00.01 [Текст] / У.А. Сафаров. – Душанбе, 2011. – 25 с.

83. Чан, В.Л. Роль средств массовой информации Вьетнама в формировании имиджа страны: автореферат на соис. уч. ст. к.ф.н.: 10.01.10 / [Текст] / В.Л. Чан. – Воронеж, 2018. – 28 с.

IV. MAҚOЛAҲO

84. Абдуллоев, М. Жанры журналистики [Текст] / сост. докт. филол. наук М. Абдуллоев. – Душанбе: РТСУ, 2015. – 43 с.

85. Аверин, А.В., Поздняков, К.К., Свагдиене, Б.О. проблемах развития туризма и индустрии гостеприимства в России [Текст] / А.В. Аверин, К.К. Поздняков, Б.О. Свагдиене // Вестник Алтайской академии экономики и права. – 2021. – №12-3. – С. 419-426.

86. Абдуллоева, М.Н. Масъалаҳои рушди туризм дар рӯзномаи «Чумҳурият» [Матн] / М.Н. Абдуллоева // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2020.– №3. – С. 299-305.

87. Киселева, П.А. Обзор типологических моделей туристической журнальной прессы / П.А. Киселева // типологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов, 2007. – №1 (17). – С. 30-33.

88. Қодиров, Ф. Воситаҳои ахбори умум ҳамчун омили муҳими тарғиби имкониятҳои туристии Тоҷикистон (дар мисоли телевизион) / Ф. Қодиров // Муаммоҳои татбиқи технологияҳои информатсионӣ дар иқтисодиёт. Маводҳои конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ. – Душанбе: Эр-граф, 2014. – С. 254-258.

89. Залыгин, С. Работая над очерком [Текст] / С. Залыгин // Новый мир, 1954. – №2. – С.118.

90. Мокроусова, А.А. История становления и развития трэвел-журналистики в России (на примера материалов журнала «Вокруг света») / А.А. Мокроусова // Медиасреда, 2011. – №6. – С. 104-107.

91. Митчук, О.А. Формы и методы освещения туристической тематики в специализированных изданиях Украины / О.А. Митчук // Вестник Московского университета. Серия Журналистика. – 2014. – №5. – С. 67-75.

V. МАНБАЪ

92. Абдуллоев, Ҳ. Роҳнамои насли ҷавон [Матн] / Ҳ. Абдуллоев // Сафо. – 2019. – №02.

93. Абдурахмонов, М. Аз баҳор то хазон [Матн] / М. Абдурахмонов. –Конибодом: Набӣ Фаҳрӣ, 2018. – 320 с.

94. Азиззода, С. Қалъаи Бешкент [Матн] / У. Мирзоев // Хатлон. – 2021. – №50 (3339). – 20 август.

95. Бахтиёр, К. Чор ёдгории нодири таърихӣ дар феҳристи мероси умумичаҳони ЮНЕСКО [Матн] / К. Бахтиёр // Хатлон. – 2018. – №3 (3140). – 25 январ.
96. Бахтиёр, К., Умаров, Ф. Қалъаи «Бибихонум». Бояд он ободу зебо ва тамошобоб бошад [Матн] / К. Бахтиёр, Ф. Умаров // Хатлон. – 2019. – №40 (3225). – 26 сентябр.
97. Бахтиёр, К. Бозиди 40 сафир аз мавзеъҳои тамошобоби Ховалинг [Матн] / К. Бахтиёр // Хатлон. – 2020. – №7 (3243). – 21 январ.
98. Бахтиёр, К. Ховалинг дорои табиати рангину зебо ва обҳои мусаффо [Матн] / К. Бахтиёр // Хатлон. – 2020. – №19 (3255). – 27 март.
99. Бахтиёр, К. Зарфиятҳои сайёҳӣ баррасӣ гардиданд [Матн] / К. Бахтиёр // Хатлон. – 2020. – №33 (3269). – 2 июл.
100. Бобоев, Ф. Чилучорчашма [Матн] / Ф. Бобоев // Хатлон. – 2018. – №3 (3140). – 25 январ.
101. Бобоев, Ф. Мақбараи Ёрмуҳаммади Валӣ [Матн] / Ф. Бобоев // Хатлон. – 2018. – №5 (3140). – 5 феврал.
102. Бобоев, Ф. Мақбараи Шоҳи Хомӯш [Матн] / Ф. Бобоев // Хатлон. – 2018. – №7 (3144). – 22 феврал.
103. Бобоев, Ф. Ёдгории «Тахти сангин» [Матн] / Ф. Бобоев // Хатлон. – 2018. – №9 (3146). – 10 март.
104. Бобоев, Ф., Бахтиёр, К. Сайёҳӣ аз ту оғоз мегардад [Матн] / Ф. Бобоев, К. Бахтиёр // Хатлон. – 2018. – №14 (3151). – 12 апрел.
105. Бобоев, Ф. Мир Саид Алии Ҳамадонӣ [Матн] / Ф. Бобоев // Хатлон. – 2018. – №16 (3153). – 26 апрел.
106. Бобоев, Ф. Чилдухтарон [Матн] / Ф. Бобоев // Хатлон. – 2018. – №18 (3155). – 12 май.
107. Бобоев, Ф. Хулбук [Матн] / Ф. Бобоев // Хатлон. – 2018. – №21 (3158). – 31 май.
108. Бобоев, Ф. «Ҳочӣ пиёда» чаҳонро пойи пиёда сайр мекунад [Матн] / Ф. Бобоев // Хатлон. – 2018. – №23 (3160). – 14 июн.

109. Бобоев, Ф. М. Хидирзода: «Туризм воситаи муаррифунандаи фарҳанги миллӣ мебошад» [Матн] / Ф. Бобоев // Хатлон. – 2018. – №37 (3174). – 4 октябр.
110. Бобоев, А. Бонуи муваффақ [Матн] / А. Бобоев // Сафо. – 2019. – №10
111. Бобоев, А. Ифтихор аз таърихи ниёгон [Матн] / А. Бобоев // Сафо. – 2020. – №2.
112. Бобоев, А. Асрори кули Қайнар [Матн] / А. Бобоев // Сафо. – 2020. – №04.
113. Бобоев, А. Ғамхорӣ ба осори ниёгон– мерос ба ояндагон [Матн] / А. Бобоев // Сафо. – 2020. – №07.
114. Бобоев, А. Муъминобод – қадамгоҳи бузургон [Матн] / А. Бобоев // Хатлон. – 2018. – №3(3158). – 31 май.
115. Боргоҳи маънӣ. – Бохтар: Ношир-С, 2021. – 232 с.
116. Давлатшоҳ Гулмаҳмадзода: «Ба рушди иқтисодиву иҷтимоӣ ва беҳтар намудани шароити зиндагии аҳоли аз имкониятҳои мавҷуда самаранок истифода намоем» [Матн] // Хатлон. – 2018. – №47 (3184) – 21 декабр.
117. Ибрагимов, Б. Рушди сайёҳӣ–омили пешрафти чома [Матн] / Б. Ибрагимов // Хатлон. – 2018. – №8 (3297). – 18 феврал.
118. Искандар, Б. Суфрадӯз [Матн] / Б. Искандар // Сафо. – 2019. – №08-09.
119. Кишвардухт. – Бохтар: Ношир-С, 2021. – 156 с.
120. Қарахонов, С. Шукрона [Матн] / С. Қарахонов. – Бохтар: Ношир-С, 2022. – 294 с.
121. Қурбониён, Б. Аз рушди сайёҳӣ то афзалият ба хунароҳи мардумӣ [Матн] / Б. Қурбониён // Хатлон. – 2019. – №14 (3199). – 5 апрел.
122. Қурбонова, Р. Хунароҳи мардумӣ рушд меёбад [Матн] / Р. Қурбонова // Хатлон. – 2019. – №2 (3187). – 10 январ.

123. Маҳкамов, А. Кӯҳи намак [Матн] / А. Маҳкамов // Сафо. – 2021. – №07.
124. Маҳкамов, А. Корзори хунар [Матн] / А. Маҳкамов // Сафо. – 2021. – №09.
125. Маҳкамов, А. Хунарманди асил [Матн] / А. Маҳкамов // Сафо. – 2021. – №12.
126. Маҳкамов, А. Теппай «Кӯрғон» – рамзи Хатлон [Матн] / А. Маҳкамов // Сафо. – 2020. – №04.
127. Маҳкамов, А. Мамнуъгоҳи «Бешай палангон» [Матн] / А. Маҳкамов // Сафо. – 2020. – №2.
128. Маҷидова, К. Эҳёи хунароҳои мардумӣ – рушди зиндагии шоиста [Матн] / К. Маҷидова // Хатлон. – 2018. – №3 (3140). – 25 январ.
129. Маъмурзода Н., Қарахонов С. Рисолати муҳаррир [Матн] / Н. Маъмурзода, С. Қарахонов. – Бохтар: Матбаа, 2024. – 118 с.
130. Маъмурзода, Н. «Аз ҷудой то ошноӣ» [Матн] / Н. Маъмурзода. – Душанбе: Ирфон, 2017. – 338 с.
131. Маъмурзода, Н. Неруи муқтадирӣ афкорсоз [Матн] / Н. Маъмурзода // Хатлон. – 2023. №15 (3454). – 10 март
132. Маъмурзода, Н. Азми баргузори фестивали «Марҳамат ба Хатлон!» [Матн] / Н. Маъмурзода // Хатлон. – 2018. – №2 (3139). – 11 январ.
133. Маъмурзода, Н. Дар Ховалинг «Хонаи сайёд» месозанд [Матн] / Н. Маъмурзода // Хатлон. – 2018. – №7 (3144). – 22 феврал.
134. Маъмурзода, Н. Нақши сайёҳӣ дар пешрафти иқтисодиёт [Матн] / Н. Маъмурзода // Хатлон. – 2018. – №8 (3145). – 6 март.
135. Маъмурзода, Н. Имтиёзҳои навбатӣ дар соли рушди сайёҳӣ [Матн] / Н. Маъмурзода // Хатлон. – 2018. – №15 (3152). – 19 апрел.
136. Маъмурзода, Н. Дар ҳар ноҳия ду ширкати сайёҳӣ таъсис меёбад [Матн] / Н. Маъмурзода // Хатлон. – 2018. – №35 (3172). – 27 сентябр.

137. Маъмурзода, Н. Таъсиси 60 ширкати нави сайёҳӣ хабар [Матн] / Н. Маъмурзода // Хатлон. – 2018. – №37 (3174). – 20 сентябр.
138. Маъмурзода, Н. Наъри китоби «Кишваршиносӣ ва сайёҳӣ» [Матн] / Н. Маъмурзода // Хатлон. – 2018. – №41 (3178). – 8 ноябр.
139. Маъмурзода, Н. Муъминобод. Шумораи сайёҳон афзоиш ёфт [Матн] / Н. Маъмурзода // Хатлон. – 2019. – №3 (3188). – 17 январ.
140. Маъмурзода, Н. Талошҳо ба беҳсозии инфрасохтори сайёҳӣ [Матн] / Н. Маъмурзода // Хатлон. – 2019. – №4 (3189). – 24 январ.
141. Маъмурзода, Н. Бозиди сайёҳон аз мавзеъҳои таърихии Хатлон [Матн] / Н. Маъмурзода // Хатлон. – 2019. – №7 (3192). – 14 феврал.
142. Маъмурзода, Н. Сайёҳони 32 кишвари ҷаҳон ба тамошои Хатлон омаданд [Матн] / Н. Маъмурзода // Хатлон. – 2019. – №8 (3193). – 21 феврал.
143. Маъмурзода, Н. Сафари сайёҳон ба Тоҷикистон 190% афзоиш ёфтааст [Матн] / Н. Маъмурзода // Хатлон. – 2019. – №23 (3208). – 3 июн.
144. Маъмурзода, Н. Ховалинг. Шумори сайёҳон меафзояд [Матн] / Н. Маъмурзода // Хатлон. – 2019. – №25 (3210). – 20 июн.
145. Маъмурзода, Н. Барномаи рушди чакандӯзӣ дар вилояти Хатлон [Матн] / Н. Маъмурзода // Хатлон. – 2019. – №29 (3214). – 16 июл.
146. Маъмурзода, Н. 10 ҳазор сайёҳ ба Бохтар омад [Матн] / Н. Маъмурзода // Хатлон. – 2019. – №29 (3214). – 16 июл.
147. Мехвари Паём – зиндагии шоистаи мардум [Матн] // Сафо. – 2018. – №01.
148. Мирзо, Л. Абдулло Баротов: «Сайёҳони хориҷӣ ба ба ҳуранҳои мардумӣ тавачҷухдоранд» [Матн] / Л. Мирзо // Сафо. – 2018. – №08-09.
149. Мирзоев, А. Мирзоева, Н. Туризм робитаҳои байнидавлатиро мустаҳкам месозад. [Матн] / А. Мирзоев, Н. Мирзоева // Хатлон. – 2018. – №5 (3142). – 5 феврал.
150. Муҳимтарин нишондиҳандаҳои рушди иқтисодии вилояти Хатлон дар соли 2019 // Хатлон. 2020. – №4 (3240). – 10 январ.

151. Мӯсоев, А. Вахш, эй сарчашмаи илҳами ман / А. Мӯсоев. – Душанбе: Бухоро, 2017. – 168 с.
152. Муҳаррир [Матн]. – Бохтар: Матбаа, 2023. – 85 с.
153. Назриев, С. Ба қабули сайёҳон омодаем? [Матн] / С. Назриев // Сафо. – 2018. – №07.
154. Назиров, Ё. Туризм ва имкониятҳои рушди он дар Тоҷикистон [Матн] / Ё. Назиров // Хатлон. – 2018. – №24 (3161). – 21 июн.
155. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 26.12.2018 [Матн] // Хатлон. – №48 (3185). – 26 декабр.
156. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олиӣ [Матн] // Хатлон. 2019. – №51 (3236). – 26 декабр.
157. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ» [Матн] // Хатлон. 2021. – №5 (3294). – 26 январ.
158. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ» (28.12.2023) [Матн]. – Душанбе: Шарқи озод, 2023. – 64 с.
159. Пирзода, Қ. Аз рушди сайҳӣ то афзалият ба хунароҳои мардумӣ [Матн] / Қ. Пирзода // Хатлон. – 2018. – №2 (3139). – 11 январ.
160. Раҳмоналӣ, Э. Тоҷикистон кишвари дорои имкониятҳои беназири сайёҳист [Матн] / Э. Раҳмоналӣ // Хатлон. – 2018. – №9 (3146). – 10 март.
161. Раҳмон, Э. Уфукҳои Истиқлол [Матн] / Э. Раҳмон. – Душанбе: Ганҷ-Нашриёт, 2018. – 436 с.
162. Раҳматов, У. Чашмаҳои шифобахши кӯҳсор [Матн] / У. Раҳматов // Хатлон. – 2018. – №35 (3172). – 20 сентябр.

163. Раҳимов, А. Хунарҳои мардумии Кӯлоб [Матн] / А. Раҳимов // Сафо. – 2018. – №01.
164. Саид, Ш. Муъминобод мулки обод [Матн] / Ш. Саид // Сафо. – 2019. – №04.
165. Саидова, Р. Осишгоҳи табобатии «Оби Зам-Зам» [Матн] / Р. Саидова // Сафо. – 2019. – №08-09.
166. Сайдалиев, Б. Тоҷикистон диёри афсонавӣ аст [Матн] / Б. Сайдалиев // Хатлон. – 2018. – №45 (3182). – 6 декабр.
167. Сайдалиев, Б. Оилаи хунармандон [Матн] / Б. Сайдалиев // Хатлон. – 2020. – №26(3262). – 13 май.
168. Сафарова, М. Пешниҳод: «Фурӯшгоҳи «Армуғони Бохтар» кушода шавад [Матн] / М. Сафарова // Хатлон. – 2018. – №14 (3151). – 12 апрел.
169. Сафарзода, Н. Ховалинг мавзеи тамошобоб аст [Матн] / Н. Сафарзода // Хатлон. – 2018. – №28 (3165). – 26 июн.
170. Сафарзода, А., Ҳангомаи И. Нахустин форуми бонувони хунарманди Хатлон [Матн] / А. Сафарзода, И. Ҳангома // Хатлон. – 2018. – №6 (3143). – 15 феврал.
171. Сафарзода, А. Раиси вилоят: «Ховалинг минтақаи таърихӣ аст ва он бояд ба макони сайёҳӣ табдил ёбад» [Матн] / А. Сафарзода // Хатлон. – 2019. – №17 (3202). – 24 апрел.
172. Сафарзода, А. Соҳаи сайёҳӣ рушд меёбад гузориш [Матн] / А. Сафарзода // Хатлон. – 2020. – №23 (3259). – 22 апрел.
173. Сафарзода, Ш. Мебояд сайёҳиро дар вилоят рушд дод [Матн] / Ш. Сафарзода // Хатлон. – 2018. – №40 (3177). – 1 ноябр.
174. Сафарзода, Ш. Мамнуъгоҳи Даштиҷум мавзеи тамошобоб аст [Матн] / Ш. Сафарзода // Хатлон. – 2019. – №7 (3192). – 14 феврал.
175. Сафарзода, Ш. Сари Хосор сайёҳонро интизор [Матн] / Ш. Сафарзода // Хатлон. – 2020. – №5 (3241). – 14 январ.

176. Сафарзода, Ш. «Тоҷикистонро дӯст доштем» [Матн] / Ш. Сафарзода // Хатлон. – 2021. – №6 (3295). – 4 феврал.
177. Собир, Ю. Чилучорчашма – осоре, ки ба тадқиқот ниёз дорад [Матн] / Ю. Собир // Сафо. – 2018. – №01.
178. Собир, Ю. Духтари заргар [Матн] / Ю. Собир // Сафо. – 2018. – №03.
179. Суннатӣ, С. Нишони эҳтиром ба хидматҳои Сардори давлат [Матн] / С. Сунатӣ // Садои мардум. – 2016. – №35 (3515). – 14 март.
1809. Сунатуллоҳи, М. Қалъаи Ҳулбук – мавзеи таърихии Хуталони бостон [Матн] / М. Сунатуллоҳи // Хатлон. – 2018. – №68 (3357). – 17 декабр.
181. Тасдиқи рамзи «Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» [Матн] // Хатлон. – 2018. – №3 (3140). – 25 январ.
182. Тасдиқи рамзи «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» эълон гардидани солҳои 2019-2021 [Матн] // Хатлон. – 2020. – №8 (3244). – 28 январ.
183. Толибзода, Т. Чаро таваҷҷуҳ ба ҷомадӯзӣ кам аст [Матн] / Т. Толибзода // Сафо. – 2018. – №07.
184. Умарали, С. Тоҷикистон амнтарин кишвари ҷаҳон [Матн] / С. Умарали // Ҷумҳурият. 2023. №220. – 8 ноябр.
185. Умаров, Ф. Тарғиби мавзеҳои таърихӣ қонёқунанда нест [Матн] / Ф. Умаров // Хатлон. – 2021. – №16 (3305). – 1 апрел.
186. Умаров, Ф. Сайёҳат ба мавзеҳои таърихӣ [Матн] / Ф. Умаров // Хатлон. – 2021. – №22 (3311). – 23 апрел.
187. Умаров, Ф. Донишҷӯён ба саёҳат баромаданд [Матн] / Ф. Умаров // Хатлон. – 2021. – №23 (3312). – 27 апрел.
188. Халилиён, С. Деҳот рушд мекунад [Матн] / С. Халилиён // Сафо. – 2020. – №02.
189. Халилиён, С. Чакан [Матн] / С. Халилиён // Сафо. – 2019. – №01.

190. Халилиён, С. Саҳлангорӣ дар рушди деҳот [Матн] / С. Халилиён // Сафо. – 2019. – №04.
191. Хидирзода, М. У., Мирзоев, З. Рушди деҳот: хадафҳо ва тамоюли пешрафт [Матн] / М. У. Хидирзода, З. Мирзоев // Сафо. – 2019. – №01.
192. Худоёров, Р. Бисёр сафар бояд [Матн] / Р. Худоёров // Хатлон. – 2020. – №5 (3241). – 14 январ.
193. Ҳалимова, О. Чакан– муаррифгари миллати тоҷик [Матн] / О. Ҳалимова // Хатлон. – 2018. – №21 (3140). – 25 январ.
194. Ҳангомаи, И. Табақ, табақсозӣ, табақтарошӣ [Матн] / И. Ҳангома // Хатлон. – 2018. – №2 (3139). – 11 январ.
195. Ҳангомаи, И. Ҳунарҳои мардумӣ –рукни муҳимтарини фарҳанги миллӣ [Матн] / И. Ҳангома // Хатлон. – 2018. – №3 (3140). – 25 январ.
196. Ҳангомаи, И. Атлас ва атласбофӣ [Матн] / И. Ҳангома // Хатлон. – 2018. – №4 (3141). – 1 феврал.
197. Ҳангомаи, И. Қурокдӯзӣ: аз дӯхти навъи «варақӣ» то «қуй» [Матн] / И. Ҳангома // Хатлон. – 2018. – №6 (3143). – 15 феврал.
198. Ҳангомаи, И. Гулчехра – чехраи ҳунар [Матн] / И. Ҳангома // Хатлон. – 2018. – №7 (3144). – 22 феврал.
199. Ҳангомаи, И. Алочабофӣ: «мушқу заъфар», «митгӣ» ва «байрақ» [Матн] / И. Ҳангома // Хатлон. – 2018. – №8 (3145). – 6 март.
200. Ҳангомаи, И. Насли нухуми оилаи кулолгарон [Матн] / И. Ҳангома // Хатлон. – 2018. – №9 (3146). – 10 март.
201. Ҳангомаи, И. Оҳангарӣ – пешаи қадимии тоҷикон [Матн] / И. Ҳангома // Хатлон. – 2018. – №20 (3157). – 24 май.
202. Ҳангомаи, И. Туризми экологӣ–як намуди туризми табиӣ [Матн] / И. Ҳангома // Хатлон. – 2018. – №27(3164). – 12 июл.
203. Ҳангомаи, И. Деҳа макони ҳунар аст ва бояд рушд кунад [Матн] / И. Ҳангома // Хатлон. – 2019. – №2 (3187). – 10 январ.
204. Ҳангомаи, И. Беҳтарин тарабгоҳ устохонаи ман аст [Матн] / И. Ҳангома // Хатлон. – 2019. – №4 (3189). – 24 январ.

205. Ҳангомаи, И. Дунёи рангини хунари Дунёбегим [Матн] / И. Ҳангома // Хатлон. – 2019. – №30 (3215). – 25 июл.
206. Ҳангомаи, И. Чодари дӯхтаи Бибимоҳ як шоҳасар аст [Матн] / И. Ҳангома // Хатлон. – 2020. – №9 (3245). – 31 январ.
207. Ҳангомаи, И. Дар шаҳраки қадимаи Сайёд якчанд ёдгории таърихӣ кашф гардид [Матн] / И. Ҳангома // Хатлон. – 2021. – №39 (3328). – 2 июл.
208. Ҳангомаи, И. Кандакорӣ [Матн] / И. Ҳангома // Хатлон. – 2021. – №51 (3340). – 27 август.
209. Ҳомидов, С. Омили асосии болобарандаи иқтисодиёти Тоҷикистон [Матн] / С. Ҳомидов // Хатлон. – 2020. – №3 (3238). – 7 январ.
210. Ҳомидов, С. Сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ омили асосии болоравии иқтисодиёти Тоҷикистон [Матн] / С. Ҳомидов // Хатлон. – 2019. – №18 (3203). – 2 май.
211. Ҳотам, Ҳ. Қадри мардум сафар падида орад [Матн] / Ҳ. Ҳотам // Хатлон. – 2018. – №38 (3175). – 11 октябр.
212. Чехраи Хатлон [Текст]. – Душанбе: Русская литература, 2013. – 562 с.
213. Ҷамол, Ю. Ҳамдиёро, зеро по гавҳари ноёб дорем... [Матн] / Ю. Ҷамол // Сафо. – 2018. – №05.
214. Ҷамолӣдин, С. Хатлон – минтақаи сайёҳӣ [Матн] / С. Ҷамолӣдин // Хатлон. – 2020. – №1 (3237). – 1 январ.
215. Шамс, Б. Зинтароше аз Саричашма [Матн] / Б. Шамс // Сафо. – 2019. – №04.
216. Шамс, Б. Ҳоҷамуъмин – макони сайёҳӣ [Матн] / Б. Шамс // Сафо. – 2018. – №04.
217. Шарипов, Д. Бостоншиносони тоҷик ба тадқиқоти мавзеи таърихии қалъаи Лағмон оғоз намуданд [Матн] / Д. Шарипов // Хатлон. – 2020. – №34 (3270). – 9 июл.

218. Шоимова, М. Касбҳои пешин эҳё мешаванд [Матн] / М. Шоимова // Сафо. – 2019. – №04.

219. Шоҳзода, Д. Рушди соҳаи сайёҳӣ дар вилояти Хатлон [Матн] / Д. Шоҳзода // Хатлон. – 2021. – №17 (3306). – 6 апрел.

220. Ятимов, С. Эҳёи миллат бақои давлат [Матн] / С. Ятимов // Хатлон. – 2023, – №53 (3491). – 29 август.

221. Яҳёев, Ш. Бо роҳи панди падар [Матн] / Ш. Яҳёев. – Душанбе: Балоғат, 2022. – 300 с.

VI. ЗАХИРАҲОИ ЭЛЕКТРОНӢ

222. Амонова, Д. С. Самтҳои асосии рушди сайёҳӣ дар қаринаи хусусиятҳои минтақавии Ҷумҳурии Тоҷикистон. [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-napravleniya-razvitiya-turizma-v-kontekste-regionalnyh-osobennostey-respubliki-tadzhikistan>. (санаи истифода: 18. 07.2023).

223. Виктовская, Н. Г., Ростовская, Ю. В. Туристическая пресса: этапы становления [Электронный ресурс] // Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/turisticheskaya-pressa-etapy-stanovleniya/viewer> (санаи истифода: 29. 07.2024).

224. Ифтитоҳи Муассисаи давлатии телевизиони «Сайёҳӣ ва хунарҳои мардумӣ» 02.04.2022 [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: <http://www.tvt.tj/iftitokhi-muassisai-davlatii-televizioni-sayyokhi-va-khunarkhoi-mardumi> (санаи истифода: 14. 02.2023).

225. Майга, А.А. Литературный тревелог: специфика жанра [Электронный ресурс] // Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/literaturnyy-travelog-spetsifika-zhanra>.

226. Муқим, Ҷ. Матбуоти муосир ва чандрасонаӣ. 02. 04. 2018 [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: <https://jovidmuqim.wordpress.com/2018/04/02>.

227. Мулоқот бо намояндагони васоити ахбори оммаи давлатӣ.
20.02.2019. [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ:
<http://www.president.tj/node/19441>.

228. Нишондодҳои асосии соҳаи сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон
06.07.2018 [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ:
<https://mfa.tj/tg/main/tojikiston/saijohi> <http://www.president.tj/node/32191>.

229. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат,
мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон
22.12.2016 [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ:
<http://www.president.tj/node/13739>.

230. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат
мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон
22.12.2017 [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ:
<http://www.president.tj/node/1677>.

231. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ
Раҳмон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ»
23.12.2022 [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ:
<http://www.president.tj/node/29823>.

232. Показаньева, И. В. Проблемное поле трэвел-журналистики как
явления современного медиaprостранства / И.В. Показаньева //
Медиаскоп. 2013. №3. [Электронный ресурс] // Режим доступа:
https://tourlib.net/statti_tourism/pokazanyeva.htm.

233. Сангинов, Д. Ш. Чор марҳилаи рушди қонунгузорию сайёҳӣ дар
давраи Истиқлолият 21.08.2021 [Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ:
<https://tnu.tj/index.php/tj/chor-mar-ilai-rushdi-onunguzorii-sajjo-dar-davrai-isti-lolijat/>.

234. Тоҷикистон – яке аз давлатҳои амнтарини ҷаҳон 30.03.2020
[Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ:
<https://www.vkd.tj/index.php/tj/tojikiston/27321-to-ikiston-yake-az-davlat-oi-amntarini-a-on>.

235. Шарифӣ, Ф. Рушди соҳаи сайёҳии вилояти Хатлон 25.05.2023
[Манбаи электронӣ] // Низоми дастрасӣ: <https://pressa.tj/rushdi-so%D2%B3ai-sajyo%D2%B3ii-viloyati-hatlon/>.

236. www.khatlon-ruznoma.tj – сомонаи рӯзномаи «Хатлон»

237. www.safo-khatlon.tj – сомонаи маҷаллаи «Сафо».

238 <https://ctd.tj/> – сомонаи Кумитаи рушди сайёҳии назди ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон.

239. www.sayohikhatlon.tj – сомонаи шуъбаи рушди сайёҳи МИҲД вилояти Хатлон.

НАШРИ ТАЪЛИФОТИ ИЛМӢ ДАР МАВЗУИ ДИССЕРТАТСИЯ

I. Таълифоти муаллиф дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон:

[1-М]. Расулов, К.Б. Инъикоси ҷойҳои таърихиву сайёҳии водии Вахш дар нашрияи «Хатлон» [Матн] / К.Б. Расулов // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав (маҷаллаи илмӣ). Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва иқтисодӣ. – Бохтар, 2022. – № 1/1 (95). – С. 49-59.

[2-М]. Расулов, К.Б., Маҳкамзода, Д.Ю. Нақши сомонаҳои иттилоотӣ дар тарғиби мавзёҳои сайёҳӣ [Матн] / К.Б. Расулов, Д.Ю. Маҳкамзода // Паёми Донишгоҳи Хоруғ. – Хоруғ, 2023. – № 2 (26). – С. 65-70.

[3-М]. Расулов, К.Б. Инъикоси мавзёҳои сайёҳии минтақаи Кӯлоб дар матбуоти маҳаллӣ (дар мисоли маҷаллаи «Сафо») [Матн] / К.Б. Расулов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ (маҷаллаи илмӣ) – Душанбе, 2023. – № 9. – С. 264-269.

[4-М]. Расулов, К.Б. Бозтоби мавзёҳои сайёҳии Хатлон дар саҳифаҳои маҷаллаи «Сафо» [Матн] / К.Б. Расулов // Паёми Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ. Бахши илмҳои таърих ва бостоншиносӣ, педагогика ва филология. – Душанбе, 2023. – № 4-2 (33). – С. 128-133.

II. Мақолаҳои муаллиф дар маҷмуаҳо ва нашрияҳои дигари илмӣ:

[5-М]. Расулов, К.Б. Инъикоси мавзёҳои сайёҳӣ дар рӯзномаи «Хатлон» [Матн] / К.Б. Расулов // Журналистикаи муосири тоҷик дар шароити ҷаҳонишавӣ (маҷмуаи мақолаҳои илмӣ назариявии устодону унвонҷӯён ва магистрантҳои кафедраи рӯзноманигории факултети Филологияи тоҷики МДТ «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав» бахшида ба 110-солагии матбуоти тоҷик ва 30-солагии Иҷлосияи XVI Шурои олии Ҷумҳурии Тоҷикистон). – Бохтар, 2022. – С. 121-127.

[6-М]. Расулов К.Б. Баррасии рушди сайёҳии Тоҷикистон дар Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон [Матн] / К.Б. Расулов

// Маводи конференсияи илмӣ-назариявӣ ҷумҳуриявӣ бахшида ба Рӯзи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Иҷлосияи XVI Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти унвони «Мақтаби сарварии Пешвои миллат». – Бохтар, 2023. – С. 208-213.

[7-М]. Расулов, К.Б. Инъикоси мавзӯҳои сайёҳии Хатлон дар матбуот [Матн] / К.Б. Расулов // Садафи илм (маҷмуаи мақолаҳои илмию назариявӣ устодону унвонҷӯён, магистрон ва докторони PhD-и факултетҳои Филологияи тоҷик ва Педагогика ва варзиши МДТ “Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав” бахшида ба 26-умин солгарди Ваҳдати миллӣ). – Бохтар, 2023. – С. 178-181.

[8-М]. Расулов, К.Б. Масъалаҳои сайру саёҳат дар «Сафарнома»-и Носири Хусрав [Матн] / К.Б. Расулов // Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Рушду таҳаввули жанри қасида дар адабиёти форсу тоҷик» бахшида ба бузургдошти Ҳаким Носири Хусрави Қубодиёнӣ ва 80-солагии доктори илмҳои филологӣ, профессор Икромов Искандар. – Бохтар, 2023. – С. 341-344.

[9-М]. Расулов, К.Б. Таъмини амнияти сайёҳон – омили пешрафти рушди соҳаи сайёҳӣ [Матн] / К.Б. Расулов // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ - назариявӣ дар мавзӯи «Нақши ВАО дар таъмини амнияти иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон». – Кӯлоб, 2023. – С. 103-107.

[10-М]. Расулов, К.Б. Рушд ва инкишофи соҳаи сайёҳии вилояти Хатлон [Матн] / К.Б. Расулов // Сафинаи илм (маҷмуаи мақолаҳои илмӣ-назариявӣ устодони факултети Филологияи тоҷик. Ба ифтихори 1020 - солагии Ҳаким Носири Хусрави Қубодиёнӣ ва 30 - солагии Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон). – Бохтар, 2024. – С. 263-270.

[11-М]. Расулов, К.Б. Инъикоси мавзӯҳои сайёҳии вилояти Хатлон дар матбуоти маҳаллӣ (дар мисоли рӯзномаи «Хатлон» ва маҷаллаи «Сафо») [Матн] / К.Б. Расулов // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ - назариявӣ дар мавзӯи «Механизми идоракунии молиявӣ дар соҳаи сайёҳии Ҷумҳурии Тоҷикистон». – Бохтар, 2024. – С. 316-322.